

**konference
Knihovny současnosti**

www.sdruk.cz

11—13 9 2018

**místo konání:
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo náměstí 5, 771 40 Olomouc**

SDRU_K

Knihovny současnosti 2018

Sborník z 26. ročníku konference,
konané 11.–13. září 2018
na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého
v Olomouci

OBSAH

Úvodní slovo	6
JAK TO VIDÍ JINDE.....	7
Knihovna dneška: služba občanům a obyvatelům.....	8
Knihovny = vzdělávání: Nový přístup pro zlatou éru.....	15
INFOBOX	17
Novinky v projektu obálkyknih.cz	23
Co se děje v JVK.....	31
Drony, roboti a virtuální realita. Je to budoucnost knihoven?.....	38
DIGIS	46
5 let s Kohou: „Re-read, Re-write, Redo, Undo“	49
Projekt Sociální inovace v knihovnách	54
Co se vylhlo v Inkubátoru sociálních inovací?.....	57
Muzejní autority	60
Vytvoření nástrojů pro kooperativní zpracování a bit-level ochranu obsahu datových optických disků ve fondu knihoven – projekt CDArcha	68
Nástroje pro katalogizaci starých map	73
Nový projekt NAKI „Nový fonograf: Naslouchejme zvuku historie“	80
Sjednocování lékařské terminologie s využitím českého překladu MeSH	83
MedLike – Nový portál Národní lékařské knihovny pro občany	88
Studijní literatura v knihovním katalogu jako služba pro studenty i pedagogy	94
CzechELib – rok druhý.....	107
Filmový přehled: webový portál NFA aneb Od milovníků filmů ke sbírkám knihovny NFA Propojení filmového portálu a online katalogu knihovny	110
abART a zemětřesení	115
GDPR – první zkušenosti a opatření	125

CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ KNIHOVNÍKŮ	128
Knihovny a vzdělávání. Závěry 22. semináře CASLIN 2017	134
NSK a NSP jako příležitost. Současnost a perspektivy	145
Kurzy profesních kvalifikací pro knihovníky	153
Nová podoba rekvalifikačních kurzů v NK ČR	160
Vzdělávací program pro Knihovníky v knihovně pro děti aneb Poprvé není naposledy	165
Vnitřní vzdělávací systém MKP	178
Interní systém vzdělávání v Knihovně města Hradce Králové – intuitivní systém aneb organizovaný chaos	184
Další vzdělávání knihovníků – kudy dál?	190
VZDĚLÁVÁNÍ VEŘEJNOSTI	212
Společenství praxe pro rozvoj informační gramotnosti	215
Digitální kompetence v kontextu knihovnické práce	223
Spolupráce alternativních škol a knihoven při rozvoji digitální gramotnosti	235
Interaktivní knihy pro děti – výzkum informačního chování	249
Návrh redesignu webového sídla Městské knihovny Havířov	255
Rozvoj informační gramotnosti předškolních dětí ve veřejných knihovnách – výsledky výzkumu	260
Rozvíjení informační gramotnosti v laboratorní základní škole: příležitost pro knihovny	270
Analýza služeb pro teenagery v Knihovně Jiřího Mahena v Brně	274
Revitalizace školní knihovny na příkladu Základní školy a Mateřské školy Razová, příspěvkové organizaci	279
Bezplatné kluby programování CoderDojo	288
KNIHOVNA PRO VŠECHNY	291
Komunikace osob se zrakovým postižením v knihovnách	295
Třetí věk	306
Neslyšící lidé, český znakový jazyk a knihovna	310
DESIGN SLUŽEB A MARKETING	317

Ještě lepší služby knihoven. Designované pro lidi a s lidmi.....	319
Akademická podpora středoškolských studentů a učitelů v NTK...	328
Knihovna – pulzující křižovatka Starého Brna	337
Vize a skutečnost marketingové komunikace, aneb jak zvyšovat návštěvnost vzdělávacích aktivit science-learningových center na příkladu Světa techniky v Ostravě.....	341
Komunikační strategie v praxi	349
AKTUÁLNÍ KLÍČOVÉ A KONCEPČNÍ PROJEKTY ČESKÉHO KNIHOVNICTVÍ.....	354
Digitální knihovny v ČR a vývoj systémů pro vytváření, archivaci a zpřístupnění digitálních dokumentů – ProArc, ARCLib a Kramerius	356
Získej: Celonárodní systém pro sdílení a doručování dokumentů..	365
Knihovny.cz – kde jsme a jak to bude dál	373
Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven v Moravské zemské knihovně v Brně.....	376
Modernizace obecních knihoven s využitím dotace Jihomoravského kraje	379
Průzkumy spokojenosti uživatelů v českých knihovnách	386
Projekt Ověřeno (knihovny na informačním on-line bojišti)	396

Úvodní slovo

Milé kolegyně, milí kolegové,

velice vám děkuji, že jsme se i v letošním roce mohli potkat v Olomouci již na 26. ročníku konference v tak hojném počtu.

Znovu jsme mohli otevřeně sdílet témata, která aktuálně hýbají knihovnickým světem, předávat si cenné zkušenosti a mít k sobě blíž.

Mottem konference v roce 2018 se stalo: „Tvoříme zlatá léta“. Motto se de facto stává naší každodenní motivací a radostí z toho, že vše, co děláme, dává smysl – nám i našim čtenářům. V jednotlivých blocích a v průběhu přednášek samotných jsme naráželi jak na již stálá témata, která se proměňují v čase, tak na řadu nových témat, jejichž aktuálnost souvisí s trendy v rámci společenského vývoje.

Vážení čtenáři, děkujeme, bez vás by to nešlo. Zároveň mi dovoluňte, abych poděkoval všem, kteří se podíleli na přípravě této velké knihovnické události.

*RNDr. Tomáš Řehák
Předseda Rady Sdružení knihoven ČR*

**JAK TO VIDÍ
JINDE**

Knihovna dneška: služba občanům a obyvatelům

Krist Biebauw

De Krook Bibliotheek, Belgie

Městská knihovna v Gentu se v březnu 2017 přestěhovala do nové budovy De Krook. Dříve měla hlavní knihovna asi 2000 návštěvníků denně, po otevření nového provozu se počet zvedl na 7000 návštěvníků denně. Je to úžasné číslo, protože Gent je relativně malým městem – má 260 000 obyvatel. Pro městskou knihovnu je tak vysoký počet návštěvníků nečekaným úspěchem. Co za ním stojí?

1. Očekávání a účast

Před mnoha lety jsme začali mluvit o nové knihovně a pokoušeli jsme se zapojit lidi. O tom svědčí především vznik oddělení knihovny pro mládež. Mládež starší 12 let ztrácela o služby knihovny zájem. Napadlo nás tedy vytvořit pro tuto skupinu místo, jakousi přechodovou zónu mezi dětským oddělením a knihovnou pro dospělé. Ve spolupráci s gentskou univerzitou a výzkumnou skupinou imec jsme provedli dotazníkové šetření, abychom získali dobrý přehled o potřebách dětí, a zorganizovali jsme pro ně návrhářské workshopy. Výsledkem je velmi flexibilní místo, které lze snadno přizpůsobit měnícím se potřebám uživatelů: z herny na studovnu, z jeviště na oddychový prostor. Nic se však nemění tak rychle jako náctiletí. Sotva jsme začali prostor zařizovat podle jejich návrhů, přišla nová generace a dotazníkové šetření bylo zastaralé. Náctiletí z doby před třemi lety zestárli, alespoň ve svých vlastních očích. Tak jsme začali s novými skupinami mládeže, abychom zjistili, jaký druh aktivit by v nové knihovně chtěly organizovat. Požádali jsme veškeré organizace pro výuku umění, mediální gra-

motnost atd., aby se představily kritickému panelu náctiletých. Z toho, co viděli a zažili, si vybrali druh aktivit, které by knihovna měla mít v nabídce.

Je to jasný příklad použitelný pro všechny druhy skupin. Naše společnost prochází fundamentálními změnami. Potřebujeme vést neustálý dialog. Jak se interakcí před otevřením nové knihovny zvyšovala očekávání a míra zapojení, rostla knihovna i v myslích a srdcích lidí. Tuto ochotu aktivně se účastnit jsme dokonce využili jako marketingový nástroj. Když se začaly stěhovat knihy ze staré knihovny do nové, 1400 dobrovolníků utvořilo lidský řetěz, kterým symbolicky prošly první knihy. Odolávali mrazu zimního rána, aby ukázali své sepětí s knihovnou. Ukázali, že o knihovnu stojí. Získali jsme tak velkou mediální pozornost, a to nejen v Belgii, ale prostřednictvím BBC i po celém světě. To vyvolalo pocity hrdosti a ještě větší ochotu účastnit se. Ko-neckonců, byla to *jejich* knihovna, o které se mluvilo po celém světě.

2. Autenticita

Nová knihovna v Gentu má velmi charakteristický design využívající pouze beton, ocel a sklo. Spousta lidí vnímá tyto materiály jako chladné, nikoli útulné. Knihovny však nejsou o útulnosti, jsou o autenticitě. Nizozemský designér Aat Vos nedávno řekl: „Je důležité mít nějaké místo, ale ne ledajaké.“ A přesně toho se nám s novou knihovnou v Gentu podařilo dosáhnout. Nevybrali jsme obvyklý soudobý design knihovny ve světlých, jasných barvách, s velkými obrazy, dřevem... Rozhodli jsme se přijít do města s něčím, co tu ještě nebylo. Gent je město, které je výkladní skříní věků: středověké kostely a hrady, hotely z 18. století, industrializace 19. století. Ale chybělo mu místo prodchnuté soudobým metropolitánismem. Charles Landry prohlásil, že Gent je kapesní metropole: vzácná kombinace malého města s otevřeností metropole. Nová knihovna je toho přesným důkazem. Architektonickým vyjádřením a jeho konzistentním přesahem do designu interiéru

jsme město zvláště okořenili. Stali jsme se místem, ne ledajakým místem, kde jsou lidé rádi.

3. Progresivita

Stavba nové knihovny v Gentu započala velkou výzvou tehdejšího ministra kultury: měli jsme postavit „knihovnu budoucnosti“. Jak ale postavit budoucnost? Jen, co dokončíte postup výstavby, je budoucnost už pryč. Stane se vždy přítomností. Poté, co jsme se ztratili v ambiciózních a irelevantních nápadech, rozhodli jsme se, že je nutné tuto ambici přetvořit a usilovat o „relevantní knihovnu dneška“, což je knihovna, která se dokáže přizpůsobovat změnám potřeb ve společnosti. Knihovnu, která bude knihovnou dneška v den otevření, ale zůstane jí i za 5 let. Je to knihovna změn, která se neustále přizpůsobuje měnícím se potřebám.

To má vliv na mnoho věcí: architekturu a stavebnictví, design, pracovní procesy v knihovně, kompetence personálu, strukturu organizace atd.

Abychom toho byli schopní, je důležité mít flexibilní budovu, jejíž uspořádání lze měnit bez velkých nákladů. A ještě více to platí pro strukturu naší organizace. Většinou dochází ke změnám ve fungování organizace pouze v souvislosti s důležitými událostmi, jako je například výstavba nové budovy. Ale to už dávno nestačí: naše společnost se mění tak rychle a tak drasticky, že je nutné neustále měnit stávající uspořádání. Naše organizační struktura proto musí být založena také na flexibilitě, což od personálu vyžaduje mnohé.

Naší odpovědí na výzvu ministra kultury je: knihovna budoucnosti je taková, která se přizpůsobuje. Jedná se stále o knihovnu dneška, která slouží lidem v naší komunitě den za dnem.

4. Loajalita vůči našemu poslání

Veřejné knihovny povstaly ze zrovnoprávnění pracujících. Umožnili jsme obyčejným lidem získat přístup k vědomostem a kultuře tím, že jsme jim zpřístupnili knihy. Vždy se jednalo o zrovnoprávnění. Předefi-

novali jsme toto poslání a naším cílem je: napomáhat lidem v Gentu porozumět světu. To znamená: budeme dělat to, co jsme dělávali dosud, ale jinak. Relevantními službami jsou stále klasická knihovnická práce a tvorba fondu. Přidali jsme však důležitý rozměr vzdělávání a poradenství na míru. Přidali jsme výzkum, inovace a technologie, které se v knihovně pokoušíme představit pochopitelnou formou.

5. Partneri

Od počátku projektu jsme byli rozhodnutí, že městská knihovna, která má odolat zkoušce budoucností, nemůže být samostatným projektem. Pokud chceme zůstat relevantními pro různorodou populaci dneška, musíme mít dosah po celém světě. Takže jsme se stěhovali do nové knihovny spolu s několika zajímavými partnery. Prvním partnerem je gentská univerzita: našimi sousedy v nové budově jsou výzkumní pracovníci v oblasti komunikace, vzdělávání, velkých dat atd. Druhým partnerem je imec, vlámské centrum digitálního výzkumu, které je klíčovým mezinárodním hráčem na poli nanotechnologií. Jeho inženýři přispěli svými nápady ohledně technologií v knihovně.

Tito partneři jsou důvodem, proč máme v naší nové knihovně také specializovanou infrastrukturu, např. tvůrčí prostor, vnitřní imerzivní prostor, nahrávací studia atd. Tito partneři nejen že chtějí, aby byly jejich výzkum a vědomosti viditelnější a hmatatelnější pro vnější svět, zvou také návštěvníky knihovny, aby zanechali zpětnou vazbu z pohledu uživatele a zúčastnili se akademického výzkumu. Kromě jiného s námi také pro naše návštěvníky organizují aktivity týkající se médií a technologií. Tyto aktivity se nesoustředí jen na technologii samotnou, ale na to, co pro nás může dělat a jak ovlivní svět, ve kterém žijeme, a životy, které žijeme.

6. Místo

Výběr lokality je bezpochyby klíčem k úspěchu. Knihovna je vybudována na zanedbávaném pozemku v blízkosti centra města, na břehu jedné ze dvou řek, které protékají Gentem a jejichž soutok byl důvodem ke zrození města. Místo samotné, uprostřed města, s ohromujícím výhledem na město a jeho středověké věže, je bezpochyby jedním z nejdůležitějších faktorů našeho úspěchu. Výhled z našich čítáren a studoven je jako dar lidem města. Mnoho lidí prostě přijde a sedne si zde na půl hodiny, jen aby obdivovalo výhled.

7. Služba

Středobodem budovy jsou samozřejmě knihy. Bez fondu by nebyla knihovna. Knihy však již nejsou středobodem našeho vesmíru. Tím jsou lidé Gentu, kteří chtějí z různých důvodů navázat osobní vztah s knihovnou. Relevantní knihovnou dneška je knihovna šitá na míru, která komunikuje s návštěvníky mnohem osobnějším způsobem než v minulosti.

Jasně jsme také zvolili více digitálních služeb, kterými jsme se snažili přiblížit soudobým zákaznickým standardům. Naši uživatelé si na naše nové služby a na fakt, že s papírem pracujeme mnohem méně než kdy dřív, relativně rychle zvykli. Avšak službou, která je v naší nové knihovně asi nejoceňovanější, je poradenství na míru v právních záležitostech, ve vzdělávání a v oblasti digitalizaci. Na Digital Point se lidé obracejí se všemi svými dotazy k digitálním nástrojům a službám. Tento druh poradenství je osobní, rozlišuje mezi jednotlivci, a je proto velmi vítaný.

Výzvy a závěry

Toto bylo sedm aspektů vedoucích v Gentu k úspěchu, zůstává však ještě mnoho výzev.

Je zřejmé, že jsme se měli odvážit myslet ve větším měřítku. Jako ti, kdo věří v důležitost knihoven, jsme ve své víře nebyli dost silní. Podceňili jsme, jakou hodnotu může soudobá knihovna v životě lidí mít. Mysleli jsme si, že je velice ambiciózní navrhnout budovu až pro 4000 návštěvníků denně. A teď zápasíme s limity naší budovy (výtahy, toalety...). To je ten druh základních služeb, kterého je lépe mít více než méně.

Navíc je zde něco jako odvrácená strana úspěchu: personál pracující až na hranici svých možností kvůli úspěchu u veřejnosti a potřebě neustále se přizpůsobovat novým situacím. Hrozí reálné riziko syndromu vyhoření.

Je naprosto jasné, že se stále máme co učit o tom, proč lidé navštěvují knihovnu v tak velkých počtech. Klasické využití knihovny vzrostlo o asi 10 %. V prvních šesti měsících od otevření jsme měli více než 20 000 nových uživatelů. Avšak je vidět, že ačkoli fond využívá více uživatelů, průměrný počet výpůjček na uživatele se zmenšil. Mění se samotný způsob využívání. V prvních devíti měsících po otevření jsme uspořádali více než 600 kulturních nebo vzdělávacích aktivit. Lidé přicházejí do knihovny pracovat, setkávat se, hledat místo k oddechu, zahrát si na klávesy v tichém režimu, využívat kavárnu...

Abychom byli úspěšní i nadále, je nutné zjistit, proč lidé do knihovny přicházejí, co oceňují a co ne. Znalost potřeb uživatelů a obyvatel je jen jedním ze způsobů, jak se naučit lépe přizpůsobovat naše služby jejich potřebám. Samozřejmě je stále velmi důležité každý den dobře sledovat, co se na kterém podlaží děje, ale nemůžeme se zastavit jen u toho. My, lidé z knihovny, se příliš soustředíme na to, co sami vnímáme jako problémy a výzvy. V jedné z knihoven v Helsinkách se dotazovali, co personál a veřejnost vnímá jako nejrušivější prvky v knihovně. Pro personál bylo šokující zjištění, že jeho hlavní priority se nedostaly ani mezi ty nejnižší priority lidí, kterým své služby poskytuje. To velmi jasně dokazuje, že vůči sobě musíme být velmi kritičtí, a to i v případech, kdy nás veřejnost navštěvuje tak hojně jako v Gentu. Úspěch vám často brání vidět, že situace není tak dobrá, jak si myslíte. Stejně na tom byla společnost Nokia, která byla kdysi lídrem na trhu

mobilních telefonů, ale nevěšila si, že ji dohánějí inovace, až se nakonec novými lídry trhu staly společnosti vyrábějící chytré telefony, jako Apple a Samsung.

Jedna věc je naprosto jasná: důležitost knihoven ve stále rozdílnějších komunitách západní Evropy může růst a poroste. To se však stane pouze tehdy, když se budeme držet našeho poslání, a ne našich zvyků z provozu. Nejsme součástí podnikání zabývajícího se výpůjčkami knih. Jsme součástí podnikání zabývajícího se zrovnoprávněním. Musíme se zapojit do digitálního učení, podpory práce z domova, multijazykových projektů. Musíme se starat o potřeby jednotlivých lidí a rozvíjet programy, které splňují jejich očekávání. Nesmíme – samozřejmě – zapomínat, že budování fondu je stále důležité a tvoří nedílnou součást naší práce.

Ze všeho nejvíce však potřebujeme ustanovit knihovnu jako útočiště, kde je každý vítán a kde se vás nikdo nebude ptát, proč tu jste. Přítomnost kohokoli v knihovně je evidentní. Na rozdíl od obchodů, kde se očekává, že budete nakupovat, na rozdíl od barů, kde se očekává, že budete popíjet. V knihovně můžete prostě jen tak být. Jak uvádíme v marketingové kampani: Je to místo ke čtení, ke studiu a k životu.

Knihovny = vzdělávání: Nový přístup pro zlatou éru

Valerie J. Gross

Prezidentka iniciativy *Vzdělávací podniky pro knihovny*
(*Education Enterprises for Libraries*)

Přednáška na téma „Knihovny = vzdělávání“. Seznamte se s vizí, která předznamenává novou éru toho, jak jsou knihovny vnímány. Vizi lze stavět na skvělých základech, které už ve své knihovně máte, a díky této strategii se vy, vaše knihovna a naše profese stanou *nepostradatelnými*. Vám i vašim komunitám to zajistí zlatý věk nyní, ale i v budoucích staletích.

Veřejné knihovny, které přijaly tento přístup, se těší většímu respektu a optimálnímu financování díky tomu, že nyní dosahují setrvalé hodnoty jako školy, akademie a univerzity. *Školní, akademické a speciální knihovny* jsou vnímány rovněž jako středobod úspěchu svých institucí.

Provedením několika snadných úprav toho, jak svou knihovnu prezentujete, můžete získat obrovskou návratnost – a zbavit se všech zkreslených představ o knihovnách a knihovnické profesi.

Jednoduchá, ale senzační vize měnící pravidla hry je chválena *Časopisem knihoven (Library Journal)* jako „model pro 21. století vhodný ke studiu a zvážení každou knihovnou v Americe, ne-li na světě (červen 2013)“.

Účastníci konference mohli díky přednášce porozumět následujícím tématům:

- Jak redefinovat knihovnu novým, inovativním způsobem pomocí strategické slovní zásoby;
- jak rozptýlit zkreslené představy o knihovnách a zvýšit uznání knihovníků;
- jak zvýšit povědomí o své knihovně a přiblížit ji uživatelské základně a zdroji financování;
- jak si představit tento přístup na základě klíčových složek;
- jak vyvinout strategie, které budou moci ihned začlenit do své práce.

INFOBOX

Garant:

Mgr. Daniel Bechný

Spolugaranti:

Ing. Jiří Nechvátal, Ing. Jan Kaňka,

Bc. Vojtěch Vojtíšek

Sekce s názvem Infobox byla oficiálně ustavena v roce 2015 a lze tvrdit, že se od té doby osvědčila jako tradiční součást konference Knihovny současnosti. V celodenním setkání se klade důraz na nové, většinou technologické trendy využitelné v českých knihovnách. Tradiční mix kratších příspěvků s delšími přednáškami také přináší přehled o zavádění novinek nebo pokračování rozpracovaných a úspěšných projektů ve vybraných knihovnách.

Jedním z nich je i projekt *Obálkyknih.cz*. Novinky, které se podařilo aktuálně přidat, představil Jiří Nechvátal z Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Import e-knih z Městské knihovny v Praze se tak rozšiřuje o funkci přidávání fotografie k autoritním záznamům, dále o možnost automatizovaného sklizení systému Kramerius nebo vkládání hodnocení a komentářů ke knihám. Po výhledu na další vylepšení projektu *Obálkyknih.cz* se kolega Nechvátal pochlubil s dalšími novinkami v knihovně, spočívajícími například v napojení Knihopisu českých a slovenských tisků přímo na katalog knihovny, kde je možné se rovnou připojit k plnotextovému znění článků ze systému Kramerius. Rozloučil se pak s popisem projektu *Knihovny regionu*, využívajícím modul knihovního systému ARL od firmy Cosmotron.

Budeme muset ještě chvíli počkat, zda po příspěvku Martina Krčála z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity budou nad knihovnami létat drony, které zajistí například okamžitou MVS. Každopádně bude dobré se připravit na nástup tzv. *smart libraries* a stále se vzdělávat a sledovat nové technologie.

O nových technologiích hovořil i zástupce společnosti Digis, která je partnerem bloku Infobox. Rostislav Cívela představil nové knižní skenery řady Bookeye 4, dostupné ve velikostech A3 až A1 a řady Versa-scan nebo Scan Master, které zvládnou velikosti A2 až A0 a jejichž provoz, v případě řady Scan Master, je nezávislý na okolních světelných podmínkách.

Příspěvek *Pět let s Kohou*, který uvedl Michal Denár z Městské knihovny Česká Třebová, si nekladl za cíl ani tak představit AKS *Koha*, jako spíše poukázat na to, že technologie je pouze jedna část skládky. Tou druhou jsou knihovníci, kteří s technologiemi mají pracovat. Neochotu učit se novým věcem, strach z chyb nebo nedostatek informací o potřebách uživatelů, stejně jako nevhodné navrhování nových služeb nelze nahradit a zachránit jakoukoliv nejmodernější technologií.

K vyřešení těchto problémů by mohl přispět inkubátor sociálních inovací. Co se v něm vylíhlo, prezentoval designer sociálních inovací Tomáš Štefek z Kabinetu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Kolem padesáti knihovníků prošlo pět workshopů, jejichž výsledkem bylo patnáct prototypů služeb, které mezi sebou propojují různé společenské vrstvy. V procesu je důležité i zapojení uživatelů, kteří testují navržené služby. Projekt pod vedením projektové manažerky Elišky Bartošové (KISK) *Sociální inovace v knihovnách*, na který navazuje tzv. *Akcelerátor*, podpoří pět inovačních projektů.

Vývoj na poli muzejních autorit prezentovala dvojice autorů Marie Kocinová a Ivan Petlan z Metodologického centra pro informační technologie v muzejnictví při Moravském zemském muzeu. Projekt *Národní autority* byl řešen v letech 2007–2011 a jeho cílem byla mimo jiné racionalizace zpracování sbírek, unifikace selekčních údajů v bázích paměťových institucí a vytvoření funkčního modelu kooperace při tvorbě a využívání báze národních autorit. Výsledkem je databáze ověřených údajů o osobách, korporacích a místech, zejména z oboru výtvarného umění. Správcem dat Muzejních autorit je Moravské zemské muzeum. Data jsou zdrojem jednotného zápisu jmen autorů výtvarných děl zejména při evidenci sbírkových předmětů v galeriích a při jejich prezentaci na webu *Registr sbírek výtvarného umění*. Muzejní autority jsou odvozenou a propojenou verzí národních autorit.

Jedním z problémů v knihovnách je archivace dat na CD. Nástroj *CDArcha*, o kterém mluvil Petr Žabička z Moravské zemské knihovny, by mohl tento nedostatek odstranit zprovozněním kooperativní archivace obsahu datových CD v knihovnách. Prototyp nástroje je již vy-

vinut a nyní by bylo vhodné zapojit i další knihovny. *CDArcha* vychází z projektu *Obálkyknih.cz* a umožňuje plně pracovat se standardy NDK. Petr Žabička v dalším krátkém příspěvku pokračoval novinkami u nástroje pro katalogizaci nových map. Nově tak je možné například použít kalkulátor měřítka u map bez měřítka nebo propojit mapy s AKS *Aleph*.

Původně panelovou sérii výstav *Oči Brna* převedli v Moravské zemské knihovně v Brně do interaktivní podoby, kde hlavní roli hraje prototyp „transparentního“ monitoru. Tento tzv. *Transmonitor* nám předvedla Romana Macháčková a David Vašíček, který je odpovědný za technickou realizaci celého projektu.

O projektu NAKI *Nový fonograf: naslouchejme zvuku historie* referovala Helena Novotná z KISK. Projekt Národního muzea chce vytvořit postupy a nástroje pro evidenci, digitalizaci, zpřístupnění a dlouhodobou ochranu zvukových záznamů na historických nosičích v paměťových institucích.

Problematiku sjednocení lékařské terminologie nastínila Lenka Maixnerová z Národní lékařské knihovny. Knihovna již od 70. let vytváří překlad amerického tezauru *Medical Subject Headings* (MeSH). Při překladu se NLK vždy snažila vycházet z odborné literatury. Ukazuje se ovšem, že českým jazykem lze nahradit pouze některé výrazy, pro některé český ekvivalent vůbec neexistuje.

Eva Lesenková, rovněž z NLK, následně referovala o novém portálu MEDLIKE, jehož cílem je především podpora zdravotní gramotnosti občanů.

AKS *Evergreen* umí vytvářet interaktivních seznamy knih a může tak být využit i pro tvorbu seznamů doporučené studijní literatury, které usnadní práci studentům i pedagogům. Možnosti využití této funkcionality předvedla Eva Cerniňáková z Knihovny Jabok při VOŠ sociálně pedagogické a teologické.

Nadežda Andrejčíková z firmy Cosmotron připomněla množství dat, která jsou generována AKS a poukázala na jejich důležitost při analyzování chování uživatelů nebo systému samotného. Proto byl v rámci

Prioritní osy 1 Operačního programu *Výzkum, vývoj, vzdělávání* MŠMT vyvinut analyzátor dat exportovatelných z různých AKS.

Novinky z Národního centra pro elektronické informační zdroje přiblížila Radka Spiesová. Bylo tak například vypsáno 21 zakázek formou JŘBU, uzavřeno 112 smluv na zpřístupnění EIZ, uzavřeno 15 z 20 licenčních smluv.

S webovým portálem *Filmový přehled* nás seznámily Božena Vašíčková a Vladimíra Berki z Knihovny Národního filmového archivu.

Dalším partnerem bloku byla firma Tritius Solutions a. s., jejíž zástupce Martin Mahr prezentoval knihovní portál *Metis*. Hlavním přínosem pro knihovny je vytvoření jediného přístupového místa ke všem vlastním i externím datům. Čtenář knihovny využívá tento portál pod jediným přihlášením v jediném uživatelském rozhraní.

Mírné zemětřesení způsobil Jiří Hůla při prezentaci jedinečného archivu výtvarného umění abART. Jedná se o vlastní databázový systém, který umožňuje všestranné propojení jednotlivých dat. Ke konci května je v něm založeno 146 995 osob, zpracováno 66 541 výstav a akcí, 174 481 dokumentů, vytvořeno 2 226 172 základních vazeb.

Knihovny sobě a spolu?: (ne)fungující spolupráce a kam dál byl název přednášky Hany Landové z Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK. Naštěstí se ukázalo, že aktuální stav spolupráce vysokoškolských knihoven s ostatními typy knihoven je více než dobrý. V krátkém dotazníkovém průzkumu se ukázalo, že 57 % knihoven nějak spolupracuje. Výjimkou nejsou společné akce, sdílené čtenářské průkazy, ochrana fondu, vzdělávání knihovníků, tvorba databází, sdílené biblioboxy atd.

Posledním partnerem bloku Infobox byla v tomto roce firma KP-SYS spol. s r. o. Novinky v AKS *Verbis* 2.0 se týkaly implementace pravidel GDPR, cloudových služeb nebo obohacení o kvalitní dostupné elektronické zdroje.

V tématu GDPR pokračoval i Jiří Kalach ze Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem. Na základě dotazníku mezi malými knihovnami na téma GDPR zjistil, že asi nejproblematictější na celé implemen-

taci nařízení GDPR je tvorba smluv mezi správci a zpracovateli osobních údajů.

U GDPR jsme zůstali i v příspěvku Terezy Danielisové z Městské knihovny v Praze, která shrnula praktické poznatky z implementace nařízení v MKP nejen v AKS *Koniáš*, ale i z pohledu konání akcí pro širokou veřejnost a s tím spojeným pořizováním dokumentace nebo informováním pomocí e-mailu.

Panelová diskuze o zkušenostech a připravenosti nejrozšířenějších AKS na implementaci Obecného nařízení o ochraně osobních údajů uzavřela celodenní program bloku Infobox. Diskuze, kterou moderoval Jiří Nechvátal, se účastnila Eva Cerniňáková (*Evergreen*)¹, Tereza Danielisová (*Koniáš*), Michal Denár (*Koha*), Tomáš Krejzek (*Verbis*), Libor Piškula (*ARL*), Jiří Šilha (*Tritius*), Rudolf Wittner (*Aleph*) a Petr Žabička (*Knihovny.cz*). Ačkoliv ne všechny systémy mají shodnou škálu nástrojů, je možné konstatovat, že všechny jsou v souladu s GDPR. Ani knihovny, které uvažují o přistoupení k portálu *Knihovny.cz* se nemusí bát, že by směrnice GDPR zde byla zanedbána. Změnu v řešení AKS nebo portálu *Knihovny.cz* patrně nepřinese ani očekávaný nový zákon o zpracování osobních údajů, který nahradí zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

---

¹ V závorce je uveden AKS, o němž daný účastník diskuze referoval. Výjimku představuje portál *Knihovny.cz*.

Novinky v projektu obálkyknih.cz

Ing. Jiří Nechvátal

Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích

Projekt Obálkyknih.cz (www.obalkyknih.cz) slouží knihovnám a obdobným institucím k obohacování obsahů jejich katalogů o rozšiřující informace ke všem typům dokumentů. Dnes by se asi jen stěžila knižovna, která služeb projektu nevyužívá.

Nabízíme ke stažení obálky a obsahy, plné texty obsahů, anotace, komentáře, hodnocení, fotografie autorit, citace, odkazy na e-knihy a digitalizované dokumenty. Aktuálně poskytujeme ke stažení přes 1,78 milionu obálek a cca 430 tisíc obsahů. Za poslední rok fungování projektu narostl počet nových obálek o 220 tisíc a počet obsahů o 110 tisíc.

Dostupné novinky:

Import e-knih z báze MLP a jejich propojení na klasické tituly

Projekt e-knihy Městské knihovny Praha (MLP) zpřístupňuje klasická díla převážně českých autorů ve formátech pro elektronické čtečky knih. Aktuálně nabízí přes 1350 titulů. Projekt Obálkyknih.cz (OKCZ) umožňuje tyto e-knihy propojit s libovolným klasickým papírovým vydáním stejného titulu. V metadatovém kontejneru titulu je obsažena informace o dostupnosti elektronické verze titulu (bez ohledu na konkrétní vydání) s možností propojení v knihovních systémech a nabídnutí čtenáři ke stažení elektronické verze knihy.

Správce OKCZ v administrativní rozhraní je schopen svazovat monografie a e-knihy. Systém se automaticky pokusí vyhledat podobné záznamy s totožnými identifikátory, případně titulem + autory, a ty po schválení správcem propojí dohromady.

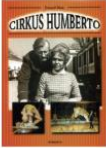
7. Cirkus Humberto ★★★★★

Cirkus Humberto / Eduard Bass. Praha : Otakar II., 1999 . 429 s. .ISBN 80-86355-02-0 - Signatura : C 157.180

Pobočka	Volné	Nedostupné / Prezenčně	Vypůjčené	Rezervace
Na Sadech dětské	1	0/0	0	0
Na Sadech dospělé	2	0/0	0	0

Do košíku Citace Bookmark Stáhnout e-knihu

Půjčit si/ rezervovat

---

8. Cirkus Humberto

Cirkus Humberto : román / Eduard Bass. Praha : [16] l. obr. příl. - Signatura : C 140.202

Pobočka	Volné	Nedostupné / Prezenčně	Vypůjčené	Rezervace
Lidická	1	0/1	0	0

Do košíku Citace Bookmark

E-kniha EPUB
E-kniha PDF
E-kniha PRC

Půjčit si/ rezervovat

Obr. 1 Příklad propojení e-knihy v katalogu JVK. Zdroj: autor příspěvku

Knihovny mohou svým čtenářům nabídnout ke stažení elektronické verze klasických titulů a čtenář se může pustit se do čtení ihned, bez nutnosti dojet si do knihovny pro tištěnou knihu.

Skenování periodik

V letošním roce proběhla kontrola skenování periodik jednotlivými knihovnami. Opravili jsme zjištěné problémy a případně informovali zapojené knihovny, kde nepostupují správně a co je možné zlepšit. Aktuálně do projektu přispívá 20 knihoven a celkem skenují více než jeden tisíc titulů. Seznam naleznete na stránkách projektu:

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1BtYN2a7oNRaiW42FWBDTkO_x2BFdztVZHZQdsTRBA2M/edit#gid=0

U periodik je čtenářům dostupných již více jak 52 tisíc jednotlivých čísel periodik.

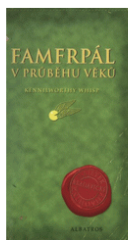

Anotace

Proběhla kontrola cca 510 tisíc nezkontrolovaných anotací, které byly získány sklízením dat od vydavatelů, obchodních portálů, exportů ze souborných katalogů, katalogů přispívajících knihoven a jiných zdrojů. Anotace obsahovaly reklamní texty, chyby a nevalidní data. Kontroly anotací museli provádět přímo odborní pracovníci knihovny, protože nasazení automatických systémů kontrol a schvalování nefunguje spolehlivě, což bylo opakovaně testováno v reálném nasazení s negativními výsledky. Automatickým povolením anotací bez kontrol by tak došlo k degradaci celé služby.

Obálkyknih.cz zpřístupňují aktuálně přes 440 000 anotací českých a zahraničních knih (nárůst o 160 000 anotací) pro zobrazení v katalogích knihoven a zároveň na indexaci pro plnotextové vyhledávání v nich. Zkontrolované anotace obohatily záznamy poskytované přes rozhraní Obálkyknih.cz a ihned po kontrole je mohly využít všechny knihovny v ČR.

Famfrpál v průběhu věků

OBÁLKY KNIH
knih

Digitalizovaný dokument

Rowling, J. K., 1965 - Autor

1. vyd. - Praha : Albatros, 2001 - 65 s. : il. ; 19 cm
ISBN 80-00-01008-9

Whisp, Kennilworthy, - Domnělý (pochybný) autor Medek,

Pavel, - Překladatel

Potter, Harry (fiktivní postava)

20.-21. století

anglický román • fantasy román • hry • čarodějnictví

vyprávění • příručky • publikace pro děti

Signatura C 161.073

Půjčit si/ rezervovat

Do košíku

2x k půjčení domů a 0x ke studiu v knihovně z celkem 4 ks k dispozici - viz exempláře

Obsah	
Obsah	1
1. Vstup do světa	11
2. První setkání	12
3. První setkání	13
4. První setkání	14
5. První setkání	15
6. První setkání	16
7. První setkání	17
8. První setkání	18
9. První setkání	19
10. První setkání	20
11. První setkání	21
12. První setkání	22
13. První setkání	23
14. První setkání	24
15. První setkání	25
16. První setkání	26
17. První setkání	27
18. První setkání	28
19. První setkání	29
20. První setkání	30
21. První setkání	31
22. První setkání	32
23. První setkání	33
24. První setkání	34
25. První setkání	35
26. První setkání	36
27. První setkání	37
28. První setkání	38
29. První setkání	39
30. První setkání	40

Najdete ve volném výběru.
Podrobné informace o uložení
najdete v tabulce exemplářů.

[Exempláře](#)

[Podrobné zobrazení](#)

[Anotace](#)

[Citace](#)

Brožovaná, 1. vydání, menší formát, dobrý stav. Pro všechny, kdo mají rádi Harryho a fandí mu v jeho famfrpálových kláních za Nebelvír! Reprint příručky získané přímo z bradavické knihovny při Škole čar a kouzel vás seznámí s vývojem létajících košťat, poučíte se, jaké hry se s košťaty hrály ve starověku, jak se objevila Zlatonka, jakými proměnami prošel famfrpál od 14. století a jak vypadá dnes, seznámíte se s významnými famfrpálovými týmy ve Velké Británii a v Irsku. Uvádí ji předmluva ředitele

Zdroj anotace: Web.obalkyknih.cz

Trvalý odkaz Bookmark To se mi líbí 0

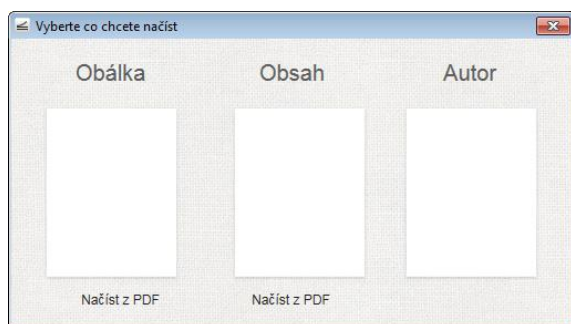
Obr. 2 Příklad zobrazení anotace v katalogu JVK. Zdroj: autor příspěvku

Skenovací klient

Došlo k vylepšení skenovacího klienta o nové funkce pro snadnější a rychlejší práci. Jednalo se o:

Vkládání obálek a obsahů z vlastních PDF souborů:

- slouží pro vkládání obálek a obsahů elektronických dokumentů, které není nutné znovu skenovat,
- implementováno jako rozšíření stávajícího vkládání obrázku z lokálního PC,
- využívá systém GhostScript pro konverzi stránek PDF na obrázky,
- nenačítá se náhled všech stránek PDF (trvalo by dlouho), ale je možné zvolit rozsah stránek k náhledu,
- ze stránek náhledu je možné klasickými Windows zkratkami (pomocí kláves SHIFT a CTRL + klikání myši) zvolit jednu nebo více stránek pro vložení do klienta.

Obr. 3 Dialogové okno pro výběr stránek PDF. *Zdroj: autor příspěvku*

Umožnění skenování všech autorit titulu:

- rozšíření skenování podobizen autorit na všechny autority titulu (doposud bylo možné skenovat pouze autora s primární odpovědností),

- implementováno do stávajícího rozhraní beze změny logiky fungování skenovacího klienta,
- po oskenování autority se zobrazuje vstupní drop-down pole se seznamem všech autorů k výběru právě skenovaného autora,
- je možné změnit autora u každé skenované fotky, v případě skenování kvalitnější verze již existující fotografie se obrázek automaticky nahradí.

Skenování více identifikátorů ISBN:

- umožnění skenování více identifikátorů ISBN. Rozšíření GUI o možnost zadání více identifikátorů ISBN jednoho titulu,
- nad textovým oknem pro hlavní identifikátory (ISBN / EAN / UPC) je tlačítko „Vícero ISBN“, klikem je možné přidat další ISBN identifikátory titulu.

Obr. 4 Přidání více ISBN jednoho titulu. *Zdroj: autor příspěvku*

Porovnání dostupnosti funkcí v automatizovaných knihovních systémech (AKS)

Oslovili jsme zástupce osmi nejvíce používaných knihovních systémů v ČR, jaké konkrétní funkce z nabídky projektu Obálky knih.cz jejich systém podporuje a které již mají nasazeny v katalogu alespoň jedné knihovny. Ze získaných odpovědí vznikla tabulka níže. Knihovny se tak mohou přehlednou formou dozvědět, co je v jejich používaném systému možné využít, případně jaké funkce mají po svých dodavatelích AKS požadovat v budoucnu.

seznam služeb projektu obálkyknih.cz	ALEPH	ARL	CLAVIUS/ CARMEN	DAWINCI	EVERGREEN	KOHA	KOHA/ Vufind4x	KPSYS/ PORTARO	TRITUIS
podává API 2.0 (dotazy na www.obalkyknih.cz)	ano/ne	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ano/ne	ne
podává API 3.X (dotazy na cache.obalkyknih.cz)	ano/ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano/ne	ano
stahuje system obalky, nebo obsahy do lokální cache/proxy	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ano	ano	ne
...pokud stahuje, provádí pravidelnou aktualizaci záznamů	ne	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ne
zobrazuje náhledy obálek	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
zobrazuje obálky o rozměru 510 bodů	ne	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ne
zobrazuje náhledy obsahů	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ano
indexuje OCR obsahy a umožňuje jejich prohlédávání (čtenář)	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ano	ano
zobrazuje obálky v květinových detailech	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ano
pro propojení záznamů se systémem obalkyknih.cz systém využívá identifikátory									
ISBN	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
ISSN	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano
ISMN	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ano
isto ČNB	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ano	ano
OCOLC	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
EAN	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ano	ano	ano
vlastní identifikátor	ano	ano	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne
systém používá dotaz na jeden titul s použitím vícejších výše zmíněných identifikátorů	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano
zobrazuje obálky periodik	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano
zobrazuje obsahy periodik	ano	ano	ne	ne	ano	ne	ne	ano	ne
... zobrazuje jen obálku posledního dostupného čísla periodika	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano
... zobrazuje obálky libovolných čísel	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
... zobrazuje všechny obálky v svazáňovém ročníku	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
systém umožňuje v případě výpadku jednoho ze serverů přejít automaticky na druhý server (failover)	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ano	ano
zobrazuje hodnocení	ano	ano	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne
zobrazuje komentáře	ano	ano	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ano
zobrazuje anotace	ano	ano	ne	ano	ano	ne	ne	ne	ano
posílá vlastní hodnocení na obalkyknih.cz	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ano
posílá vlastní komentáře na obalkyknih.cz	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ano
zobrazuje náhledy autorit	ne	ano	ne	ano	ne	ne	ne	ano	ne
zobrazuje plný náhled autority - 510 bodů	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
zobrazuje citace dle normy ČSN ISO 690	ne	ano	ne	ano	ne	ne	ne	ano	ano
zobrazuje odkazy na volně dostupné e-knihy	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne
zobrazuje odkazy na plné texty v systémech kramerius	ne	ano	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne
zobrazuje systém zpětné odkaz na konkrétní titul na obalkyknih.cz	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano

Obr. 5 Přehled implementovaných funkcí projektu Obálky knih.cz v jednotlivých knihovních systémech. Zdroj: autor příspěvku

Plánovaný vývoj do budoucna

Seznam použité literatury

Projekt obalkyknih.cz bude poskytovat seznam použité literatury u odborných publikací. Úkol vychází z požadavku NK ČR a univerzitních knihoven, které tyto informace potřebují pro své čtenáře (studenty). Technicky bude nutno upravit aplikaci skenovacího klienta o možnost skenování jedné nebo více stránek se seznamem literatury jako dalšího typu stránky. Zároveň proběhne úprava API projektu, rozšíření datového modelu a obohacení metadatového kontejneru o odkaz na dokument se seznamem použité literatury. Součástí procesu bude zajištění převodu naskenovaných stránek do PDF formátu, rozpoznání textu OCR technologií a zpřístupnění PDF a OCR obsahu v metadatovém kontejneru a na webových stránkách projektu.

Citace speciálních druhů dokumentů

Úprava citačního systému projektu za účelem poskytování citací speciálních druhů dokumentů dle normy ČSN ISO 690. Jedná se zejména o citace patentů, norem, zákonů, elektronických zdrojů aj. Úkol bude řešen ve spolupráci s Centrálním portálem knihoven a specializovanými knihovnami.

Zobrazování ročníků periodik na webu obalkyknih.cz

Stávající zobrazení periodik na webovém portálu obalkyknih.cz není se vzrůstajícím počtem naskenovaných obálek jednotlivých čísel příliš přehledné. Například časopis 100+1 zahraničních zajímavostí obsahuje aktuálně přes 1240 obálek jednotlivých čísel (tento titul je kompletně naskenován – všechna čísla – obálka a obsah). Na stránce titulu (<https://www.obalkyknih.cz/view?isbn=9770322962003>) se zobrazuje výpis posledních čísel a při snaze zobrazit starší čísla je nutné opakovaně načítat další a další výpis stránky. Listování je zdlouhavé a kom-

plikované. Technicky bude vyřešeno výpisem roku/ročníku a v nich dále rozklikem na jednotlivá čísla.

Další vydání titulu

Vytvoření vazby typu „další vydání téhož“, resp. „další svazky této série“ na jednotlivá vydání stejného titulu nebo navazující série titulů. Úkol bude řešen ve spolupráci s Centrálním portálem knihoven. Cílem úkolu bude v první řadě tvorba uživatelského rozhraní pro nalezení vazeb (automatické doporučování vazeb), uživatelského rozhraní pro správu vazeb administrátory projektu obalkyknih.cz a v neposlední řadě o prezentaci vazeb obohacením metadatového kontejneru poskytovaného všem knihovnám zapojeným do projektu a prezentace na stránkách projektu.

Doporučování literatury

Obalkyknih.cz jako celorepublikový projekt řeší implementaci funkce pro doporučování literatury. Čtenářské priority pro výběr knih zjistíme na základě historie výpůjček množiny čtenářů ze spolupracujících knihoven. Veškerá čtenářská data budou anonymizována tak, že pro projekt nebude možné zpětně zjistit, o jakého čtenáře se jedná. Bude vytvořen algoritmus pro analýzu výpůjček čtenářů, jejich porovnání s množinou čtenářů s obdobnými prioritami a navržen seznam knih doporučených k dalšímu studiu/čtenbě.

Cílovým stavem bude:

- poskytování doporučené četby ke konkrétnímu titulu – přidáním informace stávajícího metadatového kontejneru,
- poskytování doporučené četby ke konkrétnímu anonymizovanému čtenáři na základě historie jeho výpůjček. Knihovna využívající tuto službu zašle přes API seznam výpůjček čtenáře a obdrží zpětně seznam doporučených titulů dle jeho profilu.

Uvedené novinky přispějí k nabídce kvalitnějších služeb knihoven.

Co se děje v JVK

Ing. Jiří Nechvátal

Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích

Katalog každé knihovny je hlavní vstupní branou pro čtenáře. Snahou knihovníků by mělo být usnadnit návštěvníkům práci s katalogem a zpřístupnit mu maximum dostupných informací k titulu. V Jihočeské vědecké knihovně (JVK) jsme se v letošním roce snažili propojit naše katalogizační záznamy s interními databázemi JVK a také s externími databázemi jiných institucí a ulehčit tak našim čtenářům přístup k informacím.

Propojení knihopisů

Databáze knihopisů Národní knihovny (NKP) „KPS – Databáze Knihopis“ představuje elektronickou verzi publikací: Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Díl II. (eds. Z. V. Tobolka, F. Horák, B. Wižd'álková), Praha, 1939–1967, a E. Urbánková. Soupis prvotisků českého původu. Praha, 1986. Databáze obsahuje bibliografické záznamy českojazyčných starých tisků vydaných v letech 1501–1800 a také bohemikálních inkunábulí, jež byly vytištěny na území Čech mezi lety 1476–1500. (Zdroj: <http://www.knihopis.cz/>)

Záznamy v bázi jsou jednoznačně identifikovány pomocí tzv. čísla knihopisu, např. „K06963“. Jednoduchou úpravou našeho katalogu došlo k propojení našich záznamů a záznamů v NKP. Čtenář tak jedním klikem získá možnost přístupu k plným textům knihopisů uložených v různých digitálních repositářích – Google knihy, Manuscriptorium, Kramérius...

Technicky je řešeno propojením pomocí údaje uloženého v MARCu v poli 510c přes URL:

[https://aleph.nkp.cz/F/?func=find_c&local_base=kps&ccl_term=icz="čí slo knihopisu"](https://aleph.nkp.cz/F/?func=find_c&local_base=kps&ccl_term=icz=)

V JVK jsme takto nově zpřístupnili přes 1100 digitalizovaných dokumentů.

Propojení článků

Katalog JVK obsahuje přes 140 tisíc excerpovaných článků z jihočeských periodik. Excerpujeme dva hlavní tituly s regionálním významem: Českobudějovický deník a Mladou frontu Dnes – Jihočeské vydání. Dále

Abbildungen Böhmischer und Mährischer Gelehrten und Künstler, nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken

knihna

Q Pelcl, František Martin, 1734-1801 - Autor
 Prag : Bey Wolfgang Gerle, Buchhändlern : 1773-1782 - 4 sv. 8*
 Q Gerle, Wolfgang Christian, - Nakladatel, vydavatel Q Hraba, Jan Karel, - Nakladatel, vydavatel Q Schmadel, Matouš Adam, - Tiskař Q Kleinhardt, Jan, - Kreslič Q Balzer, Jan Jiří, - Rytec Q Jahn, Jan Jakub Quirin, - Rytec Q Niederhofer, Ondřej, - Rytec Q Wurmser, Mikuláš, - Kreslič Q Škréta, Karel, - Kreslič Q Kalous, Maxmillán, - Kreslič Q Hikel, Antonín, - Kreslič Q Rentz, Michael Jindřich, - Kreslič Q Salzer, Karel, - Rytec Q Kollonitsch, Sigismund von, Q Kohl, Clemens, - Rytec Q Ceruti, Giacomo, - Kreslič Q Mengs, Anton Raphael, - Kreslič - Kreslič Q Reiner, Václav Vavřinec, - Kreslič Q Ott, Ignác, - Rytec

Signatura SE 2643/1

Půjčit si/ rezervovat

Do košíku

0x k půjčení domů a 4x ke studiu v knihovně z celkem 4 ks k dispozici - viz exempláře

Exempláře	Podrobné zobrazení	Citace
Údaje o názvu		
Abbildungen Böhmischer und Mährischer Gelehrten und Künstler, nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken.... Theil		
Osobní jméno		
Q Pelcl, František Martin, 1734-1801 (Autor)		
Vyd. údaje		
Prag : Bey Wolfgang Gerle, Buchhändlern : 1773-1782		
Poznámky		
Médiřytové frontispisy a přílohy s vyobrazením osobností, signované J.Kleinhardt del., J. Balzer sc. Prague J. Quirin Jahn, A. Niderhofer sc., Nicolaus Wurmser pinx, Maxmillian Kallaus del. Pilsnae, Carolus Scretta Pinxit, Antonius Hikel del., Renz del., Carl Salzer sc., Kollonitz Pinx., Klemens Kohl sc, Viennae, Jacob Ceruti pinxit, Mengs pinx. Angers pinx., Wenceslaus Reiner Pinx, J. Ott sc. gradlitz. Text v rámečcích z rokokových tyčí, plně iniciálky ve volném prostoru. Erster Theil. Bey Wolfgang Gerle, Buchhändlern. xlii, 122, [2], s., [33] příl. – Zweyter Theil. Bey Iohann Karl Hraba, der H.H. Stände im Königreiche Böhmen Buchdrucker. [8], xxvi, 183, [1] s., [27] příl. – Dritter Theil. Bey Iohann Karl Hraba, der H.H. Stände im Königreiche Böhmen Buchdrucker. [8], xxx, 191, [1] s. [29] příl. – Vierter Theil. Gedruckt in der k.k. Normalschulbuchdruckerey durch Matthäus Adam Schmadel, Factor. xv, [1], 192 s., [33] příl.		
Citace		
Knihopis, K06963		
Historie vlastnictví		
Prov. : Kamarýt		

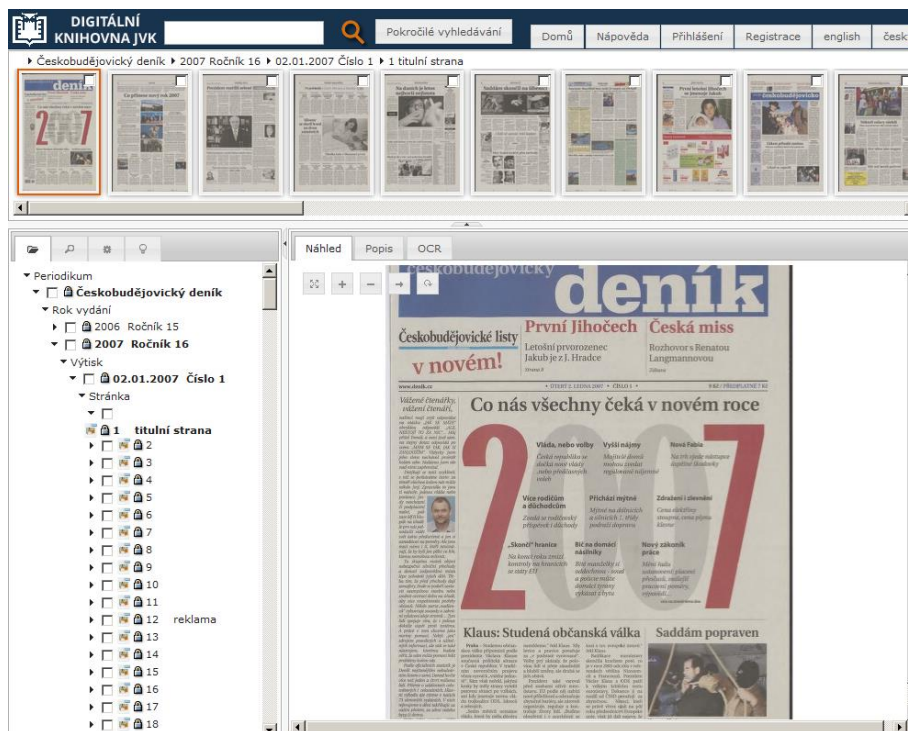
Obr. 1 Příklad propojení knihopisu v katalogu JVK. Zdroj: autor příspěvku

excerpujeme 11 sborníků: Šumava; Šumava v proměnách času; Šumavský kalendář; Tábořský archiv; Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska; Výběr; Zlatá stezka; Archeologické výzkumy v jižních Čechách; Archivum Trebonense; Husitský Tábor; Jihočeský sborník historický; Obnovená tradice; Prácheňské muzeum v Písku – zpráva o činnosti.

Zároveň naše digitální knihovna – <http://kramerius.cbvk.cz/> – obsahuje plné texty těchto článků. Proč čtenářům neumožnit na jeden klik přístup do plného textu článku...

Technicky je řešeno využitím údajů uložených v MARCu v poli 773.

Obr. 2 Příklad propojení článku do digitální knihovny JVK.
Zdroj: autor příspěvku

Příklad MARC záznamu:

773 \$aXXX11444 \$t Českobudějovický deník \$x 1802-0798 \$g Č. 9 (12.01.2015), s. 7
\$q 9 \$9 20150112

Význam jednotlivých polí:

\$a id článku

\$t název titulu

\$x ISSN

\$g číslo a datum vydání, strana s konkrétním článkem

\$q číslo vydání v číselné podobě

\$9 datum vydání v číselné podobě

Pomocí dotazovacího API systému Kramerius

(<https://github.com/ceskaexpedice/kramerius/wiki/ClientAPIDEV>)

získáme se znalostí UUID konkrétního titulu přímý odkaz (URL) na konkrétní článek v digitálním archivu.

V JVK jsme tak nově zpřístupnili přes 140 tisíc plných textů článků.

Propojení e-knih

Projekt e-knihy Městské knihovny Praha (MLP) zpřístupňuje klasická díla převážně českých autorů ve formátech pro elektronické čtečky knih. Aktuálně nabízí přes 1350 titulů.

7. Cirkus Humberto ★★★★★

Cirkus Humberto / Eduard Bass. Praha : Otakar II., 1999. 429 s. . ISBN 80-86355-02-0 - Signatura : C 157.180

Pobočka	Volné	Nedostupné / Prezenčně	Vypůjčené	Rezervace
Na Sadech dětské	1	0/0	0	0
Na Sadech dospělé	2	0/0	0	0

Do košíku Citace Bookmark Stáhnout e-knihu Půjčit si / rezervovat

8. Cirkus Humberto

Cirkus Humberto : román / Eduard Bass. Praha : [16] l. obr. příl. - Signatura : C 140.202

Pobočka	Volné	Nedostupné / Prezenčně	Vypůjčené	Rezervace
Lidická	1	0/1	0	0

Do košíku Citace Bookmark E-kniha EPUB E-kniha PDF E-kniha PRC Půjčit si / rezervovat

Obr. 3 Příklad propojení e-knihy v katalogu JVK. Zdroj: autor příspěvků

V loňském roce ve spolupráci s projektem Obálkyknih.cz došlo k implementaci nové funkce umožňující e-knihy propojit s libovolným klasickým papírovým vydáním stejného titulu.

Technicky je řešeno úpravou zobrazení titulu s přidáním rozbalovacího menu s výběrem formátu e-knihy (EPUB, PDF, HTML, PRC, ...). Data čerpáme v metadatovém kontejneru získaného z projektu Obálkyknih.cz.

Příklad dotazu na metadatový kontejner konkrétního titulu – klasické knihy:

```
http://cache.obalkyknih.cz/api/books?multi=[{"isbn": "97880228590236083226"}]&sigla=CBA001&pretty=1
```

Vrací se pole s výpisem URL jednotlivých formátů:

```
"ebook": [  
  {  
    "url": "https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/36/09/86/cirkus_humberto.epub",  
    "type": "epub"  
  },  
  {  
    "url": "https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/36/09/86/cirkus_humberto.html",  
    "type": "html"  
  },  
  {  
    "url": "https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/36/09/86/cirkus_humberto.pdf",  
    "type": "pdf"  
  },  
  {  
    "url": "https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/36/09/86/cirkus_humberto.prc",  
    "type": "prc"  
  }  
],
```

V JVK jsme takto pro čtenáře zpřístupnili u více jak 8 tisíc papírových titulů možnost stáhnout si elektronickou verzi knihy a pustit se do čtení ihned, bez nutnosti dojet si do knihovny pro fyzickou knihu.

Propojení fulltextů z Krameria

Obdobným způsobem jako projekt Obálkyknih.cz zpřístupňuje URL odkazy na e-knihy, zpřístupňuje i odkazy na digitalizované dokumenty uložené v systémech Kramerius různých knihoven.

Aktuálně je dostupných přes 20 tisíc autorsky volných děl a cca 95 tisíc děl chráněných (od úmrtí autora neuplynulo ještě 70 let).

Technicky je řešeno opět úpravou zobrazení titulu s přidáním odkazu „Digitalizovaný dokument“. Data čerpáme v metadatovém kontejneru získaného z projektu Obálkyknih.cz.

Příklad dotazu na metadatový kontejner konkrétního titulu:

```
http://cache.obalkyknih.cz/api/books?multi=[{"%22nbn%22:%22cnb00495695%22}]
```

Vrací pole se seznamem Krameriu a URL dokumentu:

```
"dig_obj": {  
  "CBA001": {  
    "public": 0,  
    "url": "http://kramerius.cbvk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:744fc0a0-79c8-11e2-b212-005056827e52",  
    "uuid": "uuid:744fc0a0-79c8-11e2-b212-005056827e52"  
  },  
  "BOA001": {  
    "public": 0,  
    "url": "http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:744fc0a0-79c8-11e2-b212-005056827e52",  
    "uuid": "uuid:744fc0a0-79c8-11e2-b212-005056827e52"  
  },  
  "ABA001": {  
    "public": 0,  
    "url": "http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:744fc0a0-79c8-11e2-b212-005056827e52",  
    "uuid": "uuid:744fc0a0-79c8-11e2-b212-005056827e52"  
  }  
}
```

Parametr „public“ v případě hodnoty 1 značí volně dostupný dokument.

V JVK jsme takto pro čtenáře zpřístupnili dalších cca 3000 odkazů na volně digitalizované dokumenty.

The screenshot shows the detail page for the book "Česká literární bibliografie 1945-1966" in the JVK catalog. The page features a search bar at the top, a navigation menu, and a sidebar with options like "Detail záznamu", "Výsledky vyhledávání", "Odeslat e-mailem", "Export", "Nový dotaz", "Zobrazovací formáty", "Zkrácený", "Podrobný", "ISBD", and "MARC". The main content area displays the book title, author information, a cover image, and a table of exemplars.

Česká literární bibliografie 1945-1966 ★★★★★

Počet záznamů: 1

Kunc, Jaroslav, 1912-1983 - Autor
V Praze : Státní knihovna ČSSR - Národní knihovna, 1967 - 761 s. : il. Bibliografický katalog ČSSR ;

bibliografie

Signatura C 50.298/3

Půjčit si/ rezervovat Do košíku

2x k půjčení domů a 2x ke studiu v knihovně z celkem 4 ks k dispozici - viz exempláře

OBÁLKY KNIH
kniha

Digitalizovaný dokument

Exempláře	Podrobné zobrazení	Citace		
Signatura	Čár.kód	Lokace	Dislokace	Info
C 50.298/3 v1	2680069168	Lidická	Lidická - příručka region	pouze prezenční
C 50.298/3	2680320970	Lidická	Lidická - studovna	pouze prezenční
C 50.298/3 v2	2680455302	Lidická	Sklad	Doba výp. 30 dní
C 50.298/3 v3	2680455343	Lidická	Sklad	Doba výp. 30 dní

Obr. 4 Příklad propojení zdigitalizovaného dokumentu v katalogu JVK.
Zdroj: autor příspěvku

Drony, roboti a virtuální realita. Je to budoucnost knihoven?

PhDr. Martin Krčál, Dis.

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity Brno

Úvod

Technologie hrají v naší společnosti stále významnější úlohu a tento trend postihuje i knihovny. Již hodně vzdálená je doba, kdy si knihovny vystačily s lístkovým katalogem, vedly si ruční evidenci čtenářů a výpůjček nebo posílaly upomínky poštou. V 90. letech začala automatizace českých knihoven a s ní se do nich dostaly počítače, automatizované knihovní systémy, elektronické zdroje, knihovny začaly vytvářet a spravovat své webové stránky, komunikovat přes instant messaging, Skype a v současnosti přes sociální sítě. Zejména ve větších knihovnách jsou již standardem RFID čipy, selfchecky a automaty na vracení knih. Bez těchto technologií si již dnes moderní knihovnu nedokážeme představit.

Ve svém příspěvku bych se rád podíval na to, jak budou knihovny vypadat v budoucnosti, a zkusil bych predikovat, jaké technologie mohou být pro provoz využitelné a přínosné. Inspiraci jsem našel na webech American Library Association s názvy Library of the Future² a Libraries Transform³, které podrobně popisují některé trendy a snaží se zaměřit i na to, proč se dějí. Mým cílem nebylo podat vyčerpávající přehled, ale spíše výběr zajímavých trendů, které dle mého názoru mohou mít nějaký potenciál.

---

² <http://www.ala.org/tools/future/trends>

³ <http://www.ilovelibraries.org/librariestransform/trends>

Obr. 1 Loga webů ALA. Zdroj: *Ala.org a llovelibraries.org*

Open Library

Koncept otevřené knihovny je založený na přístupu do knihovny v režimu 24/7, kdy jsou uživatelům neomezeně dostupné prostory knihovny i základní služby, zejména pak výpůjční. Tento koncept je ale ekonomicky poměrně náročný, protože se dříve počítalo s fyzickou přítomností knihovníků, dále musí být zajištěny energie (např. voda, teplo, světlo), ostraha apod. Původně se uplatňoval zejména v kampusových knihovnách nebo byl spojován s internetem. S nástupem moderních technologií se však otevírá možnost zajistit provoz bez knihovníků.

Jens Thorhauge, generální ředitel Danish Agency for Libraries and Media, ve svém článku poukazuje na jeden z možných modelů otevřených knihoven, který se stal úspěšný v dánských knihovnách. Zde byl tento koncept použit pro pobočkové knihovny obvykle s velmi krátkou otevírací dobou. Služba stála na tom, že v knihovně nebyl žádný knihovník, ale lidé je mohli navštívit a na samoobslužných zařízeních si mohli půjčit knihy nebo je vrátit. Jako identifikátor do knihovny sloužila zdravotní karta s magnetickým proužkem, kterou vlastní všichni Dánové. Sám Thorhauge preferuje pro tento koncept fungování knihovny

spíše označení *self service library*. V současnosti je podobných knihoven v Dánsku přes 80 a další průběžně přibývají (Thorhauge, 2011).

Podobný režim fungování vyžaduje zapojení videokamer, čtečky karet, automatická zařízení pro půjčování a vrácení knih a případně další technologie. Je samozřejmé, že stále musí být v knihovně nějaký knihovník, který zařadí vrácené knihy na regál, ale to může být záležitost na pár minut denně. Existuje ovšem riziko, že knihy někdo ukradne nebo poškodí vybavení knihovny. Zde se nabízí možnost napojit kameru na pult ostrahy např. u městské policie, případně najít jiné řešení. Zkušenosti z Dánska ale ukazují, že podobných případů je minimum.

Koncept samoobslužných knihoven testují také české knihovny. Miroslav Brada, ředitel Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze, ve svém příspěvku na 4. ročníku konference *Elektronické služby knihoven* konané ve Zlíně popisoval zkušenosti své a svých kolegů se zaváděním podobného režimu ve své knihovně. Tato instituce sídlí v problematické lokalitě naproti Hlavnímu nádraží v Praze a hlavním cílem řešení bylo zajistit zamezení vniknutí osoby bez vazby na knihovnu. Uživatelé mohou využívat klasickou čtenářskou kartu s RFID, ale také knihu s kódem knihovny (Brada, 2018).

Na podobném principu pak fungují i některé noční studovny, kde je však do značné míry omezen vstup do prostor celé knihovny a uživatelé mohou využívat jen malý příruční fond nebo počítače s připojením na internet. Noční studovnu provozuje např. Národní technická knihovna v Praze nebo Knihovna Univerzity Palackého v Olomouci.

Roboti, umělá inteligence a mobilní asistenti

Ve vědecko-fantastických filmech se často setkáváme s roboty a tématem jejich vzpoury. Budou nám však roboti někdy sloužit a hrozí od nich nějaké riziko? Dnešní technologie již umožňují komunikaci s přístroji v přirozeném jazyce. Projekty jako Google Assistant⁴ nebo Siri

---

⁴ <https://assistant.google.com>

od Applu⁵ jsou již dnes na trhu a je jen otázkou času, kdy se tato řešení objeví také v knihovnách. Jejich podoba může být různá. Mohou to být obrazovky, přes které komunikujeme s umělou inteligencí, nebo budou mít podobu lidí a budou se pohybovat po studovnách. Výhodou bude přímá komunikace s uživateli, a to v různých jazycích. Při rychlém rozvoji překladových služeb jako Google Translator to není nereálné v horizontu několika let.

Zapomínat nelze ani na mobilní asistenty pro knihovníky. Student Kabinetu informačních studií a knihovnictví FF MU navrhl ve své diplomové práci podobu mobilní aplikace pro referenční knihovníky v podobě osobního informačního ekosystému, která umožňovala rychlý přístup k e-zdrojům a katalogu, zaváděla funkci poznámek a úkolů, možnost ukládat si webové stránky nebo využívat cloudová úložiště a v neposlední řadě získávat hodnocení publikací pro jejich doporučování uživatelům (Keller, 2018). I zde svou roli mohou sehrát automatické překladače a umělá inteligence.

Drony

Vypůjčit si knihu nebo ji vrátit bez osobní návštěvy knihovny, to je sen všech uživatelů, kteří nemají dostatek času do knihovny zajít. K vracení se dnes používají návratové boxy umístěné nejen před knihovnou, ale často i na velmi frekventovaných místech. Komfort pro uživatele by mohl vzrůst ve chvíli, kdy by dosáhly rozšíření poštovních schránek ve městě (pokud tedy nemáte pouze jednu na místní poště). Vrátit knihy při cestě do práce nebo při nakupování v supermarketu, to je i můj sen a jistě ne nereálný. Nicméně s půjčováním je to trochu komplikovanější. V naší experimentální knihovně Na Křižovatce jsme zkoušeli doručování publikací vybraným seniorům s pohybovými problémy a služba získala poměrně velký zájem u seniorů. Problematická byla časová náročnost a nedostatek dobrovolníků, kteří by knihy roznášeli.

---

⁵ <https://www.apple.com/siri/>

Obr. 2 Ukázka dronu. Zdroj: Pixabay.com

Řešením těchto problémů by mohlo být opět zapojení technologií. Některé internetové e-shopy a doručovací společnosti jako Amazon, DHL, Google zkoušejí využít drony. Jejich výhodou je rychlé doručení od prodejce k zákazníkovi v rádech několika minut až hodin. Asi nejdále je v testování Amazon se svou službou Prime Air (Johnson, 2017). Obdobné řešení by mohlo v budoucnu fungovat i v knihovnách.

I přes značný pokrok této technologie však zatím nedošlo ke komerčnímu provozu. Problémem je zejména bezpečnost letového provozu, možné kolize s ptáky, případně s jinými zařízeními, a také přesnost doručení, která může být v husté zástavbě problematická. Pokud by se však tuto službu podařilo odladit a dostatečně zabezpečit, mohla by být významnou pomocí a ulehčením života nejen pro tělesně postižené spoluobčany.

Virtuální a rozšířená realita

Rozdíl mezi rozšířenou a virtuální realitou je v projekci. Zatímco u virtuální reality (virtual reality) nám počítač simuluje celé virtuální prostředí nebo alespoň jeho části či objekty, rozšířená realita (augmented reality) nám promítá virtuální objekty nebo informace do obrazu reálného světa (Doyle, 2016). Pro VR je nutné speciální zařízení např. Google Glass, u AR stačí mobilní telefon a vhodná aplikace.

V Česku se virtuální realitou svého času zabýval Tomáš Bouda, který navrhl prostředí nazvané VIAKISK a smyslem bylo využít prostředí Second Life pro komunitní setkávání.⁶ Dnes se s VR i AR počítá zejména ve vzdělávacím procesu a při sdílení informací. Knihovny mohou pořádát akce, kdy jim počítač simuluje virtuální prostředí a lidé pak mohou detailněji zkoumat dané prostředí, mohou např. lépe pochopit principy fyziky při budování staveb ve virtuálním světě apod. Další možností je budování virtuálních prostředí, do nichž se promítají digitální objekty zpřístupňované různými paměťovými institucemi. Proč třeba jezdit do Louvru na Monu Lisu, když si můžeme nasimulovat prostředí tohoto světoznámého muzea a projít si celé jejich sbírky přes VR? Nejen pro děti to může být lepší zážitek, než když si prohlížíjí reprodukci obrazu. Již dnes existují různé programy na zobrazení VR a nespočet knih s podporou AR. Budoucnost však může tyto technologie zdokonalovat a přinést nám nové zážitky nejen při vzdělávání.

Obr. 3 Ukázka knih s rozšířenou realitou. Zdroj: <https://vimeo.com/87194818>

---

⁶ Více informací je k dispozici na adrese <http://virtualni.knihovna.cz>

Závěr

Cílem tohoto příspěvku nebylo vytvořit vyčerpávající přehled možných technologií použitelných v knihovnách, ale spíše ukázkou toho, co lze v následujících letech čekat. Smyslem je, aby se knihovnická komunita zamýšlela nad využitím technologií v knihovnách a přemýšlela také nad jejich riziky a problémy, které s sebou přinášejí. To by ale nemělo být překážkou v jejich nasazování, protože problémy se mají řešit a knihovníci by měli být nositeli pokroku a rozvoje. Osobně se těším na další zajímavé příspěvky, které budou popisovat nasazování podobných nebo úplně jiných technologií v knihovnách.

Použitá literatura

- BRADA, Miroslav a Antonín CMOL, 2018. Kniha otevírá knihovnu. In: *Elektronické služby knihoven 2018* [online]. Zlín: Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://www.kfbz.cz/sites/default/files/souboryredakce/kniha_otevira_knihovnu_-_miloslav_brada.pdf. Prezentace z přednášky.
- DOYLE, Patrick, Mitch GELMAN a Sam GILL, 2016. *Viewing the future? Virtual reality in storytelling* [online]. Miami: Knight Foundation [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: https://kf-site-production.s3.amazonaws.com/publications/pdfs/000/000/182/original/VR_report_web.pdf
- KELLER, Richard, 2018. *Mobilní aplikace pro knihovníky: návrh osobního informačního ekosystému referenčních knihovníků* [online]. Brno [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/h0u3r8>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Martin Krčál.
- THORHAUGE, Jens, 2011. A new 'open library' concept. *Scandinavian Library Quarterly* [online]. **44**(4) [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <http://slq.nu/?article=a-new-open-library-concept>

JOHNSON, Luke, 2017. 9 things you need to know about the Amazon Prime Air drone delivery service: Amazon Prime Air explored, from drone designs to pigeon dodging. *DigitalSpy* [online]. London, Hearst Magazines UK [cit. 2018-11-01] Dostupné z: <http://www.digitalspy.com/tech/feature/a820748/amazon-prime-air-drone-delivery-service>

DIGIS

Komerční prezentace

Společnost DIGIS, spol. s r.o. patří mezi přední dodavatele specializovaných skenovacích technologií pro paměťové instituce, státní správu a průmyslové podniky. Nabídkové portfolio zahrnuje špičkové skenery od renomovaných, světových výrobců SMA Electronic Document GmbH (Německo), Image Access GmbH (Německo) a CONTEX (Dánsko). Nedílnou součástí je poskytování autorizovaných servisních služeb v záruční a pozáruční době.

1. Knižní skenery SMA – řada SCAN MASTER (A2–A0)

Skenery pro digitalizaci vázané dokumentace (knihy, časopisy, kroniky atd.). Modely jsou vybaveny knižní kolébkou (motorický svislý pojezd a manuální vodorovný výjezd, pro dokumenty do tloušťky až 50 cm) a přítlačným sklem. Dosahují optického rozlišení 600 dpi/A0 a rychlosti 24s/A0. Výhodou této technologie je vysoká přesnost, rychlost, neovlivnění obsluhy osvětlením, možnost provozování skeneru bez nutnosti zatemnění.

Reference: Národní muzeum Terezín (A0 knižní skener SCAN MASTER 0), Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy (A0 knižní skener SCAN MASTER 0), Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje (A0 knižní skener SCAN MASTER 0 a A2 knižní skener SCAN MASTER 2)

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=HMUYj9Wxq9Q>

2. Stolní skenery SMA – řada VERSASCAN (A1–2 × A0)

Stolní skenery pro skenování výkresů, map, posterů, fotografií, plakátů a různých předmětů bez omezení tloušťky. Modely mají v sobě implementovanou 3D technologii pro zachycení hloubkové struktury předmětů (mince, pečetě, atd.). Dosahují optického rozlišení 600 dpi a rychlosti 24s/A0. Skenery je opět možno provozovat za běžných světelných podmínek. Pro snadný transport lze skenery složit do svislé polohy.

Reference: Zemský archiv Opava (A0 stolní skener VERSASCAN 3650), Katastrální úřad pro hl. město Praha (A1 stolní skener VERSASCAN 2550)

Video: https://www.youtube.com/watch?v=-X-JSVJUo_k

3. Robotické knižní skenery SMA – řada ROBO SCAN (A2–A1)

Skenery pro automatickou digitalizaci vázané dokumentace (knihy, časopisy, kroniky atd.). Modely jsou vybaveny knižní kolébkou a přítláčným sklem. K otáčení stránek dochází za pomoci robotické ruky. Produktivita je až 500 A1 stran/hodinu.

Reference: Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy (A1 robotický skener ROBOSCAN 0)

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=MoICY1fHQsA>

4. Planetární knižní skenery Image Access – řada Bookeye (A3–A1)

Skenery pro digitalizaci vázané dokumentace (knihy, časopisy, kroužkové vazby, kroniky atd.). Řada skenerů Bookeye se nabízí od provedení „kiosk“ až po profesionální modely. Skenery jsou vybaveny koléb-

kou pro knihy ve tvaru „V“, dotykovým displejem, náhledovou obrazovkou, přítlačným sklem (dle modelu) a rozlišením až 600 dpi.

Reference: Masarykova Univerzita (A3 a A2 skenery Bookeye Kiosk), Technická univerzita Liberec (A1 knižní skener Bookeye 4 V1A Professional)

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=pglVucLO9Sg>

5. Skener na obrazy Image Access – model WideTEK 36 ART (A0)

Jedná se o skener, který byl představen na veletrhu CeBIT v III/2017. Je ideálním nástrojem pro archivaci a reprodukci výtvarných děl. Dosahuje optického rozlišení 600 dpi a umožňuje snímání dokumentace až do tloušťky 20 cm (obrazy s rámy). Prostřednictvím předinstalovaných driverů ve skeneru je možno provádět přímý a věrný tisk na tiskárny HP, Canon či Epson.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=L5uFS1zwdUU>

6. Stolní a průchodové skenery CONTEX (A2–A0++)

Stolní skener IQ Flex pro skenování archivní i novodobé dokumentace disponující pracovní plochou (457 × 610 mm) a optickým rozlišením 600 dpi.

Nosnými řadami jsou průchodové skenery pro technickou dokumentaci (řada IQ Quattro) a grafickou a archivní dokumentaci (HD Ultra). Skenery dosahují optického rozlišení 1200 dpi a rychlosti až 17,8"/s (200 dpi, RGB).

Reference: Moravské zemské muzeum, EON, Saneca, Valašské muzeum v přírodě

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=-8efWH18G8I>

5 let s Kohou: „Re-read, Re-write, Redo, Undo“

Mgr. Michal Denár

Městská knihovna Česká Třebová

Abstrakt

Příspěvek shrnuje zkušenosti z 5 let příprav a následného reálného nasazování otevřeného knihovního systému Koha do české knihovní praxe. Zamýšlí se nad schopností knihoven vytvářet a rozvíjet institucionální znalost.

Motto:

„World is changed by your example not by your opinion.“

— Paulo Coelho

Co je Koha

Koha byla prvním knihovnickým systémem s otevřeným zdrojovým kódem na světě. Jeho původ se datuje do roku 1999. Tehdy síť knihoven Te Horowhenua Library Trust na Novém Zélandu využívala proprietární systém s chybou Y2K. Za ten hledali náhradu a nakonec se rozhodli začít vývoj vlastního systému. Projekt pojmenovali Koha, což v řeči původních maorských obyvatel znamená dar. Kód uvolnili pod svobodnou licencí a díky tomu se k vývoji postupně mohli připojovat další vývojáři. Od té doby se počet instalací neustále zvyšuje a do kódu dosud přispělo 368 vývojářů z celého světa.

Jak se systém rozšiřoval po světě, rostl také počet jazyků, do kterých byl přeložen. V roce 2012 se o Kohu začínají aktivně zajímat městské knihovny v České Třebové a Ústí nad Orlicí. V tom samém roce započá-

la práce na překladu do češtiny. Na něm se podílelo množství dobrovolníků a studentů knihovnického oboru na Masarykově univerzitě.

Knihovní systém Koha se používá globálně, v mnoha různých knihovních prostředích. Díky tomu jde o systém velmi variabilní, který je použitelný v mnoha typech knihoven. Na základě jejich potřeb se postupně rozšiřoval počet funkcionalit. Systém se běžně používá ve školních, firemních, obecních, městských, univerzitních, ale i několika národních knihovnách. Rozsah nabízených funkcí je skutečně široký. Ihned po instalaci má knihovna k dispozici například Z39.50 klient a server, OAI provider, katalogizační editor s neomezeným množstvím katalogizačních šablon nebo nástroj na správu výměnných souborů pro regionální síť knihoven. Za používání funkcí se neplatí, vše je jen věcí nastavení. To často provádí přímo zaměstnanci knihoven, případně externí firmy v rámci placeného servisu. Protože je ale kód systému šířený pod volnou licenci, jediné poplatky, které servisní firma může účtovat, pochází právě z objemu skutečně provedených servisních úkonů nebo odvedené práce na vývoji nového kódu.

Koha v České republice

Jak již bylo zmíněno, v roce 2012 začala komunita pracovat na překladu do češtiny. V následujícím roce bylo přeloženo cca 80 % systému. V roce 2014 se systém podrobně testoval a zjišťovalo se, do jaké míry je možné zajistit provádění procesů v knihovnách. Česká knihovnická praxe je v mnoha ohledech specifická. Poměrně hodně času tedy zabralo zkoumání, zda Koha vůbec bude v českých knihovnách prakticky použitelná.

Na počátku roku 2015 knihovny v České Třebové a Ústí nad Orlicí nasadily systém Koha do ostrého provozu. Rok poté se stejným knihovnám podařilo nasadit Kohu také v první regionální síti, pro obecní a místní knihovny. Od té doby počet nasazení roste. Některé spravují systém svépomocí, jiné k tomu využívají služeb externích firem.

Kolem systému vyrostla také fungující komunita. Jednou z aktivit jsou společná setkání knihovníků, která se konají obvykle dvakrát ročně. Na nich se prezentují novinky, ale především se debatuje nad praktickými otázkami a provozem v každodenní praxi. Dochází nejen k osobním setkáním, ale především ke sdílení informací a praktických zkušeností. Cenná je také zpětná vazba, kterou předávají uživatelé systému vývojářům. Požadavky na vylepšení a rozšíření systému jsou diskutovány mezi knihovníky, odborníky na knihovní procesy a vývojáři. Některé z návrhů českých knihovníků jsou již součástí systému, výsledky mohou využívat všichni uživatelé systému kdekoli na světě.

Tři roky zkušeností a nastartované komunikace

Jelikož naše knihovna nasadila Kohu z českých městských knihoven jako první, nebyl dostatek informací a hlavně praktických zkušeností. Přechod byl tedy poměrně náročný. Zároveň jsme se při migraci a následném provozu hodně naučili. Je pochopitelné, že knihovna před změnou knihovního systému stojí před velkou neznámou. Zaměstnanci si kladou otázky a změny se přirozeně obávají. My jsme se pokusili tyto obavy a nejistotu minimalizovat. Provedli jsme velmi podrobné mapování stávajících postupů a aktivně jsme hledali cesty k jejich přenesení do nového systému. Kladli jsme si také otázky: „Proč děláme toto?“, „Provádíme to skutečně správně?“, „Je tento způsob vstřícný k našim uživatelům?“ Některé odpovědi nás vedly k návrhům změn, jiné k zachování stávajících postupů. A tento přístup aplikujeme i nyní, téměř 4 roky po změně systému. Snažíme se analyzovat příčiny dílčích selhání a chyb. Každý den, znovu a znovu. Tato snaha přináší své ovoce. Díky množství vzájemně se podporujících opatření se nám například podařilo zkrátit obvyklou délku výpůjčky na téměř polovinu doby před přechodem na Kohu. Díky tomu jsme schopni půjčovat skupinu nejoblíbenějších titulů vícekrát za stejnou dobu. To se líbí knihovníkům, ale oceňují to především naši čtenáři.

Protože patříme mezi knihovny s největšími zkušenostmi s knihovním systémem Koha, přirozeně se na nás jiné knihovny obracejí. Ptají se na praktické zkušenosti nebo nás navštěvují s přáním prohlédnout si systém „naživo“. Sdílíme naše znalosti a vyměňujeme si zkušenosti. Dozvídáme se také, jak pracují jiné knihovny a jejich týmy. Díky tomu víme, že řešíme většinou stejné nebo velmi podobné problémy. V minulosti, kvůli váznoucí meziknihovní komunikaci, bylo hledání řešení nezřídka osamoceným procesem, ačkoli se podobný problém často řešil paralelně v několika institucích.

Zdá se, že v komunitě kolem Kohy se komunikaci daří. Problémy se snažíme diskutovat napříč knihovnami a řešení hledáme společně. Šíření dobré praxe odstraňuje nejistotu při vykonávání každodenních úkonů a zároveň neustále ověřuje kvalitu použitého postupu. Pokud někdo dělá něco dobře a stejný způsob přijme někdo další, zvýší to kvalitu služby či efektivitu všech. Pokud se naopak něco nedaří, lze hledat inspiraci a přijmout již jinde ověřená řešení.

Institucionální znalost je rodinné stříbro

Komunikace je klíčová také pro šíření znalostí uvnitř jednotlivých knihoven. Každý jednotlivec má znalosti a zkušenosti. Pokud nefunguje předávání vědomostí mezi kolegy, lze jen těžko zachovat stabilní rozsah a úroveň služeb. Pokud je úroveň znalostí v týmu nehomogenní, může nastávat problém se vzájemnou zastupitelností. Tým je tak dobrý jako jeho nejslabší člen.

Poměrně velkým problémem začíná být stav, kdy v segmentu městských knihoven pracuje jen velmi málo systémových knihovníků a obecně lidí, kteří jsou schopni spravovat procesy. Možná je to důsledek historického vývoje, kdy design procesů probíhal u metodiků nadřízených knihoven a řešil spíše rámcovou odbornou správnost než detailní postupy. Outsourcing úkonů, které jsou doménou systémových knihovníků, do firem poskytujících knihovní systémy ve svých důsledcích přispěl k tomu, že související odborné znalosti v knihovnách prostě chybí.

To komplikuje často i komunikaci s dodavateli systémů, případně samotný výběr nového systému, protože knihovníci vnímají systém jako černou skříňku a neznají technické pozadí jeho fungování.

Závěr

České knihovny se nyní nachází v komplikované situaci. Vlivem mnoha faktorů dochází k určitému útlumu zájmu o „tradiční“ roli knihoven, za kterou lze považovat nízkoprahové poskytování přístupu široké veřejnosti k tištěným informacím. Zároveň neexistuje konkrétnější společenská objednávka na to, čemu se knihovny mají dále věnovat. Zřizovatelé nezřídka vnímají pouze statistická čísla o klesajících počtech výpůjček a čtenářů. Nehledá se společně nová definici jejich významu pro místní komunity. Nové výzvy hledají knihovny, širší společenská debata je teprve na počátku. Možná i kvůli tomu dostatečně nechápou zřizovatelé oprávněnost požadavků knihoven na zřízení nových pracovních pozic v oblasti technologického zajištění, designerů procesů nebo pedagogů. Přitom knihovny dnes stojí na technologiích, které musí někdo spravovat, udržovat a hlavně systematicky rozvíjet. Oblast zajištění informačního vzdělávání je proto možnou redefinicí původní funkce knihovny jako vzdělanostního centra.

V českých a moravských knihovnách pracují schopní lidé, kteří společně mohou dosáhnout velkých cílů, jež jsou pro jednotlivce nedosažitelné. K jejich naplnění vede cesta skrze decentralizovanou komunikaci, doplněnou o inspiraci prostorem mimo knihovny. Svět se za posledních 20 let změnil, v oblasti informací od základu. To, co fungovalo v 90. letech 20. století, si zaslouhuje nyní nové posouzení. Někdy je třeba lehký facelift, mnohdy ale musí přijít změny radikálnější. Knihovny přežijí, pokud přestanou žít současností a připraví si budoucnost.

Projekt

Sociální inovace v knihovnách

Mgr. Eliška Bartošová

Kabinet informačních studií a knihovnictví, FF MU

Cílem projektu Sociální inovace v knihovnách je podpořit knihovny v poskytování komunitních a sociálně-inovačních služeb. A to konkrétně pomocí nástrojů a metod navrhování (designu) služeb, mapování a rozvoje komunit, apod. Projekt trvá do června 2020 a naší snahou je v tomto čase nabídnout knihovnám různé druhy vzdělávacích a mentorských programů, které jim pomohou začít plnit nebo profesionalizovat svou komunitní roli či připravit konkrétní sociální inovaci.

Na jaře jsme proto v krajských knihovnách pořádali workshopy komunitního mapování, poté dva běhy tzv. Inkubátoru sociálních inovací, v rámci něhož týmy prochází designovým procesem, řeší konkrétní problém a připravují nebo vylepšují službu pro své uživatele (více o Inkubátoru sociálních inovací najdete v příspěvku kolegy Tomáše Štefka).

Od září se rozbíhá tzv.

Akcelerátor sociálních inovací

Jeho smyslem je pomocí individuální podpory rozběhnout konkrétní sociálně-inovační nebo komunitní projekty a zapojit do nich experty, nové partnery i uživatele.

Vycházíme z myšlenky – často prezentované v literatuře zabývající se rozvojem míst a místních komunit – že v každém společenství existují vnitřní zdroje: schopnosti a zdroje jeho členů, dobrovolných organizací, spolků, lokálních institucí, fyzická infrastruktura, místní ekonomika, historie, tradice, příběhy, apod. Čím více těchto zdrojů se podaří

najít, propojit a mobilizovat, tím se společenství stává silnějším, aktivnějším a soběstačnějším. Z dlouhodobého hlediska je nejen pro knihovnu výhodné vytvářet zázemí pro spolupráci lidí (řeceno známým příslovím: učit je ty ryby lovit), posilovat sociální kapitál a budovat důvěru. V Akcelérátoru sociálních inovací proto klademe důraz na průběžné mapování a zapojování zainteresovaných skupin, uživatelů i možných uživatelů.

Do Akcelérátoru sociálních inovací je možné se hlásit kdykoliv ve zbytku roku 2018 až do naplnění kapacity. Ta je pro letošní rok cca 5 projektů. Podmínkou je, že projekt řeší lokální nebo společenské téma, jeho důležitost lze prokázat, je v něm prostor pro zmapování a zapojení dalších zdrojů a existuje tým lidí na straně knihovny, který za projekt bere odpovědnost a má kapacitu jej aktivně řešit.

Tým projektu Sociální inovace v knihovnách pak vybraným akcelerovaným týmům a jejich projektům poskytuje individuální mentorství, konzultace, navrhuje vhodné metody designu služby, pomáhá s výzkumnou částí, průběžně konzultuje výstupy, pomáhá nastavit měření dopadů a pomáhá zapojovat další partnery a experty.

Jak to konkrétně probíhá?

K přihlášení svého projektu do Akcelérátoru sociálních inovací použijte prostý e-mail (bartosova@mail.muni.cz), napište stručně, o co usilujete, a my se s vámi poté pokusíme potkat. Pokud se shodneme na tom, že vám máme s čím pomoci a že váš nápad či projekt splňuje základní podmínky pro zařazení do Akcelérátoru sociálních inovací (viz výše), následuje několik kroků.

- Popis výchozího stavu, cílů projektu a cílů v Akcelérátoru sociálních inovací,
- nastavení postupu a způsobu spolupráce,
- příprava Teorie změny,
- nastavení způsobu sledování dopadů projektu,

- mapování existujících a zapojených klíčových hráčů a zainteresovaných stran v průběhu projektu.

Současně se dějí domluvené aktivity, tým se pravidelně schází, konzultuje další kroky a dospívá k řešení. Na konci akcelerace proběhne vyhodnocení a oslava úspěchů.

Těšíme se na vás v Akcelerátoru sociálních inovací či při jiných příležitostech a vítáme vaše náměty, nápady a připomínky.

Co se vylíhlo v Inkubátoru sociálních inovací?

Tomáš Štefek

Kabinet informačních studií a knihovnictví, FF MU

projekt Sociální inovace v knihovnách

Mentorským a vzdělávacím programem „Inkubátor“ letos prošlo na padesát knihovnic a knihovníků. Co si z toho podle autentických výpovědí odnesli? „Zajímavou a jinou zkušenost, nový úhel pohledu, inspiraci.“ – „Změní to vaše přemýšlení.“ – „Umění ustoupit ze své pozice ve prospěch nápadu, který se týmu zdá lepší.“ – „Že neúspěch není selhání.“ – „Že tohle (designový proces) jde aplikovat na cokoli, při práci na dalších projektech a službách.“ – „Doporučila bych to knihovníkům, kteří chtějí sebe i knihovnu posunout blíže moderním trendům a zůstat stále atraktivní pro širší okruh návštěvníků.“ Jak se to stalo? A co vzniklo?

Inkubátor sociálních inovací je jednou z klíčových aktivit projektu Sociální inovace v knihovnách. Představuje mentorský vzdělávací program pro knihovny ČR, navržený tak, aby účastníky provedl procesem designu služeb, předal jim kompetence v oblasti designového myšlení, používání jeho metod, s cílem vzniku návrhů, tedy prototypů sociálně inovativních a komunitních služeb, otestovaných s jejich budoucími uživateli.

Projektový tým ve spolupráci s externími experty designoval inkubátor na základě poznatků z předchozího výzkumu s vedoucími a zaměstnanci knihoven, na základě zkušeností odborníků s inkubačními programy a s výstavbou workshopů, založených na designovém procesu. Mnohá doporučení se týkala např. opuštění původní vize tzv. design sprintu (intenzivní průchod designovým procesem v pěti po sobě jdou-

cích dnech), nutnosti sdílet získané zkušenosti se spolupracovníky, kteří se inkubátoru neúčastní, varování před specifíčností designového způsobu práce, na který pracovníci knihoven nemusejí reagovat vždy pozitivně a dalších.

Program byl otevřený knihovnám všech velikostí a typů, přihlásit se do něj mohly týmy 3 až 5 lidí z jedné knihovny, ale také individuálně. Spočíval v pěti celodenních workshopech, realizovaných v průběhu jednoho měsíce, což umožňovalo využít čas mezi jednotlivými setkáními pro uživatelské dotazování, rozhovory s potenciálními partnery nebo pro testování návrhů služeb a aktivit. Každý tým byl po celou dobu v individuální péči jednoho zkušeného mentora – designéra služeb, produktového designéra, ředitelky knihovny, expertky na sociální podnikání a jiných. Každý společný den byl uváděn a moderován zkušeným facilitátorem.

Pro knihovny účast znamenala zpočátku především práci na přihlášce do programu. Ta zahrnovala zmapování témat a problémů, k jejichž řešení by knihovna mohla a chtěla přispět, a analýzu každého z těchto záměrů z hlediska jejich přínosu, cílových skupin, zapojených komunit, stakeholderů a vlastních zkušeností v dané oblasti. Předmětem mapování mohl být také záměr designovat novou službu nebo inovovat stávající. Tato fáze měla metodicky navazovat na workshopy komunitního mapování, které předtím projektový tým realizoval v jednotlivých krajích.

V dalších fázích se pomocí metod designu služeb pracovní týmy postupně zabývaly prioritizací jednotlivých témat a záměrů, vyhledáváním a výzkumy potenciálních partnerů, budoucích uživatelů zamýšlených služeb, vizualizací dat vzešlých z těchto výzkumů, ideací konkrétních řešení, jejich hodnocením, fúzováním, získáváním zpětné vazby od ostatních týmů a na závěr vytvářením prototypu (modelu) zamýšlené služby nebo aktivity, kterou účastníci následně podrobili testování s jejími budoucími uživateli.

Program byl na jaře tohoto roku poprvé realizován ve Městské knihovně v Praze pro 7 týmů, složených z jejich různých pracovišť, podru-

hé v Brně pro 7 týmů z knihoven z celé ČR. Zpětná vazba účastníků nám poskytla velké množství výstupů, na kterých můžeme dále stavět. Program se osvědčil zejména jako hluboce zažitá zkušenost s designovým procesem a jeho metodami, jako aktivita, podněcující motivaci a poznání vlastních kvalit, jako nástroj zvyšující kompetence v oblasti výzkumu (zejména formou rozhovorů) a zkvalitňující interní komunikaci v knihovně. Program také potvrdil předpoklad, že v tomto způsobu práce se nemusí cítit dobře každý a že získané zkušenosti mohou po skončení programu narážet na organizační bariéry nebo na pracovní rutinu. Důležitým poselstvím, které se podle získané zpětné vazby podařilo předat, bylo také poznání a uvědomění, že případný neúspěch služby nebo aktivity není selháním, ale je především poznáním, jak ji dále ve spolupráci s uživateli upravovat.

Konkrétně vznikla řada prototypů služeb nebo aktivit, přičemž většina z nich je v současnosti dále rozvíjena a upravována a některé z nich jsou již ve stádiu realizace. Několik příkladů za všechny: spolupráce knihovny s dětským domovem, aktivity podněcující mezigenerační setkávání, systém podpory komunitní tvorby aktivit knihovny, rozšíření spolupráce s místním gymnáziem, prostorový model návrhu úprav přízemí knihovny, platforma pro získávání prvních pracovních zkušeností mladých a řada dalších.

Pro projekt Sociální inovace v knihovnách to vše představuje řadu závazků. V blízké budoucnosti půjde především o popis realizovaných aktivit pomocí metodik a případových studií tak, aby takový program mohl být co nejsnadněji opakován či škálován, a dále o vývoj podpůrných nástrojů. První polovina roku 2019 pak bude ve znamení druhého ročníku inkubátorů, které však na základě letošních zkušeností mohou získat zcela jinou podobu. Může jít o inkubátor na míru konkrétní knihovně nebo obci, nebo o program, který by v některém z krajů pomáhal několika knihovnám řešit jejich společný problém, téma či záměr. Jistě se o tom dozvíte včas tak, abyste se mohli zapojit.

Muzejní autority

*RNDr. Marie Kocinová, RNDr. Ivan Petlan
CITeM, Moravské zemské muzeum*

Autority obecně

Za autority obecně považujeme soubor unifikovaných jmenných a/nebo věcných selekčních údajů určených pro strojové zpracování a vyhledávání informací.

Vycházejí z potřeby jednotnosti podoby jmen a dalších údajů napříč institucemi a systémy. Tyto údaje pocházejí z jednotlivých bází (jmenné, korporátní, geografické a věcné) a jsou vzájemně propojeny. Záznamy jsou pořizovány týmem editorů (pracovníci různých paměťových institucí) a kontrolovány a schvalovány supervizory (národní i muzejní autority).

Proč muzejní autority na knihovnickém fóru? Národní autority (NA), primárně používané knihovnami, jsou s muzejními autoritami (MA) těsně propojeny a vzájemně obohacovány. Považujeme za důležité pokračovat v započaté spolupráci a koordinaci kroků při jejich dalším rozvoji a využití.

Základní údaje o původním projektu

Název projektu:	Národní autority v prostředí muzeí a galerií – interoperabilita s NK ČR
Řešitel:	Mgr. Zdeněk Lenhart
Další řešitelé:	RNDr. Jarmila Podolníková, Mgr. David Cigánek, PhDr. Zdeněk Bartl
Nositel:	Moravské zemské muzeum (MZM)
Zahájení:	03/2007
Ukončení:	12/2011 (udržitelnost do 12/2016)

Více o projektu najdete na adrese:

<http://www.citem.cz/projekty/narodni-autority/>.

Dnes je projekt ve stádiu po období udržitelnosti, nicméně vyvinutý systém stále provozujeme a hledáme možnosti jeho dalšího rozvoje.

Cíle projektu

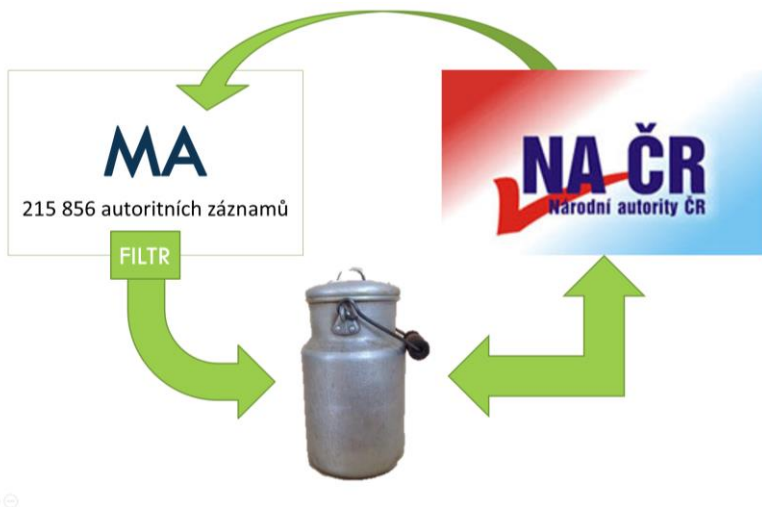
Vytvořením systému národních autorit paměťových institucí jsme hodlali výrazně racionalizovat zpracování sbírek knihoven, muzeí a galerií a dosáhnout unifikace selekčních údajů v bázích paměťových institucí.

Vytvoření funkčního modelu kooperace při tvorbě a využívání báze národních autorit předpokládalo stanovení SW a HW podmínek pro tvorbu a využívání existující báze personálních autorit Národní knihovny ČR (NK ČR), shromáždění existujících tezaurů/slovníků (T/S) používaných v systémech sbírkové evidence muzeí a galerií, porovnání existujících T/S užívaných v muzeích a galeriích s národními autoritami NK ČR, analýzu jejich datové struktury, identifikaci T/S udržovaných na mezinárodní úrovni.

Potřebovali jsme otestovat možnosti harmonizace používaných lokálních variant T/S a jejich začlenění do systému národních autorit.

Původním záměrem bylo vytvořit oborové slovníky nebo tezaury on-line, které by mohly nahradit taxonomické slovníky v přírodních vědách, seznamy autorů výtvarných děl, místa archeologických výzkumů, názvosloví v etnografii, numismatice, historii a jiných oborech. Z časových důvodů, s ohledem na různorodost a nejednotnost terminologie a po rozsáhlé diskuzi s odborníky z muzejní a galerijní sféry se projekt zúžil na personální a korporátní autority, s vazbou také na geografické autority a historické události v národních autoritách.

Jako praktický výstup jsme vytvořili a dále udržujeme servisní kapacitu pro správu národních autorit využívaných v muzeích a galeriích a snažíme se prosazovat používání národních autorit v prostředí muzeí a galerií namísto lokálních variant T/S.

Obr. 1 Obrázek ukazuje schéma výměny dat mezi MA a NA. Záznamy z NA lze do MA stáhnout přímo, nové záznamy nebo upravené v MA do NA procházejí přes softwarové rozhraní, tzv. „bandasku“, podobně jako ostatní knihovnické systémy mimo Aleph. Do tohoto rozhraní mají přístup supervizoři schvalující záznamy v NA. Před přenosem se struktura záznamu v MA redukuje podle NA.

Zdroj: autoři příspěvku

Vztah NA a MA

Muzejní autority jsou odvozenou a propojenou verzí národních autorit.

Národní autority má ve správě Národní knihovna Praha (NKP), muzejní autority pak MZM (oddělení CITEM).

Databáze NA a databáze MA jsou samostatné oddělené databáze. MA jsou postaveny na knihovním systému Advanced Rapid Library (ARL). Z pohledu NA se MA jeví jako další lokální systém, který pracuje s vlastními autoritami. Na rozdíl od ostatních knihovnických systémů však MA nebudují žádné vlastní „lokální“ autority. Co se týče počtu záznamů, MA tvoří podmnožinu NA. Co se týče obsahu záznamu, MA tvoří nadstavbu NA.

Databáze MA se skládá ze dvou částí: databáze schválených záznamů (databáze ostrá) a databáze návrhů. Ostrá databáze obsahuje pouze záznamy schválené muzejním supervizorem. Každý záznam z ostré databáze je současně v databázi NA. Aktualizace změnovými soubory probíhá pouze na záznamech databáze ostré. Databáze návrhů obsahuje návrhy nových autoritních záznamů (v NA neexistují) a návrhy změn existujících autoritních záznamů. Změny existujících záznamů se mohou týkat jak knihovních, tak muzejních polí.

Řešení se vzhledem k časovým a finančním limitům projektu soustředilo na personální autority. Při ukončení projektu bylo v muzejní autoritní databázi na tři tisíce kompletně dořešených a ověřených personálních záznamů, vytvořených na základě dat a práce pěti kurátorů z pěti galerií a muzeí. Příznivým vedlejším efektem pro knihovny a jejich čtenáře je fakt, že do národních autorit se dostalo několik stovek zcela nových personálních záznamů a rovněž stovky navazujících záznamů korporací (převážně školy a umělecké skupiny), geografických míst (místa narození a úmrtí) a věcných pojmů (umělecké profese). Navíc se daří v mnoha existujících záznamech odhalit a opravit chyby.

V současnosti MA obsahují 215 856 autoritních záznamů.

Nejviditelnějším rozšířením personálního záznamu je možnost obšáhlejšího životopisu. Nejpodstatnějším rozšířením však jsou vazby na jiné autoritní záznamy. K tomu je využita jednotná konstrukce tzv. události, která je odvozena od konceptuálního modelu **CIDOC CRM**. Rozlišuje se pět typů událostí: narození, úmrtí, studium, zaměstnání a členství. Událost je opatřena vazbami na místa, data, osoby a korporace. S výjimkou datování směřují všechny vazby zase na záznamy v autoritní databázi, tj. zase na jednoznačně definované a ověřené údaje.

Registr sbírek výtvarného umění
Elektronický katalog sbírek výtvarného umění (pracovní verze)

Tabulka: Autoři Záznamy 4001 - 4020 z 4698
Řazení: Doporučená forma jména vzestupně

Doporučená forma jména: A B C D E E E G H I J K L M N O P Q R R B S S T U V W X Y Z Z Z

is: << Předchozí záznamy 397 398 399 200 201 202 203 204 205 206 Další záznamy >> >

Zobrazení všech záznamů

Doporučená forma jména	Datum narození	Místo narození	Datum úmrtí	Místo úmrtí
☐ Bortolusso, Wilfredo	1976			
☐ Boudný, Jan	13.9.1863	Praha	12.7.1928	Vídeň (Rakousko)
☐ Boudný, Jaroslav	28.2.1909	Dolní Město	22.6.1978	Olomouc
☐ Boudný, Zdeněk	1.2.1894	Blatná	2.4.1969	Praha
☐ Boudný, Zdeněk	2.7.1893	Křesna nad Bečvou	3.2.1980	
☐ Boudný, Zdeněk	20.11.1895		29.3.1911	
☐ Boudný, Zdeněk	23.6.1927	Praha		
☐ Boudný, Jiří	23.1.1924	Střežská Opačovice		
☐ Boudný, Otava	1942			
☐ Boudný, Otava	3.6.1921			
☐ Boudný, Otava	28.4.1921	Blatná	17.11.1978	Blatná
☐ Boudný, Ladislav	21.9.1902	Praha	9.11.1980	Praž (Francie)
☐ Boudný, Ladislav	21.7.1900	Vieřín	1901	
☐ Boudný, Ladislav	22.1.1889	České Budějovice	26.1.1965	České Budějovice
☐ Boudný, Ladislav	21.5.1889	Praha	18.10.1942	Poděbrady
☐ Boudný, Ladislav	11.6.1921	Praha	25.1.1979	Hořec, Klatovy
☐ Boudný, Ladislav	1929	Benešov (Králové)		

is: << Předchozí záznamy 397 398 399 200 201 202 203 204 205 206 Další záznamy >> >

Doporučená forma jména: A B C D E E E G H I J K L M N O P Q R R B S S T U V W X Y Z Z Z

- Vyhledávání a řazení
- Filtrování seznamu
- Ukázky záznamů
- Registr sbírek výtvarného umění

Registr sbírek výtvarného umění - detail záznamu
Elektronický katalog sbírek výtvarného umění (pracovní verze)

Řazení: Doporučená forma jména vzestupně
Tabulka: Autoři << Předchozí záznam Další záznam >>

Označit tento záznam

Doporučená forma jména: Toyen

Datum narození: 21.9.1902

Místo narození: Praha

Datum úmrtí: 9.11.1980

Místo úmrtí: Paříž (Francie)

Další formy jména: Čermínová Marie

Zapsaná jména v Demusu: Toyen (Čermínová Marie), Toyen (Marie Čermínová), Toyen - Čermínová Marie

Záznam v databázi Muzejních autorů
Záznam v databázi Národních autorů

Tabulka: Autoři << Předchozí záznam Další záznam >>

- Vyhledávání a řazení
- Ukázky záznamů
- Zpět na přehled
- Registr sbírek výtvarného umění

Obr. 2 Registr sbírek výtvarného umění.
Zdroj: autoři příspěvku

Na závěr projektu byla zveřejněna XML **podoba struktury autoritních záznamů v MA** a parametry **webové služby** pro komunikaci s MA. To umožňuje tvůrcům muzejního SW zabudovat do jejich produktů online připojení na MA. Pro Demus je to již úspěšně vyzkoušeno.

Aplikací, která ideálně využívá možností MA, je Registr sbírek výtvarného umění. Protože obsahuje rejstřík autorů zapsaných v MA, může posloužit i jako zdroj návrhů nových záznamů pro MA (a následně i pro NA). Provázanost s dalšími systémy si můžeme ukázat na příkladu záznamu malířky Toyen. Vyhledáme její jméno v Registru, zobrazíme si detail záznamu.

Zde najdeme odkaz na muzejní i národní autority.

Vyhledávání Účet Nastavení Návodů V košíku (0)

Související stránky

Výsledky vyhledávání

Váš dotaz: Kód záznamu = "A30002159A"
Nalezeno záznamů: 1

1. **Toyen, 1902-1980**

osoba

Id harmonizováno (j0k1132839)
9002159

Jméno Toyen., 1902-1980. (křestní jméno)

Jiné jméno skutečné jméno: Čermínová, Marie, 1902-1980

Viz též životní partner: Štýrský, Jindřich, 1899-1942 [01]

Charakteristika Narodena 21. 9. 1902 v Praze, zemřela 9. 11. 1980 v Paříži; Akademická malířka, grafička, ilustrátorka.

Národnost česká

Pohlaví Ženské

Narození 21. 9. 1902 (21.09.1902 - 21.09.1902) Praha (Česko)

Úmrtí 9. 11. 1980 (09.11.1980 - 09.11.1980) Paříž (Francie)

Studium 1919-1922 (1919 - 1922) [01] Vysoká škola uměleckopřírodovědná [01] Praha (Česko) [01]
Drá, Emanuel, 1862-1944 [01]

Členství od 1923 (1923) [01] Devětlá (umělecká skupina) [01] Praha (Česko) [01]
1933-1949 (1933 - 1949) [01] Spolek výtvarných umělců Mánes [01] Praha (Česko) [01]
od 1934 (1934) [01] Skupina surrealistů v ČSR zakládající členka [01] Praha (Česko) [01]

Profese malířky
grafičky
ilustrátorky

Zdroj pro MA [01] Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Praha : Academia, 1995.
[02] Informační systém abART. Dostupné z WWW: http://abart-full.artarchiv.cz/ [cit. 13.04.2014]

Zdroj pro NA PNP-LA

Životopis Toyen, vlastním jménem Marie Čermínová se narodila 21. 9. 1902 v Praze, zemřela 9. 11. 1980 v Paříži. Byla grafičkou, malířkou, ilustrátorkou. Vystudovala UMPRUM v Praze v letech 1919-1922 u profesora Emanuela Drá. Od roku 1923 byla členkou Devětlá. V letech 1925-1929 pobývala se svým partnerem Jindřichem Štýrským v Paříži. V roce 1934 se stala zakládající členkou Skupiny surrealistů v ČSR. V roce 1947 odjela znovu do Paříže, kde se usadila a stala se členkou Bretonovy skupiny. Na počátku své tvorby vycházela z puristicky modifikovaného kubismu, který 1925 opouští. Se Štýrským vypracovali nový směr nazvaný artificialismus, jímž předjímali mnohé prvky pozdějšího lyrické abstrakce. Na počátku 30. let se z bezpředmětné barevné struktury začínají vydělovat plastické novotvary a záhadné objemy jako mušle, vejce, balóny, prvotny atd. volně spočívající nebo plující v protubujícím se prostoru. Tímto obdobím se uzavírá vývojová dráha artificialismu a zároveň se otevírá cesta surrealismu. V destruktivních vidinách kresebného cyklu „Přizraky pouště, se poprvé objevila i agresivní imaginace, jejíž účinnost a bezmocnost vystupňovala ve válečných dílech, provedených sugestivní technikou magického realismu, s ním se rozloučila až na začátku 50. let. Po té se věnuje prochvým pletkům, prostorům noci a halucinacím, promětných do obrazů nabývajících silným erotickým potenciálem. Zároveň se věnuje kolážím, grafice a ilustracím knih svých surrealistických přátel.

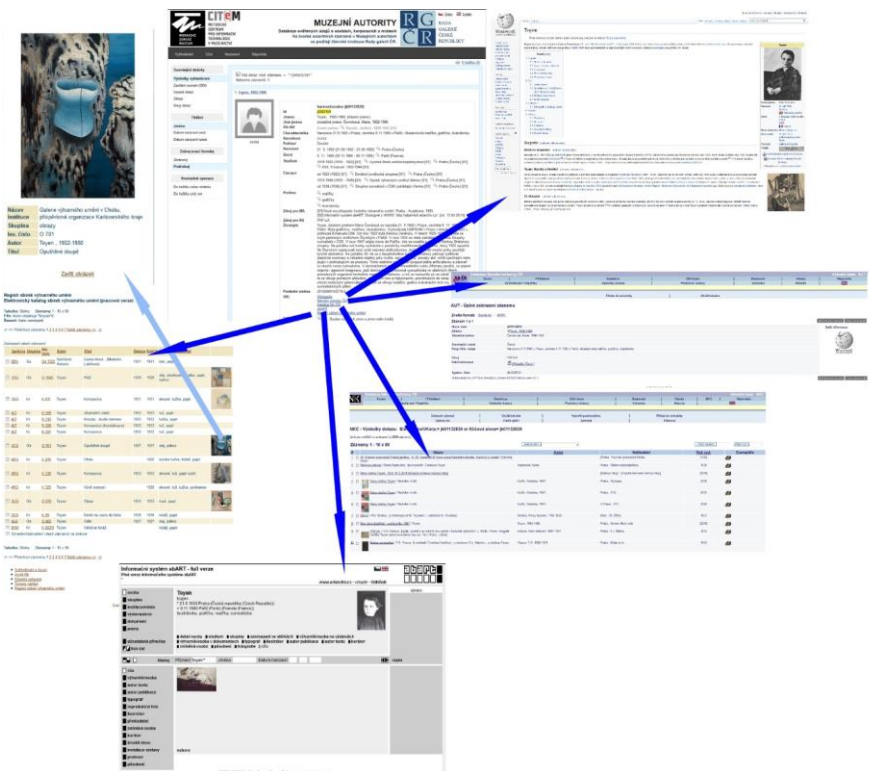
Poslední změna 20150609142719.4

URL [Wikipedie](#)
[Národní autority ČR](#)
[Katalog NK ČR](#)
[abART](#)
[Registr sbírek výtvarného umění](#)

Odkazy (1) - Soubor osobních jmen a jmen rodin (rodů)

Obr. 3 Záznam v muzejních autoritách obsahuje kromě údajů životopisných i odkaz do Wikipedie, národních autorit, katalogu NA, systému abART a do Registru sbírek VUM, kde vyhledá všechna v něm prezentovaná díla této autorky.

Zdroj: autoři příspěvku

Obr. 4 Vzájemná propojenost záznamů v muzejních a národních autoritách a dalších systémech. Zdroj: autoři příspěvku

Na rozdíl od MA záznam v NA je velmi strohý. V katalogu národních autorit vyhledáme tituly, na nichž se Toyen podílela, anebo které se její osobou zabývají. Další odkaz vede do databáze abART (viz jiný příspěvek na této konferenci). A poslední odkaz nás vrací zpět do Registru, kde vyhledá všechna v něm prezentovaná díla této autorky. Na obrázku vidíme také detail jednoho z děl v Registru.

Data pro Registr i MA mnohdy vytvářejí tíživí lidé. Když zapisují údaje o sbírkových předmětech do svého katalogizačního SW, sbírají také data o autorech děl výtvarného umění a mají zájem na tom, aby MA

obsahovaly co nejuplnější údaje o autorovi. Někdy také využívají dat, která o jiných autorech do MA zapsali jejich kolegové a stahují si je do svých katalogizačních systémů.

Při tvorbě MA rovněž probíhá dvoustupňová kontrola záznamů. První kontrolou je tzv. muzejní supervize a v případě tvorby nových či opravy stávajících záznamů NA probíhá v NK ČR druhý stupeň supervize (prověření správnosti dodávaných informací a zdrojů).

Další využití MA

MA jsou potenciálně použitelné pro jakýkoliv návazný softwarový projekt. Příkladem může být vyvíjený internetový evidenční systém pro správu sbírek muzeí a galerií Zlínského kraje.

Mohou se též stát základním stavebním kamenem pro zamýšlený kulturní portál ČR, tzv. Czechianu, do něhož by vnesly potřebnou unifikaci.

Text čerpal z projektové dokumentace a materiálů zveřejněných na www.citem.cz.

Vytvoření nástrojů pro kooperativní zpracování a bit-level ochranu obsahu datových optických disků ve fondu knihoven – projekt CDArcha

*Bc. Zdeněk Hruška, Ing. Petr Žabička
Moravská zemská knihovna v Brně*

Moravská zemská knihovna v Brně (dále jen MZK) jakožto příjemce povinného výtisku má ve svém fondu celou řadu optických disků s datovým obsahem (především CD-ROM a DVD-ROM), jejich počet je přibližně 25 tisíc. Tyto disky do knihovny přicházejí jako přílohy monografií a periodik nebo jako samostatné jednotky.

Uložení dat na optických discích přináší řadu nevýhod a rizik – nosiče fyzicky degradují, jsou náchylné na poškození (především poškrábání datové vrstvy) a v neposlední řadě je dostupnost dat pro uživatele nekomfortní – disk musí být přinesen ze skladu, vložen do mechaniky PC a teprve poté může uživatel pracovat s obsahem. V MZK je tento problém částečně řešen manuálním převodem obsahu disků do formátu PDF, následným importem do digitální knihovny Kramerius a také kopírováním dat na externí disk, aby byla provedena alespoň základní záloha. To sice řeší lepší přístupnost obsahu pro uživatele, ale bohužel dlouhodobá ochrana dat zůstává neřešena, zvláště u formátů, které do Krameria importovat nejdu (aplikace, HTML, video, databáze a další). Vzhledem k postupnému stárnutí médií (nejstarší disky z 90. let)² je

---

² I přes své stáří si drtivá většina disků zatím uchovává svoji čitelnost. Problém je především u disků vypalovaných, které slouží jako nosiče šedé literatury (sborníky z konferencí, výsledky projektů atp.) a vznikají v nízkých počtech, kdy je jednodušší disk vypálit na PC, než si zadat výrobu celé série lisováním.

potřeba vyvinout automatizované řešení pro extrakci obsahu z fyzických nosičů, na které bude později navázána i dlouhodobá archivace.

Lze předpokládat, že obdobná situace s datovými optickými médii je i v ostatních knihovnách, které přijímají povinný výtisk periodických i neperiodických publikací. Jako vhodné řešení se tedy do budoucna jeví spolupráce knihoven (zejm. Národní knihovny ČR a krajských knihoven) na zpracování fondu optických datových disků. Proto projekt CDArcha vytváří takové nástroje, které lze pro tento cíl využít.

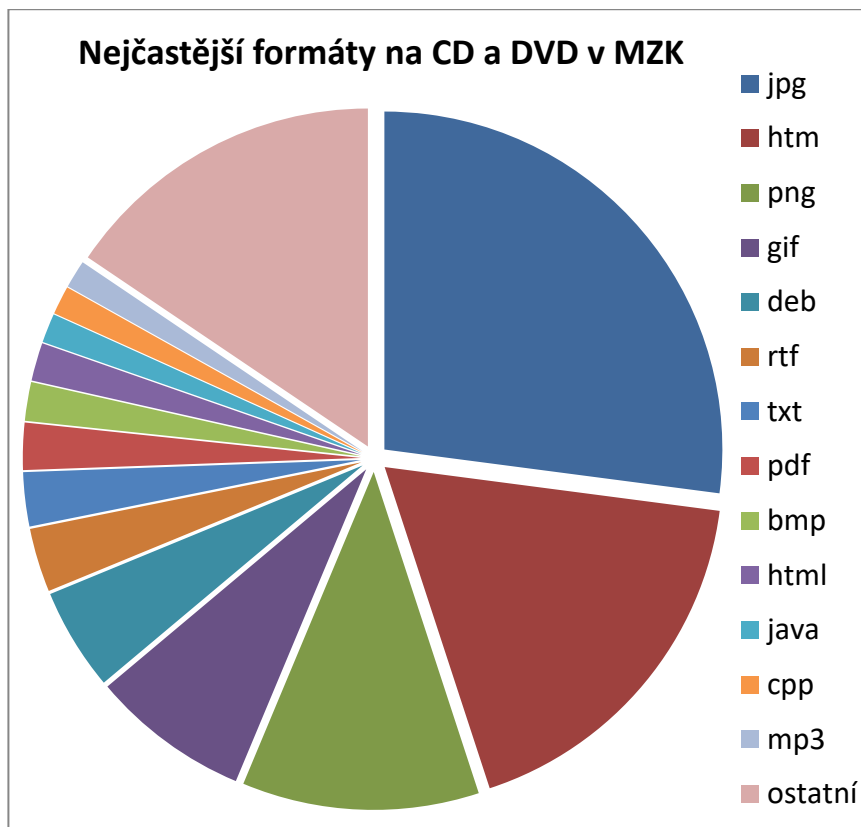
Pomocí nástroje DROID⁸ byl v roce 2017 v MZK proveden pilotní průzkum na vzorku 200 CD a DVD s cílem zjistit, jaké formátové soubory jsou na discích zastoupeny. Zatímco obrazové formáty (JPG, PNG a další) a kancelářské formáty typu PDF, DOC a PPT jsou snadno uživatelům zpřístupnitelné a také jejich dlouhodobá archivace není relativně složitá (i když je někdy nutné přistoupit k normalizaci a formátové migraci), v případě ostatních formátů je situace složitější.

Níže uvedená analýza byla proto prvním krokem na dlouhé cestě k dlouhodobé ochraně obsahu datových optických disků.

Tab. 1 Třicet nejčastějších formátů na CD a DVD v MZK

Formát	Počet	Formát	Počet	Formát	Počet
jpg	54083	java	2793	zip	1164
htm	35755	cpp	2731	ico	865
png	22649	mp3	2669	js	798
gif	15150	pas	1926	wav	792
deb	9788	dll	1498	dsp	789
rtf	6104	exe	1323	dpr	781
txt	5163	sfl	1308	rc	771
pdf	4489	dcu	1236	py	697
bmp	3699	res	1211	class	689
html	3645	dfm	1200	xml	606

⁸ DROID je software, který umožňuje identifikovat souborové formáty. Je volně dostupný na serveru Github: <http://digital-preservation.github.io/droid/>

Graf 1 Zastoupení formátů na CD/DVD MZK. *Zdroj: autoři příspěvku*

Cílem projektu CDArcha je vytvořit nástroje pro zpracování a bit-level ochranu obsahu datových optických disků. Knihovny, které přijímají povinný výtisk, mají ve svém fondu řádově tisíce až desetitisíce nosičů, ale jejich dlouhodobá ochrana není řešena, disky jsou ohroženy degradací, fyzickým poškozením či ztrátou. Pracujeme na návrhu standardu a metodického postupu pro vytváření datových balíčků z obsahu disků, na což navazuje softwarové řešení, které v praxi umožní data zpracovávat. Tento soubor nástrojů pak bude k dispozici pro knihovny,

kteřé s jeho pomocí mohou extrahovat data z fyzických nosičů a zajistit bit-level ochranu dat, na kterou by později měla být navázána i logická dlouhodobá ochrana části obsahu – vzhledem k rozmanitosti a množství formátů není v silách knihoven zajistit logickou dlouhodobou ochranu všech dat.

V pozdější fázi se předpokládá zapojení více knihoven a jejich kooperace při zpracování fondu optických disků v knihovnách ČR – vyvíjené softwarové řešení obsahuje i nástroje na rozpoznání duplicity disků (na základě kontrolních součtů a další aspektů), aby se zabránilo zbytečnému zpracování stejného nosiče.

Workflow na zpracování optických disků vytváří obrazy disků (ISO 9660 file system image), ke kterým vypočítává kontrolní součty MD5, z knihovního systému stahuje bibliografická metadata a přidává metadata technická. Je naskenována vrchní část disku, stejně tak i přebal a případný booklet, nebo další přílohy, protože grafická podoba disku je rovněž důležitá a stojí za zachování.

Data jsou z pracovní stanice nahrána na server, kde proběhne identifikace pomocí nástroje DROID a balíček je zkompletován. Do databáze se uloží hodnota kontrolního součtu a bibliografická metadata, aby se předešlo duplicitnímu zpracování identických disků. Postupně by tak měla být vytvořena databáze optických disků ve fondu knihoven. Softwarové řešení vychází z prototypu, který nechala MZK vyvinout na sklonku roku 2017 a který je postaven na modifikaci skenovací aplikace pro projekt Obálky knih. Tato desktopová aplikace zajišťuje stahování dat z médií a jejich přenos na server, kde s nimi serverová aplikace dále pracuje (viz výše).

Zatím neřešenou kapitolou uchování obsahu optických disků v knihovnách jsou aplikace a další software. Zde se vynořuje řada otázek – má knihovna dlouhodobě uchovávat i software? Neměly by tuto funkci převzít jiné instituce? A co počítačové hry? Česká republika se stala místem zrodu celé řady slavných a kultovních her a ty se tak neoddiskovatelně řadí ke kulturnímu a uměleckému odkazu své doby.

Kde mají být hry uchovávány? V knihovnách, v galeriích (moderního) umění nebo někde úplně jinde?

A co když je nějaký software zavirován? Počítačové viry jsou také artefakty své doby, i když s velmi škodlivým účinkem. Měl by být uchováván zavirovaný software? To jsou otázky, na jejichž zodpovězení si budeme muset ještě nějakou dobu počkat – digitální archivace softwaru je otázkou budoucnosti, v projektu CDAarcha si zatím klademe skromnější cíle.

Do budoucna (rok 2019) se plánujeme zaměřit na problematiku logické ochrany vybraných datových formátů, právní stránku kooperativního zpracování a uchovávání obsahu optických disků (se zaměřením na software) a také budeme řešit proces automatického zpřístupnění vhodných dat v digitální knihovně Kramerius – tedy výběr vhodných formátů, jejich převod (např. DOCX do PDF) a import do Krameria.

Nástroje pro katalogizaci starých map

*Mgr. Eva Chodějovská, Ph.D., Mgr. Miloš Pacek, Ing. Petr Žabička
Moravská zemská knihovna v Brně*

Snaha o lepší zpřístupnění starých map uložených v nejrůznějších paměťových institucích domácí i zahraniční veřejnosti vedla v posledních desetiletích k jejich masivní digitalizaci a také k vytvoření virtuálních mapových sbírek, které umožňují propojení digitálních katalogů různých poskytovatelů. Už nyní obsahují tyto vyhledávače informace o několika stovkách tisíců map uložených v českých knihovnách, muzeích či archivech. Čtenáři však při vyhledávání map velice často neznají ani jejich přesný název a ani vydavatele.

Právě proto je pro ně mnohem praktičtější variantou vyhledávání geografické, kdy primárně stačí znát alespoň přibližnou oblast, kterou hledaná mapa zachycuje. K přesnějšimu vyhledávání může uživatel navíc vymezit i časové období, v němž byla daná mapa zhotovena, případně může získat přesnější výsledky svého hledání za pomoci určení měřítka hledané mapy. Pro jednoduché „časoprostorové“ vyhledání relevantních map v online katalogu tak v tomto případě stačí znát alespoň přibližné odpovědi na základní otázky: „Jaké území hledaná mapa pokrývá?“, „Kdy vznikla?“ a „Jak je podrobná?“

Aby bylo možné mapy v katalogích s pomocí geografického vyhledávání nalézt, je nutné, aby katalogizátor doplnil záznamy o zeměpisné souřadnice, které konkrétní mapu ohraničují, zaznamenal údaj o měřítku mapy a určil dobu jejího vzniku. V případě, že dokument časový údaj o době vyhotovení neobsahuje, doplní katalogizátor tento údaj alespoň přibližně, kvalifikovaným odhadem. V případě starých map se však může stát, že katalogizovaná mapa neobsahuje ani ze-

měpisné souřadnice či informace o měřítku. Pro tyto případy vyvinula Moravská zemská knihovna v Brně on-line dostupné nástroje *Bounding box* a *Kalkulátor měřítka* umožňující snadné získání požadovaných údajů. Došlo též k doplnění a vylepšení nástroje *Mapseries*, které v první řadě ulehčuje a urychluje katalogizaci rozsáhlých mapových děl. V současnosti se však pracuje také na prezentační vrstvě tohoto nástroje, která přehledným způsobem zpřístupní veřejnosti velká mapová díla.

The screenshot displays the online catalog search interface. At the top, there is a search bar with the text "Pokročilá vyhledávání" and a checkbox "Zachovat současné nastavení filtrů". The search results are displayed in a list format, showing the title, author, and availability status of the maps.

Upravení hledání

Odstranit filtry

ostatní: ✕
 Intersect (16.519482421875214
 49.138436409115279
 16.736161022141333)
 49.2261335449338396)

Rok vydání: 1820-1850 ✕

Dostupnost

dostupné online	79
prezenční	78
lze objednat v EOD	2

Jazyk

Němčina	155
Čeština	14
Francouzština	7
Latina	5
Polština	1
Ruština	1

Rok vydání

Od: 1820 do: 1850

Výsledky na stránku 10 **Seřadit podle** Relevance

Vybrat vše RSS Poslat emailem Uložit hledání

- Brünn und Umgegend**
 Hlavní autor Collar, F. Vydáno mezi 1840 a 1845] **Do oblíbených**
 Dostupnost: **prezenční: 1 x 1** **JEDNOTKY**
- [Brünn] Blatt 1**
 Vydáno 1835] **Do oblíbených**
 Dostupnost: **prezenční: 1 x 1** **JEDNOTKY**
 Digitalizovaný dokument
- Ansicht von Mähren Hauptstadt Brünn mit ihren interessanten Umgebungen**
 Vydáno [1840] **Do oblíbených**
 Dostupnost: **prezenční: 1 x 1** **JEDNOTKY**
 Digitalizovaný dokument

Obr. 1 vufind.mzk.cz. Geografické vyhledávání v katalogu MZK. Moravská zemská knihovna v Brně již řadu let opatřuje záznamy všech map, které zpracovává jak informacemi o měřítku, tak odpovídajícími souřadnicemi.

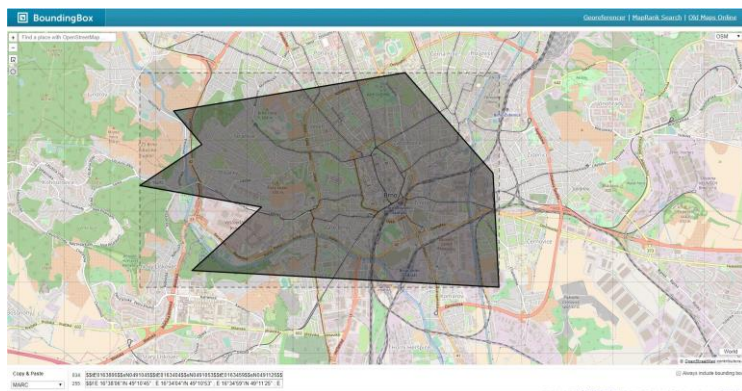
Zdroj: autoři příspěvku

BoundingBox

<https://boundingbox.klokantech.com/>

Tento nástroj, vytvořený v roce 2008 v MZK, byl později zdokonalen firmou Klokan Technologies, která jej také provozuje. Slouží katalogizátorům starých map jako volně dostupná pomůcka, s jejíž pomocí je možné snadno vyznačit oblast odpovídající mapovému poli právě katalogizované mapy, přičemž BoundingBox vypočítá přesné zeměpisné souřadnice této oblasti a zobrazí je ve formátu, který je možné následně přímo vložit do bibliografického záznamu. Nástroj dnes podporuje mimo jiné formáty vhodné pro knihovní systém Aleph nebo KP-SYS, formát Dublin Core nebo formát vyžadovaný *Základními pravidly pro zpracování archiválií*.

Nástroj BoundingBox pomáhá získat nejen zeměpisné souřadnice pro severojižně orientovaný obdélník (údaje pro podpole 034 \$d, \$e, \$f a \$g a podpole 255 \$c), ale nově umožňuje také pootočení obdélníka nebo vyznačení mapového pole libovolného geometrického tvaru. V takovýchto případech jsou jednotlivé vrcholy umístěného mnohoúhelníku uloženy v opakovatelných podpolích 034 \$t a \$s a do podpole 255 \$f.

Obr. 2 BoundingBox. Souřadnice získané pomocí BoundingBoxu ve formátu vyžadovaném knihovním systémem Aleph. Zdroj: autoři příspěvku

Kalkulátor měřítka

<https://moravianlibrary.github.io/scale-calculator/>

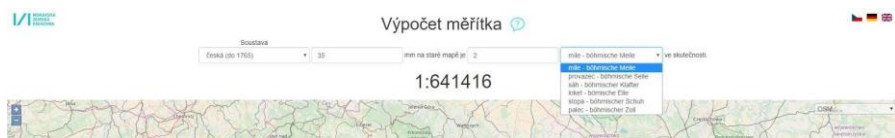
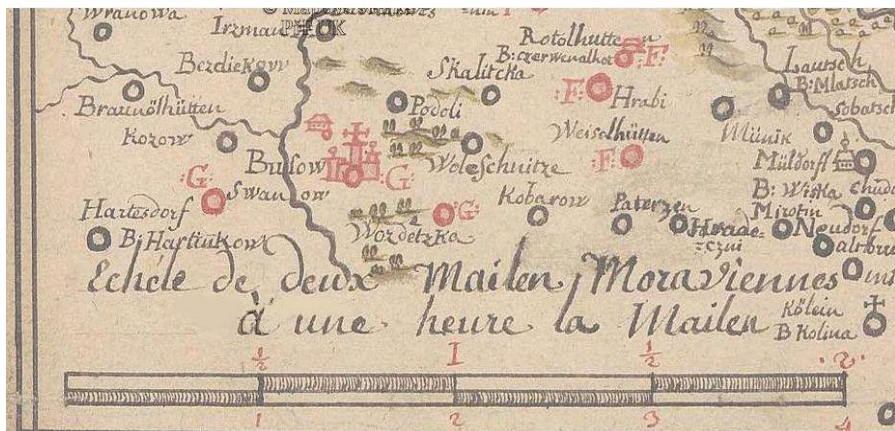
Jak již bylo zmíněno a jak napovídá i sám název tohoto nástroje, usnadňuje Kalkulátor měřítka stanovení měřítka právě katalogizované mapy. Údaj o měřítku, který je jedním z nejdůležitějších údajů při popisu kartografických dokumentů, podává základní informaci o tom, jak podrobnou mapu máme před sebou. Právě proto slouží měřítko rovněž jako jedno z kritérií pro geografické vyhledávání v katalogích.

Obr. 3 Výpočet měřítka. Postup, když není měřítko na mapě uvedeno:

- Změříme vzdálenost mezi dvěma vybranými body na staré mapě (v milimetrech) a zapíšeme do druhého pole;
- vyznačíme kliknutím dva identické body na současné mapě, čímž se údaj o vzdálenosti automaticky přenese a zapíše v kilometrech ve třetím poli. Je možné přepínat mezi podkladovou OpenStreetMaps, Základní mapou České republiky 1 : 100 000 a aktuální ortofoto mapou;
- dojde k vypočtení měřítka staré mapy ve formátu 1 : M.

Zdroj: autoři příspěvku

Obr. 4 Výpočet měřítka. Postup, kdy je na mapě uvedeno pouze grafické měřítko:

- V prvním poli zvolíme soustavu jednotek, kterou autor mapy užil;
- změříme délku úsečky na staré mapě a zapíšeme údaj (v mm) do druhého pole;
- zapíšeme počet jednotek do třetího pole;
- ve čtvrtém poli zvolíme jednotky, které autor mapy použil;
- dojde k vypočtení měřítka staré mapy ve formátu 1 : M.

Zdroj: autoři příspěvku

Dnes se měřítko na mapách zapisují ve formátu 1 : M. Zvláště u starých map se však setkáváme s případy, kdy tento údaj buď na dokumentu chybí, nebo je vyjádřen jen graficky s pomocí dělené úsečky a dříve užívané soustavy jednotek. Kalkulátor měřítka umožňuje vypočítat měřítko daného dokumentu v obou případech. Jde sice vždy pouze o výpočet orientační, neboť nástroj nenahrazuje kartometrickou analýzu mapy,

avšak pro výše uvedené potřeby katalogizátorů je výsledek zcela dostačující. Nástroj nyní obsahuje převodník s délkovými jednotkami středoevropských soustav používaných v tomto prostoru v 18. a v 19. století, ale je snadné jej doplnit o další soustavy. V současné době se pracuje na novém vzhladu této aplikace.

Mapseries

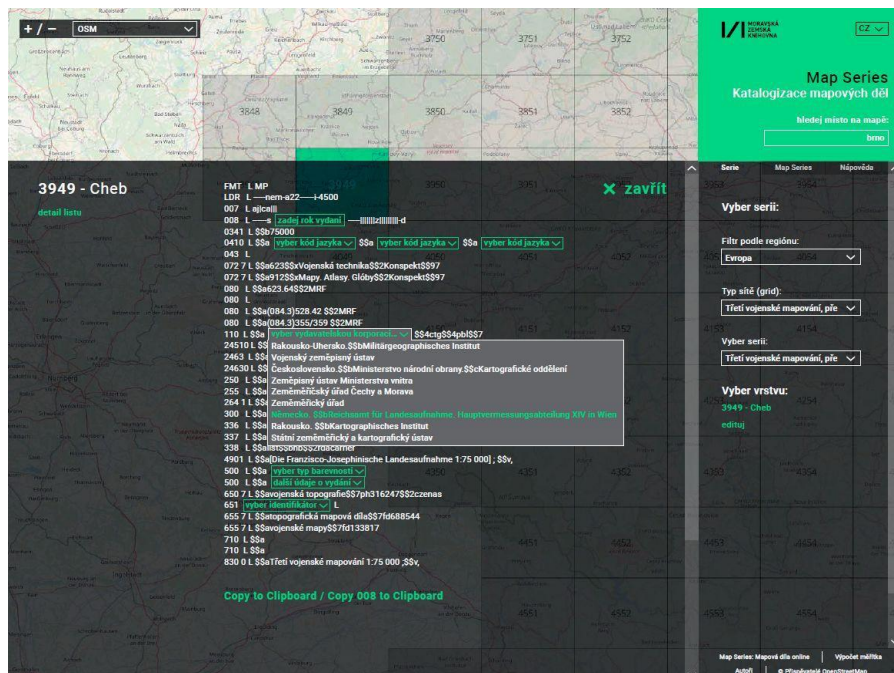
<http://mapseries.mzk.cz>

Nástroj mapseries, vyvinutý v rámci projektu TEMAP, umožňuje efektivněji zpracovávat a následně též prezentovat velké mapové série. Aplikace se skládá ze tří vrstev: administrátorské, evidenční a prezentační. Administrátorská vrstva slouží k přípravě kladu listů (vstupní data ve formátu shapefile jsou konvertována do formátu geojson, v němž jsou importována do nástroje) a manuálnímu předchystání katalogizačních šablon. Tuto činnost zajišťuje v současnosti MZK v návaznosti na aktuální potřeby při zpracování starých map z vlastních fondů.

Volně přístupná evidenční vrstva umožňuje kopírovat zde připravené bibliografické záznamy ve formátu MARC 21 přímo do katalogizačního modulu knihovního systému. V této chvíli je aplikace optimalizována pro knihovní systém Aleph (a vyžaduje instalaci jednoduchého programu AlephClipboard). Práci katalogizátorů usnadňují a zrychlují zde připravené šablony, které již obsahují některá data opakující se pro varianty jednotlivých mapových listů (pole 034, 080, 651 atd.). Šablonu je jednoduché doplnit o informace vztahující se pouze ke konkrétnímu mapovému listu (např. rok vydání, autor, název listu atd.), načež je téměř hotový záznam možné vložit do Alephu. V případě zájmu o rozšíření podpory tohoto nástroje pro další knihovní systémy nás neváhejte kontaktovat.

Prezentační vrstva umožní prohlížet rozsáhlá mapová díla komplexněji než doposud, neboť po zvolení daného mapového díla bude uživatel moci vybrat z kladu konkrétní mapový list a případně i do-

stupná vydání tohoto listu. Nástroj Mapseries je průběžně doplňován, rozšiřován o další mapová díla a v současnosti se pracuje na jeho nové a jednodušší grafické podobě.

Obr. 5 Mapseries. Návrh nově připravované grafické podoby katalogizační vrstvy nástroje. Zdroj: autoři příspěvku

Nový projekt NAKI „Nový fonograf: Naslouchejme zvuku historie“

Mgr. Helena Novotná

Kabinet informačních studií a knihovnictví, FF MU

V květnu roku 2018 byl v Národním muzeu v Praze zahájen projekt Nový fonograf, realizovaný díky dotačnímu programu Ministerstva kultury NAKI II⁹. Povaha projektu je výzkumná. Zaměřuje se na vyvinutí postupů a nástrojů pro záchranu a dlouhodobé uchování obsahů historických nosičů zvuku, a sice fonografických válečků a šelakových desek. Jedná se o představitele nejstarších zvukových nosičů ve fondech či sbírkách paměťových institucí, které se blíží ke konci své fyzické životnosti. V mnohých případech jsou obsahy těchto nosičů hodnotné do takové míry, že je lze označit za součást národního kulturního dědictví. Jestliže máme zájem tyto obsahy uchovat pro příští generace, vyžadují neodkladnou digitalizaci. Nelze však provést digitalizaci nosičů, jejichž stav to neumožňuje. Znamená to, že předpokladem digitalizace je uspokojivý stav nosiče jako výsledek správné péče o něj. Problematika dlouhodobého uchovávání historických zvukových obsahů však zahrnuje nejen oblast digitalizace a ochrany (tzn. péče). Pro její řádné uchopení je třeba řešit i oblast evidence, zpřístupnění a edukace. V projektu Nový fonograf jsou všechny vyjmenované oblasti obsaženy. Cílem je vytvořit soubor postupů a nástrojů pro tyto oblasti, které budou odpovídat mezinárodní praxi, standardům a dosavadním výsledkům výzkumu.

---

⁹ Ministerstvo kultury ČR, Program na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II). *Ministerstvo kultury* [online]. Praha: Ministerstvo kultury ČR [cit. 2018-09-23]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/program-na-podporu-aplikovaneho-vyzkumu-a-vyvoje-narodni-a-kulturni-identity-na-leta-2016-az-2022-naki-ii-857.html>

Hlavním řešitelem projektu je Národní muzeum. Spoluřešitele představují týmy vybraných odborníků z následujících institucí:

- Národní knihovna ČR,
- Knihovna Akademie věd ČR,
- Kabinet informačních studií a knihovnictví Masarykovy univerzity.

Autorka příspěvku působí jako spoluřešitelka projektu na Kabinetu informačních studií a knihovnictví na Masarykově univerzitě. Jednou z hlavních úloh Kabinetu je realizace dvou kurzů (předmětů). První, nazvaný Uchovávaní kulturního dědictví, byl spuštěn v podzimním semestru 2018. Témata jednotlivých seminářů v tomto kurzu pokrývají oblasti samotného projektu, totiž evidenci, digitalizaci, zpřístupnění a dlouhodobou ochranu zvukových dokumentů. Druhý kurz je zaměřený na digitální kurátorství. Bude zahájen v jarním semestru roku 2019. Kabinet informačních studií a knihovnictví v průběhu trvání projektu zajistí několik dalších výstupů. Bude jím například monografie o digitalizaci zvukových dokumentů, články publikované v recenzovaném periodiku nebo workshopy.

Pokud jde o výstupy ostatních institucí, vzniklé na jejich půdě nebo ve spolupráci s ostatními či všemi spoluřešitelskými institucemi, jmenujme výběrem certifikovanou Metodiku digitalizace fonografických válečků, software Národní diskografická databáze, recenzovaný článek na (velmi nezbytné) téma určování unikátnosti zvukových dokumentů nebo workshop soustředěný na zvukové dokumenty a jejich metadatový popis.

Oblasti nastíněné v prvním odstavci tohoto textu představují potenciální, avšak z větší části reálná problémová místa v záchraně a dlouhodobém uchování zvukových dokumentů v České republice obecně (nehledě na typ nosiče). Proto byly tyto oblasti zvoleny „pilíři“ projektu Nový fonograf. Východisko této volby pochází ze skutečnosti, že v České republice není ustaven národní zvukový archiv. Ten by měl pravděpo-

dobně za koncepční i praktické zastřešení v tomto směru odpovídat. Vzhledem k chybějící instituci tohoto typu se potřebné procesy dlouhodobého uchování a ochrany provádí nejednotně nebo se vůbec neprovádí. Projekt Nový fonograf je první tohoto rozsahu a je nanejvýš potřebnou iniciativou s ambicí změnit současnou situaci, která by při nečinnosti nevyhnutelně vyústila k nevratným ztrátám obsahů historických zvukových nosičů, unikátním nositelům odkazu minulosti.

Ukončení pětiletého projektu vychází na konec roku 2022. Jeho výsledky by měly přispět k systematickému uchopení celé problematiky zvukových dokumentů v České republice.

Sjednocování lékařské terminologie s využitím českého překladu MeSH

Mgr. Lenka Maixnerová, PhDr. Radana Kodetová
Národní lékařská knihovna

Abstrakt

Národní lékařská knihovna (NLK) již od 70. let vytváří překlad amerického tezauru Medical Subject Headings (MeSH). Při překladu se NLK vždy snažila vycházet z odborné literatury. V současné době však dochází k výrazné změně v používání lékařské terminologie směrem k nahrazování latinských výrazů českými, které jsou srozumitelné široké veřejnosti. Z iniciativy Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS) byla v letošním roce vytvořena skupina odborníků na lékařskou terminologii z různých institucí, jejímiž členy jsou zástupci z ÚZIS, NLK, 1. LF UK a autorů Wikiskript a Velkého lékařského slovníku. Cílem skupiny je najít společnou řeč, sjednotit záhlaví (např. fraktury × zlomeniny), sjednotit pravopis (např. anemie × anémie). Jako problematické se ukazuje nahrazování latiny českým jazykem. Českým jazykem lze nahradit některé výrazy, pro některé český ekvivalent vůbec neexistuje. Snaha doc. MUDr. D. Kachlíka o vytvoření českého tělovědného názvosloví se nesešla s úspěchem. Vzhledem k tomu, že NLK se dlouhodobě lékařskou terminologií zabývá, může být důležitým partnerem pro smysluplné nastavení pravidel, jak bude česká lékařská terminologie vypadat.

Úvod

Národní lékařská knihovna (NLK) již od 70. let vytváří překlad amerického tezauru Medical Subject Headings (MeSH). Tezaurus MeSH je

slovník, který slouží pro zpracování, pořádání a vyhledávání lékařských a zdravotnických informací. Americký originál je vytvářen v National Library of Medicine (NLM), USA od roku 1960 a patří k nejrozšířenějším oborovým tezaurům.

Tezaurus je tvořen deskriptory, které jsou uspořádány do stromové struktury. Základ stromu tvoří 16 kategorií, které se dále větví. Každý deskriptor se může objevit na více místech stromu. Struktura tezauru umožňuje nalézt podřazené a nadřazené termíny v různém kontextu. Součástí deskriptoru jsou kromě hlavního záhlaví (preferovaný koncept) i nepreferované koncepty a k nim vztahující se synonyma, definice hlavních termínů, poznámky pro katalogizátory a indexátory, povolený seznam podhesel a další informační poznámky.

Tezaurus nyní obsahuje okolo 29 000 deskriptorů s více než 61 000 odkazy a má pravidelné roční aktualizace.

Český překlad MeSH

Český překlad je vytvářen v Národní lékařské knihovně (NLK) již od 70. let. Nejdříve byly přeloženy pouze vybrané termíny pro potřeby věcného pořádání anglické verze Bibliographia medica Czechoslovaca (BMČ). Od roku 1977 začal být v NLK používán i pro věcné zpracování BMČ a nahradil tak nevyhovující znaky MDT. Stále se však jednalo jen o částečný překlad vybraných hlavních termínů. Úplný český překlad hlavních termínů se uskutečnil v roce 1991. Český překlad vyšel v tištěné i v elektronické podobě, a to v podobě 3 rejstříků: abecedního, systematického a KWIC (Keyword-inContext). Elektronickou podobu (T602 nebo FoxPro) bylo možné integrovat do knihovnických systémů. Tištěné vydávání české verze tezauru bylo ukončeno v roce 2005. V roce 2005 NLK využila nabídku NLM a pro překlad začala využívat překladatelský systém MTMS (MeSH Translation Maintenance System).

Jedná se o webovou aplikaci, která umožňuje online vytváření překladů MeSH v různých jazycích a různých písmech.¹⁰

Metodika překladu

Metodika překladu prošla od 70. let řadou změn. Hlavní termín deskriptoru (záhlaví deskriptoru) původně reflektovalo zejména potřeby tištěného výstupu a byl kladen důraz na slovo v řadící pozici, přirozený jazyk tak byl nahrazen substantivní inverzí (např. srdce – nemoci, srdce – nádory). Při překladu do češtiny se NLK řídila mezinárodní anatomickou nomenklaturou (Parisiensia Nomina Anatomica), u nemocí byl použit nejobvyklejší termín vyskytující se v odborné literatuře (v latině nebo v češtině).¹¹ V současné době je při překladu kladen důraz na aktuálnost a přirozený slovosled. NLK se vždy snažila vycházet z odborné literatury a rovněž zachycovat vývoj odborné lékařské terminologie. Výrazným rysem současné lékařské terminologie je zřetelná změna v jejím používání směrem k nahrazování latinských výrazů českými, které jsou srozumitelné široké veřejnosti. Upřednostňování českých variant před latinskými u nemocí a orgánů je zřetelné zejména u skript a základních lékařských monografií.

Metatezaurus

V medicíně existuje celá řada mezinárodních klasifikací, terminologií a slovníků, které slouží k různým účelům a potřebám. Patří sem např. Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN), Systematic Nomenclature of MEDicine (SNOMED), tezaurus MeSH, klasifikační systém DRG (Dia-

---

¹⁰ MAIXNEROVÁ, Lenka a Alena SMUTNÁ. Český překlad amerického tezauru Medical Subject Headings. Lékařská knihovna. 2014, 19(1-2). ISSN 1211-3255. Dostupné také z: <http://kramerius.medvik.cz/search/i.jsp?pid=uuid:bmc14064976-e5efada7-6655-4513-956c-1d22a24820ee>

¹¹ BLEHOVÁ, Eva a Jan PEŠKA. Zkušenosti s používáním rejstříku Medical Subject Headings (MeSH) a s přípravou jeho české verze. Zdravotnická dokumentace. 1972, 11(2), 58–63.

gnoses Related Groups), Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch (DSM), klasifikace ošetrovatelských intervencí NANDA, klasifikace zhoubných novotvarů TNM (TNM Classification of Malignant Tumours) atd. Některé terminologie jsou překládány do českého jazyka: MKN, MeSH, TNM, NANDA a řada dalších.

S rozvojem informačních technologií vznikla potřeba vytvoření konverzních nástrojů, které umožní přenos medicínských informací z různých terminologií mezi informačními systémy. V roce 1986 byl v NLM vytvořen Unified Medical Language System (UMLS), který integruje různé lékařské a zdravotnické terminologie do tzv. metatezauru. Součástí UMLS je i sémantická síť (Semantic Network) a odborný slovník (Specialist Lexicon). Metathesaurus obsahuje pouze dva české zdroje: český překlad tezauru MeSH a český překlad slovníku pro regulační činnosti MedDRA (Medical Dictionary for Regulatory Activities Terminology).

Vzhledem k absenci ostatních českých překladů v UMLS není možné používat metathesaurus jako nástroj pro kontrolu správnosti nebo sjednocování překladu. Některé z českých překladů jsou volně dostupné přes internet (např. MKN, MeSH), některé existují pouze v tištěné podobě (např. NANDA).

Sjednocování terminologie

Z iniciativy ÚZIS, který zajišťuje překlady řady klasifikací, byla v letošním roce vytvořena skupina odborníků na lékařskou terminologii z různých institucí, které se terminologií dlouhodobě zabývají, jejímiž členy jsou zástupci z ÚZIS, NLK, 1. LF UK a autorů Wikiskript a Velkého lékařského slovníku. Cílem skupiny je najít společnou řeč a zabývat se problematickými okruhy, jako jsou např. sjednocení záhlaví (např. fraktury × zlomeniny), sjednocení pravopisu. Problematické je i nahrazování latiny češtinou. Pouze některé výrazy lze nahradit a pro některé český ekvivalent vůbec neexistuje. Zajímavý je pokus o vytvoření českého tělovědného názvosloví doc. MUDr. D. Kachlíka. Nicméně v tomto názvo-

sloví uvedené termíny jako např. aponeurosis = šlachatice, os trapezium = botičková kost, desmocranium = vazivoleb, viscerocranium = obličejovna, vas sinusoideum = děrovnice atd. se lékařské odbornosti jeví jako nepoužitelné.¹²

Závěr

Český překlad tezauru MeSH je využíván při zpracování národní lékařské bibliografie Bibliographia medica Čechoslovaca a většina českých lékařských knihoven jej používá pro věcné zpracování. Ve Wikiskriptech je používán jako odkaz v heslech. Doporučován je při psaní odborných článků v medicíně ve formě klíčových slov. Struktura tezauru jej umožňuje integrovat do různých systémů a aplikací. Je integrován v portálu Medvik a v portálu Knihovny.cz. Vzhledem k tomu, že NLK se dlouhodobě lékařskou terminologií zabývá, může být důležitým partnerem pro smysluplné nastavení pravidel, jak bude česká lékařská terminologie vypadat.

---

¹² KACHLÍK, David. *České tělovědné názvosloví: [návrh české anatomické nomenklatury podle poslední revize mezinárodně platné latinské anatomické nomenklatury]*. Brno: D. Kachlík, 2010. ISBN 978-80-254-5684-2.

MedLike – Nový portál Národní lékařské knihovny pro občany

*PhDr. Eva Lesenková, PhD., Bc. Klára Mašková
Národní lékařská knihovna*

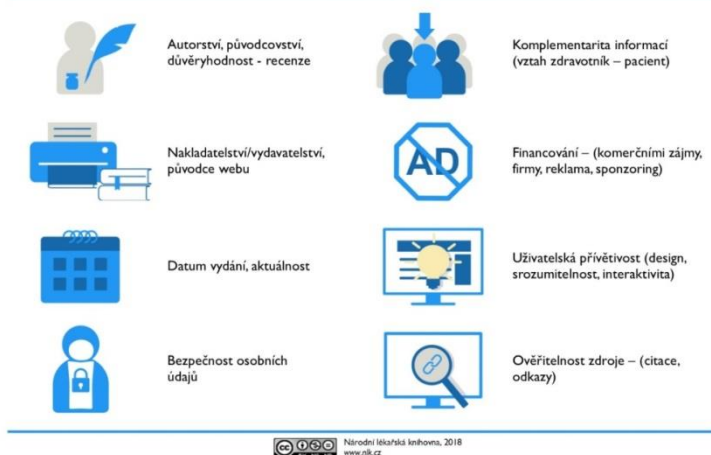
Národní lékařská knihovna (NLK) se v roce 2014 s vyhlášením **třetího víceletého programu činnosti EU v oblasti zdraví na období 2014–2020** zapojila do iniciativ MZ ČR činnosti v „Pracovní skupině pro podporu zdravotní gramotnosti MZ ČR“. Od roku 2015 se v NLK ustavil tým spolupracovníků, kteří se věnují přípravě a ověřovacímu provozu nového portálu MedLike, který – jako možná součást budoucího Národního zdravotnického portálu – by měl občanovi poskytnout účelnou informační podporu. Cílem interního projektu NLK je vytvořit relevantní zdroj informací, který by dokázal usnadnit rozhodování v oblasti zdravotní péče, prevence nemoci a podpory zdraví [1]. Tvorba webového portálu byla zahájena v roce 2016, jeho pilotní verze pak spuštěna 7. dubna 2018.

Základním obsahem portálu (www.medlike.cz) jsou vybrané odkazy na spolehlivé informace o zdraví a nemocech pro pacienty i jejich blízké. NLK v současné době nevytváří „vlastní“ informace, ale pouze odkazuje na kvalitní informační zdroje, které jsou vybírány dle vlastní metodiky hodnocení kvality.

Metodika posuzování kvality získávaných dokumentů pro MedLike byla sestavena na základě zahraničních zkušeností, které byly publikovány v databázovém centru Ovid zází Medline, Embase, LISA, LISTA a LISS s přihlédnutím ke specifickým elektronickým a tištěným zdrojům medicínských informací.

Rádce pro hodnocení kvality informačních zdrojů

Obr. 1 Metodika hodnocení kvality zdrojů. Zdroj: *MedLike: Spolehlivé informace o zdraví a nemocech* [online]. Praha: Národní lékařská knihovna, 2018 [cit. 2018-09-19]. Dostupné z: <https://www.medlike.cz>

Pomocí stanovené metodiky jsou z množství dostupných informací vybírány informace podstatné, prověřené a důvěryhodné. Tyto informace jsou tříděny podle stanovených typů dokumentů: knihy, články, klinické studie, stránky, audia a videa. Jednotlivé dokumenty jsou vybírány ve dvou fázích. Nejprve jsou identifikovány vhodné zdroje na úrovni „domén“ (veřejnoprávní média, webové portály odborných společností apod.), z nich jsou posléze získávány odkazy na konkrétní dokumenty, které jsou opět hodnoceny podle stanovených kritérií a zařazeny do databáze. [2]

V současné době je zpracováno 38 zdravotních témat, která jsou neustále aktualizována a doplňována. Témata ke zpracování byla vybrána dle vnímání důležitosti z hlediska nemoci a celkové úmrtnosti v České republice (např. podle Zprávy o zdraví obyvatel české republiky, vydané Ministerstvem zdravotnictví v roce 2014) a jsou také předmětem národních i mezinárodních šetření, jako je např. Evropské výběrové šetření o zdraví (EHIS 2014).

Vyberte téma ...

nebo

Prohledejte důvěryhodné weby

Chřipka

Zdroje věnované prevenci, cestě přenosu, příznakům, komplikacím, diagnostice a léčbě chřipky. Dozvíte se, jaký je rozdíl mezi chřipkou, virózou a nachlazením.

Audio

Článek

Knih

Klinická studie

Video

Stránka

Chřipka

Chřipka není nachlazení!

www.szu.cz/tema/preven...

Státní zdravotní ústav

Datum vydání / aktualizace: 2011-10-11

Aneb jste si skutečně jisti, že máte chřipku? Porovnejte příznaky provázející nachlazení a chřipku. Pod pojem chřipka se často nejen v laické, ale někdy i v odborné veřejnosti nesprávně zahrnují také jiné virové infekce dýchacích cest. Přitom pokud jde o závažnost tohoto onemocnění, chřipka se od většiny z nich liší. Při onemocnění chřipkou navíc často vznikají komplikace, které dále zhoršují vlastní průběh nemoci.

Obr. 2 Ukázka zpracovaného tématu – Chřipka. Zdroj: *MedLike: Spolehlivé informace o zdraví a nemocech* [online]. Praha: Národní lékařská knihovna, 2018 [cit. 2018-09-19]. Dostupné z: <https://www.medlike.cz>

Z úvodní stránky portálu se lze k jednotlivým tématům dostat dvěma způsoby: buď prostřednictvím rozbalovací nabídky „Vyberte téma“, nebo prostřednictvím prohlížení jednotlivých oblastí, do kterých jsou jednotlivá témata rozdělena. Momentálně se na portálu nachází 15 oblastí, do budoucna se však počítá s třiatváceti oblastmi. Jsou nastaveny tak, aby do nich šla zařadit všechna zdravotnická témata, která do portálu časem přibudou.

MedLike Spolehlivé informace o zdraví a nemocech ?

Vyberte téma ... nebo Prohledejte důvěryhodné weby

Vyhledáváme pro vás důvěryhodné informace o zdraví a nemocech. [O portálu MedLike](#)

- Duševní poruchy a poruchy chování
- Endokrinní systém
- Imunitní systém
- Infekční nemoci
- Kostí, klouby a svaly**
  - Klouby
    - Artróza
  - Kostí
    - Osteoporóza
  - Páteř
    - Bederní páteř
    - Kříční páteř
- Krev, srdce a krevní oběh

Obr. 3 Náhled úvodní stránky portálu MedLike. Zdroj: *MedLike: Spolehlivé informace o zdraví a nemocech* [online]. Praha: Národní lékařská knihovna, 2018 [cit. 2018-09-19]. Dostupné z: <https://www.medlike.cz>

K důvěryhodným informacím se lze na portálu dostat také prostřednictvím vyhledávacího pole „Prohledejte důvěryhodné weby“, které umožňuje prohledávat předvybrané webové stránky. Jde o Vlastní vyhledávání Google, prostřednictvím kterého uživatel neprohlédává široký web, ale pouze NLK vybrané a ověřené domény.

MedLike Spolehlivé informace o zdraví a nemocech ?

Vyberte téma ...

nebo

bradavice

Vyhledávání v důvěryhodných zdrojích

WEB OBRAZĚK

Přibližný počet výsledků: 920 000 (0,37 s)

[Prevence přenosu plísňových onemocnění kůže a bradavic v ...](#)

[www.szu.cz/.../prevence-prenosu-plisnovych-onemocneni-kuze-a-bradavic-v](#)

23. březen 2003 ... **Bradavice** jsou papulózní (pupínkové) výrůstky na kůži. Viry, které toto onemocnění působí se nazývají papillomaviry jsou značně odolné k ...
Označeno štítkem [nabíuka](#)

[Bradavice – příčina, přenos, léčba, habské rady \(byliny\) - MUDr ...](#)

[www.zbynekmlcoch.cz/.../bradavice-pričina-prenos-lecba-habské-rady- byliny](#)

4. září 2012 ... Tyto malé nehezke puchýřky nejsou jen "kosmetickou záležitostí", ale i zdravotním rizikem. Víte proč? **Bradavice** jsou totiž jakési malé ...

[Jak na bradavice | Nemoci dětí | Baby On Line](#)

[https://www.babyonline.cz/maminka/vychytkavy/nemoci/11887](#)

13. červen 2008 ... Zrovna jsem na mimibazaru četla, jak odstraňují **bradavice**-nakrájený česnek namočit do octa a nechat 7dní louhovat. Pak přikládat na **bradavici** ...

[Bradavice - prevence, léčba, příčina, informace - MUDr. Zbyněk ...](#)

[www.zbynekmlcoch.cz/.../bradavice-prevence-lecba-pričina-informace](#)

4. duben 2013 ... Přestože má každý druh **bradavice** jiný odborný název, všechny jsou způsobeny různými kmeny viru, který jistě dobře znáte pod zkratkou HPV ...

[Kde číhají bradavice? | Hojení ran](#)

[https://www.hojeni-ran.cz/novinky/kde-číhají-bradavice-353](#)

Bradavice však nejsou ničím víc než přežívajícími kožními buňkami. Svému nositeli nijak výrazně neškodí. Mohou ale bolet, a to zejména tehdy, jsou-li blízko ...

[bradavice na nohou - diskuze | Baby On Line](#)

[https://www.babyonline.cz/.../nemoci-maminek-zdravotni-potize-obavy-a-strachy?...bradavice...](#)

3. únor 2013 ... **bradavice** na nohou holky měla jste nektera? co vam pomohlo? byla jsem uz na vypalovani, ale nepomohlo, akorat to bolelo jako svina, ty tyrcinky ...

Obr. 4 Náhled výsledků vyhledávání skrze Vlastní vyhledávání Google. *Zdroj: MedLike: Spolehlivé informace o zdraví a nemocech* [online]. Praha: Národní lékařská knihovna, 2018 [cit. 2018-09-19]. Dostupné z: <https://www.medlike.cz>

V rámci komunitních rolí knihoven se i pro ostatní knihovny nabízí příležitost začít využívat Medlike jako nástroj k podpoře zdravotní gramotnosti. NLK za tímto účelem rozšiřuje nabídku vzdělávacích seminářů a výukových materiálů o tuto tematiku. Zaměří se zejména na šíření informací o dostupnosti a možnostech vyhledávání kvalitních informačních zdrojů o zdraví a nemoci pro občana a tvorbu dalších informačních a výukových materiálů. Další podrobnosti k portálu lze nalézt na: <https://nlk.cz/zdroje/medlike/>.

Literatura

KICKBUSCH, Ilona, Jürgen M. PELIKAN, Franklin APFEL a Agis D. TSOUROS. Health literacy: the solid facts [online]. Copenhagen: World Health *Organization*, 2013. 4 str. [cit. 2018-09-18]. ISBN 978-92-890-00154. Dostupné z:
http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/190655/e96854.pdf

BURSKÝ, Ondřej. MedLike – spolehlivé informace o zdraví a nemocech. Lékařská knihovna [online]. 2018, roč. 23, č. 1–2 [cit. 18. 09. 2018]. Dostupné z:
<https://casopis.nlk.cz/archiv/2018-23-1-2/medlike-spolehlive-informace-o-zdravi-a-nemocech/>. ISSN 1804-2031.

Studijní literatura v knihovním katalogu jako služba pro studenty i pedagogy

Mgr. Eva Cerniňáková

Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická

Současné knihovny se snaží co nejvíce vyjít vstříc potřebám čtenářů. V akademické knihovně to znamená mimo jiné pomoc s vyhledáváním studijní literatury. Jedním z nástrojů, které k tomuto účelu využila knihovna Jaboku – Vyšší odborné školy sociálně pedagogické a teologické, je přímo knihovní katalog. V něm studenti najdou např. odkazy na předem připravené interaktivní seznamy literatury, odkazy na vyhledávání a mnoho dalších užitečných pomůcek. Pro vytvoření seznamů byly využity standardní funkce online katalogu knihovního softwaru Evergreen, který knihovna používá.

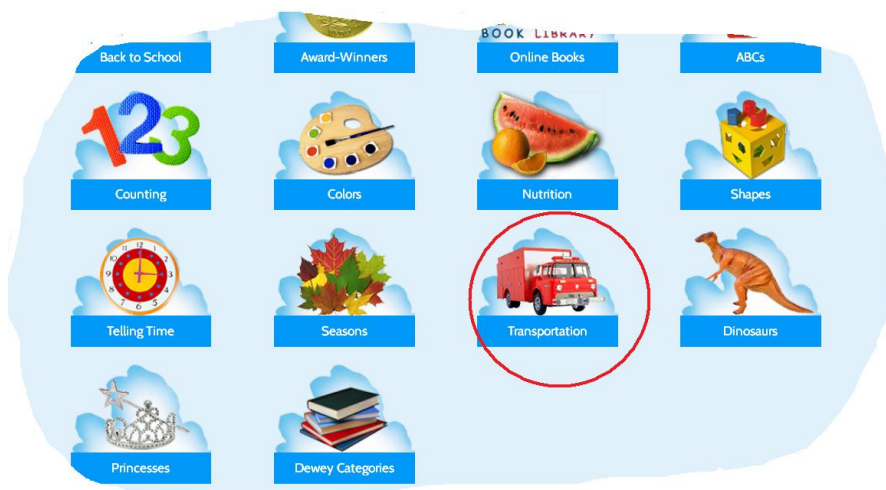
Knihovní katalog jako nástroj k uspokojení informačních potřeb studentů

Knihovnu Jabok, která je pracovištěm Jaboku – Vyšší odborné školy sociálně pedagogické a teologické, lze charakterizovat jako menší knihovnu akademického typu. Knihovna Jabok již více než sedm let využívá knihovní software s otevřeným zdrojovým kódem Evergreen. Těžiskem práce knihovny je poskytování knihovnických a informačních služeb studentům i pedagogům oborů vyučovaných na VOŠ Jabok i na spolupracujících vysokých školách.

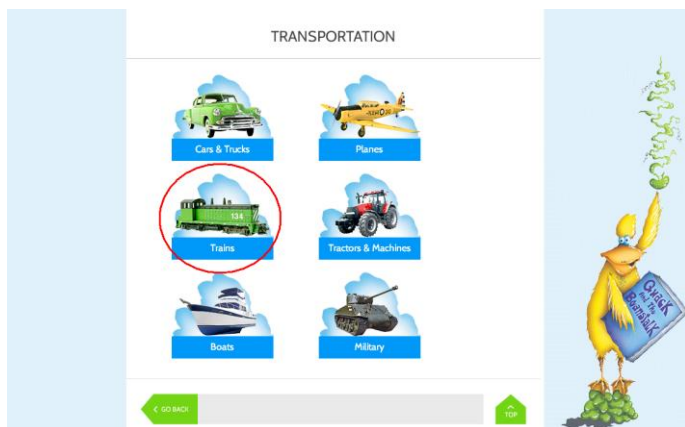
Informační potřeby řady studentů jsou si navzájem velmi podobné a opakují se v rámci cyklů akademického roku. Jde o vyhledávání různých typů dokumentů potřebných ke studiu nebo k psaní seminárních či kvalifikačních prací, vyhledávání titulů povinné či doporučené literatury, vyhledávání literatury k nejrůznějším studijním či praktickým

projektům apod. Tyto opakované potřeby vedly pracovníky knihovny k úvahám, jak vyhledání dokumentů studentům usnadnit a zautomatizovat s využitím nástrojů, které má knihovna k dispozici, aniž by bylo nutné hledat a implementovat externí nástroje a učit se s nimi pracovat či vynakládat na tuto podporu finanční zdroje navíc.

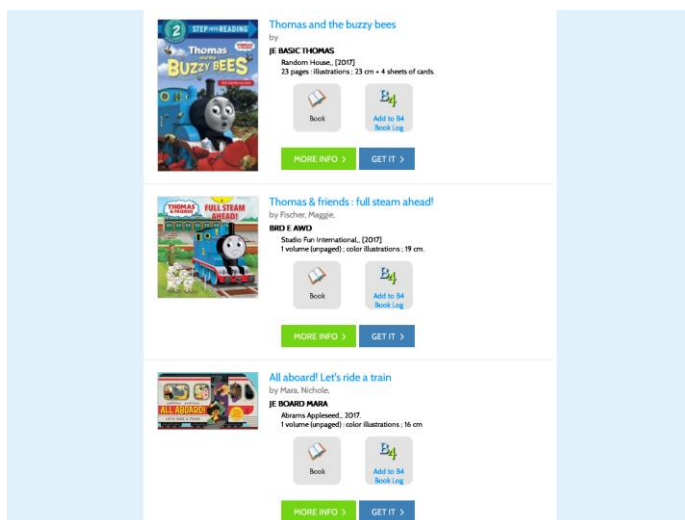
Přestože šlo o problém řešený v knihovně akademického typu, inspirací pro jeho řešení byl překvapivě dětský katalog Evergreenu, který je standardní součástí tohoto softwaru. Ten totiž kromě obvyklého vyhledávání přizpůsobeného dětskému čtenáři nabízí také tematický rozcestník v podobě obrázků. Jednotlivé obrázky tvoří odkazy na další „podtémata“ nebo přímo na výsledky vyhledávání podle daného tématu (viz obr. 1–3). Tato témata lze průběžně upravovat, takže většina knihoven využívajících dětský katalog přidává témata podle ročních období, svátků, konaných akcí apod.

Obr. 1 Ukázka rozcestníku dětského katalogu amerického sdružení PINES.
Zdroj: <https://gapines.org/eg/kpac/home> (snímek části obrazovky)

Obr. 2 Ukázka rozcestníku druhé úrovně dětského katalogu amerického sdružení PINES (odkaz na téma Transportation). *Zdroj:* <https://gapines.org/eg/kpac/category?trail=40> (snímek části obrazovky)

Obr. 3 Dětský katalog – ukázka výsledků vyhledávání v kategorii Trains pro předškolní děti. *Zdroj:* <https://gapines.org/eg/kpac/results?qttype=subject;query=railroad+trains;sort=pubdate.descending&fi%3Aaudience=a> (snímek části obrazovky)

Podobně jako v dětském katalogu byl i v katalogu Knihovny Jabok umístěn na úvodní stránce rozcestník s odkazy na vyhledávání podle tématu nebo typu dokumentu a na seznamy literatury k jednotlivým předmětům, akcím apod. Při návrhu bylo dbáno na to, aby i po přidání odkazů na vstupní stránku byl zachován responzivní design jako v ostatních částech katalogu. Původně bylo plánováno, že pro jednotlivé odkazy budou využity piktogramy označující téma, typ dokumentu apod. Vzhledem k množství odkazů a předpokládané velikosti piktogramů, která by byla potřebná k jejich snadnému rozpoznání však nakonec byly využity pouze textové odkazy. Ty jsou sice méně atraktivní, významně však snižují nutnost rolování při zobrazení stránky na mobilních zařízeních. Při zobrazení na stolním počítači se celý obsah stránky vejde na jednu obrazovku, takže není vůbec nutné rolovat (viz obr. 4).

knihovna **JABOK** Knihovna Jabok
Online katalog

Česťina Změnit Moje konto

Domů Úvodní stránka katalogu Nápověda

Hledat v katalogu Pokročile vyhledávání Procházet katalog

Hledat Typ: Klíčové slovo Formát: Všechny formáty Knihovna: Jabok Hledat Ve všech knihovnách

Novinky v katalogu

- Nové knihy v červenci a srpnu 2018
- Nejnovější kvalifikační práce studentů

Rychlé hledání podle typu dokumentu

- Všechny časopisy
  - Pouze recenzované časopisy
- E-dokumenty
  - E-knihy z placených zdrojů
- Audiovizální dokumenty
- Kvalifikační práce studentů

Rychlé hledání podle obsahu nebo tématu

- Materiály k problematice citování a psaní odborných textů
- Dokumenty v angličtině
- Dokumenty v němčině
- Oddechová četba

Povinná a doporučená literatura ke studiu

[Seznamy literatury k jednotlivým předmětům](#)

Seznamy literatury ke konferencím a tematickým dnům Jaboku

- Občanská odpovědnost
- Uprchlivci a migrace
- Práce studentů Jaboku prezentované na odborné konferenci "25 let dialogu - Sociální pedagogika její zdroje a přehledy"

Rozhraní Společného katalogu Evergreen (SPOK)

Další doporučené zdroje pro vyhledávání

[Souborný katalog ČR](#)
[Knihovny.cz](#) - České knihovny na jednom místě

Registrace nového čtenáře | Nápověda | Informace o registraci | Časté dotazy | Nastavení historie výpůjček | Nahlásit problém s katalogem

EVERGREEN
Copyright © 2006-2018 Georgia Public Library Service, and others

Obr. 4 Ukázka vstupní stránky katalogu Knihovny Jabok na stolním počítači.
Zdroj: <https://knihovna.jabok.cuni.cz/eg/opac/home> (snímek obrazovky)

Odkazy na dynamické výsledky vyhledávání

Na stránce katalogu jsou využity dva typy odkazů. Prvním z nich je odkaz na dynamicky se měnící výsledky vyhledávání (podobně jako je tomu u zmíněného dětského katalogu). Protože všechny odkazy v knihovním softwaru Evergreen jsou trvalé (tj. nevyprší po ukončení relace), je možno odkaz na jakoukoliv stránku katalogu zkopírovat a vložit do e-mailu, dokumentu či webové stránky. Takto lze pracovat nejen s jednotlivými katalogizačními záznamy a způsoby jejich zobrazení (např. s rozbalenými obsahy nebo náhledy Google knih apod.), ale také s virtuálním prohlížením regálů, které knihovní software Evergreen umožňuje, nebo s jednotlivými odkazy na procházení katalogu podle názvů, autorů apod. Samozřejmě lze také vytvořit odkaz na zobrazení výsledků kterékoliv fáze vyhledávání. Kritéria vyhledávání lze navíc libovolně kombinovat v jednoduchých i složitějších dotazech.

Na vstupní stránce katalogu Knihovny Jabok (případně na webových stránkách) apod. byly využity odkazy na vyhledávání např. podle těchto kritérií:

- Novinky v katalogu (vyhledávání podle data přidání záznamu);
- nejnovější kvalifikační práce (vyhledávání podle data přidání záznamu a umístění dokumentu);
- časopisy (vyhledávání podle bibliografické úrovně dokumentu), viz obr. 5;
- elektronické knihy a časopisy (vyhledávání podle formy dokumentu);
- audiovizuální dokumenty (vyhledávání podle kategorie dokumentu);

- kvalifikační práce studentů (vyhledávání podle umístění, jednotlivé typy kvalifikačních prací podle řetězce obsaženého v názvu);
- dokumenty v angličtině, dokumenty v němčině (vyhledávání podle hlavního jazyka dokumentu).

Výsledky vyhledávání jsou ve výše uvedených případech dynamické a mění společně se změnami knihovního fondu. Uživatel může s výsledky dále pracovat, tj. zúžit je pomocí faset, zpřesnit vyhledávání pomocí předem připravených filtrů nebo například přidáním dalších kritérií v rozhraní pokročilého vyhledávání. Jednotlivé tituly si uživatel také může rezervovat, přidat do vlastního seznamu, zobrazit informaci, jestli je už měl dříve půjčené apod.

The screenshot shows a search interface with the following elements:

- Search bar: Hledat [ ]
- Typ: Klíčové slovo
- Formát: Všechny formáty
- Knihovna: Knihovna Jabok
- Buttons: Hledat, Vypnout zvýraznění
- Used filters: **Použité filtry:** Bibliografická úroveň Seriad (highlighted with a red circle)
- Buttons: [Zpřesnit mě původní vyhledávání]
- Navigation: Nové hledání, Pokročilé vyhledávání, Seřadit: Název: A až Z, Další podrobnosti, Jen dostupné, Seskupit stejné tituly
- Filter: Ve všech knihovnách
- Results: Výsledky vyhledávání, Výsledky 61 - 70 z 116, Strana 7 z 12, Preferovaná knihovna: Jabok?
- Page navigation: ◀ Předchozí, 3 4 5 6 7 8 9 10, Další ▶
- Results list:

Věcné téma	Více
křesťanství	(9)
psychologie	(8)
sociální služby	(8)
teologie	(7)
sociální práce	(7)
kultura	(6)
sociální politika	(6)
sociální problémy	(6)
Název edice	
Sborníky Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk	(1)

61.		Pedagogika : časopis pro vědy o vzdělávání a výchově <i>Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta (Praha, Česko)</i> SERIAD Seriaty a časopisy (1951-) Signatura: PER Ped 2001 Dostupné pro výpůjčku: 41 z 41 exemplářů (Jabok) Dostupné pro výpůjčku: 41 z 41 exemplářů (Knihovna Jabok)	☒ Rezervovat ☐ Přidat do mého seznamu
62.		Plus 21 : zpravodaj Klubu rodičů a přátel dětí s Downovým syndromem SERIAD Seriaty a časopisy ([1996]-) Signatura: PER Piz1 2006/1 Dostupné pro výpůjčku: 48 z 49 exemplářů (Jabok) Dostupné pro výpůjčku: 48 z 49 exemplářů (Knihovna Jabok)	☒ Rezervovat ☐ Přidat do mého seznamu
63.		Poradce ... SERIAD Seriaty a časopisy (1996-) Signatura: PER Por 2012/01 Dostupné pro výpůjčku: 72 z 72 exemplářů (Jabok) Dostupné pro výpůjčku: 72 z 72 exemplářů (Knihovna Jabok)	☒ Rezervovat ☐ Přidat do mého seznamu

Obr. 5 Ukázky vyhledávání podle bibliografické úrovně. Zdroj: https://knihovna.jabok.cuni.cz/eg/opac/results?bool=and&fi%3AAbib_level=s&logc=103 (snímek části obrazovky)

Sdílené seznamy literatury v katalogu knihovního softwaru Evergreen

Odkazy na dynamické vyhledávání v některých případech nestačí. I když v Evergreenu lze vytvářet velmi složité dotazy, bylo by mimořádně obtížné a mnohdy i nemožné využít takové dotazy např. pro vytvoření výběru knih nebo seznamu studijní literatury k jednotlivým vyučovaným předmětům. Evergreen však nabízí několik funkcí pro vytváření seznamů, mimo jiné seznamy knih (a dalších typů dokumentů), které si může vytvářet každý uživatel po přihlášení do čtenářského konta v online katalogu. Tyto seznamy slouží jednak k ukládání vyhledaných titulů a přidávání poznámek k těmto titulům, jednak k hromadným akcím (knihy uložené do seznamu je např. možné hromadně rezervovat). V případě zájmu může uživatel ke každému seznamu připojit poznámku, může také seznam zveřejnit a sdílet jej s ostatními prostřednictvím URL odkazu nebo RSS kanálu. Právě kvůli těmto vlastnostem byly sdílené seznamy uživatelů využity pro vytváření odkazů v knihovním katalogu.

Se sdílenými seznamy je v katalogu možné pracovat stejně jako s běžnými výsledky vyhledávání. Uživatel má k dispozici podrobné informace o titulu, včetně informací o jeho aktuální dostupnosti. Může si titul rezervovat nebo přidat do svého seznamu. V případě seznamů s větším množstvím položek je možné pouze v daném seznamu použít základní i pokročilé vyhledávání, případně zúžení dotazu pomocí faset (viz obr. 6).

Každý seznam má svůj unikátní název a lze k němu přidat také krátký komentář. V případě, že je seznam sdílen, se komentář zobrazí pod názvem seznamu přímo v katalogu. Může se jednat například o upřesnění názvu či informaci o tom, co seznam obsahuje, jak s ním pracovat apod. (viz obr. 7).

Hledat v katalogu Pokročilé vyhledávání Procházet katalog

Hledat Typ: Klíčové slovo Formát: Všechny formáty Knihovna: Jabok Hledat Vypnout zvyřazení

Hledat pouze ve vybraném seznamu

Nové hledání Pokročilé vyhledávání Seřadit: Podle relevance Další podrobnosti Jen dostupné Seskupit stejné tituly

Ve všech knihovnách

Zobrazení položek seznamu Výsledky 1 - 10 z 59 Strana 1 z 6 1 2 3 4 5 6 Další ▶

Občanská odpovědnost

Výběr literatury k tematickému dni Jaboku 2017

Personální autor	Více				
Doležalová, Lenka (2)		1.		Svoboda a odpovědnost : sborník příspěvků z kurzu pro kazatelky a kazatele ČCE, pořádaného Spolkem evangelických kazatelů v Praze 25.1.-29.1.2016 <i>Svoboda a odpovědnost (kurz) (2016 _Praha, Česko)</i> Knihna (2017) Signatura: ST-1.2 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Jabok)	☒ Rezerovat ☐ Přidat do mého seznamu
Kohák, Erazim 1933- (2)					
Müller, Karel B. 1972- (2)					
Adámek, Stanislav (1)					
Alan, Josef 1938- (1)		2.		Morální odpovědnost : tři rozměry etického rozhodování - zákon, moudrost, svědomí <i>Schirrmacher, Thomas. 1960-</i> Knihna (2016) Signatura: ET-6.1 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Jabok)	☒ Rezerovat ☐ Přidat do mého seznamu
Arendt, Hannah 1906-1976 (1)					
Aron, Raymond 1905-1983 (1)					
Bauman, Zygmunt (1)					
Věcné téma	Více				
občanská společnost (15)		3.		Občanská společnost a její krize : eseje historické a filosofické <i>Loewenstein, Bedřich. 1929-</i> Knihna (2015)	☒ Rezerovat ☐ Přidat do mého seznamu
svoboda (15)					

Obr. 6 Možnost vyhledávání v seznamu knih. Zdroj:

<https://knihovna.jabok.cuni.cz/eg/opac/results?bookbag=25503>
(snímek části obrazovky)

Nové hledání Pokročilé vyhledávání Seřadit: Podle relevance Další podrobnosti Jen dostupné Seskupit stejné tituly

Ve všech knihovnách

Zobrazení položek seznamu Výsledky 1 - 10 z 23 Strana 1 z 3 Preferovaná knihovna: Jabok? 1 2 3 Další ▶

Recenzované časopisy

Seznam obsahuje recenzované časopisy dostupné v Knihovně Jabok. Pozor! Seznam je pouze orientační. Podrobné informace o recenzovaných časopisech najdete na webu knihovny, viz <https://knihovna.jabok.cz/cs/rady-navody/navody/chci-najit-odborny-rezencovany-casopis>

Věcné téma	Více				
pedagogika (3)		1.		Acta Universitatis Carolinae. Theologica Serióly a časopisy (2011-) Signatura: PER ACT 2012/1 Dostupné pro výpůjčku: 12 z 12 exemplářů (Jabok) Dostupné pro výpůjčku: 12 z 12 exemplářů (Knihovna Jabok)	☒ Rezerovat ☐ Přidat do mého seznamu
psychologie (3)					
křesťanská teologie (2)		2.		Forum sociální práce = Social work forum Serióly a časopisy (2010-) Signatura: PER FoSP; 2010/01 Dostupné pro výpůjčku: 10 z 10 exemplářů (Jabok) Dostupné pro výpůjčku: 10 z 10 exemplářů (Knihovna Jabok)	☒ Rezerovat ☐ Přidat do mého seznamu
pedagogické vědy (2)					
psychoterapie (2)					
sociální politika (2)		3.		Psychologie a její kontexty : odborný recenzovaný časopis pro teoretické i praktické otázky uplatnění psychologie v životě dnešního	☒ Rezerovat ☐ Přidat do mého seznamu
sociální práce (2)					
teologie (2)					

Obr. 7 Možnost přidání komentáře k seznamu. Zdroj:

<https://knihovna.jabok.cuni.cz/eg/opac/results?depth=0;locg=103;bookbag=19384> (snímek části obrazovky)

- Knihy
- Časopisy
- Kvalifikační práce studentů
- Studijní materiály pro nevidomé a slabozraké
- Seznamy studijní literatury
- Návrh na zakoupení knihy, časopisu aj.

Seznamy studijní literatury

Seznamy jsou vytvořené přímo v katalogu knihovny a obsahují tituly **povinné nebo doporučené literatury k jednotlivým studijním předmětům**, které jsou dostupné v Knihovně Jabok.

Přímo v seznamu lze zjistit informaci o aktuální možnosti výpůjčky konkrétní knihy, zadat rezervaci nebo uložit titul do vlastního seznamu apod.

Povinné předměty

Dějiny filosofického a teologického myšlení	T230
Filozofická antropologie pro pomáhající profese	T236
Křesťanská sociální etika	T323
Kurz plavání	V261
Metodický a supervizní seminář k praxi I	V1091
Metodický a supervizní seminář k praxi III	S2091

Provozní doba

Pondělí, středa: 10:00 - 15:00
 Úterý, čtvrtek: 13:00 - 18:00
[Více o provozní době](#)

Rychlé odkazy

[Moje čtenářské konto](#)
[Registrace do knihovny](#)
[Knihovní řád](#)
[Seznamy studijní literatury](#)
[Návrh na nákup knihy](#)
[Služby pro osoby se specifickými potřebami](#)
[Napište nám](#)
[Mapa webu](#)

Rychlé hledání v katalogu

Obr. 8 Přehled seznamů povinné literatury na webových stránkách knihovny.
*Zdroj: <https://knihovna.jabok.cz/cs/knihy-casopisy/seznamy-literatury>
 (snímek části obrazovky)*

Seznamy knih byly použity například pro seznam recenzovaných časopisů, které jsou dostupné v Knihovně Jabok. Studenti s recenzovanými časopisy často pracují a seznam jim pomáhá odlišit je od dalších typů časopisů, např. od bulletinů vydávaných neziskovými organizacemi v sociálních službách. Jiným příkladem jejich využití je seznam doporučených zdrojů týkajících se citování a psaní odborných textů, který obsahuje nejen knihy a časopisy dostupné v knihovně, ale také záznamy zdrojů či nástrojů dostupných online. Sdílené seznamy našly uplatnění také při výběru zdrojů pro účely pravidelně pořádaných tematickým dnů školy.

Stěžejní oblastí využití sdílených seznamů jsou však seznamy povinné nebo doporučené literatury k jednotlivým vyučovaným předmětům. Odkazy na seznamy povinné a doporučené literatury jsou umístěny v katalogu a na webových stránkách knihovny (viz obr. 8), lze je také vložit k informacím o předmětu ve studijním informačním systému. Kliknutím na odkaz se zobrazí seznam knih v katalogu, takže stu-

denti ani pedagogové tituly k danému předmětu nemusejí vyhledávat jednotlivě, ale zobrazí si celý seznam najednou. Navíc okamžitě vidí, které knihy jsou aktuálně dostupné pro výpůjčku a které ne, mohou si jednotlivé tituly vložit do vlastního seznamu a dále s nimi pracovat, mohou si je rezervovat apod. (viz obr. 9).

Seznamy byly vytvořeny pracovníky knihovny, v případě zájmu si je mohou ve svém čtenářském kontě vytvořit také jednotliví pedagogové, přičemž mohou použít již hotový seznam vytvořený pracovníky knihovny. V praxi však pedagogové tuto možnost využívají minimálně, jinými slovy většinu seznamů spravuje knihovna.

The screenshot shows a library search interface. At the top, there are search filters: 'Nové hledání', 'Pokročilé vyhledávání', 'Seřadit Podle relevance', 'Další podrobnosti', 'Jen dostupné', and 'Seskupit stejné tituly'. Below this, there's a checkbox for 'Ve všech knihovnách'. The main heading is 'Zobrazení položek seznamu' with 'Výsledky 1 - 4 z 4' and 'Strana 1 z 1'. The preferred library is 'Jabok?'. A red circle highlights the search results title: 'Metodický a supervizní seminář k praxi I. V1091'. The results list includes:

- 1. Supervize - kazuistiky** (Knihovna, 2004). Signatura: SP1-1.1. Dostupné pro výpůjčku: 0 z 1 exemplářů (Jabok). Dostupné pro výpůjčku: 0 z 1 exemplářů (Knihovna Jabok). Action: Přidat do mého seznamu.
- 2. Supervize v pomáhajících profesích** (Knihovna, 2004). Signatura: SP1-1. Dostupné pro výpůjčku: 3 z 5 exemplářů (Jabok). Dostupné pro výpůjčku: 3 z 5 exemplářů (Knihovna Jabok). Action: Rezervovat, Přidat do mého seznamu.
- 3. Metody a řízení sociální práce** (Knihovna, 2003). Signatura: SP1-1.1. Dostupné pro výpůjčku: 5 z 9 exemplářů (Jabok). Dostupné pro výpůjčku: 5 z 9 exemplářů (Knihovna Jabok). Action: Rezervovat, Přidat do mého seznamu.

The sidebar on the left has two sections: 'Personální autor' and 'Věcné téma'. Under 'Personální autor', there are links for Havrdová, Zuzana (1), Hawkins, Peter 1950- (1), and Matoušek, Oldřich 1947- (1). Under 'Věcné téma', there are links for sociální práce (3), social work (2), supervize (2), etika povolání (1), kazuslika (1), pomáhající profese (1), and profesní kompetence (1).

Obr. 9 Seznam literatury k předmětu Metodický a supervizní seminář k praxi I. Zdroj: <https://knihovna.jabok.cuni.cz/eg/opac/results?locg=103;bookbag=18712;depth=0;page=0> (snímek části obrazovky)

Další možnosti využití seznamů

Seznamy knih nebo odkazy na předem připravené vyhledávání mohou být využity i k propagaci knihovního fondu nebo prezentaci organizace. Např. kvůli zviditelnění některých licencovaných elektronických zdrojů jsou v katalogu Knihovny Jabok a na webových stránkách knihovny umístěny odkazy na seznamy těchto zdrojů v knihovním katalogu. Na

webové prezentaci Jaboku jsou na stránkách jednotlivých osob kromě obvyklých odkazů na seznam publikační činnosti uvedeny také odkazy do katalogu knihovny na výsledky vyhledávání publikací dané osoby, které má knihovna ve svém fondu. Zároveň je uváděn také odkaz na vedené či oponované kvalifikační práce (viz obr. 10).

Jiným příkladem je odkaz na seznam v případě, kdy na odborné konferenci pořádané VOŠ Jabok byly prezentovány práce studentů. Účastníci konference již před konáním konference našli v katalogu knihovny seznam těchto prací i s odkazem na plné texty. Na letní prázdniny knihovna tradičně připravuje nejen seznam oddechové literatury, ale také zásobníky her a tvořivých činností pro vedoucí letních táborů, rodiče i děti (viz obr. 11). Možností využití seznamů knih v katalogu je však podstatně více.

JABOK
Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická

Domů O škole Studium Odborná činnost Akce Další vzdělávání Služby Lidé Kontakt

Domů >> Lidé >> doc. Michal Kaplánek, Th.D.

doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Pracoviště a pracovní pozice:

Katedra pedagogiky a psychologie
učitel

Telefon:
+420 211 222 428

E-mail:
kaplanek@jabok.cz

Další podrobnosti:

údaje v Informačním systému Jabok
seznam publikací v Informačním systému Jabok
[Publikace dostupné v Knihovně Jabok](#)
[vedené/oponované kvalifikační práce dostupné v Knihovně Jabok](#)

Aktualizováno 9. 8. 2018 11:48

Čeština
English

Aktuality

Rozšířte náš tým - REFERENT/KA CENTRA DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

[další aktuality](#)

Rychlé odkazy

Pro uchazeče
Knihovna
Informační systém
Nadační fond Janua Jabok
Klub přátel Jaboku
Prodej publikací
Napište nám
[Mapa webu](#)

Obr. 10 Osobní stránky na webu Jaboku – ukázka odkazu na publikace dané osoby dostupné ve fondu Knihovny Jabok. *Zdroj:* <https://www.jabok.cz/cs/lide/doc-michal-kaplanek-thd> (snímek obrazovky)

Oddechová četba na prázdniny

- Beletrie (nejen) se sociální tematikou
- Beletrie pro děti
- Nápady na hry doma i venku nebo na tvořivé činnosti

Obr. 11 Ukázka seznamů literatury na období prázdnin. Zdroj: katalog Knihovny Jabok (archiv autorky)

Závěr

V tomto příspěvku byly použity příklady z knihovního softwaru Evergreen v malé akademické knihovně. Protože ve všech výše uvedených případech šlo o využití běžné funkcionality veřejného katalogu, nebylo k vytvoření seznamů potřeba žádných dodatečných finančních zdrojů, speciálních nástrojů ani znalostí. Vytvoření seznamu nebo zkopírování odkazu výsledků vyhledávání je funkce určená pro běžné uživatele.

V některých knihovních softwarech k vytvoření odkazu na vyhledávání nestačí pouhé zkopírování URL z prohlížeče, ani funkce pro vytváření seznamů knih nebývá vždy k dispozici. S odkazy na předem připravená vyhledávání nebo se seznamy knih však lze i v těchto případech alespoň do určité míry (a různě pohodlně) pracovat. Odkazy na

předem připravená hledání nebo seznamy tak mohou najít využití nejen v akademických knihovnách, ale i v dalších typech knihoven. Může jít například o nabídku nových knih, o informace o publikacích obsažených ve výměnných fondech, o propagaci nabídky literatury pro konkrétní cílové skupiny, o prezentaci publikací od konkrétního sponzora nebo o propagaci titulů zaměřených na aktuální roční období, akce či výročí.

CzechELib – rok druhý

Mgr. Radka Spiesová

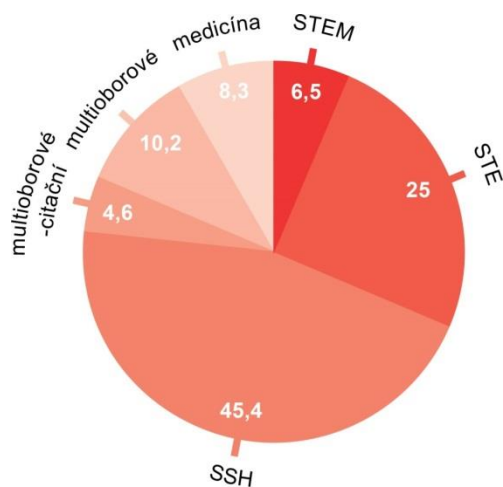
Národní technická knihovna/CzechELib

Mnohé zahraniční zkušenosti ukázaly, že centralizovaný nákup elektronických informačních zdrojů je ekonomický a smysluplný. Tuto skutečnost si plně uvědomili i ti, kdo stáli u zrodu národního centra pro elektronické informační zdroje CzechELib, které vzniklo pod Národní technickou knihovnou v roce 2017 za podpory veřejných vysokých škol zastoupených Českou konferencí rektorů a Radou vysokých škol, Akademií věd ČR, Národními knihovny ČR, Rady pro výzkum, vývoj a inovace, Asociací knihoven vysokých škol a dalších významných organizací. Projekt vzniku centra a zahájení centralizovaného pořizování elektronických informačních zdrojů („EIZ“) je spolufinancován z prostředků Evropské unie.

Členské instituce CzechELib (k 30. 4. 2018)

Obr. 1 Členské instituce CzechELib 2018. Zdroj: CzechELib

Počty EIZ podle oborů v % (k 30. 4. 2018)

Obr. 2 EIZ podle oborů 2018. Zdroj: CzechELib

Hlavním cílem projektu CzechELib je vytvoření stabilního, dlouhodobě udržitelného systému zpřístupňování EIZ pro oblast VaVaI ČR prostřednictvím Národního centra pro elektronické informační zdroje. Projekt odstartoval oficiálně v roce 2017, i když jeho přípravy byly zahájeny mnohem dříve. Mezi primární aktivity patří v současné době stabilizace institucionálního rámce fungování centra, zejména zpracování a aktualizace projektových metodik, postupů a dalších stěžejních dokumentů. Současně ale probíhají intenzivní práce na zajišťování a zpřístupňování klíčových EIZ pro členské instituce CzechELib.

Zajištění a zpřístupnění EIZ na období 2018–2022

Za účelem zajištění EIZ vybraných členskými institucemi CzechELib a potvrzených Odbornou radou projektu bylo v prosinci 2017 vypsáno 21 veřejných zakázek formou JŘBU. Následně uzavřela Národní tech-

nická knihovna („NTK“) 112 Smluv o centralizovaném zadávání, na základě kterých v roli centrálního zadavatele vyjednala podmínky přístupu k vybraným EIZ. S poskytovateli těchto zdrojů pak uzavřela zatím 19 licenčních smluv. Práva přístupu k EIZ převedla na členské instituce CzechELib prostřednictvím 112 Smluv o zajištění a zpřístupnění EIZ na období 2018–2022. Na toto období je uzavřeno 100 % smluv. Seznam zasmluvněných EIZ včetně příslušných licenčních smluv je k dispozici na www.czechelib.cz.

Zajištění a zpřístupnění EIZ na období 2019+

Rozhodnutí o přidání dalších institucí nebo EIZ do projektu dělá CzechELib vždy ke konci března na následující roky. To znamená, že v březnu 2019 se bude rozhodovat o institucích a EIZ od roku 2020 dále. Vždy je nutno splnit podmínky projektových metodik, zpravidla jde o základní pravidlo 3+, tj. o EIZ musí projevit zájem minimálně 3 instituce, aby mohla být vypsána veřejná zakázka. Přístup do stávajících konsorcií po uzavření veřejné zakázky na jejich získání je téměř nemožný. Limity stanoví zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek.

Od jara 2018 probíhají přípravné práce na zajištění EIZ na období od roku 2019, zejména jde o individuální časopisy a manažerské nástroje. V této souvislosti bude během podzimu 2018 vypsáno pravděpodobně 15 nových veřejných zakázek ve formě JŘBU.

CzechELib – co nás čeká

V dalším období proběhne kromě zajišťování EIZ vývoj systému ERM a jeho propojení s webem CzechELib a zprovoznění systému pro správu a vyhodnocování statistik. Intenzivně také pracujeme na zajištění pokračování dotace pro nákup EIZ po r. 2020 ze státního rozpočtu.

Filmový přehled: webový portál NFA aneb Od milovníků filmů ke sbírkám knihovny NFA

Propojení filmového portálu a online katalogu knihovny

Mgr. Božena Vašíčková, Bc. Vladimíra Berki
Knihovna Národního filmového archivu

Filmový přehled

Filmový přehled začal vycházet již v roce 1939 pod názvem **Filmová kartotéka** a přinášel základní informace o jednotlivých filmových titulech.

BEZNADEJNÝ PŘÍPAD (Ein hoffnungsloser Fall) listopad 1939, německý, **STELLA**
veselohra, mládeži **nepřístupný**, výrobce **Deutsche Film-Export**, 2250 m
Berlin. *FRK 17034647 2250 m*

Děj: Je to románec ze studentského života, kde ona — dcera bohatých rodičů — aby dokázala slavnému profesoru, že není buďičníkem, se věnuje studiu lékařství a na konec se zamiluje do jeho asistenta. Konec bez sňatku a souhlasu rodičů ve formě jejich peněz by ovšem nebyl koncem. (Národní noviny 26. XI.) — Režie: Erich Engel.
— Obsazení: Jany Jugo, Karel Diehl, Hannes Stelzer. — Pro plakát: Film ze studentského prostředí. — Ein Film aus der Studentenumwelt.

NAŠE ZPRÁVY 25. XI. I starší, nově zpracovaný děj je příjemným překvapením svým novým pojetím a technickým provedením. Jemnost a vkus, s kterými pracoval režisér, zaslouží příznivého ocenění.

NÁRODNÍ NOVINY 26. XI. Režii vedl bezpečnou a jistou rukou E. Engels. Četné komparasy měly vzbudit dojem studentského prostředí, jež režiséru nebylo vlastní.

NÁRODNÍ STŘED 26. XI. Film pro svůj živý a pestrý děj jistě docílí úspěchu. Jany Jugo svou roztomilostí, živostí a nenuccností, dovede rozlhlolit celé hlediště. Dobře podložená hudba jest kladem tohoto filmu, který musí pobaviti každého, což je také jeho účelem.

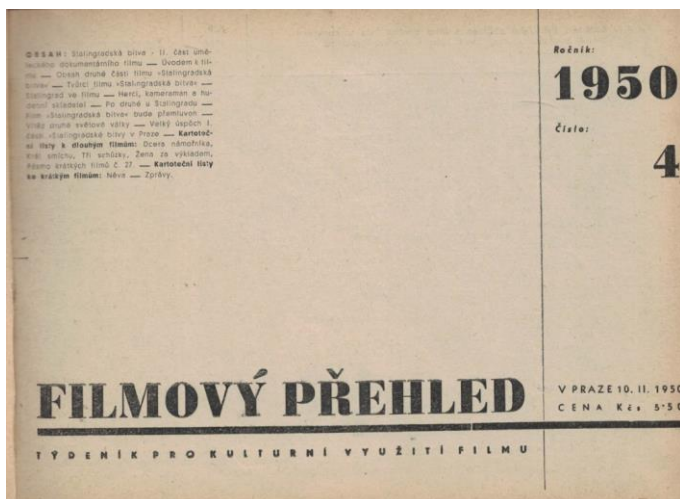
9. Nov. 2. 11. 39 1/2 t. Jubio

18. týden 1939. — 3. doplněně vydání.

Zakoupeno dne	Garancie	%	Poč. dní	Termín	Tržba
---------------	----------	---	----------	--------	-------

FILMOVÁ KARTOTÉKA Českomoravské filmové ústředí v Praze. Zák. chr. Tisk J. Jelen, Mělník.

Obr. 1 Příklad kartotéčního lístku německého filmu *Beznadějný případ* z roku 1939. Zdroj: www.filmovyprehled.cz

Obr. 2 Příklad obálky 4. čísla z roku 1950. Zdroj: www.filmovyprehled.cz

V roce 1950 změnila Filmová kartotéka název a formu. V podobě tištěného měsíčníku začal vycházet **Filmový přehled**.

Nejdříve sloužil kinařům jako přehled distribuce, ale postupně se stal vyhledávaným časopisem přinášejícím nejuplněnější informace o filmech v české kinodistribuci, seznamoval s obsahy filmů a přinášel profily režisérů, herců i dalších tvůrců. Tento nejstarší český filmový časopis byl v tištěné podobě vydáván do roku 2013. Potom přistoupil Národní filmový archiv k budování stejnojmenného portálu. Tento webový portál obsahuje komplexní informace o české kinematografii. Jeho odlišností od již existujících podobně zaměřených portálů je úplnost a spolehlivost publikovaných dat, což garantuje NFA z logiky své působnosti. Webový portál NFA je určen jak široké veřejnosti, tak i veřejnosti odborné, filmovým vědcům, ale i filmovým profesionálům.

Knihovna Národního filmového archivu

Nedílnou součástí Národního filmového archivu v Praze je už více než 70 let knihovna, jejímiž uživateli jsou spolu se studenty také filmoví

tvůrci, historici, kritici, publicisté, pedagogové, spisovatelé, kurátoři aj. Pro bohatý knihovní fond, obsahující prameny od počátku kinematografie s mezinárodním přesahem a nepoškozené druhou světovou válkou, je vyhledávána badateli nejen z Evropy, ale i z celého světa. Vzájemná propojenost Portálu a online katalogu knihovny je zásadním zdrojem nových uživatelů knihovny.

Cesta propojující databázi Filmového přehledu a knihovního online katalogu vede z adresy <http://www.filmovyprehled.cz/>.

Do vyhledávače zadáme název filmu, o kterém se chceme něco dozvědět, např. se podíváme na film Jiřího Menzla *Ostře sledované vlaky*. Klikneme na název filmu a objeví se nám okno se základními informacemi: typologie filmu, anglický název, hraný film, žánr, minutáž, země původu, rok výroby, režisér, scenárista.

The screenshot shows a web browser window displaying the website www.filmovyprehled.cz. The page title is "FILMOVÝ PŘEHLED ► CZ". The navigation menu includes "REVUE", "DATABÁZE", "O NÁS", "KALENDÁŘ", and a search icon. The main content area features a movie poster for "Ostře sledované vlaky" and the following information:

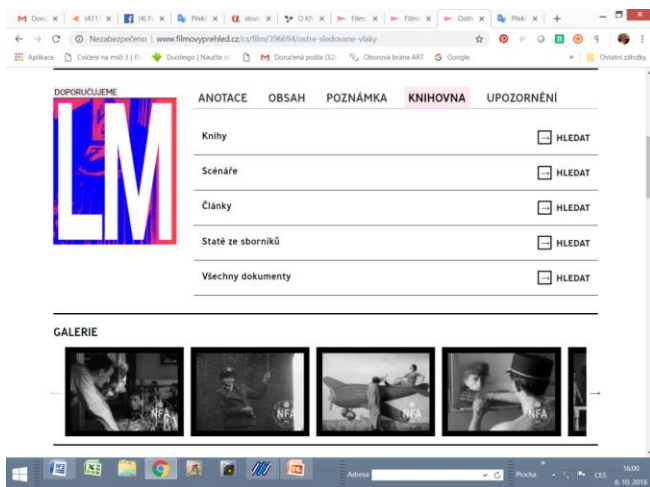
OSTŘE SLEDOVANÉ VLAKY
tragikomedie, válečný

TYPOLOGIE FILMU: hraný ANGLICKÝ NÁZEV: Closely Watched Trains MINUTÁŽ: 88
ŽÁNŘ: tragikomedie, válečný ZEMĚ PŮVODU: Československo COPYRIGHT: 1966
ROK VÝROBY: 1966 PREMIÉRA: 18.11.1966 JAZYKOVÁ VERZE: česká REŽIE: Jiří Menzel
SCÉNÁŘ: Bohumil Hrabal, Jiří Menzel

Below the poster, there is a link: "Plakáty ze sbírek NFA lze zakoupit zde →". At the bottom of the page, there is a section "DOPORUČUJEME" with tabs for "ANOTACE", "OBSAH", "POZNÁMKA", "KNIHOVNA", and "UPOZORNĚNÍ". The Windows taskbar at the bottom shows the date and time as 8.10.2018, 15:50.

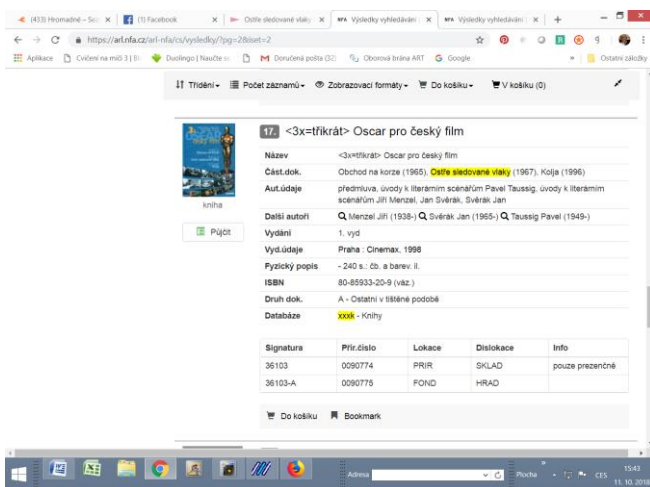
Obr. 3 Zdroj: www.filmovyprehled.cz

Obr. 4 Zdroj: www.filmovyprehled.cz

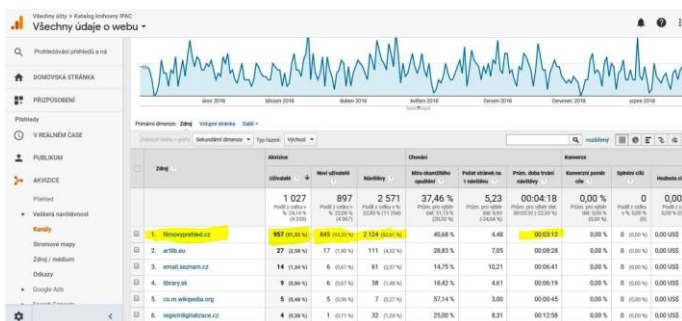
Pokud máme zájem o podrobnější informace, můžeme si vybrat z nabídky pod čarou: anotace, poznámka, knihovna, upozornění. Chceme-li si o filmu nebo jeho tvůrcích něco přečíst zvolíme nabídku knihovna.

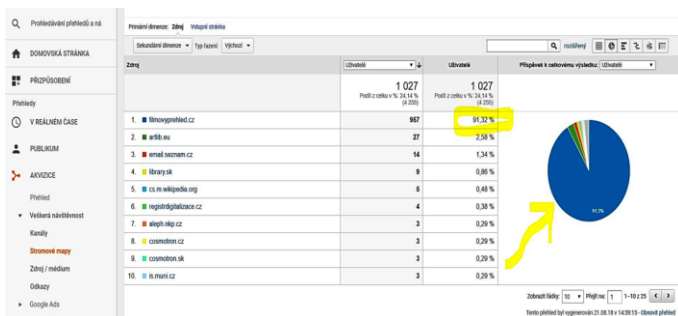
Obr. 5 Zdroj: www.filmovyprehled.cz

Okamžitě se dostaneme do online katalogu knihovny a můžeme si zvolit, zda nás zajímá scénář k filmu, kniha nebo stať. Dokumenty mají široký tematický záběr a nazírají na film z různých hledisek.

Našli jsme knihu 3× Oscar pro český film, ve které vyšli tři literární scénáře, jejichž filmové podoby přinesly naší kinematografii nejvyšší ocenění – výroční ceny Americké akademie filmového umění, zvané Oscar. Uživatelé portálu Filmový přehled se vydali na cestu propojující databázi Filmového přehledu a online katalog a stále jich přibývá. Tyto statistiky jsou toho důkazem.

Obr. 6 Zdroj: Google Analytics

Obr. 7 Zdroj: Google Analytics

<http://www.filmovyprehled.cz/>

<https://arl.nfa.cz>

abART a zemětřesení

Mgr. Jiří Hůla

Archiv výtvarného umění

Archiv výtvarného umění (dále jen Archiv) shromažďuje, zpracovává a zpřístupňuje veškeré materiály o současném, především českém a slovenském, výtvarném umění. Vznikl v roce 1984 jako součást činnosti soukromé Galerie H v Kostelci nad Černými lesy, dnes je zřejmě největší takto specializovanou sbírkou, řádově se jedná o statisíce jednotek. Archiv je nevýběrový, uchovává a zpracovává i dokumenty, které se jinde plošně z této oblasti neshromažďují, např. pozvánky na výstavy. Od roku 2003 Archiv spravuje stejnojmenný spolek.

Archiv má tři pracoviště, otevřenou knihovnu v Centru současného umění DOX v Praze-Holešovicích, sklepní sklad nedaleko náměstí Jiřího z Poděbrad a prostory pronajaté od městské části Praha 4 nedaleko stanice metra Vyšehrad (Pod Terebkou 15).

Archiv pořádá výstavy, besedy a přednášky, vydává katalogy, knihy (např. Edice Divadlo 1961–1970, 2014; Sídliště Solidarita 2014 a 2015; Zdenek Seydl a knihy, 2015) a sborníky (Výtvarné umění 1950–1971, 1990–1996, 2008; Rovnoběžky a průsečíky, 2010; Cesty mohou být rozličné), spolupracuje se řadou galerií, muzeí a nakladatelství (Academia, Arbor vitae, Gallery, Kant ad.).

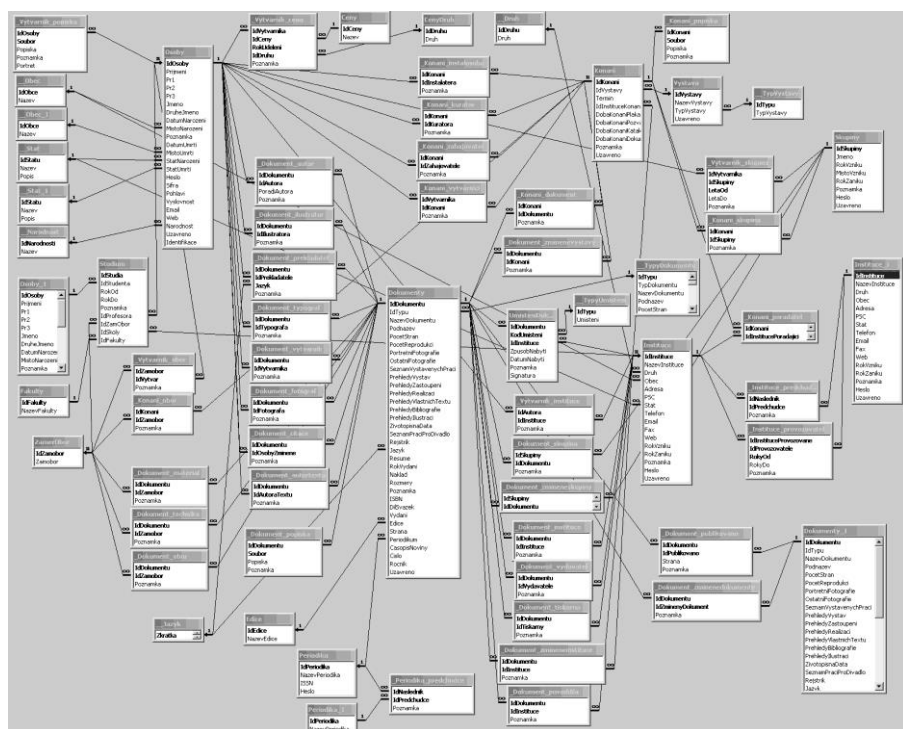
Katalogy, pozvánky, knihy a další typy dokumentů získává dary, výměnami i nákupy. V roce 2016 jsme dostali neobyčejně rozsáhlou a specializovanou knihovnu zaniklého časopisu Ateliér.

Činnost archivu dlouhodobě podporují Ministerstvo kultury České republiky a hlavní město Praha.

Informační systém abART

Na zpracování dokumentů a na zpřístupnění informací Archiv od roku 2003 vyvíjí a plní vlastní encyklopedický databázový systém abART (isabart.org). abART vznikl z potřeby zpřístupnit i jinak těžko dosažitelné informace obsažené ve shromážděných dokumentech.

abART je všestranně otevřenou (časově, územně, oborově) relační databází založenou na atomizaci (rozkladu na dále nedělitelné prvky) vkládaných dat a na jejich vzájemném propojení – na vazbách. Ke konci října 2018 bylo v abARTu založeno 150 000 osob, zpracováno 180 000 dokumentů, 68 000 výstav a akcí, vytvořeno 2 300 000 základních vazeb.

Obr. 1 Struktura abARTu. Zdroj: Archiv výtvarného umění

Archivované dokumenty a zpracované informace jsou využívány při přípravách diplomových a doktorských prací, výstav, biografických hesel, slovníků apod.

Základem databázové struktury abARTu jsou číselníky a vazební tabulky. Číselníky profesí, jazyků, typů dokumentů, typů výstav/akcí, klíčových slov ad. jsou založené česky a anglicky, prvky z číselníků šesti základních kategorií (osoba, skupina, instituce, výstava/akce, dokument, pojem) jsou uváděné (pokud původní názvy dokážeme dohledat) v příslušném jazyce včetně diakritiky a zvláštních znaků, např.:

Françoise Sagan, Ivo Andrić, Sławomir Mrożek, Poul Ørum, Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu, Accademia Albertina delle Belle Arti Torino, Akademie der bildenden Künste, La transfiguration de l'art tchèque.

Překlad do angličtiny je z číselníků programově generovaný. Podobně by bylo možné rozšiřovat prohlížeč verzi abARTu o další jazyky.

The screenshot shows the abART website interface. At the top left is the logo 'ABART' with four empty boxes above it. A navigation menu includes 'persons', 'documents', 'events', 'groups', 'institutions and locations', 'terms', 'all', and 'CS'. A search bar contains the text 'HLEDAT: mácha'. The main content area features the name 'Karel Hynek Mácha' and a grid of 11 small portrait images. On the right, a large portrait of Mácha is displayed in a viewer with navigation arrows and a close button. Below the viewer is the caption 'kresba - Pavel Semerád, Archív'. On the left side, there is a sidebar with categories: 'Basic data', 'Photos', 'Exhibitions/events', 'Documents', 'Mentioned person', 'Author of the publication', 'Author of the text', 'Activity/working', 'Illustrator', 'Keywords', and 'History'. The 'History' section shows 'Karel Hynek Mácha (person)'.

Obr. 2 Karel Hynek Mácha. *Zdroj: abART –*
<http://www.isabart.org/person/14516/portraits>

Ke všem prvkům všech kategorií (osobám, institucím, dokumentům, skupinám, výstavám/akcím, pojmům) lze v abARTu připojit textové, obrazové, popř. i další soubory. Velikost obrázků je pouze rozlišovací.

Všechny prvky jsou – kromě nezbytných chyb a duplicitních záznamů, ne vždy je lze jednoznačně určit – uvedené v číselnících jenom jednou. Opravy a doplňky, rozdělení dvou různých prvků nebo sjednocení duplicitních záznamů se v abARTu děje na jednom místě a projeví se ve všech vazbách. Správně propojit dva prvky různých kategorií je často obtížné, někdy nemožné. V takových případech zakládáme nové prvky s minimální identifikací (u osob např. spisovatel, výtvarník, autor textu) a s odkazem na zdroj. V roce 2011 jsme vazebním potíží věnovali v Malé věži DOXu výstavu Velká jména s podtitulem Lhoták, Kolář, Kubíček, Novák, Sýkora (isabart.org/exhibition/39345). V abARTu je podchyceno 13 Lhotáků, 52 Kubíčků, 54 Sýkorů, 96 Kolářů a 344 Nováků.

Oboustranné vazby mezi prvky různých kategorií např. umožňují vytvářet členy uměleckých skupin a sdružení, autory příspěvků ve sbornících, studenty, účastníky výstav, rodáky nebo regionální osobnosti.

Jednotlivé prvky (osoby, dokumenty, instituce, obce atp.) postupně ztotožňujeme se záznamy v databázích Národní knihovny ČR. Přebírání identifikačních čísel osob a čísel národní bibliografie dokumentů umožňuje automatické prolínání abARTu do Národní knihovny, popřípadě do jiných databází, které s primárními klíči převzatými z NK také pracují, například do Wikipedie.

Na informace uvedené v abARTu se stále častěji odkazuje Databáze národních autorit Národní knihovny ČR (dále jen AUT). V databázi AUT jsou ale rodiště a místa úmrtí uváděná jako texty v 6. pádu – např. Miroslav Mlynář, „výtvarník věnující se plastice, malbě, šperku a plakátě“ se narodil „10. 10. 1938 ve Lhotce“.

Basic data

Photos

Works

Study

Exhibitions/events

Documents

Mentioned person

Author of the text

Groups

Activity/working

Represented in
the collections

Keywords

Miroslav Mlynář

* 10. 10. 1938, Lhotka, Klášterec nad Orlicí (Ústí nad Orlicí),
Česká republika (Czech Republic)
jeweller, sculptor, painter

nationality: Czech

sex: male

Obr. 3 Miroslav Mlynář. *Zdroj: abART* – <http://www.isabart.org/person/8361>

Jak ale určit, ve které Lhotce se Miroslav Mlynář skutečně narodil? Ve Lhotce v okrese Beroun? Frýdek-Místek? Jihlava? Mělník nebo Přerov? Lhotek je v české republice několik desítek. V abARTu je záznam rodiště jednoznačný. Miroslav Mlynář se narodil v obci Lhotka, která je částí Klášterce nad Orlicí, města v okrese Ústí nad Orlicí. Zápis – * 10. 10. 1938 Lhotka, Klášterec nad Orlicí (Ústí nad Orlicí).

abART rozlišuje slabé a silné vazby. Silnými vazbami (např. osoba-dokument) vzniká bibliografie, soupisy literatury. Slabá vazba (dokument-zmíněná osoba) vytváří rejstříky, vazba podřazený-nadřazený dokument obsahy časopisů nebo sborníků.

Vyobrazení uměleckých děl nepřipojujeme jako pouhé obrázky, díla zakládáme coby další typy dokumentů (obraz, grafika, kresba, socha apod.). Vazbou dokument-zmíněná výstavy vznikají seznamy vystavených prací.

Basic data

Portraits

Person in the document

Typographer

Printed by

Subordinate document

Placed in

Kvart

page, author of the text, title, subtitle

-, Jaroslav Seifert, Modlitba sluší panně...,

1-3, Domenico Giuliotti, Pouhý básník,

3-8, František Halas, Staré ženy,

8-13, Vít Obrtel, Renaissance,

13-14, Robert Desnos, Láhev v řece,

15-15, John Dee, Pražské mysterium,

15-16, Conrad Potter Aiken, To mnoho není,

17-24, Karel Schulz, Zrcadla,

24-25, František Hrubín, Hvězdo zívá vstává,

25-28, Anatol Jakovski, Nekrolog několika malířských směrů,

28-29, Cyprian Kamil Norwid, Moje píseň,

30-32, Josef Löwenbach, Zvukový smysl doby,

32-32, Clemens Maria Brentano, Když se jen světu odevzdám,

33-34, Jan Zahradníček, Žalm,

34-37, Buddha, O životospřávně,

37-39, Raoul Ponchon, Sucho,

39-41, Georges Vantongerloo, Výtvarné umění,

41-42, Robert Desnos, Ach, jaká krásná noc!,

Obr. 4 Obsah časopisu Kvart (2), č. 2, 1934.

Zdroj: <http://www.isabart.org/document/49631/subordinates>

abART nepřebírá data a informace mechanicky, vždy se odkazuje na pramenné zdroje, prvotně – zpracovaná je zatím jenom malá část Archivu – na vlastní dokumenty. V případě knih a dalších dohledatelných dokumentů se dále odkazujeme na archivní exempláře uložené v národním konzervačním fondu Národní knihovny ČR.

Případné doplňky a opravy, rozdělení dvou a více různých prvků spojených v jeden nebo sjednocení duplicitních záznamů se v abARTu děje na jednom místě, ale projeví ve všech vazbách. Nově vložené, opravené či doplněné informace se v prohlížečské verzi řadí na příslušná místa podle daného předpisu (např. výstavy dle doby konání, účastníci výstav podle příjmení, články novin či časopisu podle stránek apod.).

abART umožňuje export vybraných dat do jiných databází a na webové stránky. Jako příklad jsou na úvodní stránce Archivu (artar-

chiv.cz) denně uvedená dvě náhodně z abARTu vybraná výročí narození a dvě výročí úmrtí. Kromě odpovídajícího data je nutnou podmínkou tohoto exportu existence portrétní fotografie. Výběrová kritéria lze upravovat, výběr rozšířit či odfiltrovat.

Typy dokumentů a událostí

Kromě základních zdrojů (pro Archiv to jsou katalog, kniha, sborník, časopis, článek, pozvánka, text, plakát ad.) abART rozlišuje dvě stovky dalších typů dokumentů (mj. fotografie, diapozitiv, dopis, novoročenka, navštívenka, svatební oznámení, parte, handout ad.). Nové typy dokumentů lze do abARTu podle potřeby přidávat.

Mnohé typy dokumentů patří do tzv. šedé literatury, např. tisková zpráva, bakalářská, magisterská, rigorózní, disertační nebo habilitační práce, sborník, výroční zpráva, soupis díla, přehled výstav, seznam vystavených prací. Všechny typy dokumentů, tedy i šedou literaturu, zpracovává abART stejným způsobem. V abARTu zpracovaná šedá literatura se v prohlížečské verzi zobrazí stejně jako jiné typy dokumentů. Je možné ji vyhledat jak fulltextem, tak pomocí vazeb a filtrů.

V abARTu lze definovat nejen další typy výtvarných (vernisáž, přednáška, beseda) nebo kulturních akcí (divadelní představení, křest knihy), ale i jakékoli jiné děje či události, např. sokolské slety, požáry, výbuchy sopek nebo zemětřesení.

Zemětřesení v Lisabonu, které vypuklo 1. listopadu 1755 dvacet minut před desátou hodnou ránní, je považováno za jedno z nejničivějších zemětřesení v historii Evropy. Většina ze 60 000 obětí zahynula ve vlnách tsunami nebo za požárů následujících po prvních otřesech.

Lisabonským zemětřesením a jeho následky se intenzívně zabývali nejen malíři a grafici, ale i evropští filozofové. Šlo o první katastrofu tohoto druhu, která byla vědecky zkoumána a která předznamenala počátky moderní seismologie. V abARTu založené akce a události lze provázet s libovolnými typy dokumentů. V případě lisabonského zemětřesení to jsou např. webové stránky, kresby, rukopisy, jarmareční písničky.

Základní údaje

Fotografie

Dokumenty

k výstavě

Historie

Great Lisbon

Earthquake (událost)

Great Lisbon

Earthquake (Velké

zemětřesení v

Lisabonu) (událost)

Great Lisbon

Earthquake (událost)

Sdružení českých

umělců grafiků

Hollar: Členská

výstava (událost)

Great Lisbon Earthquake

Archiv výtvarného umění

Archiv výtvarného umění shromažďuje, zpracovává a zpřístupňuje veškeré materiály o současném výtvarném

Obr. 5 Great Lisbon Earthquake.

Zdroj: <http://www.isabart.org/exhibition/70783>

Důležitým zdrojem informací o historických zemětřeseních je Archiv Víta Kárníka uložený v Geofyzikálním ústavu AV ČR. Kromě knih, odborných časopisů a sborníků, to např. jsou grafiky, reprodukce, fotografie, články, poznámky, výpisky, citace, seismické dotazníky. Geofyzik a seismolog Vít Kárník je mimo jiné spoluautorem (dále E. Michal, A. Molnar) Katalogu zemětřesení na území ČR uveřejněném v Geofyzikálním sborníku 1957, Nakladatelství ČSAV, Praha 1958. První dva spoluautoři v databázi AUT jsou uvedeni, do abARTu jsme mohli doplnit i jejich identifikační čísla.

Ing. DrSc. Vít Kárník, *5. 10. 1926 Praha, +31. 1. 1994 Praha, geofyzik a seismolog, identifikační číslo NK – jk01053078.

PhDr. Emanuel Michal, *14. 7. 1894 Starý Plzenec (Plzeň-město), +18. 4. 1968
Praha, geolog, pedagog, seismolog, zoolog, identifikační číslo NK –
jk01081413.

A. Molnár v databázi AUT zaznamenaný není, nemůžeme mu tedy
v abARTu přiřadit identifikační číslo umožňující budoucí propojení do
nadrárodních evropských databází (viaf.org, european-art.net ad.).

V současnosti je v abARTu podchyceno 41 396 osob, které databáze
AUT dosud nezaznamenala. Přitom se často jedná osoby určené kromě
základní charakteristiky, jako je pohlaví či profese, vícečetnými vaz-
bami. Např. grafička a sochařka Lenka Janušková (*22. 4. 1986 Fryšták
(Zlín)) se dle abARTu zúčastnila šesti výstav, uvedena je v pěti katalo-
zích, což by k přidělení identifikačního čísla mohlo dostačovat.

[osoby](#) [dokumenty](#) [události](#) [skupiny](#) [instituce a místa](#) [klíčová slova](#) [vše](#) [EN](#)

HLEDAT: janušková

[hledat](#) [filtr](#)

Základní údaje

Studium

Výstavy/akce

Dokumenty

Klíčová slova

Historie

Lenka Janušková

(osoba)

Mikuláš Medek

(osoba)

Emanuel Michal

(osoba)

Great Lisbon

Earthquake (událost)

Lenka Janušková

katalog kolektivní

rok vydání, název (podnázev)

■2009 Animo animo

■2010 Ateliér veškerého sochařství / The Studio of Universal Sculpture (Ateliér Kurta
Gebauera na Vysoké škole umělecko průmyslové / The Studio of Kurt Gebauer at the
Academy of Arts, Architecture & Design, Prague)

■2010 Mädel Knödel / Médl Knédl

■2012 Intruder

■2017 Kamila Ženatá: Horizont událostí / Event Horizon

pozvánka kolektivní

rok vydání, název (podnázev)

■2010 Art safari 20

■2017 Kamila Ženatá a hosté: Horizont událostí (finále) / Event Horizon (Finale)

Obr. 6 Lenka Janušková.

Zdroj: abART – <http://www.isabart.org/person/104397/artist>

Závěr

Informační systém abART je prvotně soustředěný na výtvarné umění. Aby mohl důkladně zpracovat tak odlehlou oblast, jako je zemětřesení, museli bychom rozšířit stávající číselníky o tisíce nových prvků – typů událostí a dokumentů, geofyziků a seismologů, geografů, vědeckých institucí, lokalit atd., vytvořit široké zázemí podobné tomu, které pro výtvarné umění Archiv systematicky buduje od roku 2003.

Základní údaje

Fotografie

Díla

Studium

Výstavy/akce

Dokumenty

Zmíněná osoba

Autor publikace

Autor textu

Skupiny

Typograf

Ilustrátor

Fotograf

Zastoupení ve sbírkách

Ceny

Klíčová slova

Mikuláš Medek

* 3. 11. 1926, Praha, Česká republika (Czech Republic)

† 23. 8. 1974, Praha, Česká republika (Czech Republic)

malíř, ilustrátor, grafik, básník

národnost: česká

pohlaví: muž

heslo:

Mikuláš Medek (3. 11. 1926 – 23. 8. 1974) byl český malíř. Tento vnuk impresionisty Antonína Slavíčka, syn generála a spisovatele Rudolfa Medka a bratr Ivana Medka zaujímá díky originalitě projevu, hloubce významu a nevěsední spiritualitě svého díla v českých dějinách umění poválečné doby jedno z nejpřednějších míst. Je tomu tak o to více proto, že osvědčil

Obr. 7 Mikuláš Medek.

Zdroj: abART – <http://www.isabart.org/person/118/works>

GDPR – první zkušenosti a opatření

*JUDr. Tereza Danielisová
Městská knihovna v Praze*

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (Obecné nařízení o ochraně osobních údajů neboli GDPR, dále jen Nařízení) vstoupilo v účinnost 25. května 2018.

Nařízení bylo jedním z důležitých témat konference Knihovny současnosti v roce 2017, tou dobou ještě byla zkratka GDPR mezi knihovnicíky téměř neznámou. Od té doby se mnohé změnilo. Zejména měsíce předcházející účinnosti Nařízení se vyznačovaly velkou aktivitou a přednášky na toto téma se plnily, jakmile byly vypsané. Na letošní konferenci se tedy již poučeně probíraly změny, které připravili poskytovatelé jednotlivých automatizovaných knihovnických systémů.

Městská knihovna v Praze používá vlastní systém Koniáš, potřebné změny tedy připravovala ve vlastní režii. Vzhledem k tomu, že ochranu osobních údajů MKP vnímá jako důležité téma již mnoho let a systematicky se této oblasti věnuje, dá se říci, že změny byly spíše „kosmetické“. Důležitým hlediskem bylo zvýšení uživatelského komfortu. Jednodušší cestu k naplnění práva na opravu osobních údajů pro naše uživatele představuje možnost upravit si osobní údaje on-line skrze své čtenářské konto. Uvedené se samozřejmě týká pouze těch osobních údajů, které knihovna neověřuje, tj. kromě e-mailu, jehož změnu touto cestou jsme umožňovali už dříve, i telefonu a kontaktní adresy. Čtenář se tedy již nemusí k provedení změny osobně dostavit na pobočku.

Také anonymizaci historie výpůjček i úplnou anonymizaci osobních údajů nově umožňujeme prostřednictvím on-line čtenářského konta. O smazání historie výpůjček si naši čtenáři mohou požádat mnoho let,

dosud však toho téměř nevyužívali. Díky snazšímu přístupu i větší propagaci této možnosti si od května smazalo svou historii již 54 čtenářů.

Stejným způsobem mohou čtenáři naopak požádat i o to, abychom jejich údaje uchovali déle. Nově uchováváme osobní údaje jeden rok po skončení registrace. Ke zkrácení této lhůty ze dvou let jsme přistoupili poté, co jsme prověřili, jak brzy po skončení předchozí registrace si čtenáři platnost čtenářského průkazu obnoví. Ukázalo se, že 95 procent čtenářů z těch, kteří si registraci obnoví, tak učiní do jednoho roku od skončení té předchozí. Delší uchování osobních údajů jsme tedy vyhodnotili jako nadbytečné. Uvedené rozhodnutí vedlo k tomu, že bylo třeba jednorázově přistoupit k anonymizaci většího množství čtenářských účtů, tedy všech, od jejichž poslední registrace uplynulo méně než dva roky, ale více než rok. Čtenáře na chystanou anonymizaci v předstihu e-mailem upozorňujeme, a zároveň jim dáváme možnost požádat o delší uchování jejich osobních údajů, a to jak skrze čtenářské konto, tak kliknutím na odkaz uvedený v e-mailu. Příjemně nás potěšilo, že o „pamatování“ osobních údajů nás požádalo téměř 2,5 tisíce uživatelů.

Poněkud rozporuplně přijímaným krokem byla změna značení splněných rezervací, které si čtenáři mohou vyzvednout ve volném výběru. Dosud čtenář rezervovanou knihovní jednotku nalezl pod svým jménem, což bylo jistě snazší než hledání podle kódu. Pro některé čtenáře však nemusí být situace, kdy je jimi rezervovaná kniha do vyzvednutí uložena na volném výběru označená jejich jménem, komfortní. Nově tedy mohou rezervovanou knihovní jednotku nalézt pod kódem, tvořeným iniciálami (včetně diakritiky) v pořadí příjmení-jméno a čtyřmi číslicemi. Kód rezervace se nemění, je přístupný z čtenářského konta i v e-mailu, kterým čtenáře o splnění rezervace informujeme. Z technických i organizačních důvodů neumožňujeme řadit rezervace každému čtenáři jinak. Ochranu dat jsme v této situaci tedy vyhodnotili jako silnější princip než uživatelskou přívětivost při vyhledávání. Vě-

říme, že si naši čtenáři na nový způsob řazení rezervací zvyknou. Ostatně knihovník je vždy připraven při vyhledávání pomoci.

Obecně jsme se přípravu na účinnost nového Nařízení snažili pojmut především jako příležitost pro zlepšení našich služeb a nehledět na něj jako na „ztrátu času“ a zbytečnou byrokracii. Doufám, že se nám to povedlo.

CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ KNIHOVNÍKŮ

Garantky:

Mgr. Adéla Dilhofová, PhDr. Zdeňka Friedlová,

Mgr. Eva Svobodová

Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků¹³ byla schválena po dlouhých diskusích Ústřední knihovnickou radou 5. 12. 2016. Protože v současnosti pracuje v knihovnách mnoho lidí s jiným než knihovnickým vzděláním, je jejím nejdůležitějším cílem tuto situaci do roku 2030 razantně změnit. Dalším důležitým úkolem koncepce je vytvořit systém oborového celoživotního vzdělávání zejména v oblasti inovačních a specializačních kurzů. Záměrem tematického bloku bylo podívat se, kam se plnění koncepce za téměř 2 roky od jejího schválení posunulo.

Oborové knihovnické vzdělávání je tématem, které se řeší na různých úrovních. Vstupní přednáškou M. Indráka „Knihovny a vzdělávání“ jsme si připomenuli závěry 22. semináře CASLIN 2017. I když samotná prezentace účastníkům konference přiblížila spíše metody vedení tohoto semináře (scenario workshop planning), nelze nepřipomenout jeho závěry, tedy především 7 témat, kterým by se mělo české knihovnictví v oblasti vzdělávání na národní úrovni věnovat:

- 1/ Obsahově rozšířit a redefinovat cíle dotačního programu VISK 2 Ministerstva kultury ČR;
- 2/ budovat silné partnerství (zejména) vysokých odborných škol a knihoven;
- 3/ vybudovat národní vzdělávací centrum, které by koordinovalo požadavky na vzdělávání vyplývající z Koncepce vzdělávání knihovníků a akreditované vzdělávací programy;
- 4/ sladit kompetenční profily a popisy pracovních míst s požadavky na celoživotní vzdělávání;
- 5/ redefinovat stávající a definovat nové knihovnické pozice;

---

¹³ Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků (CŽV). Národní knihovna ČR [online]. 2016 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/celozivotni-vzdelavani/koncepce-czv-pdf>

- 6/ zpracovat návrh na zřízení dvouoborového studia knihovnictví a navazujícího studia knihovnictví pro absolventy jiných oborů;
- 7/ zvýšit atraktivitu knihovnické profese, hledat motivaci ke kariéře v knihovně nejen v rovině finanční odměny¹⁴.

Zatímco seminář CASLIN 2017 se díval spíše do budoucna, dílna „Vzdělávejme se systematicky“, která se uskutečnila v listopadu 2016 v Praze, se věnovala aktuálním úkolům, které musí knihovny v nejbližším období řešit. Formulovala deset kroků usnadňujících zavedení systematického vzdělávání knihovníků v knihovnách:

- 1/ Vytvořit a pravidelně aktualizovat popisy pracovních pozic;
- 2/ vytvořit a pravidelně aktualizovat kompetenční profily pro jednotlivé pracovní pozice;
- 3/ zpracovat pro jednotlivé zaměstnance plány osobního rozvoje;
- 4/ provázat kompetenční profily s plány osobního rozvoje;
- 5/ stanovit priority (rozlišit povinná a doporučená školení) a minimální rozsah školení;
- 6/ formalizovat adaptační proces včetně zpětné vazby;
- 7/ evidovat účast na školeních v elektronické podobě;
- 8/ sjednotit způsob předávání poznatků ze školení ostatním pracovníkům;
- 9/ zakotvit vztah vzdělávání k odměňování;
- 10/ zajistit dostatečné financování vzdělávání¹⁵.

Na tuto dílnu nejen obsahově ale i personálně (obě akce vedly lektorky v čele s L. Jansovou) navázal odpolední workshop našeho tematického

---

¹⁴ Závěry CASLIN 2017. CASLIN 2017 [online]. 2017 [cit. 2018-10-04]. Dostupné z: <http://caslin2017.upol.cz/zavery.html>.

¹⁵ JANSOVÁ, Linda, KOTRLOVÁ, Jindřiška a KOVAŘÍKOVÁ, Marie. Jak v knihovně zavést systematické vzdělávání pracovníků, aneb, Výsledky dílny Vzdělávejme se systematicky. Ikaros: elektronický časopis o informační společnosti [online], 2016, 20(11) [cit. 2018-10-04]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <https://ikaros.cz/jak-v-knihovne-zavest-systematicke-vzdelavani-pracovniku-aneb-vzdelavejme-se-systematicky>.

bloku „Další vzdělávání knihovníků – kudy dál?“, který se na tuto problematiku díval přes otázku, co v národním systému celoživotního vzdělávání knihovníků chybí.

- 1/ Paradoxně se největším problémem jeví samotná neexistence systému dalšího vzdělávání knihovníků a jeho zastřešení Národní knihovnou ČR nebo jinou knihovnou s celostátní působností;
- 2/ chybí finanční prostředky na kvalitní vzdělávání;
- 3/ chybí motivace knihovníků ke vzdělávání;
- 4/ chybí kurzy a školení psychosociálních, pedagogických, prezentačních nebo komunikačních dovedností;
- 5/ knihovníci požadují rekvalifikační kurz pro knihovníky v malých městech a obcích, který by podával základní přehled o knihovnických činnostech (akvizici, katalogizaci, službách, legislativě, práci s dětmi atd.);
- 6/ nezbytná je také změna dosavadního způsobu vzdělávání knihovníků.

Účastníci nejen konstatovali výše zmíněné nedostatky, ale hledali i řešení, která jsou uvedena v samostatném článku věnujícím se tomuto workshopu.

Mezi základní kameny systému celoživotního vzdělávání knihovníků v České republice bezesporu patří Národní soustava povolání a Národní soustava kvalifikací. Tomuto tématu se věnovala v pořadí druhá přednáška tematického bloku „NSK a NSP jako příležitost. Současnost a perspektivy“ Z. Houškové. Knihovnické profese jsou v NSP a NSK zpracovávány od roku 2011. V NSK je v současnosti schváleno a zveřejněno 19 z 23 navržených profesních kvalifikací. V obou systémech je podrobně popsána struktura a kvalifikační požadavky pro jednotlivé typové pozice. Uchazeč může získat státem uznaný certifikát o své kvalifikaci bez nutnosti školní docházky, pouze po složení předepsané zkoušky. V současnosti má náš obor 4 autorizované osoby, které mohou zkoušet a vydávat certifikáty absolventům: Moravská zemská knihovna v Brně, Národní knihovna ČR, Knihovna Jiřího Mahena v Brně a Moravsko-

slezská vědecká knihovna v Ostravě. Proběhly více než tři desítky zkoušek. Postupně se formuje i proces adekvátního vzdělávání pro zájemce o certifikaci.

Zkoušky a rekvalifikační kurzy a jejich specifika byly obsahem další části tohoto bloku. O své zkušenosti se s námi podělili přednášející z Moravské zemské knihovny, Knihovny Jiřího Mahena v Brně a Národní knihovny v Praze. Zatímco v MZK se v minulosti realizovaly akreditované rekvalifikační kurzy s frontální výukou, v Národní knihovně se jedná o kurzy neakreditované a frontální výuka je doplněna e-learningem. Dosavadní zkušenosti v obou knihovnách ukazují, že výuka face to face je drahá a časově náročná, a v následujícím období si vyžádá změny. Financování rekvalifikačních kurzů bude podpořeno dotacemi z podprogramu VISK 2. Jakmile se stane autorizovanou osobou Městská knihovna v Praze, bude systém rekvalifikačního vzdělávání svým způsobem dotvořen. Zřizovat v době, kdy ani současné autorizované osoby nemají dost zájemců o zkoušky a jednotlivé kurzy, další autorizované osoby není příliš vhodné, ať už z pohledu administrativního, tak i ekonomického.

V poslední části bloku jsme se zaměřili na vzdělávání knihovníků uvnitř jednotlivých knihoven. Ucelené systémy celoživotního vzdělávání fungují jen málokde; to jsme si ověřili při zajišťování přednášek do tohoto tematického bloku. Jak z workshopu, tak i z prezentací bylo vidět, že i toto vzdělávání potřebuje zastřešující národní rámec. Prezentací „Vnitřní vzdělávací systém MKP a příklady dobré praxe“ L. Dlabče jsme měli možnost nahlédnout do plánu vzdělávání zaměstnanců Městské knihovny v Praze. Moravská zemská knihovna ve spolupráci s KISK MU připravila pilotní projekt inovačního vzdělávání knihovníků. Příspěvek představil strukturu, obsah a cíle projektu a jeho možný přínos pro národní koncepci ČŽV. Co výrazně chybí, je jeho finanční zajištění. B. Čížinská se s posluchači podělila o zkušenosti z vnitřního vzdělávání v rámci Knihovny města Hradce Králové. Představila konkrétní formy vzdělávání a výměny informací, způsoby jeho financování a spolupráci se SKIP 08.

Příspěvek „Systém vzdelávania knižnično-informačných špecialistov na Slovensku z pohľadu knižničnej praxe“ B. Snopkové poskytl pohled na systém vzdělávání knihovníků na Slovensku, od středoškolského přes vysokoškolské až po celoživotní vzdělávání. Informoval o obsahové náplni a formální struktuře akreditovaných rekvalifikačních kurzů organizovaných Centrem vědecko-technických informací v Bratislavě a Slovenskou národní knihovnou v Martině. V závěru přednášky byl prezentován systém vnitřního vzdělávání zaměstnanců ve Státní vědecké knihovně v Banské Bystrici.

Celý tematický blok provázela bohatá diskuse. Úkoly v celoživotním vzdělávání knihovníků jsou definovány, řešení navržena. Nyní nás čeká to nejtěžší – jejich realizace.

*Mgr. Eva Svobodová
Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové*

Knihovny a vzdělávání.

Závěry 22. semináře CASLIN 2017

MgA. Michal Indrák, Ph.D.

Moravská zemská knihovna v Brně

V prosinci roku 1992 schválila Mellonova nadace tříletý grant ve výši 1,1 milionu \$ na realizaci projektu CASLIN, jehož cílem bylo položit pevné základy celostátní knihovní sítě poskytující domácím i zahraničním uživatelům snadný, rychlý a bezbariérový přístup k informacím uloženým v knihovnách a informačních institucích v ČR a SK. Mimo tohoto hlavního úsilí, tedy automatizace knihoven, byl kladen důraz na vzdělávání už v průběhu realizace projektu CASLIN a tak vznikl seminář/konference CASLIN, jehož první ročník se konal v roce 1993. První tři ročníky byly určeny především pro management knihoven zapojených v projektu Caslin, ale od roku 1997 již semináře řešily knihovnickou problematiku.¹⁶ V říjnu 2017 se konal 22. ročník semináře v Hotelu Akademie Hrubá Voda a byl organizačně zajištěn Knihovnou Univerzity Palackého v Olomouci. Programový výbor, který stál za celou obsahovou a koncepční stránkou semináře, pracoval ve složení: Andrew Lass (Mount Holyoke College), Martin Svoboda (Národní technická knihovna), Martin Lhoták (Knihovna Akademie věd), Tomáš Řehák (Městská knihovna v Praze), Pavel Kocourek (INCAD – Search Technologies) a Tomáš Foltýn (Národní knihovna).

---

¹⁶ SVOBODA, Martin. CASLIN, aneb jak se budovala knihovnická síť před dvaceti lety [online prezentace]. 2012. [2012-12-06] dostupné z: <https://www.slideshare.net/KISK/caslin-aneb-jak-se-budovala-knihovnick-s-ped-dvaceti-lety>

PORTLOVÁ, Veronika. CASLIN – budování elektronické sítě knihoven aneb spolupráce knihoven v ČR při vytváření jednotného a snadného přístupu k různým informačním zdrojům [online]. Brno, 2007 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/qq4sw/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Andrew Lass.

Semináře CASLIN 2017 – definice problému a postup řešení

Seminář byl pojat jako pracovní s úvodní přednáškou, kterou přednesl pan profesor Andy Lass. Jako výchozí situace pro pracovní náplň semináře bylo zvoleno téma vzdělávání zaměstnanců knihoven, knihovníků. Toto téma bylo zvoleno především proto, že aktuálně rezonuje celou knihovnickou obcí (jako již v historii několikrát) a zároveň reprezentuje i poměrně široké spektrum otázek, na které není snadné najít uspokojující odpovědi. Knihovny v současné společenské situaci vykonávají řadu nových rolí a to v souvislosti s nástupem nových technologií, které sebou přináší nové služby a obecně s novými společenskými funkcemi, které knihovny ve společnosti získávají.

V tento okamžik víme poměrně bezpečně, že knihovník je profese, ale už ne tak zcela bezpečně dokážeme odpovědět na otázku, co tato profese přesně obnáší a z jakých kvalifikačních předpokladů, kladených na knihovníka nebo spíše šířeji na zaměstnance v knihovně, se tato profese skládá. Zodpovězení těchto otázek bylo jedním z hlavních cílů semináře. Jako další neméně důležitý cíl semináře bylo dospět pomocí speciální pracovní metody k určitým řešením, která by nás při tradičnějším postupu řešení problému nemusela vůbec napadnout. CASLIN 2017 lze, podobně jako i poslední semináře, chápat mimo jiné i jako studnici nápadů a možných postupů (think tank).

Kdo problém vzdělávání na semináři řešil a jak

Aby závěry semináře byly pokud možno co nejreprezentativnější v konečném důsledku, byli pozváni zástupci z různých institucí tak, aby byla problematika co nejšířeji pokryta. Semináře se účastnilo: 18 zástupců ze specializovaných knihoven, 10 zástupců z vysokých škol (UISK, KISK, UVT, FPF SU v Opavě), 11 zástupců z krajských knihoven, 3 zástupci z firem spolupracujících s knihovnami, 8 zástupců z národních

knihoven (ČR, SR, Knihovnický institut), 5 zástupců z městských knihoven a pan profesor Andy Lass.

Jako pracovní metoda byla zvolena metoda scenario workshop planning. Jedná se o strategickou plánovací metodu, která umožňuje vytvářet flexibilní dlouhodobé plány při měnících se podmínkách. Tyto proměnlivé podmínky se označují jako drivery (hybné síly), protože mají výraznou schopnost předurčovat události a právě na principu pochopení a práce s drivery je založen i způsob plánování.

Pro případ řešení našeho problému byly stanoveny 4 drivery, které podle programového výboru mají úzké propojení s řešeným problémem. Každý driver může nabývat dvou polárních hodnot: technologický vývoj (Ruchadlo-RUR), individualisticko-kolektivistická orientace společnosti (Aréna – Mraveniště), ekonomická situace společnosti (chudá – bohatá) a právo a ekonomika duševního vlastnictví (copyright – sdílení).

Na základě kombinace polárních stavů jednotlivých driverů (viz obr. 1) bylo vygenerováno šestnáct teoretických scénářů vývoje společnosti. Tyto scénáře vytváří šestnáct teoretických světů a v každém z nich bude potřeba vyřešit problém vzdělávání knihovníků jiným způsobem a v každém z těchto světů bude mít vzdělávání i jiný význam. Se čtyřmi světy, které byly vyhodnoceny jako nepravděpodobné, se nakonec nepochybně nepracovalo. Tímto třídícím procesem vzniká obrovské množství různých řešení pro různé situace včetně situací, v kterých se nachází naše skutečná společnost nyní a v kterých neurčitých situacích se bude nacházet v budoucnu.

Díky tomuto způsobu plánování budeme na všechny scénáře teoreticky připraveni, ať už jednotlivé drivery budou působit jakýmkoliv způsobem. Snahou bylo vytipovat, popsat a shodnout se na těch řešeních, které by mohly fungovat za jakéhokoliv vývoje.

Drivery				SKUPINA	Sc.
RUR	Mraveniště	Bohatá	Copyright	Alfa 1	
RUR	Mraveniště	Bohatá	Sdílení	Beta 1	
<i>RUR</i>	<i>Mraveniště</i>	<i>Chudá</i>	<i>Copyright</i>		
<i>RUR</i>	<i>Mraveniště</i>	<i>Chudá</i>	<i>Sdílení</i>		
RUR	Aréna	Bohatá	Copyright	Gama 1	
RUR	Aréna	Bohatá	Sdílení	Delta 1	
RUR	Aréna	Chudá	Copyright	Epsilon 1	
RUR	Aréna	Chudá	Sdílení	Zeta 1	
Ruchadlo	Mraveniště	Bohatá	Copyright	Zeta 2	
Ruchadlo	Mraveniště	Bohatá	Sdílení	Epsilon 2	
Ruchadlo	Mraveniště	Chudá	Copyright	Delta 2	
Ruchadlo	Mraveniště	Chudá	Sdílení	Gama 2	
<i>Ruchadlo</i>	<i>Aréna</i>	<i>Bohatá</i>	<i>Copyright</i>		
<i>Ruchadlo</i>	<i>Aréna</i>	<i>Bohatá</i>	<i>Sdílení</i>		
Ruchadlo	Aréna	Chudá	Copyright	Beta 2	
Ruchadlo	Aréna	Chudá	Sdílení	Alfa 2	

Obr. 1 Rozdělní modelových světů, které jsou definovány jednotlivými drivery
Zdroj: Programový výbor CASLIN 2017

Pracovní skupiny – program

Účastníci semináře byli rozděleni do šesti pracovních skupin (alfa-zeta) a byly jim přiděleny vždy dva protilehlé světy z konečných dvanácti. Každé skupině byl dále přidělen moderátor, který měl za úkol hlídat proces přípravy skupiny na jednotlivé společné prezentace. Úvodní přednášku Andyho Lasse následovalo úvodní akvárium. Jedná se o formát, kdy kredibilní reprezentanti jednotlivých názorových proudů diskutují před zbytkem účastníků semináře o problému a otázkách z nich vyrůstajících. Dále následovala vlastní práce ve skupinách, která byla rozdělena na tři etapy s následnými prezentacemi před všemi skupinami:

1. V první etapě šlo o to, aby byl co nejlépe popsán svět na základě hybných sil (driverů) – na čem je založen ekonomicky, na čem je založena společnost, jak fungují sociální vazby atp.
2. V druhé etapě pracovní skupiny zasadily do tohoto hypotetického světa knihovnu, jak bude vypadat, jaké služby bude poskytovat, jak bude financovaná atp.
3. V třetí etapě skupiny řešily především knihovníka a jeho kompetence, co bude muset v daném světě umět, jakým výzvám bude čelit, jaké na něj bude společnost klást nároky atd. Dále bylo potřeba „vyzbrojit“ zástupce pracovní skupiny argumenty a postoji skupiny pro závěrečné akvárium.

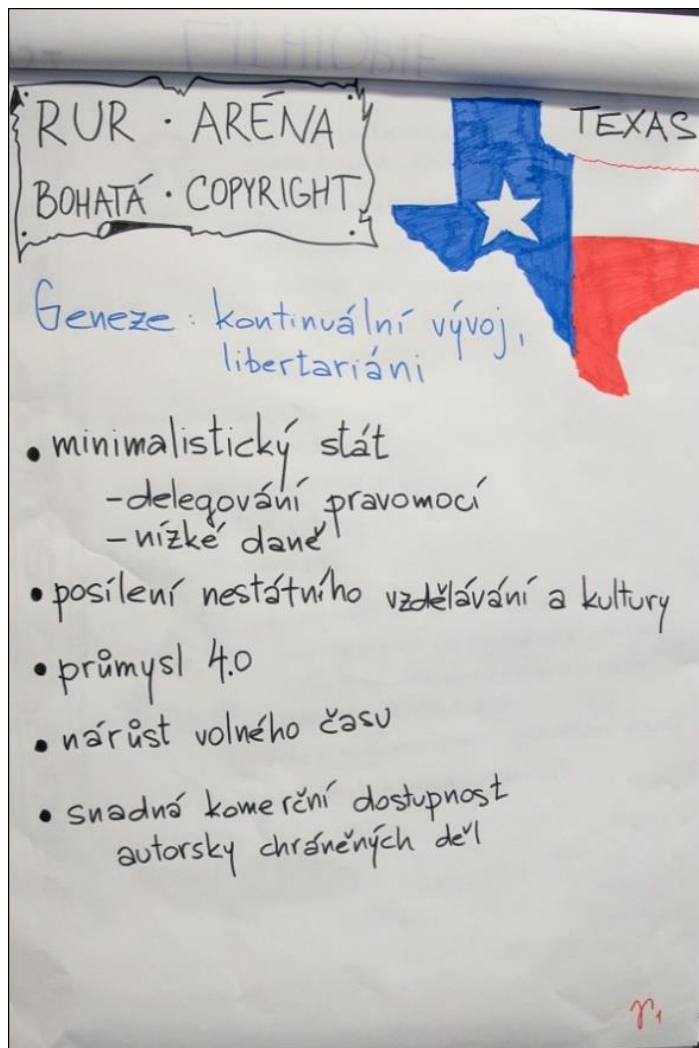
Příklad pracovních výstupů scénáře Gama 1

Kvůli omezenému rozsahu článku bych rád uvedl alespoň příklad výstupu ve všech třech etapách pro scénář Gama 1 (viz obr. 2–4), který byl definován hybnými silami RUR – Aréna – Bohatá – Copyright. Výsledná strategie pro scénáře Gama byla prezentována zástupcem pracovní skupiny v závěrečném akváriu a používána jako argumentační báze.

Výsledky jednotlivých etap ve všech skupinách – závěrečné akvárium

Abychom dospěli k nějaké použitelnému závěru pro náš reálný svět, bylo potřeba prodiskutovat všechny návrhy v teoretických světech a pokusit se najít řešení pro naši konkrétní situaci a pro její teoretický vývoj při znalosti všech teoretických možných vývoji a řešení daných hybnými silami. Ve stručnosti se dá říci, že celý průběh semináře byl argumentační přípravou a obecným vybuzením pro závěrečné akvárium, do kterého byl přizván vždy jeden zástupce z každé skupiny a společně s ostatními na základě svého mandátu a popisu svých světů vydebatoval a dále spolunavrl řešení pro naši realitu v podobě konkrétních konsenzuálních návrhů, které byly zároveň i oficiálním závě-

rem celého semináře CASLIN 2017. Výstupy pracovních skupin ze všech etap lze najít na stránkách <http://caslin2017.upol.cz> v sekci fotogalerie.

Obr. 2 Popis světa ve scénáři Gama 1. Zdroj: autor příspěvku

KNIHOVNY V TEXASU ☆

VLIVY:

- REDUKCE VEŘEJNÝCH FINANČÍ
- TLAK NA ZPROPLATŇOVÁNÍ SLUŽEB
- KONKURENČNÍ BOJ
- ZÁNİK REGIONÁLNÍCH FUNKCÍ A VISKU
- RUŠENÍ NEBO SLUČOVÁNÍ KNIHOVEN
- ROZEVŘENÍ NŮŽEK MEZI KNIHOVNAMI

STRATEGIE:

- ZMĚNA BYZNYS-MODELŮ
- REDUKCE TRADIČNÍCH SLUŽEB
- VOLNOČASOVÉ A VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY (organizace, prostory)
- KOMUNITNÍ, MULTIFUNKČNÍ
- INTENZIVNÍ HLEDÁNÍ FINANČNÍCH ZDROJŮ
- SPOLUPRÁCE A PARTNERSTVÍ
- REDUKCE PERSONÁLU - využití technologií
- PODPORA CHUDÝM
- ONLINE SLUŽBY (agregátor, doporučovatel, nakladatel)
- GARANT DŮVĚRYHODNOSTI

Obr. 3 Popis knihovny ve scénáři Gama 1. Zdroj: autor příspěvku

GAMA $\begin{matrix} \bigcirc 17 \\ \sphericalcap 27 \end{matrix}$

→ 3 stupně knihovnické kvalifikace:

1. Knihovni asistent = SŠ
2. a) Všobecný knihovník = VS
b) Specializovaný knihovník = 2. a) + obor
3. Knihovně-informační vědec = Ph.D. +

→ 3 rovnocenné cesty:

1. ucelené formální knihovnické vzdělání
2. jiný obor + formální knihovnická nastavba
3. jiný obor + neformální profesní vzdělávání

→ Kompetence Všobecného knihovníka

- 25% manažerské kompetence, soft skills
- 15% design služeb
- 12% informační kompetence (režerše, audit, ...)
- 10% cílený ekonomický, právní, admin. přehled
- 10% obecné a speciální IT kompetence
- 9% dramaturgie fondů
- 8% pedagogické kompetence
- 5% všobecný a kulturní přehled
- 2% znalost nakladatelských procesů a byznysu
- 4% ostatní

knihovník 3.3

Obr. 4 Řešení vzdělávání scénářích Gama. Zdroj: autor příspěvku

Oficiální závěry semináře CASLIN 2017

Dvacátý druhý ročník konference CASLIN organizovaný Knihovnou Univerzity Palackého v Olomouci otevřel téma nároků na odbornost i osobnost zaměstnanců knihoven se stěžejním zaměřením na profesi knihovníka a provázání požadavků praxe s profesní přípravou nabízenou školami i celoživotním vzděláváním.

Stejně jako v předchozích ročnících byla velká část času věnována práci ve skupinách a prezentaci výsledků práce, která se řídila metodikou Scenario Planning na míru upravené potřebám CASLINu. Oproti předchozím ročníkům nechyběla závěrečná diskuse, která poskytla prostor pro sjednocení názorů účastníků a formulování závěrů, které by měly i nadále rezonovat v dalších oborových i mezioborových diskusích, na konferencích, ale hlavně vést ke změně a posunu vnímání.

Jednomyslná shoda účastníků panovala u čtyř témat, další tři jsou témata určená k široké diskusi a hledání dlouhodobějších cest k realizaci. Všech sedm témat je však klíčových pro budoucí vývoj knihovnic-ko-informační profese, a tím i pro další rozvoj služeb a činností knihoven všech typů a velikostí. Pouze knihovny, které nabízejí relevantní služby jednotlivcům i celé společnosti, si mohou obhájit své místo. Kvalitní a vzdělaní zaměstnanci jsou jedním z nejdůležitějších pilířů.

Témata, která účastníci doporučují k řešení na národních úrovních:

1. Obsahové rozšíření a redefinování cílů dotačního programu VISK 2 Ministerstva kultury ČR, nyní zaměřeného na vzdělávání knihovníků zejména v oblasti základní počítačové gramotnosti; obsahově doporučujeme přesun pozornosti na témata, jako jsou expertní oborové IT (správa systémů) a oblast soft skills (psaní, čtení, komunikace, narace atd.); Slovenská republika podobný národní dotační program nemá, a proto doporučujeme jeho zřízení;

2. budování silného partnerství (zejména) vysokých odborných škol a knihoven; zahájit debatu o partnerství knihoven, škol a soukromého sektoru;
3. vybudovat národní vzdělávací centrum, které by koordinovalo požadavky na vzdělávání vyplývající z Koncepce vzdělávání knihovníků a akreditované vzdělávací programy; kromě certifikovaných kurzů zřídit a koordinovat systém meziknihovnických stáží a mentoringu;
4. sladit kompetenční profily a popisy pracovních míst s požadavky na celoživotní vzdělávání a kariérním řádem a tomu odpovídající odměňování.

Další klíčová témata, kterým bude v oboru nadále věnována pozornost a společně s mezioborovými partnery hledána cesta k jejich řešení:

1. Redefinice stávajících a definice nových knihovnických pozic;
2. zpracovat návrh na zřízení dvouoborového studia knihovnictví a navazujícího studia knihovnictví pro absolventy jiných oborů, nastaveného podle vstupního kompetenčního profilu uchazeče;
3. zvýšit atraktivitu knihovnické profese, hledat motivaci ke kariéře v knihovně nejen v rovině finanční odměny.¹⁷

Osobní postřehy autora článku

Příklad tohoto semináře je příznačnou ukázkou silných stránek českého knihovnictví a celé knihovnické komunity, která má mimořádnou schopnost spolupráce a schopnost dosáhnout konsenzuálních dohod i ve velmi komplikovaných a zdánlivě neřešitelných podmínkách. Tyto vlastnosti jsou knihovnictví imanentní, ale přesto je potřeba si je neustále připomínat, protože v jiných oborech tyto vlastnosti tak samozřejmě nejsou.

---

¹⁷[online]. [cit. 2018-09-28]. Dostupné z: <http://caslin2017.upol.cz/zavery.html>

Stejně tak je třeba si připomínat i to, že je potřeba propracovat a hledat postupy, metody, jak využít těchto jistě vynikajících vkladů do praktické aplikace – tedy prosazení konsenzuálních postojů, protože jedině tak může dojít k nějakým dlouhodobým řešením, pravidlům, změnám. V tomto, podle mého názoru, máme v naší komunitě prostor pro zlepšení, tedy v dotahování synergických věcí do detailů v praktické podobě. Na druhou stranu je třeba říci, že se jedná o čistě procesní postupy, které je možné zlepšit daleko jednodušším způsobem než absencí nadšení a zápalu pro problematiku oboru.

NSK a NSP jako příležitost. Současnost a perspektivy

Mgr. Zlata Houšková

Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP)

Knihovnické profese jsou v Národní soustavě povolání (NSP) a Národní soustavě kvalifikací (NSK) zpracovávány od r. 2011, od stejného roku je o vývoji a výsledcích této práce informována odborná veřejnost – pravidelně na konferenci Knihovny současnosti, ale i na řadě dalších odborných akcí a také v oborovém tisku (viz stručný přehled publikovaných textů). NSK, resp. NSP reflektuje i Koncepci celoživotního vzdělávání knihovníků (dále Koncepcie ČŽV). Pro úplnost a srozumitelnost tohoto příspěvku tedy v úvodu zopakujme pouze, že:

- **„Národní soustava kvalifikací (NSK)** je průběžně budovaný, státem podporovaný a občany i zaměstnavateli využitelný registr profesních kvalifikací existujících na pracovním trhu v ČR. Umožňuje zájemcům získat celostátně uznávané osvědčení o jejich profesní kvalifikaci, aniž by museli zasednout do školních lavic.“ Více na <http://www.narodnikvalifikace.cz/vyber-kvalifikace/profesni-kvalifikace>
- **„Národní soustava povolání (NSP)** je otevřená a všem dostupná databáze povolání spravovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR“. Více na <https://www.nsp.cz/odborny-smer/media-publicistika-a-knihovnictvi>

V současné době je v NSK schváleno a zveřejněno 19 profesních kvalifikací (dále PK) z definované struktury 23 PK (rok 2011), a to 6 v úrovni 4 (úplné středoškolské vzdělání s maturitou), 8 v úrovni 6

(vyšší odborné či vysokoškolské bakalářské vzdělání) a 5 v úrovni 7 (vysokoškolské magisterské vzdělání). Zveřejněny zatím nejsou PK pro 4 typové pozice (TP): knihovník správce digitální knihovny (úroveň 4), knihovník specialista v knihovně pro děti (úroveň 7), knihovník specialista metodik (úroveň 7) a systémový knihovník specialista (úroveň 7)). Tyto PK jsou zpracovány a v poslední fázi připomínkového řízení na MŠMT ČR.

V NSP je zatím schváleno a zveřejněno 11 TP; z definované struktury chybí 1 TP z úrovně 4 (knihovník správce digitální knihovny), 5 TP z úrovně 6 (samostatný knihovník správce fondu, samostatný knihovník správce digitální knihovny, samostatný systémový knihovník, samostatný knihovník v knihovně pro děti, samostatný knihovník metodik) a 6 TP z úrovně 7 (knihovníci specialisté: akvizitér, správce fondu, správce digitální knihovny, knihovník v knihovně pro děti, systémový knihovník a metodik). Na popisu těchto TP se pracuje.

Přínosy systémů pro obor

Jaký je/může být přínos obou systémů pro náš obor?

- Je podrobně popsána struktura knihovnických profesí a TP (je třeba si uvědomit, že jde o pozice *typové*, tedy ty, jež lze v určitém rozsahu najít ve všech, nebo alespoň v drtivé většině knihoven) včetně veškerých požadavků na ně. Pro zaměstnavatele je otevřená možnost definovat další TP, případně revidovat již definované požadavky podle vývoje jednotlivých profesí.
- Jsou detailně popsány kvalifikační požadavky pro jednotlivé TP (tj. jednotlivé PK) včetně způsobů jejich ověřování. Pro zaměstnavatele je otevřená možnost revidovat již definované PK podle vývoje jednotlivých profesí, případně zpracovat nové PK pro nové TP.

- Vše je publikováno, tedy veřejně k nahlédnutí a využití pro zaměstnavatele, veškeré zájemce o certifikaci, vzdělávací organizace ad.
- Jednotlivec může získat státem uznaný certifikát o své kvalifikaci bez nutnosti školní docházky, pouze po složení předepsané zkoušky. Jde tedy o možnost oficiálního uznání odborné kvalifikace pro ty, kdo neabsolvovali oborovou školu, ať už z řad zaměstnanců (výhoda i pro zaměstnavatele), nebo uchazečů o místo z obecné veřejnosti, aniž by mu musel předcházet povinný vzdělávací proces (škola, školení...). To poskytuje i zaměstnavatelům možnost (postupného) prokázání relevantní kvalifikace veškerého odborného personálu v knihovnách, a tím i naplňování Koncepce ČŽV.
- Obor má oficiálně danou jednotnou obsahovou základnu pro tvorbu/nabídku adekvátního oborového mimoškolního vzdělání, což umožňuje další systémový a systematický postup v oblasti vzdělávání, jak dokazuje např. zapracování do Koncepce ČŽV, vznik nových rekvalifikačních kurzů, podpora Ministerstva kultury ČR (dále MK ČR) atd.

Vypočítávat by bylo možné jistě i řadu dalších přínosů pro personální práci jako celek, pro výběrová řízení, systém hodnocení zaměstnanců, celoživotní vzdělávání, kariérní řády...

Ani současná situace postupné implementace systému NSK v oboru není ve skutečnosti vůbec špatná. Máme 4 autorizované osoby (AOs), tedy subjekty, které mohou zkoušet a vydávat certifikáty zájemcům: Moravská zemská knihovna (MZK), Národní knihovna ČR (NK ČR), Knihovna Jiřího Mahena (KJM), Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě (MSVKOS). Proběhly více než tři desítky zkoušek, většinou úspěšných (v MZK a KJM), které prokázaly funkčnost systému a zároveň umožnily i postupné zlepšování celého procesu. Pro zájemce by samozřejmě bylo výhodné více AOs, aby byly zkoušky pro zájemce dostupnější, ideální by byla 1 AOs v kraji, eventuálně se dělbou garancí za

jednotlivé PK ve dvou – třech blízkých krajích, a to zejména v Čechách, kde je zatím jedinou AOs NK ČR.

Postupně se formuje i proces adekvátního vzdělávání jako nabídka podpory a *možné* přípravy pro zájemce o certifikaci, při čemž toto vzdělávání *není pro složení zkoušky povinné*. Akreditované rekvalifikační kurzy pro schválené a publikované PK realizují MZK, NK ČR, k akreditaci se připravuje KJM i MSVKOS. MK ČR systém maximálně podporuje a je připraveno podpořit vhodnými způsoby i rekvalifikační kurzy, aby jejich ceny byly pro účastníky i zaměstnavatele přijatelné.

Rozšiřuje se nabídka e-learningu, resp. dostupných podpůrných online kurzů a studijních materiálů. Probíhá proces definování obsahů žádoucích vzdělávacích aktivit, kurzů, studijních materiálů pro nově publikované PK včetně těch, které nemají v nižší úrovni pandán, např. samostatný metodik, samostatný systémový knihovník... Někteří vzdělavatelé deklarují zájem o probíhající kurzy (NK ČR). Průvodním jevem zavádění každého nového systému jsou samozřejmě vždy i problémy, těžkosti, nejasnosti, chyby. Na druhou miskou pomyslných vah by měly být vždy položeny právě zmíněné přínosy a výhody systému.

Výhody systémů

Největší výhodou obou systémů je jejich transparentnost, variabilnost, otevřenost změnám, možnost ovlivňování, revizí, doplňků, změn a přece jen větší pružnost než ve školském systému. Zaměstnavatelé mohou v NSK a NSP prosadit své nároky a požadavky na PK i v opozici proti dosavadním školním kurikulům. Současné znění není dogma (viz pravidelné revize), nelze je však samozřejmě měnit nárazově či příležitostně, bez důkladné analýzy a podložené argumentace, bez znalosti oboru, jeho vývoje a trendů. Na změnách však lze cílevědomě a dlouhodobě systematicky spolupracovat. Všechny návrhy je nutné zvážit, prodiskutovat a posoudit vzhledem k celkové situaci v knihovnách a knihovnictví. Takto uvážené návrhy je pak možno prosadit a doporučit k zapracování do systému.

Výhodou dále je, že obor již disponuje několika respektovanými AOs pro certifikaci a rovněž zkušenými vzdělavateli na nekomerční bázi (včetně dalších potenciálních, kteří se zatím do procesu nezapojili). Velkou výhodou je rovněž silný partner a garant systému NSK – Hospodářská komora.

Problémy systémů

Každý systém má ovšem i své problémy. Jako nejmarkantnější se v současné chvíli jeví:

- jejich prozatímní neúplnost, což je záležitost dočasná;
- chyby ve zveřejněných textech (o těchto chybách v textech probíhá v současné době jednání s odborným garantem NSK, Národním ústavem pro vzdělávání; předpokládáme, že opravy jsou opět záležitostí relativně krátkého časového horizontu);
- nedostatečná provázanost s Katalogem prací, zejména pokud jde o definované stupně vzdělání;
- délka procesu schvalování pravidelných revizí PK (interval 4 roky); bohužel, celý proces je delší, než je žádoucí. V současné době byly revidovány PK v úrovni 4 (schvalovací proces trvá již dva roky); návrh na revizi PK úrovně 6, resp. 7 dosud nebyl schválen;
- určitá laxnost či nedostatečná ochota k nacházení konsensu ve prospěch oboru, případně nedostatečná vůle některých vhodných subjektů (knihoven) pracovat „navíc“ pro obor či systém akceptovat a využívat;
- nedostatečná podpora systému ze strany knihoven, které vykonávají regionální funkce, počínaje krajskými.

Zmiňovány bývají také problémy finanční, hovoří se o nákladnosti vzdělávání, o nákladnosti certifikací. Pomineme-li fakt, že rekvalifikační kurzy a cestovní náklady, na něž bývá především poukazováno, se

hradily *vždy* a nikdy to neznamenal ohrožení jejich realizace, ba ani nezáměr o ně, je jistě tuto otázku třeba brát vážně. A je třeba si uvědomit: ano, vzdělání a kvalifikace nejsou zadarmo. Ale co to pro nás do budoucna znamená? Znamená to, že je proto nebudeme vyžadovat? Že je nepotřebujeme? Celý problém jako by začínal u otázky po potřebě oborové odbornosti v knihovnách. Existuje tedy vůbec ještě něco, co bychom mohli nazvat „knihovnické řemeslo“? Co je to? Potřebujeme je? Potřebujeme (ještě) v knihovnách knihovníky? Potřebujeme (*navíc*, nebo dokonce *už jen*) jiné profese/TP? Které? V jakém rozsahu? Které knihovnické TP/profese už nepotřebujeme? Které kompetence nepotřebujeme? Týká se to jen naší knihovny, nebo je to obecně platné pro všechny knihovny? Tyto (a mnohé další) otázky jsou samozřejmě plně legitimní a široká odborná diskuse na toto téma je více než žádoucí.

Nabízejí se i další související témata k diskusi: jaké je/bude využití nových technologií v našich knihovnách? Jak jsme na tom v porovnání s vyspělým zahraničím? Jaké změny v personálním zajištění knihoven to přinese, tedy koho, rozuměj: které typové pozice nahradí stroje? A v jakém horizontu? Jak se na to připravujeme? Atd. atd.

Než však tato široká odborná debata s věcnými výstupy a následnými rozhodnutími a koncepčními strategiemi proběhne a *definujeme jinak* současné knihovnické profese a požadavky na ně, máme možnost realizovat a využívat to, co je připraveno na základě dlouholetých diskusí, zkušeností, práce a koneckonců již i prvních dobrých výsledků (viz výše).

Závěr: Příležitost

Systemy NSP a NSK jsou příležitostí pro veřejnost (*podrobná informace a možnost získání nové kvalifikace a jejího potvrzení bez nutnosti studia oborových škol*), zaměstnance knihoven bez oborového vzdělání (*potvrzení např. praxí získané kvalifikace bez povinnosti studia*), zaměstnavatele (*možnost dosažení plné kvalifikovanosti odborného personálu za výhodnějších podmínek a v kratším horizontu, než tomu bylo kdykoli dříve, možnost definování nových potřeb a požadavků na kvalifikaci od-*

borných pracovníků), příležitostí pro vzdělávací instituce... Přiznejme si, že tato příležitost dosud není v našem oboru využita – možná proto, že není jako příležitost chápána (?), že je spíše přijímána jako cosi nového, obtížného, komplikovaného? Nebo proto, že dosud „přece nebylo žádného vzdělání knihovníků třeba“, že nebylo třeba se touto otázkou vážně zabývat...? Zůstane to tak?

Každý z nás, ať už jako instituce nebo jednotlivec, má možnost postavit se k systémům NSP a NSK jako k příležitosti a zároveň ji využít. Můžeme se stát autorizovanou osobou, alespoň pro některé PK. Můžeme se stát autorizovaným zástupcem autorizované osoby, tj. zkoušejícím. Můžeme se stát vzdělavatelem a realizovat vzdělávací aktivity vedoucí k získání PK. Můžeme se zapojit do odborné diskuse a spolupráce a pomoci pracovním skupinám, které se na popisu TP, tvorbě PK i dalších činnostech podílejí. Můžeme vyslat své pracovníky ke zkouškám, event. na potřebné kurzy. Můžeme motivovat k témuž knihovny v rámci své regionální či jiné metodické působnosti. Můžeme jít ke zkouškám, potřebujeme-li oficiálně prokázat oborovou kvalifikaci.

Nevyužité příležitosti jsou ztrátou, již jsme si zavinili sami.

Výběr publikovaných textů k problematice

HOUŠKOVÁ, Zlata. Existujeme? aneb Koncepce celoživotního vzdělávacího knihovníků. In: JURAČKOVÁ, Lenka a Jiří MIKA. Knihovna současnosti 2014: Sborník z 22. konference, konané ve dnech 9.–11. září 2014 v Olomouci. 1. vyd. Ostrava: SDRUK, 2014, s. 265–271. ISBN 978-80-86249-71-1, ISSN 1805-6962 tištěná verze, ISSN1805-6970 on-line verze. Dostupné z:

[http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2014/Sbornik2014\(1\).pdf](http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2014/Sbornik2014(1).pdf)

HOUŠKOVÁ, Zlata. Knihovnické profese v Národní soustavě povolání a v Národní soustavě kvalifikací. Knihovna plus [online]. 2012, č. 2 [cit. 2014-01-09]. Dostupný z WWW:

<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus122/housko.htm>. ISSN 1801-5948

HOUŠKOVÁ, Zlata. Knihovnické profese v Národní soustavě povolání a Národní soustavě kvalifikací. In: Knihovny současnosti 2012: Sborník z 20. konference konané ve dnech 11. až 13. září 2012 v areálu Univerzity Pardubice [online]. 1. vyd. SDRUK, 2012. Dostupné z WWW:

<http://www.sdruk.cz/sdruk/konference-knihovny-soucasnosti>.

HOUŠKOVÁ, Zlata. Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků v ČR aneb Otázky (zatím) bez odpovědí. Knižnica. Revue pro knihovnictvo, bibliografii, knižní kulturu, informačné systémy, biografistiku, archív a múzeum knihy a literárnych pamiatok. 2015, č. 2, s. 11–14. ISSN: 1335-7026

HOUŠKOVÁ, Zlata. Priorita lidské zdroje v poločase. In Sborník z 21. konference, konané ve dnech 10.–12. září 2013 v Olomouci. 1. vyd. Ostrava, 2013. 244 s. ISBN 978-80-86249-68-1, ISSN 1805-6962

HOUŠKOVÁ, Zlata. Profese knihovník. Bulletin SKIP. Praha, 2011, 20, elektronické vydání 10(4). ISSN 1210-0927, on line vydání ISSN 1213-5828. Dostupné také z:

https://bulletin.skipcr.cz/bulletin/Bull11_425.htm#ti

HOUŠKOVÁ, Zlata. Vzdělávání jako nezbytnost? aneb Co (všechno ještě) mají knihovníci znát. In: ŠEDÁ, Marie, ed. Knihovna pro všechny: sborník ze semináře konaného ve dnech 12.–13. 5. 2015 v Městské knihovně Havířov. Vydání 1. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2015, s. 70–78. ISBN 978-80-7054-220-0. Dostupné z: <http://www.svkos.cz/informace-o-knihovne/publikacni-cinnost/clanek/publikacni-cinnost/>

Národní soustava kvalifikací [online]. Dostupné z: www.narodnikvalifikace.cz

Národní soustava povolání [online]. Dostupné z: www.nsp.cz

Kurzy profesních kvalifikací pro knihovníky

Mgr. Adéla Dilhofová

Moravská zemská knihovna v Brně, Odbor knihovnictví,

Oddělení vzdělávání a krajské metodiky

Potřeba celoživotního vzdělávání knihovníků vychází z Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků¹⁸ (dále jen Koncepce CŽV), která byla schválena Ústřední knihovnickou radou ČR na 38. zasedání dne 5. 12. 2016. Týká se kvalifikace pracovníků na odborných knihovnických pozicích. Odborná knihovnická pozice je pro tuto Koncepti vymezena Katalogem prací ve veřejných službách a správě.

Koncepce je doporučena pro všechny knihovny evidované na Ministerstvu kultury ČR. Koncepce CŽV otevírá otázku rekvalifikace, resp. prokázání oborové kvalifikace. Cíl vychází z reality, kterou potvrdila Analýza vzdělanostní, mzdové a věkové struktury z let 2011–2012, a to že v knihovnách v ČR pracuje cca 50 % zaměstnanců bez oborové kvalifikace¹⁹. Na takovýchto pozicích by měli – stejně jako v jiných oborech – pracovat lidé, kteří oborovou kvalifikaci mají buď ze školy, z akreditovaného rekvalifikačního knihovnického kurzu nebo dosaženou jiným způsobem (samostudiem, praxí, kurzy...), ale oficiálně prokázanou. Pro středoškolské knihovnické pozice je to již v současné době možné absolvováním zkoušek v rámci Národní soustavy kvalifikací (dále NSK)²⁰ u tzv. autorizovaných osob.

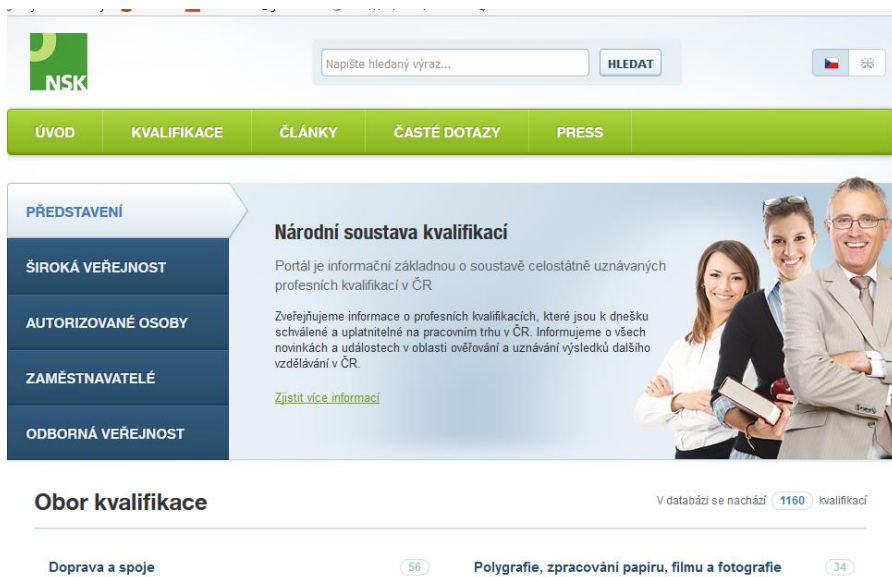
---

¹⁸ Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků. Dostupné z:

<http://ipk.nkp.cz/docs/celozivotni-vzdelavani/koncepce-czv-pdf>

¹⁹ HOUŠKOVÁ, Zlata a Vladana PILLEROVÁ. *Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR v roce 2011: Zpráva z průzkumu*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2013.

²⁰ Národní soustava kvalifikací. Dostupné z: <http://www.narodnikvalifikace.cz/>

Obr. 1 Hlavní strana webových stránek Národní soustavy kvalifikací.
Zdroj: autorka příspěvku

Systém NSK počítá s pravidelnou revizí požadavků na profesní kvalifikace tak, aby trvale reflektovaly požadavky trhu práce. Knihovnický obor je v NSK zařazen do kategorie 72 – Publicistika, knihovnictví a informatika.

Nově jsou kurzy a zkoušky z jednotlivých typových pozic realizovány zvlášť, odděleně.

Akreditované rekvalifikační kurzy z profesních kvalifikací

Moravská zemská knihovna v Brně realizovala od roku 2015 celkem již 3 ročníky kurzů těchto typových pozic. První ročník kurzu, pilotážní, běžel v roce 2015 rámci projektu UNIV3 – Podpora procesů uznávání (Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků). Jednalo se tedy

o kurz hodinově zkrácený, úspěšných absolventů kurzu Knihovník v přímých službách bylo pouze pět. „Certifikáty“ z úspěšné zkoušky vydal Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v Praze.

Následně **Moravská zemská knihovna** požádala a splnila podmínky autorizujícího orgánu – **Ministerstva kultury a stala se autorizovanou osobou pro tyto profesní kvalifikace** tak, aby mohla zkoušet a udělovat uchazečům „**Osvědčení o získání profesní kvalifikace**“.

Další ročníky kurzů byly již **akreditovány u MŠMT jako rekvalifikační kurzy směřující k závěrečné zkoušce z profesní kvalifikace dle zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání**. Což v praxi znamená, že tyto kurzy musí být realizovány v souladu s platným kvalifikačním standardem. Po úspěšném ukončení vzdělávacího programu absolventi obdrží „**Potvrzení o účasti v akreditovaném vzdělávacím programu**“.

Konkrétně tedy předkládám následující přehled akreditovaných realizovaných rekvalifikačních kurzů jednotlivých typových pozic v Moravské zemské knihovně.

Rok 2016/2017

Název kurzu	Počet posluchačů	Počet vyučovacích hodin
Knihovník katalogizátor	3	120
Knihovník pracovník správy fondů	3	80
Knihovník v přímých službách	5	120
Referenční knihovník	5	160

Rok 2017/2018

Název kurzu	Počet posluchačů	Počet vyučovacích hodin
Knihovník pracovník správy fondů	3	80
Knihovník v přímých službách	6	120
Referenční knihovník	7	160

Obr. 2 a 3. Statistika akreditovaných rekvalifikačních kurzů v MZK v letech 2016/2017 a 2017/2018. Zdroj: autorka příspěvku

okruhy	vyučující	počet hodin
Poučení o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci	Dilhofová	2
Orientace v nakladatelské politice v ČR	Dilhofová	10
Orientace v aktuálně vydávaných titulech	Velebová	4
Orientace v základních elektronických informačních zdrojích	Machátová	16
Formální a obsahová analýza textu, rychlé čtení	Lidmila	8
Evidence, katalogizace a adjustace v knihovnách s lokální působností	Lidmila	8
Ovládání automatizovaného knihovního systému v relevantních modulech	Kratochvílová	10
Zpracování jmenného katalogizačního záznamu dle platných standardů	Vochozková	30
Revize knihovního fondu v knihovnách s lokální a regionální působností	Kratochvílová	6
Pořádání knihovních fondů	Lidmila	6
Poskytování výpůjčních služeb v knihovnách s lokální a regionální působností	Dilhofová	15
Odborná komunikace se čtenáři, uživateli a zákazníky v knihovnách	Dilhofová	5
celkem		120

Obr. 4 Příklad náplně kurzu Knihovník v přímých službách akreditovaného MŠMT. *Zdroj: autorka příspěvku*

Pro ilustraci uvádím příklad náplně kurzu Knihovník v přímých službách akreditovaného MŠMT. Uváděný počet hodin byl realizován formou klasické, frontální výuky v počítačové učebně MZK.

Od září do prosince 2018 běží za finanční podpory dotace VISK 1 MK ČR **pilotáž blended learningových kurzů** připravených k nové akreditaci na MŠMT. Náplň těchto kurzů je realizována větší částí e-learningovou formou, tzn. že všechna témata jsou uchopena a zpraco-

vána v online prostředí na <http://kurzy.knihovna.cz>. Posluchači tak mohou studovat ze svých domovů či zaměstnání v libovolnou dobu. Po čas celého kurzu se koná také 5 dní (v případě kurzu Referenčního knihovníka) či 6 dní (u Knihovníka v přímých službách) klasické, frontální výuky, respektive praktických seminářů v MZK.

Rok 2018

Název kurzu	Počet posluchačů	Počet vyučovacích hodin (elearning + frontální= hodiny workshopu)
Knihovník v přímých službách	15	72 + 48
Referenční knihovník	15	120 + 40

Obr. 5 Statistika přihlášených posluchačů do současných blended learningových kurzů v MZK. *Zdroj: autorka příspěvku*

Pokyny k absolvování kurzu

Milí studující, vítíte v kurzu **Referenční knihovník**. Věříme, že kurz pro vás bude zajímavý a přínosný, a že společně strávíme příjemný studijní čas.

Kurz se skládá z e-learningové části a z prezenčních workshopů. Po splnění všech podmínek (viz níže), obdržíte **Certifikát o absolvování kurzu**.

Zájemci se mohou také přihlásit ke zkoušce, náplň kurzu je nastavena tak, aby pomohla k přípravě na zkoušku. **Poplatek za zkoušku je 1500,- Kč**, zkouška probíhá v prostorách MZK, termín bude upřesněn. Po úspěšném složení zkoušky získá absolvent **Osvědčení o získání profesní kvalifikace**.

Závěrečná zkouška není součástí kurzu.

E-learning

E-learningová část kurzu běží v internetovém prostředí na <http://kurzy.knihovna.cz>, konkrétně v prostředí Moodle. Zde vám budou vystaveny každý týden nové materiály k novému tématu kurzu. Průběžně je studujte.

- Každé pondělí bude otevřen nový modul. V každém z nich budete mít k dispozici **studijní materiály** určené k samostudiu. Součástí textů jsou také dobrovolné úkoly. Tyto úkoly slouží jako způsob dalšího procvičení učiva, doporučujeme jim věnovat pozornost. Úkoly jsou pro Vaši potřebu, nejste-li si však jisti jejich výsledkem, neváhejte a konzultujte příslušného lektora modulu emailem či v době workshopu.

Obr. 6 Ukázka pokynů k absolvování kurzu Referenční knihovník. *Zdroj: autorka příspěvku*

Zkoušky profesních kvalifikací v Moravské zemské knihovně

Pro dokreslení celé situace je níže uvedena statistika úspěšných absolventů zkoušek.

Rok 2017

Kód profesní kvalifikace	Název profesní kvalifikace	Počet posluchačů
72-003-M	Knihovník katalogizátor	2
72-004-M	Knihovník pracovník správy fondů	3
72-006-M	Knihovník v přímých službách	4
72-007-M	Referenční knihovník	7

Obř. 7 Statistika úspěšných absolventů zkoušek dle typových pozic v r. 2017.
Zdroj: autorka příspěvku

Rok 2018

Kód profesní kvalifikace	Název profesní kvalifikace	Počet posluchačů
72-004-M	Knihovník pracovník správy fondů	4
72-006-M	Knihovník v přímých službách	4
72-007-M	Referenční knihovník	7
72-002-M	Knihovník akvizitér	2

Obř. 8 Statistika úspěšných absolventů zkoušek dle typových pozic v r. 2018.
Zdroj: autorka příspěvku

Vzdělávání je proces neustálý a nikdy nekončící, jak známo také z koncepce – celoživotní. Obrovským benefitem kromě předávání dovedností a znalostí v kurzech je sdílení dalších zkušeností mezi posluchači. Přejme systému profesního vzdělávání v nových formách výuky a všem vzděláváním chtivým dostatek vnitřní i vnější motivace.

Zdroje

- DILHOFOVÁ, Adéla. Kurzy a zkoušky pro knihovníky nově podle Národní soustavy kvalifikací. [online]. Knihovny současnosti 2017: Sborník z 25. ročníku konference Knihovny současnosti konané 12.–14. září v areálu UP v Olomouci. [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: http://sdruk.mlp.cz/data/xinha/sdruk/2017/KKS/sbornik_knihovny_soucasnosti_2017_final.pdf
- DILHOFOVÁ, Adéla. Profesní vzdělávání knihovníků a jeho změny v budoucnu. Duha [online]. 2015, roč. 29, č. 2 [cit. 2018-09-29]. Dostupný z [www](http://duha.mzk.cz/clanky/profesni-vzdelavani-knihovniku-jeho-zmeny-v-budoucnu): <http://duha.mzk.cz/clanky/profesni-vzdelavani-knihovniku-jeho-zmeny-v-budoucnu>. ISSN 1804-4255.
- HOUŠKOVÁ, Zlata. Knihovnické profese v Národní soustavě povolání a v Národní soustavě kvalifikací. [online]. Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. C2010-2017. [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: http://skipcr.cz/odborne-organy/sekce-vzdelavani/dokumenty/knihovnicke-profese-vnarodni-soustave-povolani-avnarodni-soustave-kvalifikaci/at_download/file
- Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků [online]. Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. 2016. [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/docs/celozivotni-vzdelavani/koncepce-czv-pdf>
- Národní soustava kvalifikací [online]. Národní ústav pro vzdělávání a Trexima, 2006-2014 [cit. 2017-09-12]. Dostupné z: <http://www.narodnikvalifikace.cz/>
- Národní soustava povolání. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR [cit. 2017-09-12]. Dostupné z: <http://www.nsp.cz/>

Nová podoba rekvalifikačních kurzů v NK ČR

*Kateřina Nekolová, M. A.
Národní knihovna ČR*

Národní knihovna ČR přechází na novou podobu rekvalifikačních kurzů, které jsou přizpůsobeny Národní soustavě kvalifikací. V roce 2018 probíhá pilotní běh neakreditované verze kurzů, od roku 2019 je plánována nabídka akreditovaných kurzů pro pět typových pozic na středoškolské úrovni.

Dosavadní podoba rekvalifikačních kurzů

Po řadu let probíhaly akreditované rekvalifikační kurzy pro pracovní pozici Knihovník/knihovnice v Národní knihovně bez větších změn. Do kurzů byli přijímáni přednostně zaměstnanci a zaměstnankyně knihoven, případně zájemci s formálním příslibem práce v knihovně. Kapacita učebny v Oddělení vzdělávání je 27 osob, což je také maximální počet přihlášených pro jeden ročník. Kurz v celkovém rozsahu 160 vyučovacích hodin probíhal formou pětihodinových přednášek či cvičení. Kurz se skládal z pěti tematických bloků: Knihovnictví v širších souvislostech, Budování a organizace informačního fondu, Knihovny a informační technologie, Knihovnické a informační služby a Základy managementu a marketingu.

Znalosti účastnic a účastníků kurzu byly ověřovány průběžně po ukončení tematického bloku testem nebo ústní zkouškou. Po ukončení výuky probíhaly závěrečné ústní zkoušky před čtyřčlennou komisí, při kterých zkoušení odpovídali na jednu vylosovanou otázku z téměř dvaceti okruhů. Úspěšným absolventům a absolventkám se vydávalo osvědčení o rekvalifikaci a vysvědčení se známkovým hodnocením.

Pilotní verze kurzů podle Národní soustavy kvalifikací

V roce 2018 proběhl první běh rekvalifikačních kurzů v pilotní verzi bez akreditace. Otevřeny byly kurzy pro typové pozice: knihovník katalogizátor (6 přihlášených), knihovník v přímých službách (11 přihlášených) a referenční knihovník (10 přihlášených). Zájemců bylo dostatek, několik z nich bylo nutné odmítnout. Zapisovali se jak lidé zaměstnaní v knihovnách, ale i tací, kteří dosud s knihovnickou profesí neměli nic společného. Mezi účastníky kurzu pro knihovníky v přímých službách bylo silné zastoupení zaměstnanců městských knihoven. V kurzu pro referenční knihovníky tvořili většinu knihovnice a knihovníci z velkých institucí. U katalogizátorů byly zastoupeny především specializované či akademické knihovny.

Graf 1 Počet přijatých účastníků kurzu v roce 2018. Zdroj: autorka příspěvku

Velice heterogenní byla skupina také v oblasti nejvyššího dosaženého vzdělání. Velká část účastníků měla středoškolské vzdělání, ale tři z nich se mohou pyšnit i postgraduálním titulem. Nadpoloviční většině platí kurzovné zaměstnavatel, asi čtvrtina si ho hradila v celé výši z vlastních zdrojů.

Z 27 zapsaných účastníků kurzu jich pět přestalo na výukové bloky docházet. Důvodem bylo ve většině případů pracovní vytížení. Zvláště z počátku kurzu však bylo zjevné, že náplň a forma kurzu jsou pro některé překvapující. Někteří si vytvořili představu o kurzu z vyprávění absolventek a absolventů předchozí formy rekvalifikace, jiní měli naprosto falešnou představu o celém knihovnickém povolání.

V rámci kurzu byla kombinována prezenční výuka ve formě prezentací a cvičení s e-learningem v prostředí Moodle. Dálková forma výuky sloužila hlavně k seznámení studentek a studentů s tématy specifickými pro jednotlivé pozice. Většina elektronických přednášek byla zpřístupněna v letních měsících, kdy prezenční výuka neprobíhala a účastníci si tak mohli studium časově přizpůsobit podle vlastní dovolené a podle požadavků v zaměstnání.

Obř. 1 Výuka v knihovnickém kurzu. *Zdroj: autorka příspěvku*

První série zkoušek

V podzimních měsících tohoto roku se koná první běh zkoušek podle hodnotícího standardu Národní soustavy kvalifikací. Oficiálně přihlášených je 23 zájemců, z toho jeden, který neabsolvoval předchozí kurz. Zkoušky jsou poměrně časově náročné, během jednoho dne vyzkoušíme maximálně dva zájemce. Dvoučlenné komise posuzují desítky kritérií, z nichž je každé bodově ohodnoceno. Zkouška má tři části – písemnou, praktickou a ústní.

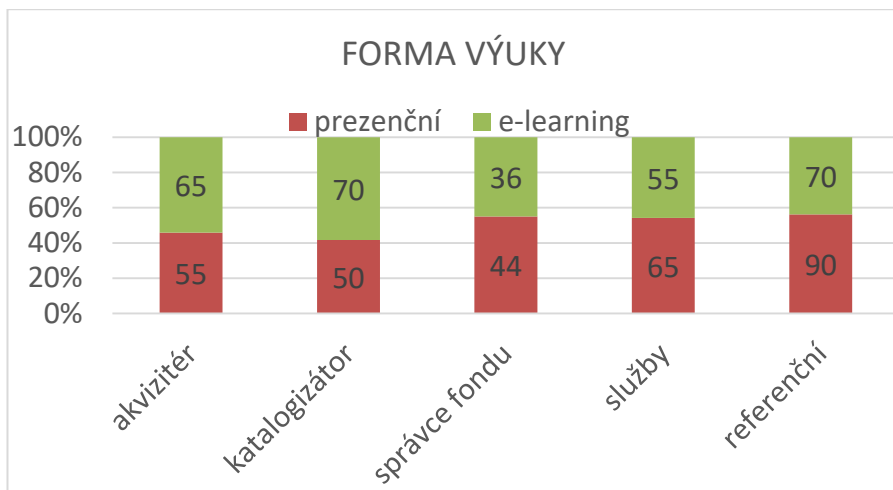
Úspěšní absolventi získávají osvědčení, které je souběžně zasíláno i na Ministerstvo kultury, které vydává autorizace pro zkoušení.

Výhled do budoucna

V případě schválení akreditace budeme v dalších letech nabízet knihovnické kurzy pro pět typových pozic na čtvrté kvalifikační úrovni (ta odpovídá střednímu vzdělání s maturitní zkouškou): knihovník akvizitér, knihovník katalogizátor, knihovník pracovník správy fondů, knihovník v přímých službách a referenční knihovník. Pro stejné pozice máme také autorizaci pro zkoušení.

Poměr prezenční a distanční výuky bude u každé pozice jiný – u některých pozic bude lehce nadpoloviční převaha výkladu, u jiných bude mírně převažovat e-learning.

Pro elektronické kurzy budeme nadále využívat software Moodle pod správou Ústřední knihovny Univerzity Karlovy. Velkou část podkladů zprostředkováváme ve formátu „přednáška“, kdy jsou krátké textové úseky doprovázeny obrázky a prokládány testovacími otázkami. Video využijeme hlavně v oblasti správy fondů, máme natočeny záběry ze skladů nebo ze specializovaných pracovišť, která se věnují ochraně knihovního fondu.

Graf 2 Poměr prezenční a distanční výuky v žádosti o akreditaci budoucích kurzů. Zdroj: autorka příspěvku

V příštím roce začneme s přípravami kurzů a zkoušek pro typové pozice na vyšších úrovních. Velmi pravděpodobně bude nutné při prezenční výuce spojovat různé typové pozice a různé úrovně a specializované a rozšiřující kompetence doplňovat individuální formou.

Vzdělávací program pro Knihovníky v knihovně pro děti aneb Poprvé není naposledy

Mgr. Gabriela Obstová

Knihovna Jiřího Mahena v Brně, příspěvková organizace

Knihovna Jiřího Mahena v Brně jako autorizovaná osoba pro profesní kvalifikaci NSK Knihovník v knihovně pro děti realizovala pilotní vzdělávací program ve formě blended learningu, který se obsahem opíral o požadavky standardu NSK a pozice NSP (kompetence, kritéria, odborné znalosti, dovednosti). Jaká byla očekávání uchazečů? Odpovědí jsou výsledky zpětné vazby a vliv programu na vykonání kvalifikační zkoušky. A jakou cestou se vydá další (nový) vzdělávací program?

Chronologický úvod

2016

Knihovna Jiřího Mahena v Brně (dále jen KJM), která se dlouhodobě věnuje dětskému čtenářství a vzdělávání knihovníků v knihovnách pro děti a mládež prostřednictvím Centra dětského čtenářství, projektu „Chceme dětem číst“, elektronického časopisu IMPULSY a nabídkou Databáze vzdělávacích pořadů, se stala v roce 2016 autorizovanou osobou pro kvalifikační pozici dle NSK Knihovník v knihovně pro děti. V témže roce začala řešit návrh a přípravu plánu vzdělávání pro danou kvalifikaci.

2017

V roce 2017 byla KJM řešitelem projektu s názvem Model vzdělávacího programu a tvorba výukových materiálů pro pozici Knihovník v knihovně pro děti. Projekt byl financován z dotace MK ČR, z podprogramu VISK 1 v rámci implementace Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017 až 2020 v oblasti vzdělávání pracovníků knihoven. Na projektu spolupracoval i Kabinet informačních studií a knihovnictví FF MU v Brně. Cílem projektu bylo navrhnout a pilotně ověřit model struktury vzdělávacího programu pro pozici Knihovník v knihovně pro děti (kód 72-005-M). Pilotní vzdělávací program byl postaven na kombinaci dvou forem výuky (blended learning) e-learningu a prezenční výuky, která e-kurz doplňovala a rozšiřovala.

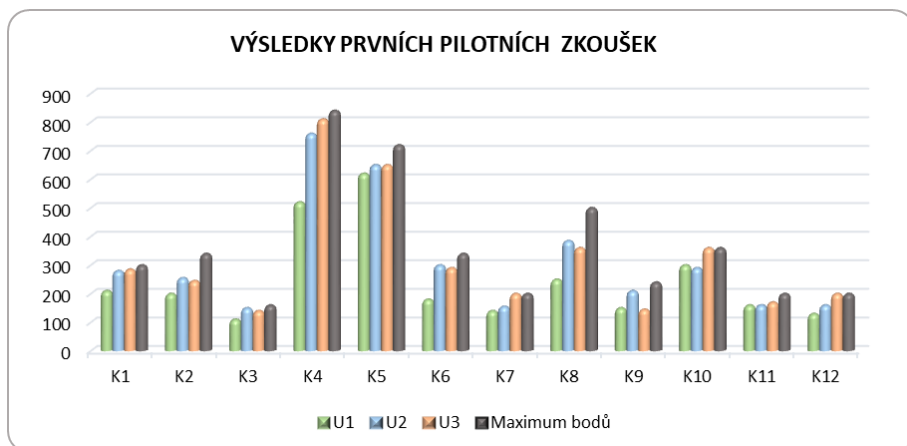
První kolo pilotních zkoušek proběhlo na přelomu ledna a února 2017. Následně probíhal pilotní vzdělávací kurz. Druhé kolo pilotních zkoušek proběhlo v průběhu listopadu až prosince 2017. Celkem za rok 2017 kvalifikační zkoušku absolvovalo 15 uchazečů.

2018

Na základě zpětné vazby bude celý program upraven, inovován a rozšířen pro potřeby uznání akreditace, která by měla vést ke vzniku akreditovaného rekvalifikačního kurzu. Autorizovaný zástupce KJM se účastnil setkání pro přípravu rekvalifikačních kurzů s cílem sjednocení obsahové náplně všech základních kurzů v rámci povolání Knihovník a jednání pro přípravu vzdělávací nadstavby pro kvalifikace vyšší úrovně.

Pilotní zkoušky I.

Před přípravou vzdělávacího programu proběhly první pilotní zkoušky bez předchozího vzdělávání. Uchazečům byly poskytnuty materiály pro samostudium a konzultace, které nebyly využity. Analýza výsledků zkoušek sloužila ke stanovení slabých míst a rizikových oblastí, na které byl při přípravě vzdělávacího programu kladen větší důraz.

Graf 1 Bodový přehled pro všechny kompetence (K1–K12) a uchazeče (U1–U3).
Zdroj: autorka příspěvku

Vytipování možných rizikových oblastí ukazuje Graf č. 1 na základě nižšího stavu bodů oproti stanovenému maximu (K2 – Orientace v nkladatelské politice ČR, K4 – Poskytování bibliografických a rešeršních služeb, K5 – Poskytování výpůjčních služeb (legislativa), K8 – Vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování, K9 – Formální a obsahová analýza textu). Srovnáním bodového hodnocení všech uchazečů pro jednotlivé kompetence se vytvořil obrázek různých znalostí, vědomostí a dovedností.

KJM si v rámci realizovaných zkoušek vytvořila dva modely zkoušky, ve kterých se snažila zajistit klidný průběh zkoušky, efektivní bodování zkoušky, zajistit optimální časový limit stanovený standardem NSK, využít veškerou dostupnou techniku pro usnadnění zkoušky. Vzhledem k tomu, že pro kvalifikaci Knihovník v knihovně pro děti je ve standardu stanoven nejdelší čas v součtu časů na přípravu a na zkoušku (oproti ostatním knihovnickým kvalifikacím), činila finální časová dotace včetně přestávek cca 6–8 hodin na jednoho uchazeče. Pro samotné zkoušení byla připravena technika umožňující zkoušejícím vidět dění uchazeče na monitoru, na zdi za ním, prostřednictvím

dataprojektoru. Zkušební komise tak měla přehled o tom, jak uchazeč vyhledává, hledá, jak pracuje s textovým editorem. Celkově se sledovala jeho úroveň počítačové gramotnosti, orientace ve zdrojích, úroveň vyhledávání, rychlost, přesnost a jiné.

Návrh vzdělávacího programu

V rámci projektu, financovaného z podprogramu VISK 1, byl navržen vzdělávací program ve formě blended learning. Plánovaný e-learningový kurz a semináře, jako ucelený přípravný kurz se podle výsledků prvních pilotních zkoušek cíleně zaměřil nejen na primární potřeby potencionálních uchazečů o kvalifikační zkoušku, ale také na všechny možné zájemce o kurz. Kromě teorie to byla hlavně praktická cvičení (vyhledávání, katalogizační témata a jiné), která tvořila podstatnou část přípravného kurzu předcházejícího kvalifikační zkoušce. E-kurz tvořil jednu část vzdělávacího programu. Při své nezávislosti na čase a prostoru může být ideálním výukovým prostředím. E-kurz však svým zaměřením neposkytuje ideální prostředí pro praktické procvičování učební látky, která se může studentům jevit jako náročná nebo hůře pochopitelná. Proto je prezenční výuka pro svůj blízký kontakt se studentem vhodným a přínosným doplňkem e-kurzu. Je třeba vzít v úvahu, že prezenční výuka je více omezená v čase a prostoru než forma e-learning.

Učební osnova vzdělávacího programu byla rozdělena do jednotlivých lekcí, jejichž témata vycházela z kompetencí uvedených ve standardu dané kvalifikace NSK (6 témat bylo rozděleno do 10 lekcí).

- Knihovní systém a knihovní katalog (1a. Knihovní systémy + 1b. Knihovní katalogy);
- nakladatelská politika a akvizice (2a. Akvizice + 2b. Nakladatelská politika);
- katalogizace;
- informační služby a komunikační dovednosti (4a. Informační služby + 4b. Komunikace);

- elektronické informační zdroje a vyhledávání v dalších informačních zdrojích;
- informační vzdělávání, akce v knihovnách a čtenářství (6a. Informační vzdělávání + 6b. Akce a čtenářství).

Jednotlivé lekce obsahovaly Úvod k lekci, studijní materiál, doporučené materiály/zdroje, příklady, testy/úkoly. Většina lekcí nebyla tutorována (bez asistence učitele), tyto lekce měly nastavené automatické hodnocení prostřednictvím autoevaluačních testů. U lekcí týkajících se komunikace, čtenářských aktivit a informačního vzdělávání bylo nastaveno odevzdávání úkolů přímo učiteli. Tento způsob odevzdávání umožnil učitelům seznámení se se studenty prostřednictvím úkolů. Učitel mohl lépe reagovat a komunikovat zpětnou vazbu v potřebné šíři.

Elektronická výuka (e-kurz / e-learning)

Pro realizaci elektronické výuky zvolila KJM cestu vlastního nástroje Moodle (Moodle KJM²¹), který byl provozován na serveru KJM.

E-kurz tvořil jednu část vzdělávacího programu. Pro průchod kurzem byl zvolen způsob volně otevřeného kurzu (bez časového limitu). Předpokládalo se, že část studentů může navštívit kurz pouze ze zvědavosti. Všechny lekce byly otevřeny současně (tematické uspořádání), aby zájemci mohli procházet kurzem a plnit jednotlivé úkoly a testy dle svých časových možností. Tento způsob je vhodný pro e-kurz, který chceme představit, dát prostor pro seznámení s celým kurzem, kde témata lekcí vyžadují odlišnou délku obsahu (tematicky širší nebo užší lekce). Z edukativního hlediska může být způsob zpřístupnění celého kurzu v jediném čase nevýhodný pro studenty. Pokud nemají dostatečnou chuť, motivaci a vůli e-kurzem projít od začátku až do konce, splnit všechny testy a úkoly, pak jejich neúplný průchod e-kurzem nemusí splnit svůj účel.

---

²¹ <https://moodle.kjm.cz/>

Kurzy KJM

Zapamatovat jméno uživatele

Zapomněli jste své uživatelské jméno či heslo?

Ve svém prohlížeči musíte povolit cookies [?](#)

Některé kurzy umožňují vstup pro hosty

Jste tady poprvé?

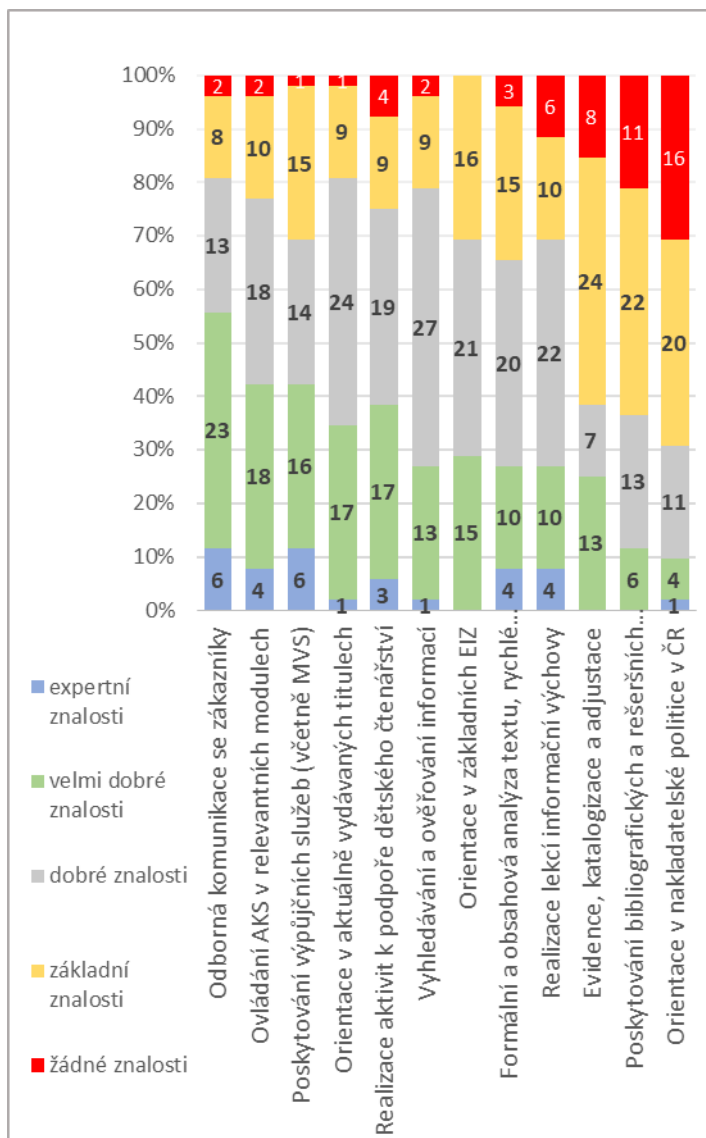
K plnému přístupu na tyto stránky, musíte nejprve vytvořit účet.

Obr. 1 Moodle KJM. Zdroj: autorka příspěvku

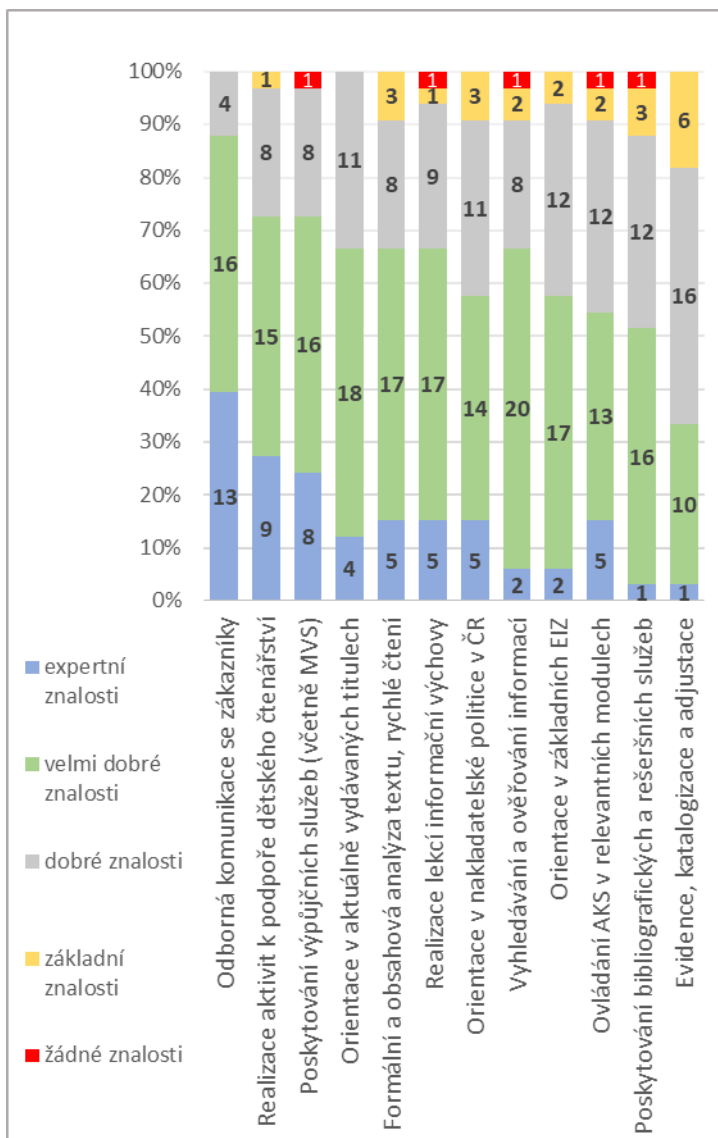
Pro zjištění, zda kurz splňoval vzdělávací cíle a naplnil očekávání účastníků, byly vyplňovány vstupní a výstupní dotazníky. Vzájemné porovnání výsledků²² ukázalo, že kurz byl přínosný ve vzdělávání několika kompetencí.

Uchazeči měli různá očekávání a představy, co by jim měl kurz přinést. Některá byla splněna méně, některá více, některá vůbec. Pro KJM je to další výzva, co se týče úpravy vzdělávacího programu, jak přinést do kurzu více příkladů a inspirace pro praxi nebo úpravu témat takovým způsobem, aby nabídla i nové znalosti (inovaci) a přinesla větší sepejetí s dětmi jako cílovou skupinou služeb.

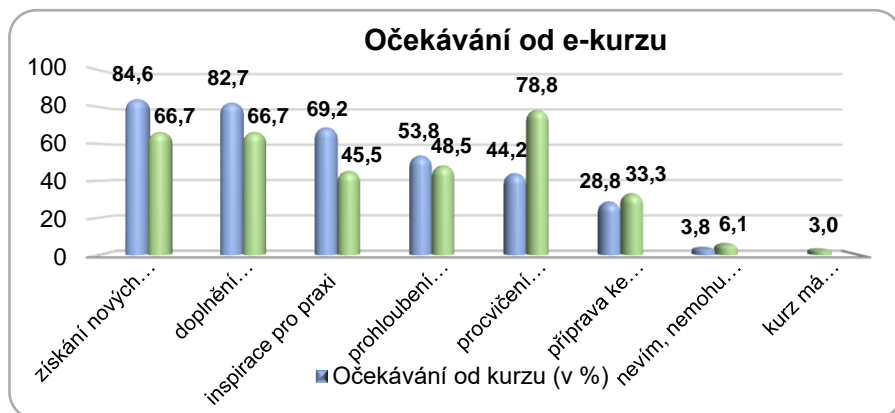
²² Hodnotící zprávu k analýze dotazníků vzdělávacího programu vypracovala PhDr. Pavla Kovářová, PhD. (KISK FF MU).

Graf 2 Sebehodnocení kompetencí před e-kurzem. Zdroj: autorka příspěvku

Graf 3 Sebehodnocení kompetencí po e-kurzu. Zdroj: autorka příspěvku

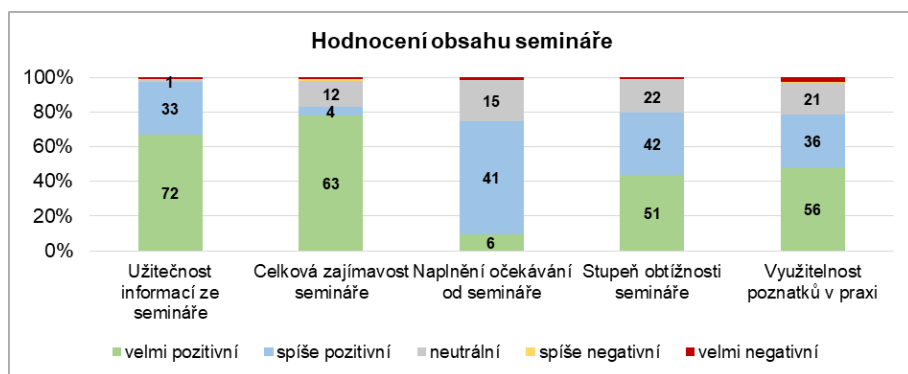
Graf 4 Vyhodnocení očekávání od e-kurzu. Zdroj: autorka příspěvku

Prezenční výuka

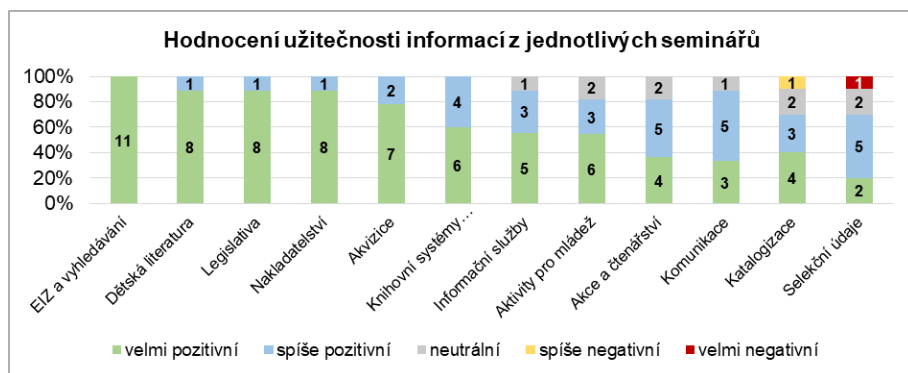
V rámci vzdělávacího programu tvořila prezenční výuka druhou část celé vzdělávací formy blended learningu. Navazovala na e-kurz svým praktickým zaměřením. Témata kopírovala složení témat jako v e-kurzu. Cílem prezenční výuky bylo opakování problematických částí, které byly pro studenty zcela nové, se kterými se nesetkali v rámci své praxe a jejichž výuka v rámci e-kurzu byla pro ně nedostatečná. Dalším cílem bylo prozkoušení témat vyžadujících praktickou znalost, zejména oblast vyhledávání informací a orientace v různých elektronických zdrojích. Pro jednotlivá témata přednášek byly zpracovány prezentace, které dílem téma opakovaly, dílem prakticky předvedly a dílem téma rozšířily. Nesporným kladným přínosem prezenční výuky je interakce „face to face“ mezi studentem a lektorem.

Při tvorbě a realizaci vzdělávacího programu je posouzení kvality obsahu, lektorů a edukačního účinku důležitou zpětnou vazbou pro realizátora. Stejně jako v e-kurzu se uchazečům zdála některá témata obsahově náročná. U lektorů byly kladně hodnoceny jejich odborné znalosti a reakce na dotazy. Opět byla uchazeči postrádána využitel-

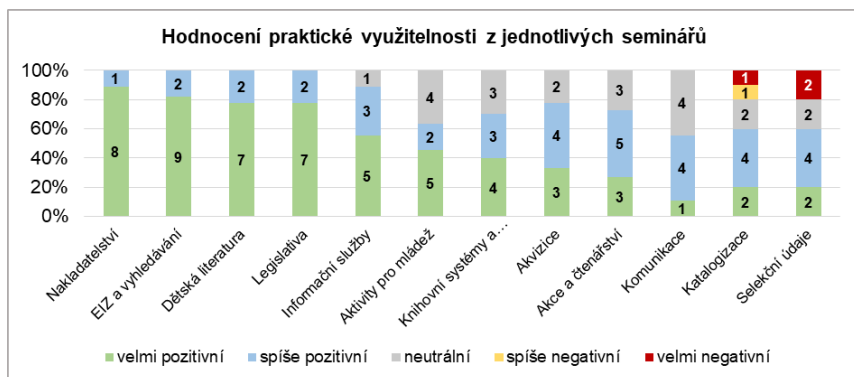
nost informací v praxi, u stejných a podobných témat, jaká jsou uváděna u hodnocení e-learningu. Tato témata (např. selekční údaje) uchazečům připadala prakticky málo pojatá, nesouvisející s tématem dětského čtenáře. Při úpravě vzdělávacího programu bude třeba změnit i časové rozložení prezenčních seminářů, tzn. navýšit počet hodin u stěžejních témat týkajících se dětského čtenáře nebo tolik diskutované legislativy.

Graf 5 Hodnocení obsahu prezenční výuky. Zdroj: autorka příspěvku

Graf 6 Jak uchazeč vnímal užitečnost informací. Zdroj: autorka příspěvku

Graf 7 Hodnocení praktičnosti informací. Zdroj: autorka příspěvku

Účastníci obou vzdělávacích forem nepovažovali témata katalogizace (selekční údaje, formální deskriptory, standardy a jiné), akvizice a další podobná za využitelná v praxi, tedy je nehodnotili příliš pozitivně. Nicméně tato témata spadají do oblasti základních znalostí knihovníka. I přes negativní hodnocení náročných témat je to pro KJM opětovná výzva, jak v novém vzdělávacím cyklu uchazečům přiblížit a populární formou zprostředkovat informace v neoblíbených tématech spadajících pod pojem Katalogizace.

Pilotní zkoušky II. – po absolvování vzdělávacího programu

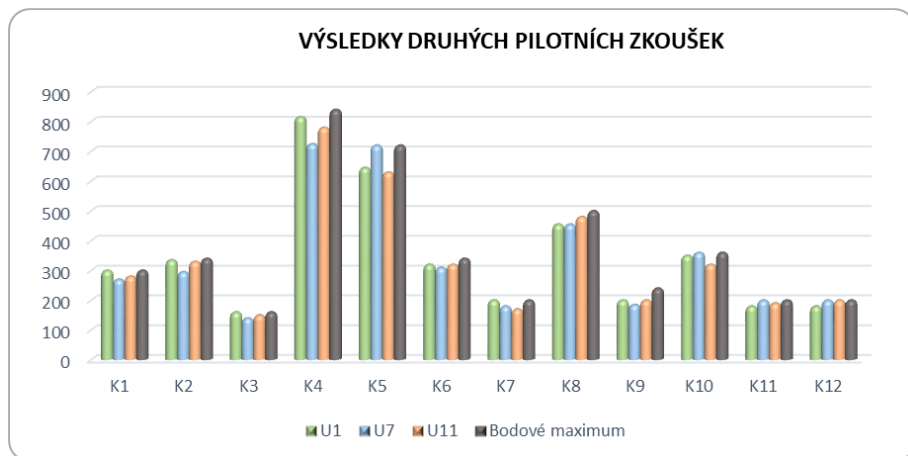
Druhé kolo pilotních zkoušek proběhlo v průběhu listopadu až prosince 2017. V tomto kole zkoušek byl z hlediska většího počtu uchazečů realizován způsob „hromadného zkoušení“ v počtu 2 uchazeči denně. Souběžné zkoušení bylo jednak časově efektivnější (v podobném časovém rozpětí jako ZK pro 1 uchazeče) a také umožnilo uchazečům klidný průběh zkoušky.

Různé modely zkoušek, jaké si KJM připravila pro různý počet uchazečů, lze ještě modifikovat, aby byl co nejlépe využit časový limit stanovený standardem NSK a přinesl pohodu nejen uchazečům, ale i zkušební komisi.

Obr. 2 Vybavení pro dva modely zkoušek (1 uchazeč / 2 a více uchazečů).
Zdroj: autorka příspěvku (archiv KJM)

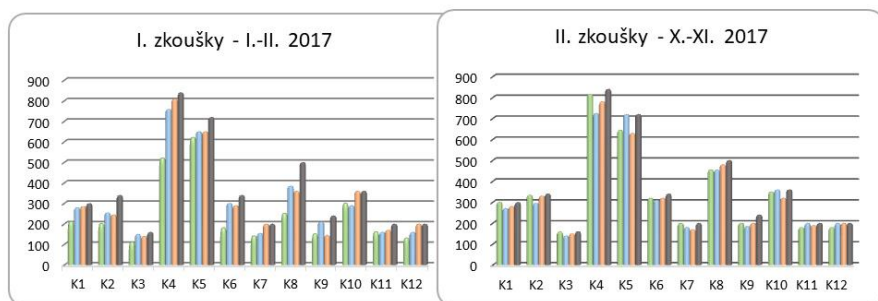
Druhých pilotních zkoušek se zúčastnili uchazeči vzdělávacího programu, kteří více či méně tvořili vzorek typický pro potenciální uchazeče – kratší délka praxe, bez knihovnického vzdělání.

Graf 8 Bodový přehled pro všechny kompetence (K1–K12) a 3 uchazeče z 12 (U1–U12). Zdroj: autorka příspěvku

Pro ilustraci vlivu vzdělávacího programu na výsledky zkoušek porovnejte výsledky I. a II. pilotních zkoušek (viz také graf č. 1 a č. 8). Z druhých zkoušek byli vybráni 3 uchazeči ze žebříčku 12 absolventů.

Graf 9 Zdroj: autorka příspěvku

Pokračujeme: úprava kurzu (nejen) pro potřeby akreditace

Na základě předchozích zkušeností jdeme dále. Posuneme vzdělávací program k akreditační komisi a vytvoříme rekvalifikační kurz.

Upravíme vzdělávací program, aby v něm byl dostatek příkladů z praxe, aby témata byla předkládána srozumitelnější a příjemnější formou (např. zážitkový pobyt v knihovně?)

Pustíme se do vzdělávací nadstavby pro vyšší kvalifikační pozice (6 – samostatný .../ 7 – .... specialista). Bylo to sice poprvé, ale nekončíme...

Vnitřní vzdělávací systém MKP

Bc. Lukáš Dlabáč

Městská knihovna v Praze

Městská knihovna v Praze (MKP) čítá momentálně 42 poboček a toto číslo se do konce roku s největší pravděpodobností ještě navýší. Zaměstnanců na hlavní, či vedlejší pracovní poměr je celkem 487, z toho celých 370 je knihovníků. Při takto vysokých číslech (v knihovnickém prostředí) je nutno mít plán, systém a koncepci, podle kterých probíhá každoroční interní vzdělávání zaměstnanců.

Pro koncepční a strategické vzdělávání je nutno se řídit určitými pravidly. Každý zaměstnanec, který se zabývá vzděláváním dospělých ve své instituci, by měl pracovat s aktualizovanými popisy a kompetenčními profily konkrétních pracovních pozic. V lepším případě k těmto kompetenčním profilům mít také připravený plán osobního rozvoje, a to až na úroveň každého jednotlivého zaměstnance (s dopomocí liniových vedoucích). Mít formalizovaný adaptační proces, evidovat účast a zpětnou vazbu a mít stanovené priority vzdělávacích akcí. Takto by vypadal ideální proces, kdy vše funguje tak, jak má. MKP si zakládá na kvalitním vzdělávání zaměstnanců, a proto se snaží tyto jednotlivé body postupně naplňovat.

Momentální stav a chystané změny

Pracovní doba zaměstnanců na celý úvazek a otevírací doba poboček je přizpůsobena každoročnímu vzdělávacímu plánu. Všechny pobočky MKP mají v pondělí dopoledne zavřeno a otevírají v 13 hodin. Pondělní dopoledne je tak z větší části zaměřeno na vzdělávání zaměstnanců v našich vlastních prostorách. Vzhledem k nárůstu počtu připravova-

ných akcí již samotná pondělní dopoledne nestačí, a proto je čím dál častěji využíváno i ostatních dnů v týdnu.

V MKP momentálně disponujeme třemi počítačovými učebnami, ve kterých je možno proškolit najednou 16, 12 a 12 lidí. Kromě počítačových učeben máme k dispozici čtyři klubovny, jejichž kapacita se pohybuje každá okolo 30 osob. Pokud je potřeba svolat dohromady větší množství zaměstnanců nebo je školicí akce oblíbenější či důležitější, můžeme využít naše vlastní sály. Malý sál má kapacitu 140 osob a velký sál je pro 386 účastníků. Nejkomornější prostory poskytuje tzv. knihovnický kabinet, který je určen pro zhruba 6 lidí. Všechny prostory jsou velmi často využívány a do budoucna se počítá s jejich dalším rozšířením.

Každý rok je vytvářen nový Plán odborného vzdělávání zaměstnanců, který je rozdělen na jednotlivé oblasti, ke kterým je následně přiřazováno jednotlivé školení, seminář, workshop, či setkání.

Příklad odborného Plánu vzdělávání zaměstnanců na rok 2018:

- Psychosociální oblast (osobnostně rozvojové kurzy, psychohygiena, sociální dovednosti, komunikační a prezentační dovednosti, společenské vystupování, atd.);
- office management (spisová služba, ...);
- jazykové vzdělávání (důraz kladen na AJ);
- počítačové znalosti a dovednosti (VISK 2, Editace Wiki – intranet, MS Office,...);
- odborné knihovnické znalosti a dovednosti (VISK 2, konference, semináře, workshopy, exkurze,...);
- manažerské vzdělávání;
- zákonná školení;
- adaptační školení/proces;
- odborné neknihovnické znalosti a dovednosti.

Pro rok 2019 chystáme větší změny. Vzdělávání v MKP bylo dosud řešeno spíše jako benefit než jako vzdělávání se zaměřením na provázanost s kompetenčními profily a většinou se zaměřovalo na vybrané oblasti, které se školily opakovaně, zatímco další dovednosti a schopnosti se školily buď minimálně, nebo vůbec. Z větší části se také nepřihlíželo k tomu, jestli byl jedinec na školení vyslán proto, že ho dané téma zajímá, nebo proto, že se v něm potřebuje zdokonalit. Není proto překvapující, že na přednášky o literatuře či soft skills přijde mnohem více lidí než na odborné kurzy, které vyžadují větší zapojení zúčastněných.

Tzv. metoda „švédského stolu“, kdy si zaměstnanci sami vybírají podle svého zájmu školení, semináře, workshopy a kurzy, není dlouhodobě udržitelná ani efektivní, protože začne vznikat velký rozdíl mezi jednotlivými pracovníky. Ti, kteří mají zájem se vzdělávat, se hlásí na různé školicí akce a zůstávají v centru dění, zatímco někteří pracovníci se objeví maximálně na zákonných školeních, která jsou povinná pro všechny. Čím déle je tento stav udržován, tím více se pomyslné kleště rozevírají a rozdíl se zvětšují.

I samotná nabídka školicích akcí by měla splňovat určitá kritéria, aby bylo možné se vzdělávat v odborných kurzech, které jsou pro výkon práce potřeba, a zároveň aby bylo možné se účastnit i tzv. „zájmových“ školení, která nejsou nutná pro výkon práce, ale mohou posílit sebevědomí, pomoci se seberealizovat či přijít takřkajíc na jiné myšlenky.

Momentálně není nikde podchycené, kteří zaměstnanci se školit odmítají a školicí akce nenavštěvují. Po provázání jejich kompetenčního profilu s kompetenčním modelem by mělo být možné připravit každému z nich plán osobního rozvoje, který bude potřeba plnit (tzv. „kreditový systém“).

Nyní dotváříme interní pravidla pro vzdělávání, která budou obsahovat nejenom samotný vzdělávací systém, přihlašování na jednotlivé akce nebo prohlubování a doplňování kvalifikace (rekvalifikační kurzy, studium na VOŠ, VŠ...), ale také rozdělení jednotlivých školení na povinná, doporučená či zájmová. Těmito pravidly se chceme také připra-

vit na plnění koncepce pro celoživotní vzdělávání knihovníků, a to v bodě inovačním. Tedy pro zaměstnance, kteří již mají dostatečnou kvalifikaci pro knihovnickou práci, ale v rámci sebevzdělávání je potřeba je udržet v knihovnickém nejnovějším a aktuálním dění.

Jazykové vzdělávání

Jazykovému vzdělávání věnujeme v MKP náležitou péči a prostor. Každý knihovník by měl pro naplnění svého kompetenčního profilu splňovat podmínku, že se dokáže domluvit či někomu poradit alespoň v jednom cizím jazyce, přičemž preferujeme jazyk anglický. Proto každý rok nabízíme velké množství kurzů, které jsou odstupňované podle momentální dosažené úrovně zaměstnance. Počínaje začátečníky je možné se poté přihlásit na kurz pro mírně pokročilé a následně pro pokročilé. Každý takový kurz je tedy veden po dobu tří let, během kterých by měl zaměstnanec nabýt dostatečnou úroveň pro konverzaci v cizím jazyce. Po absolvování tohoto tříletého kurzu, který probíhá vždy jednou týdně a je plně hrazen zaměstnavatelem, dostává každý účastník možnost se hlásit na každotýdenní konverzační hodiny, kde se již tolik neprobírá gramatika, ale hodiny jsou zaměřené na jednotlivé tematické oblasti. Konverzace je možné navštěvovat buď s českým lektorem, nebo pro ty nejzkušenější i s rodilým mluvčím, který se nám v pravidelné periodě střídá – muž, žena, Američan/ka, Brit/ka. Na konci každého školního roku musí zaměstnanec absolvovat závěrečný test z probírané látky, aby byl doložitelný jeho předpokládaný posun a zlepšení v zadaném jazyce. Na konci školního roku je případné splnění či nesplnění kurzu hodnoceno také podle docházky, která je vedena po celou dobu kurzu. Po absolvování všech těchto kurzů se předpokládá, že zaměstnanec splňuje kompetenční profil v bodě jazykové vybavenosti.

Evaluace, zpětná vazba

Neméně důležitou součástí vzdělávacího systému by měla být dostatečná zpětná vazba, kterou považuji za velmi přínosnou a opravdu důležitou. Evaluace by měla probíhat v několika postupných krocích a i přesto, že se jedná o časově velmi náročnou oblast, je nutné z ní výsledky vyhodnocovat individuálně a tímto směrem také směřovat pokládané otázky. Prvotní zpětná vazba, která by měla proběhnout ihned po ukončení akce, je nejvíce nabitá emocemi a je primárně zaměřena na spokojenost zaměstnanců a lektora s proběhlým školením. Z této první odezvy neděláme žádné unáhlené závěry, pouze zjišťujeme, jestli vše proběhlo tak, jak mělo, a jaké jsou prvotní dojmy. Velmi důležité je neskoučnit pouze u této zpětné vazby a spokojit se s výrokem, že zaměstnanci odchází spokojeni! Spokojenost není kritérium, které chceme sledovat, a nenapoví nám nic o tom, jestli si zaměstnanec odnesl ze vzdělávací akce cokoli přínosného pro svůj budoucí výkon či případné zlepšení svého pracovního úsilí v daném školeném směru.

Po prvotní zpětné vazbě by mělo přijít další zhodnocení, tentokrát s odstupem pár dní. Já osobně preferuji alespoň tři dny na rozmyšlení a vstřebání dojmů, znalostí a dovedností. Zaměstnanci v MKP jsou již zvyklí na zasílání google dotazníků, které jim posílám, a jejich návratnost je poměrně vysoká. Momentálně se pohybuje okolo 75 % na vzdělávací akci. V této druhé vlně evaluace už zkoumáme i užitečnost, smysluplnost, konstruktivní kritiku a možná zlepšení.

Zpětná vazba by mohla i nadále ještě pokračovat a dalo by se s ní pracovat mnohem podrobněji. Záleží na personálních a časových možnostech každého jednotlivce či příslušného oddělení. Rozhodně ji není radno podceňovat, pro interní vzdělávání je důležitou a nedílnou součástí vyhodnocování každé vzdělávací akce a přináší mnoho poznatků, které zaměstnanci často neřeknou přímo (možnost využití anonymních otázek či celých dotazníků).

Závěr

Interní vzdělávání zaměstnanců by mělo být součástí sebevzdělávacího a rozvojového procesu každého zaměstnance v každé instituci, v našem případě v knihovně. I každý zaměstnavatel by měl spíše podporovat a snažit se umožňovat vzdělávání jednotlivců než mu bránit či ho nějakým způsobem omezovat. Za MKP mohu říci, že při současném počtu cca 230 vzdělávacích akcí (bez jazykového vzdělávání) ročně se snažíme rozvíjet zaměstnance dostatečně a po dokončení nových pravidel pro přihlašování na vzdělávací akce se nám efektivita, účinnost a plošný dopad ještě zvýší.

Interní systém vzdělávání v Knihovně města Hradce Králové – intuitivní systém aneb organizovaný chaos

Mgr. Barbora Čížinská

Knihovna města Hradce Králové

Interně organizované vzdělávání v městské knihovně v Hradci Králové je logickou součástí celkového systému vzdělávání pracovníků knihovny této velikosti. Knihovna má celkem 72 úvazků, z toho 52 knihovnických pozic. Větší část zaměstnanců pracuje v ústřední budově a menší část na pobočkách knihovny v rámci města. Knihovna je také pověřena výkonem regionálních funkcí v okrese Hradec Králové a úzce spolupracuje s menšími knihovnami. Nová ústřední budova má dostatečné prostorové i technické zázemí pro organizaci vlastního vzdělávání.

Pracovníci knihovny využívají samozřejmě především nabídek externího vzdělávání pořádaných Studijní vědeckou knihovnou v Hradci Králové, dalšími knihovnami, SDRUKem, SKIPem, vzdělávacími agenturami a subjekty, Evropskou komisí pro informační střediska Europe Direct, online kurzů KISK atd. Interní vzdělávání je doplňkem.

Impulsem pro organizaci vzdělávání ve vlastním prostředí byla potřeba inspirace pracovníků knihovny pro nové služby i rozšířené pracovní náplně v nově otevřené knihovně skýtající netušené možnosti a příležitosti. Nemluvě o jednoduché úvaze, že pro knihovnu jsou zásadní lidé a pro rozvoj lidí vzdělávání. Interní vzdělávání v KMHK zatím nemá vyšší či kvalifikované ambice pro plnění koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků, kreditů nebo role inovativního vzdělávání, i když tuto roli snad v určitém smyslu plní. Jistě je ale pružným nástrojem, jak reagovat na žádaná témata, jak zajistit proškolení skutečně všech pra-

covníků na knihovnických pozicích a přiblížit se plnění standardu VKIS. Jednoznačně je finančně a logisticky výhodnější objednat lektora pro 40–70 lidí nežli tento počet lidí přemístit a uhradit za všechny účastníky kurzovné a cestovní náhrady, nemluvě o čase na jejich přesun.

V příspěvku bude dále stručně shrnuto, na jaká témata se vnitřní vzdělávání zatím zaměřuje, komu je určeno, jaké jsou použité formy, jak je organizováno a financováno, s kým spolupracujeme a jaké má podle našeho názoru výhody či nevýhody.

Obsah a zaměření

Volba témat vychází z aktuální situace, ve které se knihovna nachází a jaké problémy se právě řeší. Vedením jsou stanoveny vzdělávací priority pro daný rok, jsou reflektovány aktuální potřeby a náměty kolegů a pragmaticky i setkání s kvalitními lektory a jejich následné „vytěžení“, tedy vytěžení jejich témat. Komplexní průzkum vzdělávacích potřeb zaměstnanců zatím neproběhl. Příklady konkrétních realizovaných témat: nové služby v zahraničních knihovnách, inspirace z Knihoven roku, inspirace z exkurzí po českých knihovnách, čeština, typografie, fotografování, grafický design a infografika, komunikace, handicap, knihovnické systémy a standardy, připomenutí vlastní historie, technická školení (administrace webu, práce s prezentační technikou aj.), výuka českého znakového jazyka.

Přehled dosud realizovaných vzdělávacích akcí od roku 2013:

- Plán 2019: kurz kritického myšlení, práce s hlasem, mediální gramotnost pro děti;
- 2018: GDPR, ztráta sluchu, syndrom vyhoření, Tritius, mediální gramotnost, hypersenzitivita, sebeobrana, exkurze České Budějovice – Dobříš;
- 2017: exkurze Děčín – Litoměřice, exkurze KMO, exkurze digitalizační jednotka, design služeb, základy typografie, sebeobra-

na, autorský zákon, KOHA a akviziční portál, Verbis, čes. znakový jazyk;

- 2016: výuka čes. znak. jazyka, infografika, efektivní psaní, služby německých knihoven, zpětná vazba v komunikaci, KOHA;
- 2015: Carmen, e-knihy, MARC 21, komunikace s duševně nemocnými, o češtině, knižní trh, dyslexie, exkurze Vsetín – Zlín – Uherské Hradiště – Kroměříž;
- 2014: grafický design, základy fotografování I a II, MARC 21, Carmen, specifika komunikace s Romy, služby pro uživatele se zrakovým handicapem, historie knihovny;
- 2013: osobnost knihovníka, autorský zákon, Neslyšící v knihovnách, první pomoc.

Formy vzdělávání

Jsou voleny obvyklé formy vzdělávání i formy, které přinášejí určitou přidanou hodnotu. Samozřejmostí jsou tedy semináře a přednášky, neformální výměna informací z externího vzdělávání na pracovních poradách, mentoring nových zaměstnanců, vstupní školení (a „kolečka“), pravidelné zasílání odkazů na zajímavé články z oboru.

Od roku 2013 byly oživeny exkurze zatím po českých knihovnách, které mají velmi dobrý dopad ve sféře inspirace („dělají to jinde, může to fungovat, to chceme taky“) ale i ve sféře posílení vzájemných dobrých vztahů mezi kolegy. Knihovny vždy vybírá zkušená metodička, která je členkou komise Knihovny roku a má tak přehled o nejlepších knihovnách v zemi. Zahraniční exkurze by byly jistě neméně, ne-li více podnětné, ale je potřeba zajistit financování z jiných než vlastních zdrojů, a proto momentálně hledáme příležitosti a partnery.

Inspirovali jsme se také v krajské knihovně a zavedli pravidelnou roční konferenci, kde lektory jsou sami pracovníci knihovny, kteří se zúčastnili nějakého zajímavého externího vzdělávání. Přidanou hodnotou je v tomto případě trénink lektorských dovedností, a to ve vlastním prostředí. *(I když to může být paradoxně těžší než jinde.)* Líbí se nám též

myšlenka užití kouče (Ostrava), nicméně i k této atraktivní formě vzdělávání a seberozvoje musíme ještě sehnat odpovídající financování. Efektivní metodou vzdělávání např. u konkrétních technických procesních záležitostí bude jistě systém: 1 školitel – 1 účastník.

Cílové skupiny pro interní vzdělávání

Většina nabídky je určena a otevřena všem zaměstnancům knihovny včetně neknihovnických profesí (IT, EO, PO...), dále jsme realizovali specializovaná vzdělávání pro knihovníky v přímých službách, pro dětské knihovníky a také pro nové zaměstnance „neknihovníky“ na knihovnických pozicích, kterým je potřeba věnovat zvláštní pozornost, aby mluvili stejným jazykem a chápali kontext profese. Ojedinělé bylo zatím školení pro vedoucí zaměstnance (obtížné téma – poskytování negativní zpětné vazby). Nabídku vzdělávání pro vedoucí zaměstnance by bylo potřeba výrazně rozšířit či alespoň nabídnout kurz manažerských dovedností. Vedoucí zaměstnanci jsou v naprosté většině profesionálové- knihovníci a manažerským dovednostem se učí za běhu a metodou pokusu a omylu. V této sféře – pro tuto cílovou skupinu a pro tato konkrétní témata by ale bylo nutné zcela jiné finanční zajištění.

Organizace, spolupráce a financování interního vzdělávání

Základem vlastní organizace vzdělávání je vytvoření předem domluveného časového prostoru. V KMHK jsou vyhrazena vzdělávání úterní dopoledne (jako v kraji) a semináře jsou organizovány cca 1× měsíčně. Zodpovědnost za vzdělávání pracovníků knihovny považuje za svou ředitelka, zajišťuje lektory a organizaci seminářů s laskavou pomocí kolegů (zejména z metodického oddělení a informačního střediska Europe Direct), personalista v knihovně není. Exkurze jsou pořádány 1× ročně (nebo 1× za 2 roky) a organizuje je zkušená metodička. Prostory různých velikostí a prezentační technikou knihovna disponuje, a to

včetně mobilní notebookové učebny. Při dostatečné kapacitě není na otevřené akce ani vyžadováno přihlášení předem.

Lektoři jsou zváni výhradně po osobní referenci a vyzkoušení. Účast ze strany zaměstnanců knihovny se na některých akcích pohybuje kolem 95 %. U exkurzí je to kolem 40 % a z exkurzí se také realizuje následná prezentace informací ještě pro všechny. Zpětná vazba po realizaci seminářů a akcí je zatím zjišťována pouze neformálně. Je zavedena celková evidence vzdělávání (odevzdává se 1× ročně), ale cestovní zprávy nejsou povinné.

Při hledání témat, lektorů a také v následné nabídce KMHK výrazně spolupracuje se SKIP 08, metodickým oddělením knihovny, příp. s Informačním střediskem Europe Direct. Semináře KMHK jsou tak nabízeny bezúplatně knihovníkům z kraje a naopak semináře SKIP 08 jsou nabízeny pracovníkům knihovny.

Interní vzdělávání je zatím realizováno z vlastních prostředků KMHK, uskutečňují se tedy akce finančně reálné. Finančně nejnáročnější byl doposud kurz pro vedoucí zaměstnance, tříletá výuka českého znakového jazyka a pochopitelně exkurze. Naopak ale byly realizovány také akce bez finančních nákladů na lektory, neboť ti věnovali svůj čas knihovně bezúplatně v rámci vzájemné spolupráce institucí.

Závěr

Vzdělávání pracovníků je pro vedení KMHK prioritou a je tedy k němu tak přistupováno. Nevýhody dále zmíněné nejsou nijak negativně pocítovány, neboť jde o vědomou volbu.

Jednoznačnou výhodou interního systému je dobrá dostupnost vzdělávací nabídky, jak z hlediska času, tak i místa; může ji využít každý, tedy se rozšiřují obzory i kolegům z jiných oddělení; není povinné, ale ve výsledku pomáhá plnit standard (někteří zaměstnanci se ani jiného vzdělávání neúčastní, a kdyby nebyla interní nabídka, jejich plnění standardu či „přešlapování na místě“ by bylo alarmující), je možno obratem naplnit potřebu, je to velmi pružné.

Za nevýhodu můžeme označit občasný časový souběh s nabídkami externího vzdělávání, samozřejmě nároky na organizaci, informování, plánování s předstihem, financování bez dotací a příspěvků.

Jak bylo naznačeno v podtitulku příspěvku – systém má k dokonalosti daleko, vidíme směry, kterým ho zlepšovat, ať už jde o vztah ke koncepci celoživotního vzdělávání knihovníků, o průzkum vzdělávacích potřeb, o zajištění zpětné vazby po akcích, o stanovení individuálních vzdělávacích priorit pro jednotlivé zaměstnance v rámci hodnotících pohovorů, o užití efektivnějších forem vzdělávání (specializované vzdělávání a intenzivní workshopy, užití kouče ...), či o hledání příležitostí pro vícezdrojové financování náročnějších vzdělávacích akcí.

Zatím v KMHK v oblasti vnitřního vzdělávání ale jednoduše plánujeme a realizujeme to, co je pro nás časově, personálně a finančně reálné.

Další vzdělávání knihovníků – kudy dál?

PhDr. Linda Jansová, Ph.D., Mgr. Lenka Maixnerová, PhDr. Zuzana Hájková, Kateřina Nekolová, M.A.

Národní knihovna České republiky, Národní lékařská knihovna, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, Národní knihovna České republiky

Úvod

Príspevek shrnuje obsah a výstupy z workshopu Další vzdělávání knihovníků – kudy dál?, který se uskutečnil 12. září 2018 jako součást konference Knihovny současnosti 2018 v Olomouci.

Cílem workshopu bylo identifikovat největší problémy v oblasti dalšího vzdělávání knihovníků v ČR a navrhnout způsob jejich řešení. Závěry, ke kterým účastníci workshopu dospěli, využije Sekce vzdělávání SKIP jako podklad pro svou další práci a budou také poskytnuty Zaměstnavatelské sekci SKIP a Ústřední knihovnické radě.

V úvodní přednáškové části (viz též [Jansová, 2018]) byla pozornost zaměřena na **systematický přístup ke vzdělávání uvnitř knihovny** (viz níže Systematické vzdělávání ve vybraných knihovnách) i **vně knihovny** (viz níže Seznam doporučených vzdělávacích akcí). Hlavní (pracovní) část workshopu byla orientována na systematický přístup ke vzdělávání **vně knihovny** (podpůrné akce, aktivity či nástroje na celostátní nebo krajské či regionální úrovni). Tyto dvě úrovně jsou vzájemně propojené, nicméně praxe ukazuje, že knihovna může zvyšovat systematickosti vzdělávání svých pracovníků i v okamžiku, kdy ještě nejsou k dispozici některé vnější nástroje (např. kreditový systém), které by tento proces usnadnily.

Systematické vzdělávání ve vybraných knihovnách

Workshop Další vzdělávání knihovníků – kudy dál? navázal na výsledky dílny Vzdělávejme se systematicky, která se uskutečnila v listopadu 2016 v Praze a kterou uspořádala pražská organizace Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) ve spolupráci s Knihovnickým institutem Národní knihovny ČR.

Dílny se zúčastnili zástupci sedmi knihoven různých typů (dvou krajských knihoven, tří městských knihoven vykonávajících regionální funkce, jedné ústřední specializované knihovny a jedné knihovny vysokoškolské).

Na základě podrobného zmapování situace v jednotlivých knihovnách, ke kterému bylo využito celkem 31 otázek, byl po dílně formulován seznam následujících **deseti kroků usnadňujících zavedení systematického vzdělávání pracovníků knihoven** [Jansová, 2016]:

- vytvořit a pravidelně aktualizovat popisy pracovních pozic;
- vytvořit a pravidelně aktualizovat kompetenční profily pro jednotlivé pracovní pozice;
- zpracovat pro jednotlivé zaměstnance plány osobního rozvoje;
- provázat kompetenční profil s plánem osobního rozvoje;
- stanovit priority (rozlišit povinná a doporučená školení) a minimální rozsah školení;
- formalizovat adaptační proces včetně zpětné vazby;
- evidovat účast na školeních v elektronické podobě;
- sjednotit způsob předávání poznatků ze školení ostatním pracovníkům;
- zakotvit vztah vzdělávání k odměňování;
- zajistit dostatečné financování.

Již v rámci dílny bylo avizováno, že účastníci budou za určitý čas od doby konání dílny (přibližně za rok až rok a půl) osloveni, aby zhodnotili pokrok v oblasti systematizace dalšího vzdělávání. K tomu došlo v červnu 2018, kdy byli účastníci pražské dílny vyzváni k tomu, aby

s využitím výše uvedených deseti kroků zhodnotili svůj pokrok v oblasti zvyšování systematickosti vzdělávání svých pracovníků.

Na výzvu zareagovalo celkem šest ze sedmi oslovených zúčastněných knihoven (neodpověděla pouze jedna z městských knihoven), ne všechny však odpověděly na všechny otázky. Odpovědi byly před dalším zpracováním anonymizovány a v několika případech zestručněny. Navíc byly dodatečně zdůrazněny důležité pasáže z odpovědí. Byť se jedná o velmi malý vzorek knihoven (lze jej označit za ilustrativní, pochopitelně ne za reprezentativní), bylo možné rozlišit tři skupiny kroků (oblastí):

- kroky, které se daří realizovat velmi dobře;
- kroky, které se daří realizovat částečně;
- kroky, které se zatím příliš nedaří realizovat.

Mezi **kroky, které se daří realizovat velmi dobře**, bylo možné zařadit kroky:

- vytvořit a pravidelně aktualizovat popisy pracovních pozic;
- evidovat účast na školeních v elektronické podobě;
- sjednotit způsob předávání poznatků ze školení ostatním pracovníkům;
- zajistit dostatečné financování.

Částečně se daří realizovat kroky:

- vytvořit a pravidelně aktualizovat kompetenční profily pro jednotlivé pracovní pozice;
- stanovit priority (rozlišit povinná a doporučená školení) a minimální rozsah školení;
- zakotvit vztah vzdělávání k odměňování.

Příliš se zatím nedaří kroky:

- zpracovat pro jednotlivé zaměstnance plány osobního rozvoje;
- provázat kompetenční profil s plánem osobního rozvoje;
- formalizovat adaptační proces včetně zpětné vazby.

Pro větší názornost níže uvádíme i slovně vyjádřené odpovědi, a to v pořadí odpovídajícím pořadí v seznamu všech kroků jako výstupu z pražské dílny.

1. Vytvořit a pravidelně aktualizovat popisy pracovních pozic

Ke svému pokroku v této oblasti se vyjádřilo pět oslovených knihoven:

- „Popisy pracovních pozic **máme vytvořeny, částečně i aktualizovány**, ale jsme vázáni na univerzitní popis pozic, který je velmi nedostačující.“
- „Ano, popisy pracovních míst **máme vypracovány a pracujeme s nimi.**“
- „Popisy pracovních pozic **máme léta**, ale v roce 2017 jsme provedli úplnou aktualizaci a ‚audit‘, zda je každá pozice zařazena dle aktuálního katalogu prací. U nás je situace komplikovanější, protože žádná pozice není ‚čistá‘, každý dělá více činností, teď nemyslím knihovnických, což taky, ale např. knihovník-lektor, knihovník-kulturní pracovník apod.“
- „Popisy pracovních pozic **máme rozpracované.**“
- „Popis pracovních pozic **máme**, chybí katalogizátor, správa IT a ředitelka, z nich vycházejí pracovní náplně, jsou doplněny o kompetence. Máme vypracován vznešeně řečeno Design vzdělávání.“

2. Vytvořit a pravidelně aktualizovat kompetenční profily pro jednotlivé pracovní pozice

Ke svému pokroku se vyjádřily čtyři knihovny:

- „**Ne**. Z mého pohledu by měla dělat [ústřední knihovna naší univerzity].“
- „**Ano**, kompetenční modely máme vypracovány pro cca 95 % pracovních pozic a při koncepci vzdělávání s nimi pracujeme (především s odbornými kompetencemi).“
- „Kompetenční profily jsem **začala vytvářet** už v roce 2015 zároveň se zaváděním nových plánů osobního rozvoje. Ale přiznám se, že se mi/nám **nedará je naplňovat**, takže teď analyzuji, kde se stala chyba a jak celý systém restartovat.“
- „Kompetenční profily **máme rozpracované**.“

3. Zpracovat pro jednotlivé zaměstnance plány osobního rozvoje

Ke svému pokroku se vyjádřily čtyři knihovny:

- „Zatím **ne**.“
- „Plány osobního rozvoje jednotlivých zaměstnanců **nemáme**, při každoročním řízení a hodnocení pracovního výkonu se pouze zaměstnanec **se svým nadřízeným** domlouvá na vhodných a žádoucích vzdělávacích akcích (okruhy), které by měl v následujícím období absolvovat.“
- „**Ano**, PORy máme, ale skoro nefunkční. Letos zvažuje o změně formy, reálně zavedu v roce 2019. (Změnila jsem konzultanta.)“
- „Plány osobního rozvoje **nemáme zpracované**, částečně je obsahuje tabulka Design vzdělávání.“

4. Provázat kompetenční profil s plánem osobního rozvoje

K pokroku se vyjádřily tři knihovny:

- „**Ne.**“
- „Pokud budeme plány osobního rozvoje sestavovat, tak zcela jistě budeme z kompetenčních modelů vycházet.“
- „**ANO**, to mám v těch stávajících **PORech**, ale nefunkční. Ani si neumím představit, že to někdo dělá odděleně... Nicméně je to oblast, kterou se **musím naučit nastavovat a prakticky používat.**“

5. Stanovit priority (rozlišit povinná a doporučená školení) a minimální rozsah školení

Ke svému pokroku se vyjádřilo pět knihoven:

- „**Ne.** Na školení chodíme dle nabídky.“
- „Máme v **plánu** a pracujeme na tom.“
- „Priority, resp. hlavní oblasti, ve kterých se daný zaměstnanec chce rozvíjet, máme **nastaveno v PORech**, vždy v souladu s pracovní pozicí. Rozsah nestanovujeme.“
- „Už několik let **ano.**“
- „Vzdělávání zaměstnanců probíhá **dobrovolně, na základě doporučení vedoucího.**“

6. Formalizovat adaptační proces včetně zpětné vazby

K pokroku se vyjádřily čtyři knihovny:

- „**Ne.**“
- „Máme v **plánu** a pracujeme na tom.“
- „Udělali jsme si **alespoň check list pro nové zaměstnance**, at' nezapomeneme na nic v nástupní fázi, ale o adaptačním procesu zatím hovořit nemůžeme. Bohužel.“

- „Adaptační proces máme zpracován **velice jednoduše**, protože fluktuace zaměstnanců je minimální.“

7. Evidovat účast na školeních v elektronické podobě

Ke svému kroku se vyjádřilo všech šest knihoven:

- „**Ano.**“
- „**Ano**, evidujeme.“
- „**ANO**, školení evidujeme i dáváme hodnocení.“
- „Už několik let ano. [Evidenci] vedu v **Excelu**, abych mohla sledovat nejen plnění stanoveného počtu hodin, ale také druhovou skladbu absolvovaných školení. Nicméně bych uvítala nějaký pružnější systém vedení, tj. nejlépe nějaké specializované softwarové řešení.“
- „Zaměstnanci vyplňují podle typu vzdělávací akce (konference, seminář, kurz, workshop, přednáška, pracovní setkání, diskuze, exkurze, školení zaměstnanců, speciální školení, e-learning, webinář, jiné) do 5 dnů od účasti na akci [**evidenční zápis ze vzdělávací akce zaměstnanců**] (na příkaz ředitele). Nejsou podchycovány akce s neknihovnickými tématy (jazykové).“
- „Evidence vzdělávání se děje v **excelové tabulce**, vše je přístupné prostřednictvím **intranetu**.“

8. Sjednotit způsob předávání poznatků ze školení ostatním pracovníkům

Ke svému pokroku se vyjádřilo všech šest knihoven:

- „**Částečně.**“
- „Zatím nemáme, ale **chceme zavést.**“
- „Všichni své zprávy ukládají na **jedno místo na sdíleném disku**, ostatní si tak mohou kteroukoli zprávu kdykoli přečíst a případně se pak osobně doptat. U cest, které osobně vyhodnotím jako

nejzajímavější a s největším přínosem pro všechny, pak **prezentuje konkrétní zaměstnanec na společných poradách.**“

- „Už několik let ano.“
- „U účasti na zahraničních akcích a vybraných tuzemských se předpokládá **aktivní účast** (přednáška, poster) a reference o ní v časopise [naší knihovny]. Dosud formou **lektorské účasti** v pořádaných akcích (včetně e-learningu) pro knihovníky, přednáškami na knihovnických a jiných fórech nebo odbornou publikací.“
- „Předávání poznatků se děje neformálně ústně co nejdříve po návratu za akce.“

9. Zakotvit vztah vzdělávání k odměňování

Ke svému pokroku se vyjádřilo pět knihoven:

- „**Částečně**, nelze úplně ‚zakotvit‘.“
- „Centrálně nemáme, i když ROZVOJ, který účast na vzdělávání zahrnuje, je součástí každoročního řízení a hodnocení pracovního výkonu. Aktivitu v této oblasti ale **mohou odměňovat vedoucí zaměstnanci individuálně.**“
- „**Ne.** Tohle právě chystám zavádět příští rok.“
- „Mám **pochybnosti**, zda trochu nenaráží na zákoník práce.“
- „Absolvování vzdělávacích akcí je **součástí hodnocení při udělování odměn.**“

10. Zajistit dostatečné financování

Ke svému pokroku se vyjádřily čtyři knihovny:

- „**Ne.** Problém všech VŠ.“
- „**Ano**, financování vzdělávání je naší prioritou.“
- „To si myslím **máme dlouhodobě zajištěno**, ale obhajuji to každoročně!“

- „Financování se odvíjí od dobré práce knihovny, **zatím zajištěno**, uvidíme po volbách.“

Seznam doporučených vzdělávacích akcí

V roce 2018 zahájila Sekce vzdělávání SKIP v rámci naplňování Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků [Koncepce celoživotního vzdělávání] přípravu Seznamu doporučených vzdělávacích akcí [Svaz knihovníků, 2018b].

Seznam si klade za cíl:

- přispět ke zvýšení systematičnosti dalšího vzdělávání knihovníků;
- pomoci knihovníkům při výběru vzdělávacích akcí;
- zjednodušit knihovnám práci při stanovování a naplňování plánů vzdělávání jednotlivých pracovníků a standardu pro další vzdělávání knihovníků;
- usnadnit orientaci v nabídce vzdělávacích akcí v oblasti knihovnictví.

Jako první byly do seznamu zařazeny akce, které se pravidelně opakují a které byly doporučeny členy Sekce vzdělávání SKIP. Další akce budou do seznamu zařazovány na základě žádosti jejich organizátorů, kterou bude možné podat při vyplňování formuláře sloužícího k naplňování Seznamu plánovaných akcí na webu SKIP [Svaz knihovníků, 2010–2018c]. Pro organizátory, resp. žadatele to tedy nebude představovat významnou administrativní zátěž navíc, bude se v podstatě jednat pouze o jedno kliknutí navíc.

Zařazování akcí do Seznamu doporučených vzdělávacích akcí bude schvalovat Komise pro vzdělávací akce, jejíž členy si budou volit členové Sekce vzdělávání SKIP ze svého středu. Proces schvalování bude vycházet z kontroly splnění podmínek uvedených v pravidlech pro zařazování vzdělávacích akcí do seznamu [Svaz knihovníků, 2018a].

Průběh a výsledky workshopu

O workshopu

Vzhledem k času vymezenému pro workshop (celkem se jednalo o 90 minut) byli předem přihlášení účastníci workshopu na začátku září 2018 požádáni, aby se nad hlavními otázkami, jimž měla být na workshopu věnována pozornost, zamysleli předem. (Pro úplnost lze doplnit, že workshopu se navíc zúčastnilo pět osob, které nebyly předem přihlášeny.)

Hlavní otázky byly formulovány následovně:

- Co jsou podle Vás v současné době **největší problémy v oblasti dalšího vzdělávání knihovníků** (pracovníků knihoven na knihovnických pozicích) v ČR?
- **Jak by se podle Vás měly řešit?**
- Dovedete si představit, že byste se **do jejich řešení zapojili i Vy** (Vaše knihovny)? A jak konkrétně?

Účastníků workshopu bylo celkem 22. Z hlediska typu instituce byly zastoupeny:

- krajské knihovny (třináct účastníků včetně jednoho účastníka ze Slovenska);
- vysokoškolská pracoviště (čtyři účastníci, přičemž dva zastupovali knihovny, jeden oborové vysokoškolské pracoviště a jeden jiný útvar);
- městské knihovny (tři účastníci);
- ústřední specializované knihovny (jeden účastník);
- firmy poskytující služby knihovnám (jeden účastník).

Nejvýrazněji byly tedy zastoupeny **krajské knihovny**. Většina z účastníků workshopu zastává ve své knihovně ředitelský post nebo je vedoucím organizační složky knihovny, případně se přímo věnuje profesnímu vzdělávání a poskytování vzdělávacích služeb.

Účastníci pracovali nejprve **ve skupinách**. Těch se utvořilo celkem sedm, přičemž šest skupin bylo tříčlenných a jedna skupina byla čtyřčlenná. Kromě dvou skupin byly v jednotlivých skupinách vždy zastoupeny různé knihovny.

Skupiny měly za úkol se shodnout **na jednom, max. třech největších problémech** v oblasti dalšího vzdělávání knihovníků v ČR, na návrhu jejich řešení a na tom, jak by se na řešeních mohly samy podílet (resp. jak by se mohly podílet jejich domovské instituce). Účastníci měli vycházet ze své praxe, popř. ze zkušeností dalších knihoven, s nimiž jsou v kontaktu. Výsledky práce skupiny prezentoval vždy jeden její zástupce.

Po prezentaci prvních výsledků práce skupin probíhala druhá zpřesňující fáze, kdy skupiny měly za úkol z formulovaných problémů a navrhovaných řešení vybrat pouze jednu (nejdůležitější) dvojici problém–řešení.

Hlavní výsledky

Jako hlavní byly vybrány problémy a řešení uvedené v tab. 1.

Tab. 1 Nejpodstatnější problémy dalšího vzdělávání knihovníků a navrhovaná řešení (stručný popis). *Zdroj: autorky příspěvku*

Skupina	Problém	Řešení
1	systém	aktivní účast
2	leader	portál
3	finance	legislativa
4	motivace	management
5	rozšíření záběru (pedagogika, psychologie)	VISK
6	všeobecný rekvalifikační kurz	Sekce vzdělávání
7	změna	aktivní účast

V tab. 2 jsou tytéž problémy a řešení (doplněné o vlastní podíl na řešení) rozepsány podrobněji. Znění vycházejí z poznámek, které skupiny připravily přímo na workshopu, jsou pouze formálně (stylisticky) upravena, aby byla srozumitelná i neúčastníkům workshopu.

Tab. 2 Nejpodstatnější problémy dalšího vzdělávání knihovníků a navrhovaná řešení (podrobnější popis). *Zdroj: autorky příspěvku*

Skupina	Problém	Řešení	Vlastní podíl na řešení
1	neexistence systému dalšího vzdělávání knihovníků a jeho zastřešení Národní knihovnou ČR nebo jinou knihovnou s celostátní působností	vytvoření systému dalšího vzdělávání knihovníků	podíl na tvorbě systému a následné realizaci
2	neexistence leadera	Národní knihovna ČR, sekce SKIP; portál, PR, sdílení	nabídka prostor, stáží, exkurzí, tipy na lektory a témata
3	finance (od zřizovatele málo prostředků na kvalitní vzdělávání)	legislativní podpora vedoucí k zavedení systému (zřizovatel finančně podpoří to, co je povinné); jiná skladba/forma kurzů krajských knihoven (VISK 2)	investice do manažerů umožňující jim následně lépe argumentovat zřizovateli
4	nízká motivace mezi zaměstnanci	podpora zájmu o vzdělávání ze strany managementu	chápání celoživotního vzdělávání jako nezbytné součásti pracovního procesu, ne jako benefitu (vnitřní princip v instituci)
5	zaměření vzdělání pouze na odborné knihovnické a IT dovednosti, ale už ne na dovednosti psychosociální, pedagogické, prezentační nebo komunikační	ucelená (systémová) nabídka kurzů těchto dovedností (souvislost se změnou role knihovny na komunitní a vzdělávací; lektori jsou drazí, je proto žádoucí rozšíření podpory z programu VISK)	proškolení ze strany krajské knihovny (spolupráce s levnějšími lektory z univerzit, s externími lektory odjinud, bude-li možné využít dotace z programu VISK)

Skupina	Problém	Řešení	Vlastní podíl na řešení
6	absence kurzu (rekvalifikačního) pro knihovníky v malých městech, obcích, který by podával základní přehled o knihovnických činnostech (akvizici, katalogizaci, službách, legislativě, práci s dětmi atd.)	blended learning – centrálně e-learning, kombinace s frontálními přednáškami ve vybraných krajských knihovnách; jednotné učební materiály pro celou ČR – spolupráce Sekce vzdělávání (SKIP) a Sekce pro regionální funkce (SDRUK)	poskytnutí lektorů a prostor pro frontální výuku ze strany krajských knihoven
7	nedostatečné reflektování změn ve společnosti (strnulost kompetenčních profilů)	aktivní účast knihovníků	sdílení odborníků, účast v pracovních skupinách

Na závěr každý účastník workshopu sám za sebe vyjádřil formou **pořadí výše zmíněných problémů a řešení svůj názor na jejich důležitost** (jako první byly uváděny nejdůležitější problémy, jako poslední naopak problémy považované za nejméně důležité).

Tyto výsledky byly po workshopu zpracovány s využitím vah, a to tak, že za každé první místo obdržela daná dvojice problém–řešení sedm bodů, za druhé místo šest bodů atd. až za sedmé místo jeden bod. Získané body byly sečteny a určily pořadí důležitosti problémů, viz tab. 3.

Za nejdůležitější problém je tedy pokládána **neexistence systému dalšího vzdělávání knihovníků a jeho zastřešení Národní knihovnou ČR nebo jinou knihovnou s celostátní působností.**

Tab. 3 Problémy dalšího vzdělávání knihovníků podle důležitosti. *Zdroj: autorky příspěvku*

Pořadí	Problém	Řešení	Počet bodů
1	systém	aktivní účast	131
2	leader	portál	111
3	finance	legislativa	97
4	motivace	management	86
5	rozšíření záběru (pedagogika, psychologie)	VISK	72
6	změna	aktivní účast	65
7	všeobecný rekvalifikační kurz	Sekce vzdělávání	54

Dílčí náměty

Na workshopu zazněla i řada dalších dílčích problémů vztahujících se k dalšímu vzdělávání knihovníků, především:

- nedostatečná dostupnost a atraktivita online vzdělávání (tento problém by bylo možné řešit širší nabídkou a propagací);
- nedostatek kvalifikovaných lektorů (mohl by vzniknout portál s databankou vzdělávací nabídky, která by obsahovala jak nabídku odborného profesního vzdělávání, tak kurzů zaměřených na rozvíjení měkkých kompetencí; na portálu by mohly spolupracovat knihovny, např. Knihovna Jiřího Mahena v Brně a Moravská zemská knihovna, i firmy, např. Cosmotron);
- obtížné sladění organizace provozu knihovny a vzdělávání (možným řešením je zavírací den v knihovně);
- nedostatek financí na vzdělávání v knihovnách (řešením by mohla být aktivizace profesních sdružení v jednáních se státními orgány, ministerstvy apod. a na úrovni konkrétních kni-

hoven plánování finančních prostředků na vzdělávání v rozpočtu – vyčlenění rozpočtu na vzdělávání);

- nedostatečná finanční a kariérní motivace zaměstnanců (řešením by mohlo být celostátní zavedení kreditového systému).

Závěrem

Na workshopu zazněla řada inspirativních návrhů. Aby s nimi bylo možné dále co nejlépe pracovat, jsou nejdůležitější identifikované problémy (uvedené ve stejném pořadí jako v tab. 3) níže doplněny o několik dílčích poznámek vztahujících se k aktuálnímu stavu dané problematiky, popř. navazujících na diskuse s členy Sekce vzdělávání SKIP.

1. Systém – aktivní účast

Na workshopu zazněly mj. náměty na zřízení kreditového systému dalšího vzdělávání knihovníků. V tomto směru je možné zvážit inspiraci ze zahraničí, kde se v řadě profesí pracuje s jednotkami CEU (Continuing Education Units, tedy s jednotkami dalšího vzdělávání; jedna jednotka odpovídá deseti hodinám vzdělávání) [The Continuing Education Unit].

2. Leader – portál

Výchozími body mohou být sekce Akce, vzdělávání na portálu Informace pro knihovny [Národní knihovna, 2018a] nebo web SKIP, především Sekce vzdělávání SKIP [Svaz knihovníků, 2010–2018b], Seznam doporučených vzdělávacích akcí [Svaz knihovníků, 2018b] a Seznam plánovaných akcí [Svaz knihovníků, 2010–2018c].

Již několik let Sekce vzdělávání SKIP nabízí přehled lektorů nabízejících své služby knihovnám [Svaz knihovníků, 2010–2018a], v praxi však není příliš využívána.

3. Finance – legislativa

Inspirací by mohlo být legislativní ukotvení vzdělávání pro pedagogické pracovníky [Česko, 2004] a pracovníky v sociálních službách [Česko, 2006a], [Česko, 2006b].

Jak však ukázala nejnovější analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven ČR, polovina (přesněji 48 %) pracovníků na pozici knihovník nemá odborné knihovnické vzdělání [Národní knihovna, 2017, s. 2]. To je třeba vést v patrnosti, neboť bylo-li by stanoveno, že na pozici knihovník může pracovat pouze osoba s odborným knihovnickým vzděláním, mohly by se knihovny při zvýšení požadavků na kvalifikaci pracovníků ocitnout v personální krizi.

Prozatím mohou knihovníci k argumentaci za účelem získání více financí na vzdělávání využít standard pro dobrou knihovnu, který doporučuje alespoň 48 hodin odborného vzdělávání ročně pro profesionální a osm hodin ročně pro neprofesionální knihovníky [Česko, Ministerstvo kultury, 2014].

4. Motivace – management

V tomto směru mohou být inspirativní závěry z dílny Vzdělávejme se systematicky [Jansová, 2016] a také připravovaná příručka o personální práci v knihovnách, do které bude zařazena i problematika systematického vzdělávání pracovníků.

Obecně také platí, že nezbytným předpokladem rozvoje systematického vzdělávání pracovníků knihoven je **aktivní zájem vedení knihoven** o problematiku. Jak ukázala první část workshopu, systematický přístup ke vzdělávání uvnitř knihovny lze rozvíjet i nyní, kdy ještě nejsou k dispozici některé vnější nástroje, které by systematickosti vzdělávání mohly napomoci (některé nástroje naopak k dispozici jsou nebo brzy budou, viz např. Seznam doporučených vzdělávacích akcí [Svaz knihovníků, 2018b]). Každá knihovna si může vytvořit svůj vlastní systém či plán vzdělávání podle svých vlastních potřeb a dlouhodobě a soustavně podle něj postupovat.

5. Rozšíření záběru (pedagogika, psychologie) – VISK

Pokud se týká dotačního programu VISK 2 zaměřeného na mimoškolní vzdělávání knihovníků [VISK 2], pro rok 2019 dochází k některým změnám. Prostřednictvím programu bude nově možné čerpat dotace na tvorbu, přípravu a realizaci knihovnických rekvalifikačních kurzů. Bude tedy podporováno i systematické celoživotní vzdělávání knihovníků. O kurzech tzv. měkkých dovedností se v programu VISK 2 zatím nehovoří.

Navíc je třeba počítat s tím, že kurzy zaměřené na tzv. měkké dovednosti nemohou získat akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR [Česko, Ministerstvo školství, 2017, s. 1]. Značné pozornosti se jim naopak dostává ve vzdělávacích programech akreditovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR [Česko, Ministerstvo práce, 2018]. V nabídce akcí pro knihovníky se tyto programy rovněž (byť ojediněle) objevují, viz např. [Kurz mezikulturních kompetencí].

6. Změna – aktivní účast

Probíhá novelizace katalogu prací [Národní knihovna, 2018b], díky které by se mohlo podařit překonat zmiňovanou strnulost kompetenčních profilů. Problémem však nadále zůstává nepropojenost Národní soustavy povolání (v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí [Česko, Ministerstvo práce, 2017]), resp. Národní soustavy kvalifikací (v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy [Česko, Ministerstvo školství, 2006–2014]) s katalogem prací (v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí), a tedy s finančním ohodnocováním pracovníků.

7. Všeobecný rekvalifikační kurz – Sekce vzdělávání

V diskusi zazněla poznámka vztahující se k pojetí kurzů pro typové pozice podle Národní soustavy povolání, resp. kvalifikací – jsou zaměřeny na to, jak se má určitá činnost provádět, ale ne na to, proč se vůbec má pro-

vádět. V tomto ohledu byly vhodněji koncipovány dřívější rekvalifikační kurzy bez zaměření na konkrétní knihovnickou specializaci.

V této souvislosti můžeme připomenout i skutečnost, že nadále probíhají obecněji pojaté kurzy knihovnického minima určené především pro knihovníky z malých obecních knihoven. V roce 2017 provedla Jana Tomancová z Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně na základě podnětu Sekce vzdělávání SKIP průzkum dostupnosti těchto kurzů, přičemž bylo zjištěno, že tyto kurzy pořádá šest knihoven (z celkem 20 knihoven, které na výzvu k účasti v průzkumu zareagovaly) [Tomancová, 2017, snímek 13].

Na úplný závěr nám dovoluje poděkovat všem účastníkům workshopu za aktivní účast a odpovědný přístup k hledání společných odpovědí na podstatné otázky našeho oboru. Doufáme, že workshop díky tomu alespoň nepatrným dílem přispěje ke zvyšování systematickosti dalšího vzdělávání knihovníků v ČR. Poděkování také patří všem, kteří si náčrt příspěvku přečetli a svými připomínkami přispěli k jeho výsledné podobě.

Použité zdroje

- ČESKO. 2004. Zákon č. 563/2004 Sb.: Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010–2018 [cit. 2018-09-20]. § 24. Aktuální znění zákona. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563#p24>
- ČESKO. 2006a. Zákon č. 108/2006 Sb.: Zákon o sociálních službách. *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010–2018 [cit. 2018-09-20]. Část osmá, hlava II. Aktuální znění zákona. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast8-hlava2>
- ČESKO. 2006b. Vyhláška č. 505/2006 Sb.: Vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi* [online]. Zlín: AION CS, 2010–2018 [cit. 2018-09-20]. Příloha č. 2, 10. Profesionální rozvoj zaměstnanců. Aktuální znění vyhlášky. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505#f3144901>

- ČESKO. MINISTERSTVO KULTURY. 2014. *Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území ČR* [online]. Praha: Ministerstvo kultury ČR, 2014 [cit. 2018-09-20]. Dostupné z:
https://www.mkcr.cz/doc/cms_library/metodicky-pokyn-regionalni-fce-1076.pdf,
http://ipk.nkp.cz/docs/RF/Methodicky_pokyn_RF_2014.pdf,
<http://ipk.nkp.cz/programy-podpory/regionalni-funkce-verejnych-knihoven/metodicky-pokyn-ministerstva-kultury-k-zajisteni-vykonu-regionalnich-funkci-knihoven-a-jejich-koordinaci-na-uzemi-cr>
a https://ipk.nkp.cz/docs/bench/Standard_pro_dobrou.pdf
- ČESKO. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2017. *Národní soustava povolání* [online]. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z:
<https://www.nsp.cz/>
- ČESKO. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2018. *Systém pro agendu akreditací* [online]. Praha [cit. 2018-09-20]. Dostupné z:
<http://akris.mpsv.cz/>
- ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. 2006–2014. *Národní soustava kvalifikací* [online]. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <https://www.narodnikvalifikace.cz/>
- ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. 2017. *POKYNY K VYPLNĚNÍ Žádosti o akreditaci rekvalifikačního programu směřujícího k profesní kvalifikaci* [online]. [Praha], 15. 11. 2012/aktualizace 11. 5. 2017 [cit. 2018-09-20]. Dostupné z:
http://www.msmt.cz/uploads/231/Rekvalifikace/Pokyny_k_vyplneni_zadosti_o_akreditaci_profesni_kvalifikace.pdf
- JANSOVÁ, Linda, KOTRLOVÁ, Jindřiška a KOVAŘÍKOVÁ, Marie. 2016. Jak v knihovně zavést systematické vzdělávání pracovníků aneb Výsledky dílny Vzdělávejme se systematicky. *Ikaros* [online]. **20**(11) [cit. 2018-09-20]. urn:nbn:cz:ik-17905. ISSN 1212-5075. Dostupné z:
<https://ikaros.cz/node/17905>

JANSOVÁ, Linda, MAIXNEROVÁ, Lenka, HÁJKOVÁ, Zuzana, NEKOLOVÁ, Kateřina. 2018. Workshop *Další vzdělávání knihovníků – kudy dál?* [online]. [cit. 2018-09-20]. Prezentace připravená pro konferenci Knihovny současnosti 2018 (září 2018, Olomouc). Dostupné z: https://docs.google.com/presentation/d/1ziiG0773-hkwEl6u8cmRUhICU0NR5dMRbMujEaJugg4/edit#slide=id.g3ff60b2e84_1_5

Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků [online]. Ústřední knihovnická rada, 2016 [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: http://files.u-k-r.webnode.cz/200000237-9ef279fed4/KoncepceCZV_2016_DEF.docx

Kurz mezikulturních kompetencí. *Seznam plánovaných akcí* [online]. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/knihovnicke-akce/kurz-mezikulturnich-kompetenci-2>

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. 2017. Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR 2016/2017. *Informace pro knihovny* [online]. Praha [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/docs/copy3_of_Analza_Vzdlavani_zprva_2017_DEF.pdf

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. [2018a]. Akce, vzdělávání. *Informace pro knihovny* [online]. Praha [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/akce/>

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. 2018b. Příprava novely katalogu prací. *Informace pro knihovny* [online]. Praha, 06.09.2018 [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/pripravovane-legislativni-dokumenty/priprava-novely-katalogu-praci

SVAZ KNIHOVNÍKŮ A INFORMAČNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. 2010-2018a. Besedy /přednášky - nabídka. *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. Praha [cit. 2018-09-30]. Dostupné z:

<https://www.skipcr.cz/odborne-organy/sekce-vzdelavani/besedy-prednasky-nabidka>

SVAZ KNIHOVNÍKŮ A INFORMAČNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. 2010-2018b. Sekce vzdělávání. *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. Praha [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <https://www.skipcr.cz/odborne-organy/sekce-vzdelavani>

SVAZ KNIHOVNÍKŮ A INFORMAČNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. 2010-2018c. Seznam plánovaných akcí. *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. Praha [cit. 2018-09-20]. Dostupné z:

<https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/knihovnicke-akce>

SVAZ KNIHOVNÍKŮ A INFORMAČNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. SEKCE VZDĚLÁVÁNÍ. [2018a]. Pravidla pro zařazování vzdělávacích akcí do Seznamu doporučených vzdělávacích akcí. *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. Praha [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: <https://www.skipcr.cz/odborne-organy/sekce-vzdelavani/doporucene-vzdelavaci-akce/pravidla-pro-zarazovani-vzdelavacich-akci-do-seznamu-doporucenych-vzdelavacich-akci>

SVAZ KNIHOVNÍKŮ A INFORMAČNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. SEKCE VZDĚLÁVÁNÍ. [2018b]. Seznam doporučených vzdělávacích akcí. *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. Praha [cit. 2018-09-20]. Dostupné z:

<https://www.skipcr.cz/odborne-organy/sekce-vzdelavani/doporucene-vzdelavaci-akce>

The Continuing Education Unit – How to Calculate CEUs. *IACET: International Association for Continuing Education and Training* [online]. [cit. 2018-09-30]. Dostupné z:

https://www.iacet.org/default/assets/File/pdfs/CEU%20Article_6_22_10.pdf

TOMANCOVÁ, Jana. 2017. Role regionálních funkcí v oblasti vzdělávání knihovníků se zaměřením na zkušenosti ve Zlínském kraji. *Celostátní seminář Regionální funkce knihoven 2017, Pardubice 25.-26. 10. 2017* [online]. [cit. 2018-09-20]. Dostupné z:

https://ipk.nkp.cz/docs/08_RoleRFvoblastivzdlvnknihovnkZK_Pardubice2017_verze24_10.pdf

VISK 2 Mimoškolní vzdělávání knihovníků. *Veřejné informační služby knihoven: Program Ministerstva kultury* [online]. [cit. 2018-10-01]. Dostupné z: <https://visk.nkp.cz/visk-2>

VZDĚLÁVÁNÍ VEŘEJNOSTI

Garantky:

Bc. Radomíra Kodetová,

Mgr. Pavlína Mazáčová, PhD.

Sekce vzdělávání nabídla v letošním roce příspěvky, které byly jednak orientovány na problematiku měkkých a tvrdých kompetencí, které knihovníci potřebují k výkonu své činnosti a na teoretických základech představit některé praktické aktivity, které v současné době v knihovnách probíhají - např. propojování formálního a neformálního vzdělávání, metodika vytváření edukačních programů na míru pro individuální skupiny, digitální kompetence, trendy v informačním vzdělávání, otázky mediální gramotnosti atd..

V loňském roce byla jedním z výstupů panelové diskuze kritika nedostatečné spolupráce knihoven s odbornými oborovými školami. Letos jsme se rozhodli zařadit do sekce novinku - studentské okénko. Jeho smyslem bylo představit sekci mladých knihovníků a jejich odborné práce, které se zabývají problematikou služeb, výzkumů, vzdělávání i knihoven jako takových. Díky tomuto mezigeneračnímu propojení měla odborná knihovnická veřejnost možnost se seznámit s pohledem na knihovnickou praxi dnešní nastupující generace, zjistit co mladí knihovníci od práce v knihovnách očekávají, případně co mohou nabídnout.

Přednáškový blok zahájila spolugarantka Mgr. Pavlína Mazačová z KISKu, která hovořila o možnostech společenství praxe, jako jedné z forem rozvíjení kompetenčního učení a gramotností v informačním věku, s ohledem na propojování formálního a neformálního vzdělávání s praxí a vytváření edukačních programů na míru dané cílové skupiny. Z praxe byly představeny dva aktuální projekty, které se touto problematikou zabývají.

Následující dvě přednášky nabídly informace týkající se digitálního vzdělávání a digitální gramotnosti, což je oblast, která v současné době stále více nabývá na významu a přesto lze konstatovat, že v praxi zatím u knihovníků schopnost vzdělávání veřejnosti není na požadované úrovni. Michal Černý ukázal, jaké by měly být digitální kompetence

knihovníků a jejich prestiž v informační společnosti. David Kudrna následně představil konkrétní projekt na rozvoj těchto kompetencí, kdy knihovna spolupracuje např. s alternativní školou.

Ve studentském okénku byly představeny výsledky výzkumů, které prováděli studenti vysokých škol, kteří se věnovali například problematice interaktivních knih pro děti a jejich vlivu na zapamatování informací, informačnímu vzdělávání předškolních dětí v tuzemských veřejných knihovnách či analýze služeb pro teenagery v Knihovně J. Mahena v Brně.

Z praktických příkladů byl představen projekt možného rozvíjení informační gramotnosti v edukační praxi laboratorní základní školy v Brně s možností využití výsledků výzkumu pro spolupráci knihoven a základních škol s ohledem na individuální potřeby jednotlivých tříd. Dalšími prezentovanými příklady byly možnosti spolupráce a metodické podpory školních knihoven či zavedení výuky programování přes projekt klubů CODERDOJO do knihoven.

Na závěr bloku se konala panelová diskuze, která odrážela další názory a zkušenosti knihovníků napříč všemi druhy knihoven k problematice vzdělávání veřejnosti a mimo jiné potvrdila nutnost vzdělávání se v pedagogických metodách, v oblasti andragogiky, ale také rezervy ve zvládnání měkkých kompetencí.

*Bc. Radomíra Kodetová, Krajská knihovna v Pardubicích
Mgr. Pavlína Mazáčová, PhD., FF MU – KISK Brno*

Společenství praxe pro rozvoj informační gramotnosti

Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.

Kabinet informačních studií a knihovnictví, FF MU

Úvodem

Společenství praxe jsou jednou z forem rozvíjení kompetenčního učení a gramotností v informační společnosti. Umožňují propojovat formální a neformální vzdělávání i akademický svět s praxí a vytvářet edukační programy na míru potřebám cílové skupiny. V oblasti rozvoje edukace v informační gramotnosti jsou příležitostí ke vzniku a fungování společenství praxe projektové záměry z Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání. Příspěvek reflektuje dva příklady projektových společenství.

Informační gramotnost v českém vzdělávání

Aktuální průzkum rozvíjení informační gramotnosti v českém školním prostředí, realizovaný Českou školní inspekcí (ČŠI),²³ ukázal, že **informační gramotnost jako vzdělávací téma** je bezesporu hodna pozornosti. Školní výuka, ať již v základním či středním vzdělávání, se rozvoji informační gramotnosti nevěnuje náležitě. Jednou z příčin tohoto stavu je nedostačující informační a digitální gramotnost učitelů, jak vyplynulo z výzkumů na toto téma již realizovaných²⁴ i z dílčích otázek tema-

---

²³ Podrobnější informace přináší Tematická zpráva o šetření informační gramotnosti, viz <https://www.csicr.cz/getattachment/09b94780-4fce-4acc-9fd1-178ab4c5eefd/TZ-Rozvoj-informacni-gramotnosti-2016-2017.pdf>

²⁴ Viz například shrnutí výzkumného šetření ICILS 2013 B. Brdičkou <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/19347/VYZKUM-POCITACOVE-A-INFORMACNI-GRAMOTNOSTI-ICILS-2013.html>

tické zprávy ČŠI. Ve vztahu k informačním kompetencím žáků aktuálně zveřejněný výzkum ČŠI ukázal například to, že v cca 50 % hospitovaných vyučovacích hodin učitel předkládal informace v hotové podobě nevyžadující ověření, pouze v 7 % hodin učitel rozvíjel u žáků kritickou práci s informacemi, jen v necelé polovině hospitovaných hodin na ZŠ žáci tvořili nějaký výstup, ve valné většině vizuální povahy. Dále z výzkumu plyne, že pokud v hodině probíhalo hodnocení zvolených strategií a postupů při práci s informacemi a zdroji, tak ve třetině hodin hodnotil pouze učitel, bez intervence žáků, ve více než 2/5 hodin žáci získali relevantní informace ze zdrojů pouze na základě přesných pokynů učitele, znalost strategií práce s informacemi pro vlastní činnost nebo spolupráci ve skupině byla zaznamenána jen v 6 % hodin. Shrnutím výzkumu lze uvést, že k rozvíjení informačních kompetencí evidentně docházelo pouze ve 2/5 vyučovacích hodin. Žáci tedy nezískávají ve školní výuce dostatečné kompetence vyhledávat informace, hodnotit zdroje a informace v nich, organizovat, prezentovat či eticky informace sdílet. Učitelé nezařazují témata informační gramotnosti v dostatečné míře, spíše ojedinele. Výzkum dokládá skutečnost, že informační a digitální kompetence žáci získávají spíše mimo školu než školním vzděláváním.

Výše uvedené informace lze propojit s oblastí kurikulárních dokumentů. Rámcové vzdělávací programy (RVP)²⁵ pro základní vzdělávání i obecné střední vzdělávání (typicky gymnaziální) s pojmem informační gramotnost nepracují, což je mj. důsledek zmatení pojmů a záměny informační gramotnosti za gramotnost počítačovou. To ovšem neznamená, že by v RVP nebyl obsah informační gramotnosti zastoupen. V RVP ho lze nalézt, byť nevychází z žádného teoretického rámce typu model či definice informační gramotnosti. Je útržkovitě a poněkud vágně zastoupen napříč různými vzdělávacími obory (předměty) dle toho, s jakou oblastí informační gramotnosti má žák v daném období

---

²⁵ Více k obsahům RVP viz <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

školního vzdělávání interagovat vzhledem k obsahu oboru (předmětu). Informační gramotnost nemá v českém kurikulárním zázemí charakter samostatného vzdělávacího oboru (předmětu), ani průřezového tématu (jako je tomu například u mediální gramotnosti, která je obsahem průřezového tématu RVP Mediální výchova). **Informační gramotnost je třeba v RVP vnímat jako integrovaný průřezový vzdělávací obsah** a v tomto aspektu je třeba designovat její rozvíjení v celoživotním vzdělávání.

Co nebylo v učebnici a společenství praxe

Konkrétním příkladem společenství praxe pro rozvíjení informační gramotnosti je aktuálně **projekt *Co nebylo v učebnici – Spolupráce knihoven a škol ve vzdělávání žáků 21. století***.²⁶ Projekt je realizován Centrem rozvojových aktivit UZS v partnerství se Svazem knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP). Hlavními aktéry jsou **učící knihovníci a učitelé** ze 14 míst²⁷ celé České republiky, kteří tvoří edukační jednotky jako základní článek fungování projektu. Projekt je výjimečný svým tematickým zaměřením a obsahem. Lze říci, že naplňuje dlouhodobé snahy učících knihovníků o to, aby byli respektováni také jako tvůrci a realizátoři kompetenčních vzdělávacích programů, které se konají v široké síti knihoven.

Jedinečnost projektu spočívá také v jeho celkové koncepci. Jedná se o první plošný projekt podpořený MŠMT z výzvy OP VVV, směřovaný současně do škol i knihoven. Projekt reaguje na naléhavou potřebu **posílit úroveň informační gramotnosti jako jedné z klíčových gramotností pro život**, také proto, že informační gramotnosti (na rozdíl od jiných, již etablovaných gramotností) zatím nebyla v našem vzdělávacím prostředí, především formálním, věnována patřičná pozornost a vzdělávací aktivity jsou doménou knihoven a učících knihovníků,

---

²⁶ Více viz <https://www.conebylovucebnici.cz/>

²⁷ Více viz <https://www.conebylovucebnici.cz/subjekty.html>

kterí připravují lekce informačního vzdělávání. Práce s informacemi v různých situacích, do nichž se člověk každodenně dostává, je přitom tak důležitou složkou kvalitního života v současné společnosti.

Smyslem projektu je naplnit pojetí informační gramotnosti dle aktuálních dokumentů, které tuto gramotnost v ČR řeší – především dle Metodiky pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti (NIQES),²⁸ rovněž dle zahraničních konceptů, předně rámce Media and Information Literacy dle UNESCO,²⁹ a připravit takové edukační programy, v nichž by informační gramotnost byla rozvíjena v konkrétní oblasti (vyhledávání, hodnocení, organizace apod.) průřezovým obsahem v rámci tématu, které vychází z konkrétních vzdělávacích oborů (předmětů) v RVP. Pro tento záměr jsou v projektu definovány **tři klíčové tematické pilíře – Od autora ke čtenáři, S informacemi za lepším celoživotním učením a Bádám v knihovně a píšu svůj odborný text** – a v nich postupně vzniká devět vzdělávacích programů, každý v rozsahu šestnácti vyučovacích hodin.

Vzdělávací programy jsou vytvářeny ve společenství praxe – jedná se o devět expertních týmů tvořených dvojicemi učící knihovník-učitel, akademikem a studentem (či čerstvým absolventem) oboru Informační studia a knihovnictví. Smyslem existence společenství praxe je nejen společná tvorba nového vzdělávacího obsahu, ale také sdílení dobrých zkušeností, diskuse, především však vzájemné učení se kompetencím, které jsou doménou obou prostředí, tedy formálního i neformálního, ale jejichž synergie má pozitivní dopad na proces učení žáků.

Společenství praxe fungují předně na platformě intenzivních pracovních setkávání, která jsou dvoudenní a probíhají pokaždé na jiném ze čtrnácti míst, a jejich nedílnou součástí jsou odborné exkurze do domovských knihoven členů týmů. Učitelům jsou představena různá

---

²⁸ Více viz <http://www.niqes.cz/Metodika-gramotnosti/Metodika-pro-hodnoceni-rozvoje-informacni-gramotno>

²⁹ Více viz <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/unesco-global-mil-assessment-framework/>

prostředí knihoven s jedinečným fondem a službami, učící knihovníci mohou sdílet zkušenosti s vedením informačních lekcí v daném místě s danou cílovou skupinou. Obě skupiny aktérů tak mají možnost poznat, jak blízké si světy formálního a neformálního vzdělávání jsou a kolik společných cílů mohou mít. V rámci posilování digitálních kompetencí aktérů projektu je druhou platformou pro společnou práci cloudové prostředí, v němž postupně vznikají a revidují se obsahové rámce jednotlivých vzdělávacích programů, ukládají se výukové materiály nebo jiné zdroje a postupně tak vzniká sdílená znalostní základna.

Tříletý projekt byl zahájen v květnu 2018 a aktuálně pracují tři expertní týmy na vzdělávacích programech všech tematických pilířů, přičemž se jedná o programy zacílené samostatně na žáky prvního stupně ZŠ (na úrovni 4. třídy), druhého stupně ZŠ a středoškoláky. Vznikající programy reflektují **aktuální vzdělávací potřeby žáků**, vycházejí tedy z konstruktivistického pedagogického paradigmatu, využívají v designu edukace trojfázového modelu učení a různorodých aktivizačních prvků a metod, na základě dobré praxe tvůrců programů i dle trendů nevzdělávání, které akcentují rozvíjení digitálních kompetencí. Jednotlivé vzdělávací programy jsou formulovány tak, aby vznikly **cykly jednotlivých samostatně využitelných lekcí**, tematicky jasně ukotvených a navázaných na vzdělávací obsahy RVP. Zároveň se v programech vhodně propojuje edukace intaktních žáků s edukací žáků s podpůrnými opatřeními.

Společenství praxe v projektu klíčových kompetencí a gramotností

Společenství praxe jsou rozvíjena také v dalším prezentovaném projektu OP VVV, *Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotností*,³⁰ zaměřeném především na propojení akademického prostředí pedagogických fakult a školního

---

³⁰ Více viz <http://pages.pdf.cuni.cz/sc25/>

prostředí praktikujících učitelů ZŠ a SŠ. Také v něm je dána příležitost rozvíjet informační gramotnost, tentokrát ve formálním vzdělávacím prostředí. Cílem projektu je vytvořit **funkční společenství praxí pro různé gramotnosti** v meziuniverzitním i mimouniverzitním módu, která budou naplňovat formulovanou potřebu a poptávku po větším propojení akademického světa s reálnou školní praxí, čímž umožní jak silnější transfer nového poznání do žité praxe, tak průběžnou zpětnou vazbu a definování aktuálních potřeb školní praxe směrem k akademickému prostředí.

Projekt má v základní obsahové struktuře modulární pojetí, přičemž každý modul zastupuje jednu z důležitých gramotností v současném školním vzdělávání. **Modul Informační gramotnost**³¹ má teoretické zázemí v modelech a definici informační gramotnosti (viz výše) a obsahově je formulován devíti tematickými okruhy vybranými na začátku projektu jako témata, s nimiž se pracuje po celou dobu realizace projektu. Každý učitel, který se projektu zúčastní, si vybere tři z nabízených okruhů, projde vzděláváním v obsahu daného okruhu v prostředí společenství praxe, poté téma s mentorskou podporou akademiků zpracuje do podoby výukového obsahu, realizuje výuku a provede její reflexi ve společenství praxe. Součástí projektu je také akční výzkum ve spolupracujících školách, jehož účastníky jsou studenti v pregraduální přípravě, akademici-didaktikové na pedagogických fakultách a samotní praktikující učitelé. **Kvalitní edukační proces by měl být provázen reflexí** (sebereflexí), což se děje také v projektu společenství praxe. Každý z učitelů si vede své portfolio s průběžnými dokumenty a doklady o aktivitách, které byly přímou součástí realizované výuky včetně její přípravy a evaluace. Portfolio je designováno tak, že má reflektivní pojetí.

---

³¹ Více viz <http://pages.pdf.cuni.cz/sc25/informacni-gramotnost/>

Závěrem

Společenství praxe jsou důležitým nástrojem sblížení a spolupráce akademické a aplikační sféry v jakémkoli oboru, dávají příležitosti jednak k rozvíjení gramotností pro 21. století a nových přístupů ke vzdělávání v digitálním věku, současně přispívají k hlubšímu poznání vzdělávacího procesu a učení jako klíčových výzkumných témat pedagogických věd i transdisciplinárně. Pro oblast knihovnictví a informačních studií je stěžejní to, že prezentované projekty reflektují silnou potřebu implementovat informační gramotnost jako edukační téma a funkční vzdělávací obsah do formálního školního prostředí a díky tomu umožnit cílenější a systematičtější **spolupráci mezi učiteli a učícími knihovníky**, kteří s tématem informační gramotnosti ve své praxi již zavedeně pracují.

Zdroje

BRDIČKA, Bořivoj. Výzkum počítačové a informační gramotnosti ICILS 2013. *Metodický portál RVP* [online]. Praha: 26. 11. 2014 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z:

<https://spomocnik.rvp.cz/clanek/19347/VYZKUM-POCITACOVE-A-INFORMACNI-GRAMOTNOSTI-ICILS-2013.html>

Co nebylo v učebnici – Spolupráce knihoven a škol ve vzdělávání žáků 21. století [online]. Praha: Centrum rozvojových aktivit Unie zaměstnavatelských svazů ČR, 2018 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z:

<http://www.cra-uzs.cz/cz/projekty/co-nebylo-v-ucebnici>.

Česká školní inspekce. *Rozvoj informační gramotnosti na základních a středních školách ve školním roce 2016/2017*. Tematická zpráva [online]. Praha: ČŠI, 2018 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z:

<https://www.csicr.cz/getattachment/09b94780-4fce-4acc-9fd1-178ab4c5eefd/TZ-Rozvoj-informacni-gramotnosti-2016-2017.pdf>

Informační gramotnost. **OP VVV – SC2/5. Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotností** [online]. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2018 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/sc25/informacni-gramotnost/>
NIQES. Národní systém inspekčního hodnocení vzdělávací soustavy. *Metodika pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti* [online]. Praha: 2015 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.niqes.cz/Metodika-gramotnosti/Metodika-pro-hodnoceni-rozvoje-informacni-gramotno>

MŠMT. *Rámcové vzdělávací programy* [online]. Praha: MŠMT, 2018 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

OP VVV – SC2/5. Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotností [online]. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2018 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/sc25/>

UNESCO. Communication and Information. *UNESCO Global Media and Information Literacy Assessment Framework* [online]. © UNESCO 2017 [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/unesco-global-mil-assessment-framework/>

Vznik příspěvku byl podpořen projektem OP VVV Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotností, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000664.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Digitální kompetence v kontextu knihovnické práce

RNDr. Michal Černý

Kabinet informačních studií a knihovnictví, FF MU

a Katedra sociální pedagogiky PedF MU

Digitální kompetence představují téma, které může být ve společenské diskusi obestřeno řadou mýtů či kontroverzních představ. V rámci našeho příspěvku bychom rádi tyto miskoncepce kriticky reflektovali a představili evropský rámec digitálních kompetencí občana. Na něj bychom následně mohli navázat otázkou, zda je nutné či vhodné uvažovat o specifickém rámci digitálních kompetencí, kterými by měl být vybavený knihovník, tedy zkusit navrhnout nějaký model digitálně kompetentního knihovníka.

V současné diskusi se vedle sebe staví dva pojmy, které jsou si v běžné mluvě podobné, ale které odkazují k jisté diferencované tradici i pedagogické diferenci. Na prvním místě je to gramotnost (literacy), tedy jistá bazální schopnost, bez které není možné v současné společnosti fungovat.³² Jakkoli jde o termín v posledním desetiletí silně přetřžený, ale současně zásadní v tom ohledu, že si nelze představit, že by zaměstnání, které má vyšší než minimální kognitivní náročnost (Reich hovoří o symbolických analytících, jako o oné náročné skupině profesí³³) mohli vykonávat. V současné době se ke gramotnostem elementárním, přidává například čtenářská gramotnost, mediální aj.

Oproti tomu kompetence jsou široký nepříliš pevně ukotvený termín, který odkazuje ke schopnosti jedince efektivně zvládat jistou třídu

---

³² Srov. PAHL, Kate; ROWSELL, Jennifer. *Literacy and education*. SAGE Publications Ltd, 2012. nebo CHRIST, William G.; POTTER, W. James. Media literacy, media education, and the academy. *Journal of communication*, 1998, 48.1: 5–15.

³³ Viz REICH, Robert B. *Dílo národů: příprava na kapitalismus 21. století*. Prostor, 2002.

úloh nebo problémů. Tyto kompetence mají do jisté míry univerzalistický charakter a jejich cílem je tedy posílit možnosti jedince vykonávat složitější a náročnější činnosti. Příkladem může být kompetence k řešení problémů, které v sobě zahrnuje naučené postupy, ale také jistý náhled na komplexní úlohu, s jejíž pomocí je možné se v ní efektivně zorientovat, stanovit si postup řešení atp.³⁴

Kompetence má současně dvě roviny významů – tím prvním je dovednost. Mít kompetenci je v první řadě tedy spojené s možností vykonávat nějakou činnost. Tato možnost pak může být samozřejmě strukturovaná a zahrnovat znalosti, dovednosti i postoje, které takovou aktivitu mohou reflektovat. Současně je zde ještě jeden rozměr, totiž práva či moci. Mít kompetenci explicitně zahrnuje jistý mocenský aktivní prvek. Člověk s kompetencí přetváří svět, ve kterém žije. Také slovo kompetence, není stejně jako zmíněná gramotnost neproblematické, a to především s ohledem na kutikulární reformy v českém školství v uplynulých více než deseti letech, které na jedné straně směřovaly do podpory kompetencí, ale současně jen málo zdůrazňovali onu tvůrčí aktivitu a s ní spojenou svobodu jednice.

Jestliže se budeme dívat na digitální kompetence, tak jak je stanovuje Evropský rámec³⁵, snadno zjistíme, že s pojmem kompetence pracuje poměrně volným a širokým způsobem, jenž není nikde specificky definován. Zřejmou motivací tvůrců rámce je fakt, že nechtějí vytvářet zbytečné kontroverze, které by mohly znamenat sníženou míru možné adaptability na různá náročná prostředí. Cílem těchto rámců digitálních kompetencí (existuje ještě pro učitele, vzdělávací instituce a zá-

---

³⁴ Srov. BARNETT, Ronald. *The limits of competence: knowledge, higher education and society*. Open University Press, 1900 Frost Rd., Suite 101, Bristol, PA 19007, 1994. nebo JENKS, Angela C. From “lists of traits” to “open-mindedness”: emerging issues in cultural competence education. *Culture, Medicine, and Psychiatry*, 2011, 35.2: 209.

³⁵ VUORIKARI, Riina, et al. *DigComp 2.0: The digital competence framework for citizens. Update phase 1: The conceptual reference model*. Joint Research Centre (Seville site), 2016.

kazníky³⁶) je nabídnout jistou tematickou standardizaci a současně otevřít diskusi o systematické edukaci.

Rámce současně pracují s jistou škálou toho, jak silně má daný jedinec osvojenou nebo rozvinutou digitální kompetenci – od jedné do osmi, kde jedna je nejnižší stupeň. Současně musíme zdůraznit, že jedna není nula a že rámec v řadě ohledů nastavuje základní kritéria poměrně vysoko. My se v dalším přidržíme rámce zaměřeného na občana. Na tomto místě bychom rádi ještě učinili několik poznámek k jistému nepochopení, které s digitálními kompetencemi může být spojené. To první souvisí s tím, že digitální kompetence nepotřebuje každý. Je nutné zdůraznit, že rámec jasně hovoří o kompetencích občana, tedy pokud chce člověk vykonávat aktivní evropské občanství, musí o rozvoj a získávání těchto kompetencí usilovat. Zde je nutné vnímat skutečnost, že kyberprostor je na jedné straně místem hybridních válek a desinformačních kampaní, ale současně prostorem pro aktivní participaci občanů. Jinými slovy lze říci, že absence digitálních kompetencí nutně povede k zásadním problémům v oblasti demokracie.

Peter Jarvis zdůrazňuje, že moderní společnost je vybavená technologiemi na vyhledávání a získávání informací, ale že systematicky nepečuje o rozvoj liberální demokracie. Technologie přitom pro takové úsilí představují nezbytný nástroj, ale současně pokud nedochází k jejich vhodnému využití, mohou přispět k mnoha problémům současného světa.³⁷

Tzv. Informační chudoba nebo pobývání v digitální propasti, může být pro velice úzkou a specifickou skupinu uživatelů skutečně činností jistého poustevnického pobývání v jeskyni, ale s ohledem na to, že digitální kompetence zasahují také oblast sociální a ekonomické adaptabi-

---

³⁶ NEUMAJER, Ondřej. Evropský rámec digitálních kompetencí pedagogů DigCompEdu. Metodický portál: Články [online]. 24. 09. 2018, [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/21855/EVROPSKY-RAMEC-DIGITALNICH-KOMPETENCI-PEDAGOGU-DIGCOMPEDU.html>. ISSN 1802-4785.

³⁷ Srov. THELENOVÁ, Kateřina. *Sociologie, andragogika a teorie učení Petera Jarvise*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4309-6.

lity, lze očekávat, že půjde o téměř antropologicky nezbytný fundament pro život v současné společnosti.

Je také třeba zdůraznit vztah digitálních kompetencí a učení. Formální vzdělávání nelze vnímat jako dostatečné pro výkon povolání symbolických analytiků – člověk se musí učit neustále a mít možnost aktivního dohledávání si informací pro řešení konkrétních životních situací. Mělo by být součástí profesního kodexu či prestiže povolání, aby jednotlivé profese tento rozvoj digitálních kompetencí podporovaly. Nelze myslet člověka, který má ve 21. století pracovat jako symbolický analytik, který současně nebude disponovat digitálními kompetencemi.

Evropský rámec se současně snaží zdůraznit to, že jsou třeba všechny jeho části pro aktivní život ve společnosti integrálně propojeny. Nelze si tedy vybrat jen část a jiné označit jako méně podstatné nebo nedůležité (například programování či kreativní řešení problémů s využitím technologií). To jistě neznamená, že by člověk musel mít všechny kompetence rozvinuté stejně, ale měl by o všech přemýšlet v rovině reflexe svého sebezvdělávání.

Evropský rámec digitálních kompetencí pro občana 2.0

Digcomp není jediným standardem, který se snaží digitální kompetence určitým způsobem kodifikovat. Pojetí a modelů existuje bezpočet, v Česku je bezesporu nejznámější ECDL, tedy „řidičák na počítač“, který vycházel z toho, že digitální kompetence jsou soustředěné především v oblasti práce s kancelářskými programy a obecně s prací na počítači.³⁸ Digcomp naopak akcentuje rovinu využití technologií ve všech aspektech lidského života, v oblasti tvorby nových objektů, spolupráce nebo jejich vliv na osobní životní prostředí. České školské prostředí je

---

³⁸ Jakkoli například EDCL and Digcomp. *ECDL* [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: http://ecdcl.org/media/digcomp_brochure.pdf, se snaží oba modely spojit.

zajímavé a specifické tím, že ve svých kurikulárních dokumentech operuje s Digcomp,³⁹ ale současně akcentuje význam zaměstnanosti a ekonomické adaptability, což je do jisté míry nonsense přístup.

Rámeček je relativně obecný, takže v něm jen málo nacházíme konkrétní dovednosti. Vytváří tak prostor pro to, aby mu konkrétní náplň dal autor konkrétního kurzu nebo člověk, který se chce vzdělávat sám. Cílem modelu je maximální možná časová adaptabilita, takže například slova jako Word, Facebook nebo Google se v něm neobjevují. Tato skutečnost ale neznamená, že se jim nevěnuje. Nechává ale na konkrétní situaci, aby člověk posoudil, jaké nástroje pro osvojení si dané kategorie bude chtít využít nebo bude například v práci potřebovat.

Celý model pracuje s osmi úrovněmi kompetencí – od začátečníka po odborníka. Cílem těchto kategorií je budoucí standardizovatelnost například pracovních pozic, kdy bude moci někdo (třeba zaměstnavatel) říci, že požaduje takovou a takovou úroveň kompetencí. Současně je možné ho užít při testování se, aby člověk věděl, kde se má zlepšit, kde je slabší než jinde apod. V současné době existuje v českém prostředí více projektů, které se rozvoji a testování digitálních kompetencí věnují – od MŠMT po MPSV.

První verze standardu se jmenovala Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe⁴⁰ a byla publikována v roce 2014. V roce 2016 dostala téměř současnou podobu a dokument s příklady kompetencí pro občany se objevil v roce 2017. Obecně jde o poměrně živou a aktivní iniciativu, za kterou stojí The Joint Research Centre ve Španělsku.

Stávající rámeček dělí kompetence do pěti logických skupin, které se následně dále diferencují:

---

³⁹ Srov. Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020. *MŠMT* [online]. 2014 [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/uploads/DigiStrategie.pdf>

⁴⁰ Publikováno již v roce 2013 v rámci FERRARI, Anusca. DIGCOMP: A framework for developing and understanding digital competence in Europe. 2013.

- informační a datová gramotnost,
- komunikace a spolupráce,
- tvorba digitálního obsahu,
- bezpečnost,
- schopnost řešení problémů.

Informační a datová gramotnost je součástí gramotnosti digitální. Z osobní zkušenosti mohu říci, že toto rozhodnutí především u západních autorů výrazně určilo diskurs diskuse o jejich vzájemném vztahu. Současně je zdůrazněno, že jde o téma první a zásadní. Z hlediska knihovní praxe to nesporně bude znamenat výrazný obrat od práce s tištěnými zdroji k těm elektronickým a to nejen v oblasti vyhledávání informací, ale také jejich třídění, uchovávání, hodnocení a zpracovávání. Informační a datová gramotnost je v tomto modelu spojena s celkovou prací s digitálními artefakty, tedy se všestranným digitálním obsahem. Je třeba také říci, že na rozdíl od informační gramotnosti není gramotnost datová dostatečně definovaná.

Cílem této části kompetencí je podpora občanů v tom, aby byli schopni hledat informace, ale také je kriticky posuzovat. V kontextu témat, jako jsou fake news nebo informační válka se tato kompetence ukazuje jako jedna z nejdůležitějších.⁴¹

Druhou oblastí jsou kompetence směřující ke komunikaci a spolupráci. Zde bychom rádi upozornili na skutečnost, že mimo obvyklá a očekávaná témata se zde objevují tři oblasti, které stojí za speciální pozornost. Tou první je zapojení se do aktivního občanství prostřednictvím digitálních technologií, tedy téma, které by bylo možné rámovat například e-governmentem. Knihovny měly svého času v této oblasti sehrávat významnou roli, ale nakonec se nestaly kontaktními centry pro státní správu. Přesto se domníváme, že by kritická a systematická práce s touto oblastí na úrovni podpory jedinců i institucí knihovnám mohla připadnout.

---

⁴¹ ARO, Jessikka. The cyberspace war: propaganda and trolling as warfare tools. *European View*, 2016, 15.1: 121–132.

Druhým subtématem je netiketa, tedy kritická reflexe toho, jakým způsobem by se člověk měl v kyberprostředí chovat.⁴² Domníváme, se že také zde může být zajímavý prostor pro knihovny, protože jde o téma na jednu stranu důležité, ale současně nesmírně upozadované. Třetí možná trochu překvapivou oblastí je správa digitální identity – zde je třeba posílit roli knihoven v oblasti celoživotního učení, protože nevhodně vedené řízení digitální identity může vést k velkým společenským i osobním problémům.

Třetím okruhem je tvorba digitálního obsahu. Zde je možné upozornit jak na tradiční témata z informačního vzdělávání, jako je tvorba digitálního obsahu a digitálních objektů, které spolu s otázkami na licence tvoří jistý myšlenkový kánon tradičně přisuzovaný právě knihovnám.⁴³ Jsou zde ale ještě dvě oblasti, které jsou naopak archetypálně téměř opačné – programování a integrace služeb a obsahu. Domníváme se, že knihovny by mohly být lídry v oblasti integrace služeb a obsahu, již jen proto, že právě zde leží jedno z těžišť jejich činnosti, a proto, že tato oblast má nesmírně blízko k informačnímu digitálnímu kurátorství.⁴⁴

Dalším okruhem je bezpečnost, konkrétně ochrana dat a zařízení, životního prostředí a zdraví a psychické pohody. Tento okruh je nesporně poskládaný poněkud překvapivě a vytváří prostor pro diskuse nad tím, jak by mělo například vypadat vhodné pracovní a informační prostředí. Zcela integrálně tak zasahuje také do oblasti architektury knihoven nebo designu jejich služeb.

Poslední oblastí je řešení problémů, respektive spojení technologií, řešení problémů a kreativity. Téma kreativity je v diskursu českých knihoven přítomné (svůj podíl na tom má například Kreativní práce

---

⁴² SHEA, Virginia; SHEA, Cirginia. *Netiquette*. Albion Books, 1994.

⁴³ Zde je důležitý paradigmatický obrat od pasivity k aktivitě, jak je vidět například v knize ARENDT, Hannah *Vita activa, neboli, O činném životě*. OIKOYMENH, 2009.

⁴⁴ ČERNÝ, Michal. *Digitální informační kurátorství jako univerzální edukační přístup*. Vydání první. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 119 s. ISBN 978-80-210-8662-3.

s informacemi⁴⁵, nebo Dagmar Chytková, se kterou jsme k tomuto tématu také napsali několik knih a článků⁴⁶), stejně jako základy práce s počítačem a řešení drobných technických problémů. Domnívám se, že z této oblasti by knihovny měly převzít větší péči o vzdělávání (je zde kompetence „nalezení mezer v digitálních kompetencích“) a případně o schopnost být v kontaktu s novými technologiemi.

Potřebují knihovny něco speciálního?

Tak jsme reflektovali Evropský rámec digitálních kompetencí pro občany, vyvstává otázka, zda knihovníci potřebují nějaký vlastní specializovaný rámec a případně také to, co by mělo být jeho obsahem. Jde o diskusi, která tím, jak bude stále více zasahovat nejen do způsobu a metod práce, ale především do myšlenkového zázemí informačních vědců a knihovníků, bude sehrávat roli jednoho z důležitých pilířů pro profesní identitu.

První knihovní zákon uváděl, že *„Na doplnění a prohloubení vzdělanosti všech vrstev obyvatelstva zřizovány budete politickými obcemi veřejné knihovny s četbou vzdělávací, naučnou i zábavnou, která má skutečnou vnitřní hodnotu.“*⁴⁷ Jinými slovy knihovna by měla být vzdělávací institucí, která bude silně zasahovat do prostředí rozvoje aktivního občanství a vychovávat k němu. Také například Peter Jarvis zdůrazňuje, že bez vzdělané společnosti nemůže být společnost svobodná. Digi-

---

⁴⁵ ČERNÝ, Michal. Inovace kurzu Kreativní práce s informacemi: od klasického pojetí k webovému kurzu. *ITlib. Informačné technológie a knižnice*, Centrum vedecko-technických informácií SR, 2018, s. 19–23. ISSN 1336-0779.

⁴⁶ Srov. CHYTKOVÁ, Dagmar a Michal ČERNÝ. *Efektivní učení. Techniky přemýšlení, soustředění a komunikace s využitím myšlenkových map.* : BizBooks, 2016. ISBN 978-80-265-0490-0, CHYTKOVÁ, Dagmar. Kreativita jako součást informační gramotnosti. *Knihovnický zpravodaj Vysočina*, 2011, roč. 11, č. 2. ISSN 1213-8231 nebo CHYTKOVÁ, Dagmar. Kritické a kreativní myšlení v informačním vzdělávání. In PhDr. Zdeňka Friedlová, Mgr. Pavla Gajdošíková. *Knihovny současnosti 2012*. 1. vyd. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2012. s. 46–52. ISBN 978-80-86249-65-0.

⁴⁷ Zákon o veřejných knihovnách obecních. 1919. In: ročník 1919, číslo 430.

tální kompetence tedy představují zcela fundamentální téma pro reflexi role knihoven ve společnosti.

To nás může vést ke třem možným předběžným odpovědím na naši otázku. Předně knihovna je místem edukace, a proto by bylo dobré sáhnout také po standardech či rámcích, které se učitelů nebo vzdělávacích institucí týkají. Domníváme se, že jejich alespoň elementární osvojení by bylo pro knihovní praxi nesmírně přínosné. Tak jak jsme psali již v úvodu – pokud má být knihovnický vnímaný jako symbolický analytik, musí disponovat kompetencemi k tomu, aby jím skutečně mohl být.

Druhá rovina odpovědi může být ta, že knihovnický by měl být jistým weberovským ideálním typem⁴⁸ občana. Tedy zatímco u občana lze očekávat, že jsou jednotlivé kompetence rozvrstveny většinou na základní úrovni, tak v případě knihovníka by měly být situovány do oblasti šesté až osmé úrovně. To současně stanovuje poměrně jasný a zřetelný požadavek na edukační směřování dalšího vzdělávání knihovníků.

Na zvážení pak může být i třetí varianta odpovědi, která by se inspirovala rámcem pro učitele. Ta by mohla zdůraznit občanský rámec jako nezpochybnitelný aktivně rozvíjený základ, který bude doplněn o specifické knihovnické kompetence – především o oblast vzdělávání, pokročilejší práce s vyhledáváním a organizací informací nebo například s tématem digitalizace. Navržení takového rámce by bylo spojené s diskusí, která například na konferencích Knihovny současnosti zaznívá dlouhodobě – tedy s jistou standardizací knihovnické profese alespoň v digitálním prostředí.

Závěrem

Z výše popsaných odpovědí je patrné, že bychom se rádi přiklonili k modelu, kdy knihovnický nebude mít žádný vlastní specializovaný rámec digitálních kompetencí, ale bude mít velice silné zázemí v onom

---

⁴⁸ KUBÁTOVÁ, Helena. Ideální typy v díle Maxe Webera. Sociológia, 2012, 44.2: 159–178.

obecném občanském, jenž bude u různých dílčích profesí systematicky rozvíjet. Osobně se pak přikláním k názoru, že bychom knihovnu měli vnímat v kontextu tradice, ale také současně s přihlédnutím ke Koncepti rozvoje knihoven 2020⁴⁹, jako klíčovou instituci celoživotního vzdělávání, pročež by knihovníkům nějaké elementární pedagogické kompetence spojené s technologiemi jistě slušeli.

Literatura

ARENDT, Hannah Vita activa, neboli, O činném životě. OIKOYMENH, 2009.

ARO, Jessikka. The cyberspace war: propaganda and trolling as warfare tools. *European View*, 2016, 15.1: 121–132.

BARNETT, Ronald. The limits of competence: knowledge, higher education and society. Open University Press, 1900 Frost Rd., Suite 101, Bristol, PA 19007, 1994.

ČERNÝ, Michal. Digitální informační kurátorství jako univerzální edukační přístup. Vydání první. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 119 s. ISBN 978-80-210-8662-3.

ČERNÝ, Michal. Inovace kurzu Kreativní práce s informacemi: od klasického pojetí k webovému kurzu. ITlib. Informačné technológie a knižnice, Centrum vedecko-technických informácií SR, 2018, s. 19–23. ISSN 1336-0779.

EDCL and Digcomp. ECDL [online]. [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: http://ecdl.org/media/digcomp_brochure.pdf, se snaží oba modely spojovat.

---

⁴⁹ Viz konceptualizace problematiky v MAZÁČOVÁ, Pavlína. Učící knihovník v perspektivě vzdělávání heterogenní školní třídy k informační gramotnosti. *ProInflow: Časopis pro informační vědy*, 2017, 9.1.

- FERRARI, Anusca. DIGCOMP: A framework for developing and understanding digital competence in Europe. 2013.
- CHRIST, William G.; POTTER, W. James. Media literacy, media education, and the academy. *Journal of communication*, 1998, 48.1: 5–15.
- CHYTKOVÁ, Dagmar a Michal ČERNÝ. Efektivní učení. Techniky přemýšlení, soustředění a komunikace s využitím myšlenkových map. : BizBooks, 2016. ISBN 978-80-265-0490-0.
- CHYTKOVÁ, Dagmar. Kreativita jako součást informační gramotnosti. *Knihovnický zpravodaj Vysočina*, 2011, roč. 11, č. 2. ISSN 1213-8231.
- CHYTKOVÁ, Dagmar. Kritické a kreativní myšlení v informačním vzdělávání. In PhDr. Zdeňka Friedlová, Mgr. Pavla Gajdošíková. *Knihovny současnosti 2012*. 1. vyd. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2012. s. 46–52. ISBN 978-80-86249-65-0.
- JENKS, Angela C. From “lists of traits” to “open-mindedness”: emerging issues in cultural competence education. *Culture, Medicine, and Psychiatry*, 2011, 35.2: 209.
- KUBÁTOVÁ, Helena. Ideální typy v díle Maxe Webera. *Sociológia*, 2012, 44.2: 159–178.
- NEUMAJER, Ondřej. Evropský rámec digitálních kompetencí pedagogů DigCompEdu. Metodický portál: Články [online]. 24. 09. 2018, [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/21855/EVROPSKY-RAMEC-DIGITALNICH-KOMPETENCI-PEDAGOGU-DIGCOMPEDU.html>. ISSN 1802-4785.
- MAZÁČOVÁ, Pavlína. Učící knihovník v perspektivě vzdělávání heterogenní školní třídy k informační gramotnosti. *ProInflow: Časopis pro informační vědy*, 2017, 9.1.

- PAHL, Kate; ROWSELL, Jennifer. Literacy and education. SAGE Publications Ltd, 2012.
- REICH, Robert B. Dílo národů: příprava na kapitalismus 21. století. Prostor, 2002.
- SHEA, Virginia; SHEA, Cirginia. Netiquette. Albion Books, 1994.
- Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020. MŠMT [online]. 2014 [cit. 2018-09-27]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/uploads/DigiStrategie.pdf>
- THELENOVÁ, Kateřina. Sociologie, andragogika a teorie učení Petera Jarvise. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4309-6.
- VUORIKARI, Riina, et al. DigComp 2.0: The digital competence framework for citizens. Update phase 1: The conceptual reference model. Joint Research Centre (Seville site), 2016.
- Zákon o veřejných knihovnách obecních. 1919. In: ročník 1919, číslo 430.

Spolupráce alternativních škol a knihoven při rozvoji digitální gramotnosti

Mgr. David Kudrna

Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Ústav primární a pre-primární edukace

Úvod

V tomto příspěvku se setkává několik subtémat, a to v kontextu, který pro českou oborovou komunitu doposud nebyl zpracován – řeší problematiku na rozhraní alternativní pedagogiky a digitální gramotnosti. **Smyslem příspěvku je pak otevírat nové příležitosti pro knihovny a podpořit jejich edukační spolupráci s alternativními školami.** Překryvům pedagogiky a informačních studií a knihovnictví se ve své publikační činnosti věnuje například P. Mazáčová, která se spolupodílí na tvorbě konceptu tzv. učících knihovníků a řeší design vzdělávacích lekcí v knihovnách v různých edukačních kontextech.⁵⁰ Tyto aktivity pramení ze skutečnosti, že knihovny v informační společnosti hledají novou kulturní identitu, jejíž součástí jsou průniky do procesů formálního vzdělávání, kde knihovny mohou najít své místo především při rozvoji gramotností (například čtenářské, informační nebo digitální).

---

⁵⁰ MAZÁČOVÁ, Pavlína. Učící knihovník v perspektivě vzdělávání heterogenní školní třídy k informační gramotnosti. *ProInflow: Časopis pro informační vědy* [online]. Brno: Kabinet informačních studií a knihovnictví, 9(1) [cit. 2018-09-15]. ISSN 1804-2406. Dostupné z:

<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/1611/1850>

Pokud nahlédneme do *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020*, jsou zde knihovny definovány (mimo jiné) jako: „*Otevřená, vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra.*“⁵¹ Současně se však poukazuje na nedostatečné začlenění knihoven do systému školního vzdělávání a také na nevyhovující míru spolupráce škol a knihoven.⁵² Zájem o významnější podíl knihoven ve formálním vzdělávání je navíc oboustranný a čitelný i ze školských dokumentů, zmiňuje se o tom například také *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020*.⁵³ Dnešní společnost je charakteristická všudypřítomností digitálních technologií a snadným přístupem k informacím, což s sebou přináší řadu jak pozitivních, tak negativních konsekvencí. Život každého jedince je pak těmito konsekvencemi ovlivňován, a to v konečném důsledku vede ke změnám v jeho chování, komunikaci, myšlení nebo i učení. V souvislosti s tím se tak i školy dostávají do nových edukačních kontextů a jejich nesnadným úkolem je vybavovat své žáky takovými dovednostmi a postoji, které budou moci v tomto dynamickém světě dobře uplatnit a dále rozvíjet. **Interdisciplinarita našeho oboru by proto měla přispívat k odstraňování bariér, které edukační spolupráci škol a knihoven znesnadňují, a objevovat nové kontexty, příležitosti pro participaci knihoven na vzdělávacích procesech.** Uvnitř knihovnické obce doposud nebyla možností spolupráce knihoven a alternativních škol věnována patřičná pozornost – tyto školy přitom představují potenciálně zajímavé partnery už jen proto, že se

---

⁵¹ ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNICKÁ RADA ČR. *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020*. Praha, 2016, s. 2. Dostupné z:

<http://files.ukr.knihovna.cz/200000226-bbd23bcc2/Koncepce.pdf>

⁵² Tamtéž, s. 5.

⁵³ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020*. Praha: MŠMT, 2015, s. 70. Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie/dz-rgs-2015-2020.pdf

obecně prezentují jako školy dynamické, otevřené a flexibilní. Z výzkumu P. Mazáčové ale také vyplývá, že vzdělávací aktivity realizované v knihovnách jsou obvykle založeny na bázi frontální výuky.⁵⁴ Případná spolupráce s alternativními školami si však vyžaduje osobité přístupy v souladu s jejich principy i hodnotami – tento text na některé z nich poukazuje.

Alternativní škola

Původ tohoto pojmu lze hledat v latinském „*alter*“, což znamená „*druhý*“ nebo „*jiný*“, nikoliv však ve smyslu „*druhý v pořadí*“, ale ve smyslu „*druhý na výběr*“.⁵⁵ Tomu se blíží i vymezení, které v pedagogickém slovníku uvádí Z. Kolář – podotýká, že adjektivum „*alternativní*“ bývá používáno pro takové školství, které je netradiční, inovativní a které lépe reflektuje společenské podmínky. Dále autor poukazuje na to, že se zde využívají netradiční formy, obsahy i metody výuky a jsou respektovány potřeby a rozdílnosti žáků.⁵⁶ Pojem *alternativní škola* je však sám o sobě proměnlivý a terminologie s ním spojená je velmi strukturovaná – při jeho deskripci záleží na úhlu pohledu a na tom, proč se o toto téma zajímáme. Z charakteru tohoto příspěvku tak budeme nadále pracovat s výše zmíněným pedagogicko-didaktickým aspektem. Existuje pak celá škála škol, které bychom do této kategorie mohli zařadit – od škol reformních až po školy svobodné – rozdíly mohou být například v tom, nakolik si žáci své učení sami řídí, nakolik žáci ovlivňují chod školy atp. Některé školy se pak hlásí k celosvětově známým proudům (například Montessori či Waldorf), jiné jsou pak zcela jedinečné.

---

⁵⁴ MAZÁČOVÁ, Pavlína. Vzdělávací potřeby učících knihovníků v kontextu celoživotního učení pro 21. století [online], s. 288.

⁵⁵ KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012, s. 14. ISBN 978-80-247-3710-2

⁵⁶ KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012, s. 14. ISBN 978-80-247-3710-2

Alternativní edukační koncepty obecně kladou důraz právě na pedocentrismus, tzn. snaží se pracovat s jedinečností žáků a přizpůsobovat jí také průběh edukačního procesu. Zodpovědnost za učení přebírá do větší míry sám žák a učitel se mění v průvodce, motivátora. Je vnímána důležitost celoživotního učení a jedním z primárních cílů tedy je, aby se žáci uměli sami učit a hodnotit. **Důležité je přirozené učební prostředí, od něhož se odvíjí i výběr preferovaných výukových metod a aktivit** – menší důraz je kladen na memorování, větší na konstruktivní učení, které buduje a posiluje kompetence (například spolupracovat). Vysoká důležitost je přidělena také emočnímu i sociálnímu růstu a sebevyjádření. To celé můžeme souhrnně zastřešit pedagogickým paradigmatem, které se nazývá konstruktivismus. Nicméně (a na přič současné inklinaci školství k tomuto paradigmatu), **i konstruktivismus je přístup, který se začal formovat před sto lety – v době, kdy učení a každodenní život nebyly pod vlivem digitálních technologií.**

Rozšíření konstruktivismu: konektivismus

Právě na konstruktivismus navazuje paradigma, které se pro edukační spolupráci knihoven a alternativních škol (při rozvoji digitální gramotnosti) jeví pro obě strany jako velmi zajímavé. Hovoříme zde o konektivismu, který se nesnaží konstruktivismus nahradit nebo vyvrátit, ale naopak ho přijímá a rozšiřuje jej (alespoň v oblastech, které to svou povahou umožňují) z fyzického do on-line prostředí. *Konektivismus* přijímá technologie jako nedílnou součást životního prostředí a reflektuje změny, které technologie ve společnosti působí, což ústí ve změny způsobu přemýšlení i učení. Konektivistické učení, jak samotný název napovídá, je založené na konexích a synapsích v síti. M. Klement & kol. o něm hovoří jako o přístupu, který: „*se odehrává za využití digitálních*

*technologií, v prostředí počítačové sítě a přesahuje rámec jednotlivce.*⁵⁷ To znamená, že technologie jsou chápány jako extenze lidských schopností a intelektuální kapacity, což re-definuje pojem učení jako takový. Internet je v konektivismu akcentován jako primární (nikoliv však jediný) zdroj informací (i sociálních vazeb) a vede žáky ke spolupráci i tvůrčí činnosti jak v rámci třídy, tak i ke kolaboraci / kooperaci mimo ni.⁵⁸ Má tedy ambice otupovat hrany mezi školou, volným časem a vzděláváním a podporovat celoživotní učení, na které je kladen stále větší důraz.

Digitální kurátorství jako edukační přístup

V takto orientovaném vzdělávacím prostředí se také pozměňuje i role vyučujícího – pokud jsme v souvislosti s alternativní pedagogikou a konstruktivisticky pojatou výukou hovořili o průvodcovství, kdy se z učitele stává mentor a poradce v edukačním procesu, tak v konektivisticky pojaté výuce začínáme hovořit o *digitálním kurátorství*, kdy se významná část činností vzdělavatele přesunuje do on-line prostředí. **Podstatné je kurátorský přístup ukotvit v našem tématu a ujasnit si, jak na roli kurátora nahlížet, protože (především v knihovnické obci) může docházet k desinterpretaci tohoto pojmu.**

V tradičním knihovnickém pojetí je kurátorství zaměřeno spíše na data, jejich spravování a dlouhodobé uchovávání, tomu se z českých autorů věnovali například R. Římanová & M. Melichar. Ti kurátorství popisují jako specializovanou knihovnickou pozici, která spočívá ve správě digitálních knihoven, konverzi dat do vhodných formátů, tvorbu metadat atp.⁵⁹ Kurátora v pedagogickém pojetí lze pak charakterizovat

---

⁵⁷ KLEMENT, Milan, Jiří DOSTÁL a Jan KUBRICKÝ. *ICT nástroje a učitelé: adorace, či rezistence?* S. 93.

⁵⁸ ČERNÝ, Michal. *Metodik ICT*. Brno: Flow, 2015, s. 18. ISBN 978-80-88123-05-7.

⁵⁹ ŘÍMANOVÁ, Radka a Marek MELICHAR. Are There Any Digital Curators in Czech Libraries? *Grey Journal* [online]. 2017, 13(2) [cit. 2018-09-15]. ISSN 1574-1796. Dostupné z:

jako tlumočníka, který potenciálně složitý obsah uspořádá, popíše a interpretuje tak, že bude pro příjemce, v tomto případě pro žáka, pochopitelný v jeho jazyce i způsobu přemýšlení⁶⁰ Například M. Černý pak připomíná právě tu skutečnost, že knihovníci disponují sadou kompetencí, které mohou být v konektivistickém přístupu dobře využitelné a kurátorství charakterizuje jako „*most mezi knihovnictvím a pedagogikou.*“⁶¹

Konektivistické paradigma a kurátorské edukační přístupy pak (především, ale nejen v zahraničí) pronikají i do vzdělávacích aktivit knihoven – můžeme zde jmenovat M. Mallon, která ve své práci kriticky nahlížela na klasickou, obvykle jednorázovou a instrukativní (frontální), podobu lekcí informačního vzdělávání a prezentovala svou zkušenost s lekcí postavenou na bázi konektivismu.⁶² Podobně orientovaný článek pojednávající o průniku knihovnictví a konektivismu publikovali také N. Burclaff & C. Johnson, kteří řešili konektivistickou koncepci lekcí informačního vzdělávání, založenou primárně na on-line sociálních sítích.⁶³ J. Kasman a kol., pak publikoval rozhovory s knihovníky (kurátory), kteří na základě své praxe popisují kurá-

---

<http://ezproxy.muni.cz/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=lls&AN=121127869&lang=cs&site=eds-live&scope=site>

⁶⁰ ČERNÝ, Michal. Digitální informační kurátorství v pedagogickém kontextu: od teoretických východisek k jednotlivým nástrojům. Brno: Flow, 2015, s. 11. ISBN 978-80-88123-03-3.

⁶¹ ČERNÝ, Michal. Digitální informační kurátorství a jeho využití v konstruktivisticky orientovaném vzdělávání. In: INFORUM 2015: 21. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích. Praha, 2015. Dostupné z: <https://www.inforum.cz/pdf/2015/cerny-michal.pdf>

⁶² MALLON, Melissa. Extending the Learning Process: Using the Theory of Connectivism to Inspire Student Collaboration. *CULS Proceedings* [online]. Wichita, Kansas, 2013, 3 [cit. 2018-09-15]. ISSN 2160-942X. Dostupné z: <http://bit.ly/2nNaN2E>

⁶³ BURCLAF, Natalie a Catharine JOHNSON. Teaching Information Literacy via Social Media: An Exploration of Connectivism. *Library Philosophy and Practice (e-journal)* [online]. University of Nebraska – Lincoln, 2016 [cit. 2018-09-15]. ISSN 1522-0222. Dostupné z: <http://bit.ly/2C0Jh6x>

torství jako přístup, který napomáhá uspokojit okamžité vzdělávací potřeby žáků.⁶⁴

Osobní vzdělávací prostředí

S výše uvedeným pak neoddělitelně souvisí Personal learning environment (PLE), v překladu osobní vzdělávací prostředí. To můžeme charakterizovat například jako: „Ekosystém v on-line sféře, sdružující různé aplikace, nástroje, osoby a informační zdroje v rámci jednoho celku.“⁶⁵ **V našem pojetí tedy pojmem PLE rozumíme organickou strukturu, jejíž budování umožňuje konektivistické učení – vymezuje tedy konektivistické paradigma na úrovni jednotlivce.** Každý má své jedinečné osobní vzdělávací prostředí, které obsahuje takové systémy, nástroje, informační zdroje či služby atd., které žák vnímá jako užitečné.⁶⁶ **Správně a pečlivě budované PLE, vychází ze vzdělávacích potřeb i zájmů žáka a na jejich základě se také dále doplňuje a rozrůstá,** hovoříme zde přitom například o aktivitě v rámci on-line komunit, pravidelně navštěvovaných webech, lidech, které sledujeme na on-line sociálních sítích, nástrojích pro vlastní tvorbu a publikaci atp. Do tohoto textu je koncept PLE (a činnosti s ním spojené) vhodné zařadit také na základě níže přiložené části Metodiky České školní inspekce pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti. Na základě tohoto podkladu můžeme tvrdit, že se pro alternativní školy jedná o koncept nejen zajímavý, ale i přímo potřebný:

---

⁶⁴ KASMAN, Joyce, Brenda VALENZA a Curtis DELLA. Chapter 4: Curation in School Libraries. *Library Technology Reports* [online]. American Library Association, 2014, **50(7)** [cit. 2018-09-15]. ISSN 0730-9295. Dostupné z:

<https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/4791/5737>

⁶⁵ DALECKÝ, František. EDVENTURE DESIGN MODEL: PRAKTICKÉ VYUŽITÍ KONCEPTU PLE. *ProInflow: Časopis pro informační vědy* [online]. Brno: KISK, 2013, s. 43., **5(2)** [cit. 2018-09-15]. ISSN 1804-2406. Dostupné z:

<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/770/903>

⁶⁶ HUSA, Jiří. *Informační technologie a změny paradigmat ve vzdělávání*. S. 82.

Tab. 1 Vybrané oblasti a indikátory Metodiky ČŠI (PLE)⁶⁷

Oblast	Indikátor	Popis
<i>Najít, získat, posoudit a vhodně použít informace s přihlédnutím k jejich charakteru a obsahu</i>	<i>Získání informací</i>	<i>Získávání informací nelze omezit jen na vyhledávání prostřednictvím internetu. Do tohoto indikátoru je třeba zahrnout též získávání informací od účastníků sítě (soc. sítě), kde hraje roli kvalita osobního vzdělávacího prostředí žáka. Patří sem i tradiční způsoby získávání informací přímo od lidí (od učitelů), z učebnic či jiných publikací získaných třeba v knihovně. (...)</i>
<i>Využívat Potenciálu digitálních technologií</i>	<i>Každodenní život s technologiemi</i>	<i>Indikátor se zaměřuje na vnitřní aspekty využití technologií – na schopnost je efektivně uplatnit při realizaci osobních cílů. Sem patří jak řešení pracovních problémů, správa vlastnictví, společenský život on-line i kvalita osobního vzdělávacího prostředí.</i>
<i>Vhodným způsobem Informace i výsledky práce prezentovat a sdílet</i>	<i>Budování osobního vzdělávacího prostředí</i>	<i>Indikátor postihuje pochopení významu přijímání poznatků i zkušeností prostřednictvím on-line spojení s lidmi i informačními zdroji. Je důležité celoživotně na kvalitě tohoto prostředí pracovat a zdokonalovat ho. K tomu patří i uvědomění existence odlišných názorů a snaha o jejich pochopení.</i>

⁶⁷ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. Soubor indikátorů podmínek rozvoje informační gramotnosti: Příloha č. 5: Soubor indikátorů dosažené úrovně informační gramotnosti. [online]

Texty, které se konektivismu dotýkají, o *PLE* často pojednávají – **typicky bývá poukazováno na pedocentrickou podstatu *PLE* a na to, že odpovědnost za učení se přesouvá na stranu žáka.**⁶⁸ Samotnou tvorbu *PLE* pak popisují modely, které žákům napomáhají se při jeho budování a učení na něm založeném neztratit ve volnosti, kterou on-line prostředí umožňuje a poskytuje.⁶⁹ Těchto modelů bychom našli v literatuře několik, obsahem se však zásadně neliší – tím základním je *The Generic model*, který charakterizují následující aktivity a činnosti a od nich odvozené edukační aktivity:

- **Práce a učení se s dalšími lidmi** (budování vztahů mimo formální vzdělávání),
- **práce se vzdělávacími zdroji** (ukládání, vyhledávání, strukturování, sdílení),
- **řízení aktivit** (vytváření a účast na aktivitách, které spojují lidi a zdroje),
- **integrace vzdělávání** (propojení učení z různých institucí a zdrojů atp.).⁷⁰

Zhlediska alternativních škol dostávají žáci při budování *PLE* příležitost řídit své učení a přitom pohybem v on-line prostředí přirozeným způsobem zvyšovat své digitální kompetence. Důležitou úlohou digitálního kurátora pak je jejich činnost vhodně podporovat a systematicky rozvíjet – jeho činnost je zde nepostradatelná. To dále rozepisují

---

⁶⁸ TULINSKÁ, Hana. Personal learning environment pro učitele. In: RVP: Metodický portál [online]. [cit. 2018-09-15]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/21327/PERSONAL-LEARNING-ENVIRONMENT-PRO-UCITELE.html/?oblibene=1>

⁶⁹ TULINSKÁ, Hana. Personal learning environment pro učitele. In: RVP: Metodický portál [online]. [cit. 2018-09-15]. ISSN 1802-4785. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/21327/PERSONAL-LEARNING-ENVIRONMENT-PRO-UCITELE.html/?oblibene=1>

⁷⁰ Tamtéž.

například autoři E. Diezmas & P. Manzano,²¹ kteří popsali edukační projekt (zacílený právě na rozvoj digitální gramotnosti), který byl určen pro žáky ve věku odpovídajícímu páté a šesté třídě základní školy. Jádro tohoto projektu spočívalo právě v systematickém budování PLE.

Závěr

Pokud mají knihovny zájem pronikat do sféry formálního vzdělávání a získat zde svůj podíl, stále se zvyšující počet škol, které se (v pedagogicko-didaktickém smyslu) profilují jako alternativní, nemůže zůstat v knihovnické komunitě bez pozornosti – na tuto situaci je třeba adekvátně reagovat a učit se s ní pracovat. Alternativní školy mohou být pro knihovny zajímavým partnerem, nicméně realizace prezenčních kurzů v knihovně založených na bázi frontální výuky, na kterou poukazuje v úvodu zmíněná P. Mazáčová, však s velkou pravděpodobností nepředstavuje pro alternativní školy dostatečně atraktivní nabídku a navázání partnerského vztahu s těmito školami si vyžaduje nové a neotřelé edukační přístupy. **Vzhledem k osobitosti alternativních škol je však pro navazování a realizaci edukační spolupráce nezbytné, aby učící knihovníci vnímali a respektovali hodnoty těchto škol.**

Tento text ukazuje, že digitální technologie či on-line nástroje mohou dobře podporovat pedagogicko-didaktické zájmy alternativní pedagogiky bez toho, aby narušovaly přístupy jí vlastní, a dává knihovnám (respektive učícím knihovníkům) podněty k tomu, jakým směrem orientovat edukační aktivity, které budou pro alternativní školy zajímavé a pro knihovny udržitelné. Toho lze docílit především v tom případě, kdy se pohybujeme v rámci konektivistického paradigmatu, kde se edukační proces, alespoň v oblastech, kde je to vhodné a užitečné,

---

²¹ DIEZMAS, Esther a Pablo MANZANO. PLEs in Primary School: The Learners' experience in The Piplep Project. Digital Education Review [online]. Barcelona, 2016, (29) [cit. 2018-09-15]. ISSN 2013-9144. Dostupné z: <http://revistes.ub.edu/index.php/der/article/view/15445/pdf>

přesouvá do on-line prostředí – důraz na kreativitu či autonomii žáků, ani další rysy alternativní pedagogiky, se přitom při pochopení a dodržení všech stěžejních principů konektivismu nikam nevytratí.

Výhodou konektivistického přístupu může být z pohledu knihoven a učících knihovníků také skutečnost, že vnímá problematiku informací v celé šíři a je z velké části postaven na hodnocení zdrojů, jejich analýze atp., tedy na disciplínách, ve kterých by měli být učící knihovníci obratní. **Kromě toho je napříč textem zmíněno množství inspirativních, konektivisticky ukotvených aktivit realizovaných knihovnami v zahraničí, kde učící knihovník přijímá roli digitálního kurátora.** Ačkoliv jsou některé aktivity popsány v kontextu sekundárního či terciárního vzdělávání, není žádoucí vnímat konektivismus jako přístup vhodný pouze pro tyto vyšší stupně – to dokazuje i skutečnost, že zmíněná *Metodika České školní inspekce pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti*, akcentuje rozvoj osobního vzdělávacího prostředí již od začátku základního vzdělávání.

Zdroje

Tištěné zdroje:

ČERNÝ, Michal. Digitální informační kurátorství v pedagogickém kontextu: od teoretických východisek k jednotlivých nástrojům. Brno: Flow, 2015. ISBN 978-80-88123-03-3.

ČERNÝ, Michal. *Metodik ICT*. Brno: Flow, 2015. ISBN 978-80-88123-05-7.

HUSA, Jiří. Informační technologie a změny paradigmat ve vzdělávání. Praha: Nová Forma, 2015. ISBN 978-80-7453-559-8.

KLEMENT, Milan, Jiří DOSTÁL, Jan KUBRICKÝ a Květoslav BÁRTEK. *ICT nástroje a učitelé: adorace, či rezistence?* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5092-6

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2

E-zdroje:

- BURCLAF, Natalie a Catharine JOHNSON. Teaching Information Literacy via Social Media: An Exploration of Connectivism. *Library Philosophy and Practice (e-journal)* [online]. University of Nebraska – Lincoln, 2016 [cit. 2018-09-15]. ISSN 1522-0222. Dostupné z: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=4175&context=libphilprac>
- ČERNÝ, Michal. Digitální informační kurátorství a jeho využití v konstruktivisticky orientovaném vzdělávání. In: *INFORUM 2015: 21. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích*. Praha, 2015 [cit. 2018-09-15]. Dostupné z: <https://www.inforum.cz/pdf/2015/cerny-michal.pdf>
- ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Metodika pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti*. Praha: ČŠI, 2015 [cit. 2018-09-15]. Dostupné z: <http://www.niqes.cz/Niqes/media/Testovani/KE%20STA%C5%B DEN%C3%8D/V%C3%BDstupy%20KA1/IG/Methodika-pro-hodnoceni-rozvoje-IG.pdf>
- DALECKÝ, František. EDVENTURE DESIGN MODEL: PRAKTICKÉ VYUŽITÍ KONCEPTU PLE. *ProInflow: Časopis pro informační vědy* [online]. Brno: KISK, 2013. 5(2) [cit. 2018-09-15]. ISSN 1804-2406. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/770/903>
- DIEZMAS, Esther a Pablo MANZANO. PLEs in Primary School: The Learners' experience in The Piplep Project. *Digital Education Review* [online]. Barcelona, 2016, (29) [cit. 2018-09-15]. ISSN 2013-9144. Dostupné z: <http://revistes.ub.edu/index.php/der/article/view/15445/pdf>
- KASMAN, Joyce, Brenda VALENZA a Curtis DELLA. Chapter 4: Curation in School Libraries. *Library Technology Reports* [online]. American

Library Association, 2014, **50**(7) [cit. 2018-09-15]. ISSN 0730-9295.

Dostupné z:

<https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/4791/5737>

MALLON, Melissa. Extending the Learning Process: Using the Theory of Connectivism to Inspire Student Collaboration. *CULS Proceedings* [online]. Wichita, Kansas, 2013, **3** [cit. 2018-09-15]. ISSN 2160-942X. Dostupné z:

<https://soar.wichita.edu/bitstream/handle/10057/5571/1833-6771-1-PB.pdf?sequence=1>

MAZÁČOVÁ, Pavlína. Učící knihovník v perspektivě vzdělávání heterogenní školní třídy k informační gramotnosti. *ProInflow: Časopis pro informační vědy* [online]. Brno: Kabinet informačních studií a knihovnictví, **9**(1) [cit. 2018-09-15]. ISSN 1804-2406. Dostupné z:

<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/1611/1850>

MAZÁČOVÁ, Pavlína. Vzdělávací potřeby učících knihovníků v kontextu celoživotního učení pro 21. století. In: HLAĎO, Petr. *ICOLLE 2016: Mezinárodní vědecká konference*. Brno: MENDELU, 2016 [cit. 2018-09-15]. ISBN 978-80-7509-426-1. Dostupné také z:

<http://icolle.mendelu.cz/2016/sbornik.pdf>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020*. Praha: MŠMT, 2015 [cit. 2018-09-15]. Dostupné z:

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie/dz-rgs-2015-2020.pdf

ŘÍMANOVÁ, Radka a Marek MELICHAR. Are There Any Digital Curators in Czech Libraries? *Grey Journal* [online]. 2017, **13**(2) [cit. 2018-09-15]. ISSN 1574-1796. Dostupné z:

<http://ezproxy.muni.cz/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=lls&AN=121127869&lang=cs&site=eds-live&scope=site>

TULINSKÁ, Hana. Personal learning environment pro učitele. In: *RVP: Metodický portál* [online]. [cit. 2018-09-15]. ISSN 1802-4785. Dostupné z:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/21327/PERSONAL-LEARNING-ENVIRONMENT-PRO-UCITELE.html/?oblibene=1>

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNICKÁ RADA ČR. *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020*. Praha, 2016, [cit. 2018-09-15]. Dostupné z:

<http://files.ukr.knihovna.cz/200000226-bbd23bcca2/Koncepce.pdf>

Interaktivní knihy pro děti – výzkum informačního chování

Mgr. Klára Adamcová

absolventka ÚISK Univerzity Karlovy Praha, Městská knihovna Klatovy

Úvod

Interaktivní knihy jsou poměrně novým fenoménem, který svými funkcemi čím dál více zasahuje do oblasti vývoje a vzdělávání dětí, a to nejen těch školou povinných, ale již i těch předškolních, které jsou stále v nižším a nižším věku schopny ovládat různá dotyková zařízení. Názory odborníků se liší a výzkumy potvrzují, že tento nový druh média má na vývoj dítěte jak pozitivní, tak negativní účinky. Záleží jen na rodičích, jaký vliv bude převažovat. Při výběru vhodné interaktivní knihy by měl být kladen důraz na věkově přiměřený obsah, měl by být vyhrazen denní časový limit, po který si bude dítě s knihou hrát, přičemž by neměla při hraní chybět přítomnost a asistence rodiče, protože jediné tato kombinace může být pro dítě a jeho pozitivní vývoj nejpříznivější.

V zahraničí se toto téma řeší zhruba od počátku nového tisíciletí, avšak v českém prostředí se tímto tématem zabývá jen několik studentských závěrečných prací, přičemž žádná z nich se nevěnuje věkové kategorii předškolních dětí.

Výzkum v diplomové práci

Diplomová práce, ze které vycházel související příspěvek na konferenci, se zabývá problematikou interaktivních knih pro děti a zkoumá informační chování dítěte, kterým je chápána práce s dvěma typy knih během interakce. Cílovou skupinou výzkumu jsou děti navštěvující mateřskou školu, které jsou porovnávány ve dvou věkových skupinách.

Obr. 1 Interaktivní kniha Svět zvířat. Zdroj: autorka příspěvku

V praktické části diplomové práce došlo k porovnání papírové knihy s knihou interaktivní v rámci jejich vlivu na učení dítěte a za účelem zjištění, zda má interaktivita vliv na lepší zapamatování informací než interakce s učitelkou mateřské školy a zda jsou děti schopny s interaktivní knihou pracovat.

Výzkum se uskutečnil během tří pracovních dnů ve dvou velikostně odlišných mateřských školách dvou různých měst. Pro získání dat byla zvolena metoda zúčastněného pozorování cílové skupiny při práci s interaktivními knihami, doplněná rozhovory s učitelkami mateřských

škol, ve kterých byl výzkum prováděn. Rozhovory spočívaly v položení 5 otázek, které se týkaly názorů učitelek na knihu a na práci s ní. Zkoumaný vzorek tvořilo celkem 50 dětí, které byly rozděleny do dvou věkových kategorií na 3–4 roky a 5–6 let. Dále byly tyto dvě věkové kategorie rozděleny na dvě skupiny, přičemž jedna pracovala s interaktivní knihou samostatně a druhá naslouchala vyprávění z téže knihy a prohlížela si obrázky, které jim byly ukazovány.

Pro výzkum byla použita interaktivní kniha Svět zvířat z ediční řady Kouzelné čtení, jejímž vydavatelem je známá česká firma Albi Česká republika s.r.o. Zvláštností této knihy je její ovladatelnost pomocí elektronické tužky, která reaguje na přiložení k obrázkům v knize prostřednictvím zvuků a sděluje uživateli informace týkající se daného obrázku.

Průběh sběru dat byl následující: nejdříve proběhla interakce s knihou, následně děti kreslily tematické obrázky toho, co si zapamatovaly, respektive co se právě dozvěděly z knihy. Nakonec proběhlo testování, kdy byly děti zvány po dvojicích na testovací místo a bylo jim pokládáno 10 otázek vztahujících se k obsahu knihy. Při vyhodnocování bylo porovnáváno pohlaví, věkové kategorie (3-4) roky a (5-6) let, druh práce s knihou a druh školky.

Pro dosažení konkrétnějších výsledků byli respondenti rozděleni do jednotlivých skupin podle věku na mladší a starší, podle pohlaví na dívky a hochy, dále dle typu práce s knihou na samostatnou práci a předčítání, a podle konkrétní mateřské školy na školu větší a menší. V programu Microsoft Excel byly vytvořeny tabulky, do kterých byly přepočtem dosažených bodů a maxima dosažených bodů dosazeny vypočítané procentuální úspěšnosti jednotlivých kategorií.

Výsledky výzkumu

Nejlépeších výsledků dosáhly starší dívky, které měly 71% úspěšnost, oproti tomu starší hoši dosáhli 60% úspěšnosti. Mladší hoši dosáhli úspěšnosti pouze 41 % a mladší dívky 59 %. Starší hoši tedy byli pouze

o jedno procento úspěšnější než mladší dívky. Z hlediska typu práce s knihou se dětem více dařila samostatná práce, kde dosáhli úspěšnosti o 10 % vyšší než u předčítání. Nejhuře dopadli mladší chlapci z menší mateřské školy v předčítání, kteří dosáhli pouze 20% úspěšnosti a nejlépe naopak dopadly starší dívky z menší mateřské školy v samostatné práci a starší dívky z větší mateřské školy v předčítání, obě tyto skupiny dosáhly shodně 80% úspěšnosti. Mezi dvěma věkovými kategoriemi byla v obou předškolních zařízeních úspěšnější skupina starších dětí se 66 %, zatímco mladší děti dosáhly pouze 51 %. Z obou mateřských škol lepších výsledků dosáhla ta větší, avšak rozdíl není nikterak zásadní, jelikož se jedná pouze 2 %. Celkový průměr úspěšnosti všech dětí z obou mateřských škol je 58 %.

Obr. 2 Děti při samostatné práci s knihou – větší mateřská škola.

Zdroj: autorka příspěvku

V průběhu výzkumu se vynořilo několik omezení, která jsou níže popsána. Jejich definice by mohla přispět budoucím výzkumům, které by se díky těmto informacím mohly v této problematice lépe zorientovat a daným omezením se tak vyhnout.

Jedním ze základních limitů je výběr vhodných prostředků, které jsou k výzkumu použity. Je důležité, aby jejich obsah byl vhodný pro danou věkovou kategorii, která tvoří zkoumaný vzorek. Nutno brát v potaz to, že v mateřské škole se vyučuje podle určitého metodického postupu, začíná se od toho, co děti znají, tedy od konkrétního k abstraktnímu. Možná z tohoto důvodu byla tematika lesních zvířat zejména pro děti mladší věkové skupiny velmi obtížná. A jelikož z hlediska vývoje dochází v předškolním věku k největším změnám, bylo by vhodné zaměřit se na každou věkovou skupinu zvlášť. Nicméně vzhledem k tomu, že tato diplomová práce svým výzkumem nenavazovala na žádnou předchozí tuzemskou práci, je považována za pilotní výzkum, který může posloužit následujícím šetřením jako jakýsi předvýzkum.

Dále bylo zjištěno, že děti lépe spolupracují s člověkem, kterého znají, tedy se svou učitelkou než s výzkumníkem. Při zúčastněném pozorování by proto bylo vhodné se na výzkumu podílet s mateřskou školou alespoň tím, že výzkumník bude mít k dispozici určité pracovníky, které děti velmi dobře znají a na které jsou zvyklé. Tím by se dalo předejít projevům jejich stydlivosti a dala by se tak eliminovat jejich nechuť ke spolupráci.

Závěr

Diplomová práce porovnávala dva způsoby interakce s knihou za účelem zjištění, ze kterého druhu interakce si děti zapamatují více informací a který druh tak bude pro učení dítěte přínosnější. Rozšiřuje poměrně malé množství informací o interaktivních knihách a jejich vlivu na vývoj dítěte v předškolním období, které zatím jsou v českém prostředí k dispozici, a svým obsahem přispívá k otevření diskuze ohledně navazujících výzkumů, které se tématu mohou chopit z mnoha různých

úhlů pohledu. Tyto výzkumy by se v budoucnu mohly zaměřit zejména na pozorování interaktivních knih a jejich vlivu na učení a chování dítěte v delším časovém horizontu, nebo by mohly porovnat vliv více druhů interaktivních knih. Interaktivní knihy jsou poměrně novinkou, jak v oblasti herního vybavení, tak vzdělávacích prostředků, a je proto nutné, aby se v českém, nebo alespoň evropském prostředí zkoumal jejich vliv na vývoj člověka a na způsoby jeho uvažování, učení a chování. Tato práce by mohla být užitečná i pro české knihovny, které začínají rozšiřovat svoji nabídku služeb o půjčování elektronických dotykových zařízení a čteček elektronických knih a které by se tak měly pro zachování své funkce kulturního, vzdělávacího a společenského centra začít soustředit i na využívání a nabídku všech druhů interaktivních knih a brát v potaz jejich vzdělávací hodnoty, které jsou nesporné.

Návrh redesignu webového sídla Městské knihovny Havířov

Mgr. Jana Přeliášová

Ostravská univerzitní knihovna

Internet obsahuje několik milionů webových stránek, na kterých se nachází velké množství informací, a je velice důležité v nich najít to, co potřebujeme. Proto je nutné, aby webová sídla byla nejen snadno dohledatelná, ale pro uživatele také použitelná. Tímto problémem se zabývají webdesignéři.

Tvorba webového sídla není jednoduchá a webdesignéři potřebují nejdříve zjistit informace o firmě, která webové sídlo provozuje, a o uživateli, kteří budou stránky navštěvovat. Tyto informace získává webdesignér pomocí webových analytik nebo uživatelských testování. Na tomto základě probíhá vytváření nejdůležitějších částí webu, konkrétně je stanovena informační architektura a i celková konstrukce webového sídla. Dobře fungující webová sídla spoléhají právě na správnou informační architekturu, ne na to, jak stránky vypadají.

Pro knihovnu reprezentuje webové sídlo způsob prezentace služeb, fondů a samotné existence. Bývá místem prvního setkání s knihovnou a kromě jiného poskytuje signální informace. Městská knihovna Havířov se rozhodla neuspokojivý stav svých webových stránek řešit již po několikáté. Avšak doposud nikdy nebylo dosaženo uspokojivého výsledku.

Protože se moje studijní zaměření, zvláště v bakalářské práci, zaměřovalo na informační architekturu a prostředí knihoven, rozhodla jsem se podat Městské knihovně Havířov ve věci redesignu jejich webových stránek pomocnou ruku. Chtěla jsem vytvořit nové rozvržení webových stránek pomocí metody wireframů a otestovat toto rozvržení

pomocí person⁷² vytvořených dle skupin uživatelů webového sídla. V okamžiku, kdy by knihovna disponovala takovým otestovaným návrhem, mohla by jej předložit firmě, která webové stránky zpracovává. Ta by dodala stránkám design a provedla zhotovení. Výsledkem by tak mohly být po letech pokusů funkční stránky přizpůsobené uživatelům.

Nejdříve jsem potřebovala zjistit základní informace o samotné Městské knihovně v Havířově, o jejích uživatelích a službách, způsobu komunikace se čtenáři, pořádaných akcích atd.

Hlavními zdroji informací byli vedoucí městské knihovny, potom webové stránky knihovny. Komunikovala jsem převážně s paní ředitelkou a jejím zástupcem. Potřebovala jsem široké spektrum informací, které se týkaly způsobu komunikace čtenářů s knihovnou, budoucí strategie atd. Jako způsob zjišťování jsem si vybrala rozhovor, který jsem rozdělila do dvou okruhů. První okruh se týkal popisu knihovny a vyhlídek do budoucna. Druhý okruh se týkal otázek na uživatele knihovny a webové sídlo a byl velmi důležitý pro vytvoření person. Tímto způsobem jsem zjistila, že jsou tři základní skupiny uživatelů webového sídla knihovny. Mezi ně patří:

- Děti do 15 let,
- dospělí,
- senioři.

Bylo také zjištěno, že nejzákladnějšími částmi webového sídla jsou např. aktuality, kontakty, katalog apod. K ověření informací byl použit Google Analytics, který získané předpoklady potvrdil. Dále bylo zjištěno, že existuje čím dál větší tendence navštěvovat web prostřednictvím mobilních zařízení. Protože knihovna v dané době neměla mobilní verzi webového sídla, bylo toto zjištění velmi důležité. Dalším zdrojem informací o webovém sídle byl výsledek heuristické analýzy (kterou

---

⁷² Persona je fiktivní osoba, odpovídající obrazu člověka s jeho informačními potřebami a chováním.

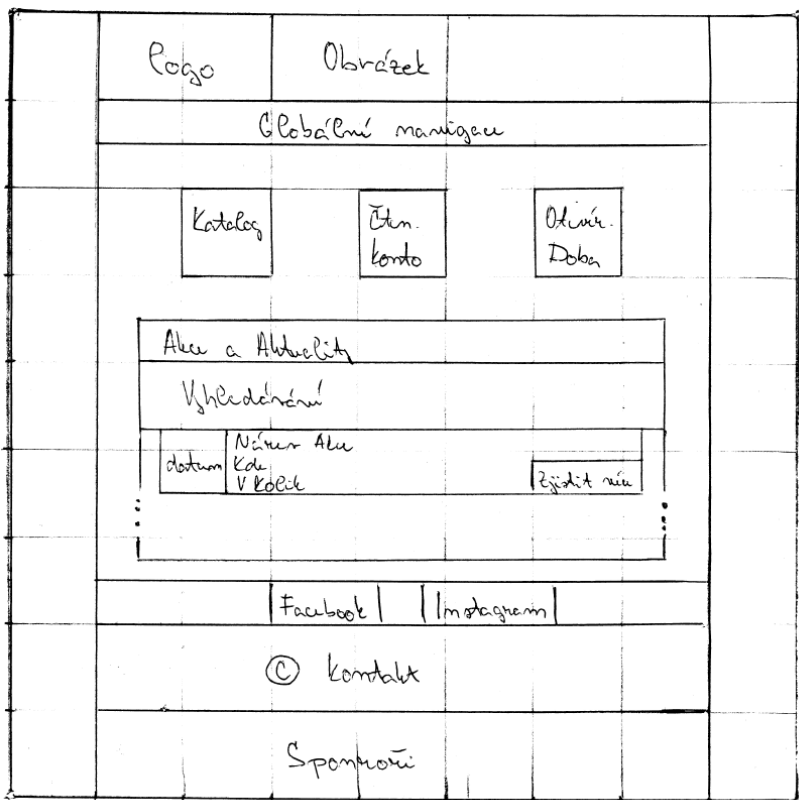
jsem provedla v rámci bakalářské práce). Mezi problémy, které respondenti identifikovali, byl např. příliš velký obrázek na domovské stránce nebo využití několika druhů písem.

Dalším krokem v procesu redesignu stránek bylo vytvoření person pro jednotlivé cílové skupiny. Byly vytvořeny čtyři osoby odpovídající třem různým skupinám uživatelů webového sídla (viz výše). Dvě osoby, byly vytvořeny pro cílovou skupinu „dospělí“, protože se jedná o skupinu nejrozsáhlejší. Zároveň byly vytvořeny úkoly, které měla každá persona na webovém sídle provést. Tyto úkoly se týkaly nejdůležitějších částí webového sídla, obsahovaly úkoly jako např. nalézt katalog nebo zjistit kontakt na pracovníka dané pobočky. Tyto osoby měly poté sloužit k testování návrhu webového sídla.

Poté jsem přistoupila k samotnému návrhu. Při navrhování informační architektury webového sídla jsem vycházela ze zjištěných informací:

- Organizační systém – bylo vybráno hierarchické uspořádání obsahu;
- navigační systém – byla vytvořena globální a lokální navigace, jejíž umístění bylo vybráno na základě standardizace;
- vyhledávací systém – nebyl potřeba, protože webové sídlo není tak rozsáhlé;
- popisovací systém – k popisu jednotlivých stránek bude po naprogramování webového sídla použito klíčových slov a jednotlivé vztahy mezi stránkami budou uloženy v metadatech.

Poté přišel na řadu samotný návrh webového sídla. Při něm byla použita metoda „Mobile first“, kdy se vychází z jednoduchého rozlišení pro mobilní zařízení a postupuje se směrem k větším obrazovkám. Tím se zvyšuje i složitost webového sídla. V procesu návrhu vznikly celkem čtyři wireframy. Dva zobrazovaly mobilní verzi a dva desktopovou verzi stránek, jeden z nich zobrazoval domovskou stránku a jeden podstránku.

Obr. 2 Návrh wireframu pro desktopovou verzi. Zdroj: autorka příspěvku

Jak je vidět na obrázku 1, všechny nejdůležitější části webového sídla (akce a aktuality, otevírací doba, katalog, čtenářské konto nebo kontakt apod.) jsou zobrazeny tak, aby je uživatel viděl už při vstupu na domovskou stránku. Tím ulehčujeme uživateli nalezení nejčastěji hledaných informací. Podobně byly zhotoveny také další wireframy s podrobným popisem.

Po návrhu a popisu všech wireframů přišlo na řadu testování. Pomocí person a vcítění do nich probíhalo testování. Bylo se potřeba za-

myslet nad tím, skrze jaká zařízení budou uživatelé přistupovat, jak budou hledat, jaké budou jejich postupy ve vazbě na jejich schopnosti a zkušenosti. Všechny nové wireframy byly úspěšně otestovány a všechny připomínky byly zapracovány do diplomové práce, která byla poté dána k dispozici Městské knihovně Havířov k případnému dalšímu použití.

Po navržení stránek a jejich naprogramování by bylo samozřejmě potřeba celé sídlo optimalizovat pro vyhledávače, např. Google, a také by bylo potřeba sídlo dále testovat a případně inovovat, aby byla jeho podoba co nejlepší a nejlépe využitelná.

Rozvoj informační gramotnosti předškolních dětí ve veřejných knihovnách – výsledky výzkumu

*Bc. Andrea Waltlová
Masarykova univerzita*

Príspevek predstavuje výsledky výzkumu, který byl realizován v rámci bakalářské práce, jejíž plný text je dostupný v informačním systému Masarykovy univerzity⁷³. Než přejdeme přímo k výsledkům, je nutné říci, čím se práce zabývala a jaké měla cíle.

Teoretická část práce poskytuje úvod do oblasti informační gramotnosti, zmiňuje modely pro rozvoj informační gramotnosti, aktuální situaci informačního vzdělávání v České republice, spolu s popisem kognitivního vývoje dětí v předškolním věku a vhodnými metodami výuky. Nejdůležitější kapitolou teoretické části je obsahová analýza strategických a kurikulárních dokumentů, která přispívá ke splnění cíle teoretické části práce, kterým bylo zjistit, jak je oblast informační gramotnosti zasazena do kurikulárních a strategických dokumentů České republiky.

Důležité je také zmínit, že celá práce se nejvíce ztotožňuje s definicí informační gramotnosti dle metodiky NIQES:

1. „identifikovat a specifikovat potřebu informací v problémové situaci,
2. najít, získat, posoudit a vhodně použít informace s přihlédnutím k jejich charakteru a obsahu,

---

⁷³ <https://is.muni.cz/th/ud4yh/>

3. zpracovat informace a využít je k znázornění (modelování) problému,
4. používat vhodné pracovní postupy (algoritmy) při efektivním řešení problémů,
5. účinně spolupracovat v procesu získávání a zpracování informací s ostatními,
6. vhodným způsobem informace i výsledky práce prezentovat a sdílet,
7. při práci dodržovat etická pravidla, zásady bezpečnosti a právní normy,
8. to vše s využitím potenciálu digitálních technologií za účelem dosažení osobních, sociálních a vzdělávacích cílů.⁷⁴

Tato definice byla zvolena, protože metodika NIQES mimo jiné obsahuje indikátory dosažené úrovně informační gramotnosti pro žáky 1. tříd základních škol, které jsou v práci považovány za pomyslný cíl informačního vzdělávání předškolních dětí. Tyto indikátory si můžete prohlédnout v příloze metodiky NIQES nebo v příloze bakalářské práce.

Výzkumná část práce obsahuje popis kvantitativního výzkumu, který je realizován pomocí dotazníkového šetření. Tato část práce si dala poněkud širší cíl, a to zmapovat aktivity veřejných knihoven v ČR týkající se informačního vzdělávání předškolních dětí.

Základní informace o výzkumu

Jedná se tedy o kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření. Výzkum proběhl v březnu 2018. Dotazník měl 27 otázek, z toho 8 ote-

---

⁷⁴ NIQES: Metodika pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti. *Niqes: Národní systém inspekčního hodnocení vzdělávací soustavy* [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2015 [cit. 2018-09-09]. Dostupné z: <http://www.niqes.cz/Metodika-gramotnosti/Metodika-pro-hodnoceni-rozvoje-informacni-gramotno>

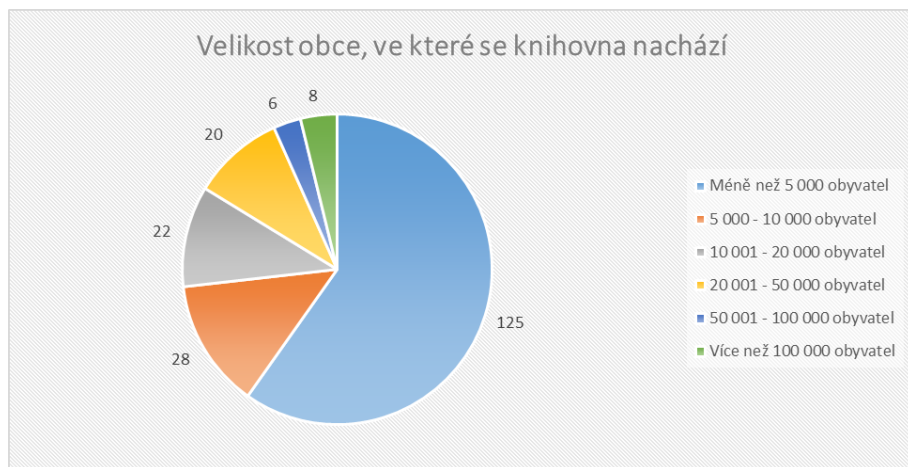
vřených a 19 uzavřených, jeho celé znění je uvedeno v příloze plného textu bakalářské práce.

Distribuce dotazníku proběhla za pomoci Svazu knihovních a informačních pracovníků (SKIP), a to v rámci akce „Březen – měsíc čtenářů 2018“, dotazník byl rozeslán skrze e-mailovou konferenci SKIPu a byl vyvěšen na webových stránkách SKIPu. Do výzkumu se celkem zapojilo 209 knihoven.

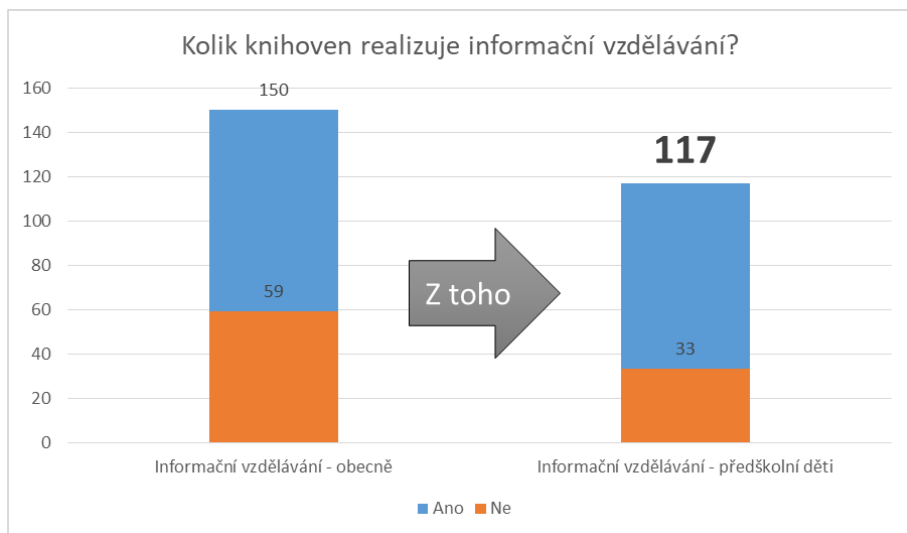
Samotné výsledky

Důležité je zmínit, že v prezentaci ani v tomto příspěvku nejsou zmíněny všechny výsledky, pro zbytek výsledků opět doporučuji prohlédnout si celý text práce.

Jak je již zmíněno výše, do výzkumu se zapojilo 209 knihoven, z toho bylo 205 knihoven základních, 2 krajské, 1 specializovaná a 1 knihovna zřízená Ministerstvem kultury. Graf č. 1 zobrazuje velikost obce, ve které se knihovny nachází. Je zde možné pozorovat, že čím větší obec nebo město, tím méně je zapojených knihoven, tzn. že se zapojily převážně knihovny z malých obcí a měst.

Graf 1 Velikost obce, ve které se nachází knihovna. Zdroj: autorka příspěvku

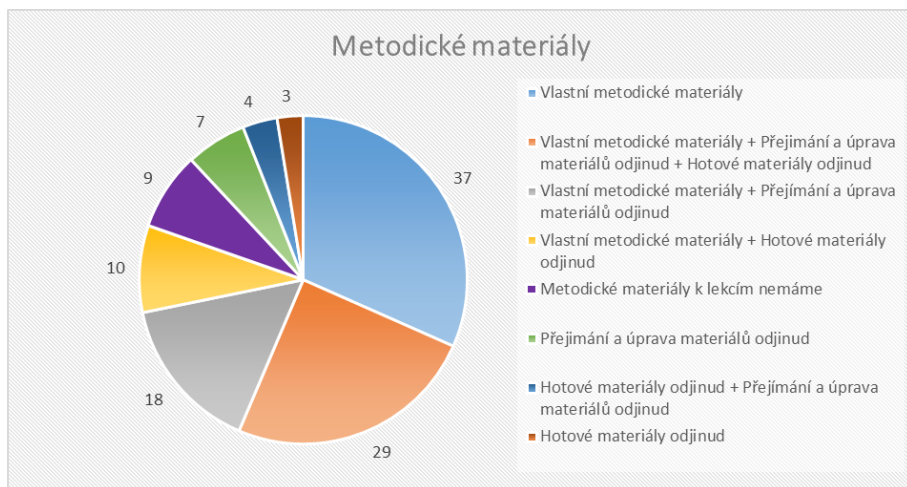

Graf 2 Informační vzdělávání v knihovnách. *Zdroj: autorka příspěvku*

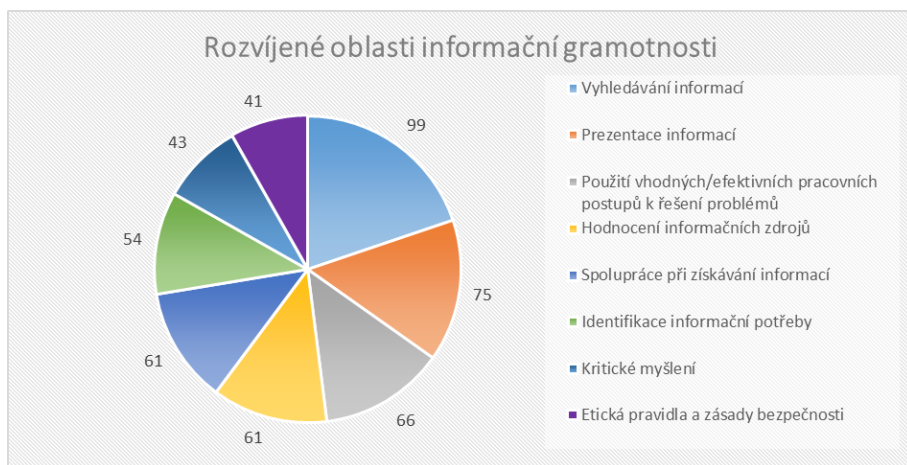
Dále bylo samozřejmě nutné zjistit, kolik knihoven vůbec realizuje informační vzdělávání a kolik z nich informační vzdělávání realizuje pro předškolní děti. V grafu č. 2 můžete vidět poměr knihoven, které informační vzdělávání realizují, a těch, které ne. Důležité je číslo 117, které označuje počet knihoven, které realizují informační vzdělávání pro předškolní děti, s těmito knihovnami je pracováno v dalších výsledcích.

Jedna z dalších otázek se zabývala metodickými materiály. Z odpovědí vyplynulo, že většina knihoven využívá metodické materiály, případně kombinaci vlastních metodických materiálů a již hotových materiálů z jiného zdroje (graf č. 3).

V návaznosti na již zmíněnou definici informační gramotnosti bylo zjišťováno, na které oblasti informační gramotnosti se knihovny ve svém informačním vzdělávání zaměřují. Graf č. 4 zobrazuje odpovědi. Všechny oblasti jsou poměrně podobně zastoupeny, za zmínku stojí nejméně zastoupená oblast, kterou je trochu překvapivě oblast etiky a zásad bezpečnosti.

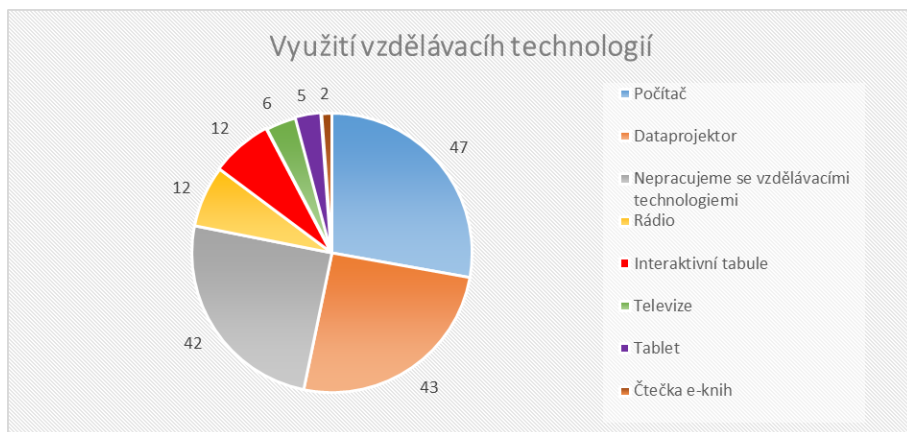

Graf 3 Metodické materiály. *Zdroj: autorka příspěvku*

Graf 4 Oblasti informační gramotnosti. *Zdroj: autorka příspěvku*

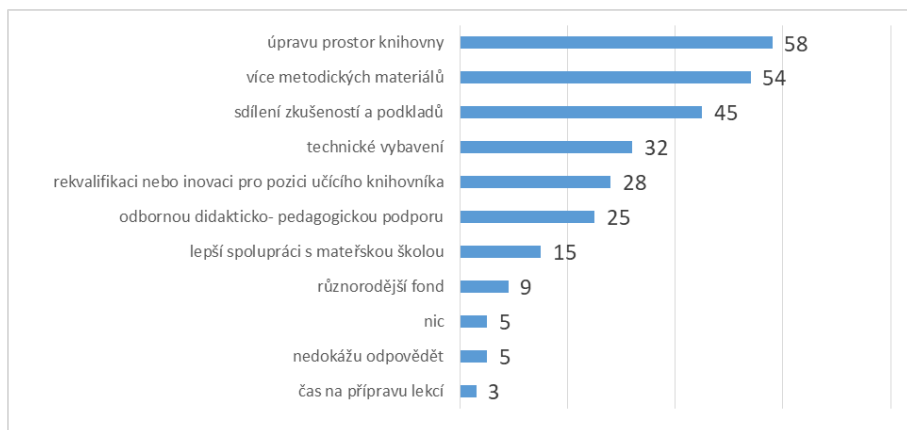

Graf 5 Vzdělávací technologie. Zdroj: autorka příspěvku

Jedna z dalších otázek zjišťovala, jaké vzdělávací technologie knihovny využívají (graf č. 5). Na výběr byly možnosti: tablet, počítač, čtečka e-knih, interaktivní tabule, dataprojektor, televize a rádio anebo vlastní možnost. Zajímavé je, že 42 knihoven odpovědělo, že vzdělávací technologie vůbec nevyužívá. Samozřejmě vzhledem k tomu, že bylo v otázce možno zvolit více odpovědí, mohl by být tento počet zavádějící, pokud bychom tedy brali v úvahu knihovny, které odpověděly pouze „Nepracujeme se vzdělávacími technologiemi“, tak bychom se dostali na číslo 39, což je pořad třetí nejčastější zvolená možnost.

Jedna z otevřených otázek žádala knihovny, aby vypsaly všechny názvy lekcí informačního vzdělávání pro předškoláky v jejich knihovně, na které si vzpomenou. *Velmi často se zde vyskytují různé názvy související s ročními obdobími (39). Často se také objevují pohádkové názvy (32). Dále se poměrně často opakovalo seznámení s knihovnou nebo poprvé v knihovně (21). Časté jsou také lekce se zvířátky (16).*

Objevily se i názvy, ze kterých je zřejmé, že by mohly rozvíjet některou oblast informační gramotnosti – *Dvanáct měsíčků, aneb vím, koho o jahody poprosím, Ve školce je prasátko(etika), Hlavičku mám na nápa-dy, Hledám, hledáš, hledáme..., Teta to zase plete.*

Graf 6 Zkvalitnění informačního vzdělávání pro předškoláky.

Zdroj: autorka příspěvku

Jako poslední výsledek bych zde uvedla přání a vize knihoven. Tomuto tématu byla věnována jedna dobrovolná otevřená a jedna povinná uzavřená otázka. Knihovny mají nejvíce zájem o úpravu prostor knihovny (58), o více metodických materiálů (54) a s tím spojené sdílení zkušeností a podkladů (45). Všechny odpovědi zobrazuje graf č. 6.

V otevřené otázce mohly knihovny vepsat jakoukoli odpověď či přání. Tato přání ve výsledku ve velké míře korespondují s předchozím grafem, kde je znovu vidět například potřebu více podkladů pro lekce. Nejzajímavější odpovědi jsou uvedené níže:

„Přidávání nových témat do lekcí a přidávání nových ‚moderních‘ postavček do lekcí.“

„Zajištění větších prostor a získání mladého knihovníka/ce s nadšením a neotřelými nápady, abych mohla v klidu odejít do důchodu.“

„Přidání nových témat lekcí. V nabídce mám 9 různých lekcí, ale některé školky v průběhu roku navštíví všechny lekce a další rok si děti programy stále pamatují.“

*„Velmi bych uvítala kurzy pro knihovníky zaměřené na toto téma.“
(pozn. na téma inf. vzdělávání pro předškoláky)*

„Rozšíření podvědomí nejen o lekcích, ale o všech aktivitách v knihovně a rozšíření zájmu o knihovnu samotnou, byla bych ráda, aby se knihovna stala místem setkávání dětí a rodičů.“

A co to znamená pro praxi?

Praxe se například dotýká využití vzdělávacích technologií, zde se musím ptát: – Nebylo by možné efektivně využít i jiné technologie než počítač a dataprojektor?

Dále zde lze pozorovat velký zájem o vylepšení prostor knihoven a o nové metodické materiály, případně o sdílení více metodických materiálů. Zde je ale třeba uvažovat, že již existují nějaká místa pro sdílení materiálů:⁷⁵ – Jakto, že o nich knihovny neví? Obsahují dostatek materiálů? Jak zvýšit počet materiálů?

Východiskem by mohly být například univerzity, kde by bylo možné tvořit metodiky lekcí v rámci vyučovacího předmětu. Pro studenty by to byla možnost vytvořit výstup z učiva, který se doopravdy využije v praxi.

Samozřejmě mnoho z těchto otázek se dotýká problémů jako je financování, vzdělávání knihovníků a naráží například na slabé stránky knihoven, které jsou uvedené v Koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020, zde uvedu pouze dva příklady:

„Chybějící systém celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven; nedostatečná kvalifikace pracovníků v některých oblastech, např. digitální gramotnost, pedagogické dovednosti, marketing, management; malý důraz na osobní rozvoj.“⁷⁶

---

⁷⁵ Například <http://metodika.knihovna.cz/>

⁷⁶ Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020. Ústřední knihovnická rada ČR [online]. c2012 [cit. 2018-09-26]. Dostupné z: <http://files.ukr.knihovna.cz/200000226-bbd23bcc2/Koncepce.pdf>

„Neefektivní systém odměňování zaměstnanců minimálně motivující k celoživotnímu učení a ke zvyšování kvality VKIS, který působí odliv kvalifikovaných pracovníků z oboru či brání zájmu mladých odborníků o uplatnění v knihovnách. Knihovny nebudou mít dostatek způsobilých pracovníků k poskytování moderních služeb.“⁷⁷

Omezení výzkumu – příležitost pro další výzkum?

Na závěr bych zmínila asi největší omezení výzkumu, a tím je pojetí pojmu informační gramotnost a informační vzdělávání. V zahraničí byl na toto téma realizován výzkum, z kterého vyplynuly 4 kategorie, jak lze pojímat informační gramotnost – jako intelektuální proces, jako schopnost využívat nástroje a programy informačních technologií pro přístup k informacím, jako nedílnou součást každodenního života a jako prostředek, kterým lze dosáhnout požadovaného výsledku.⁷⁸

V České republice žádný podobný výzkum realizován nebyl, takže vlastně vůbec nevíme, jak si knihovníci v knihovnách pojem informační gramotnosti a informačního vzdělávání vysvětlují.

Zdroje

NIQES: Metodika pro hodnocení rozvoje informační gramotnosti.

Niqes: Národní systém inspekčního hodnocení vzdělávací soustavy [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2015 [cit. 2018-09-09]. Dostupné z:

<http://www.niqes.cz/Methodika-gramotnosti/Methodika-pro-hodnoceni-rozvoje-informacni-gramotno>

---

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ DEMASSON, Andrew, Helen PARTRIDGE a Christine BRUCE. How do public librarians constitute information literacy?. *Journal of Librarianship and Information Science* [online]. 2017, 096100061772612- [cit. 2018-09-09]. DOI:

10.1177/0961000617726126. ISSN 0961-0006.

Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0961000617726126>

Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020.
Ústřední knihovnická rada ČR [online]. c2012 [cit. 2018-09-26]. Dostupné z:

<http://files.ukr.knihovna.cz/200000226-bbd23bcc2/Koncepce.pdf>

DEMASSON, Andrew, Helen PARTRIDGE a Christine BRUCE. How do public librarians constitute information literacy? *Journal of Librarianship and Information Science* [online]. 2017, 096100061772612- [cit. 2018-09-09]. DOI: 10.1177/0961000617726126. ISSN 0961-0006. Dostupné z:

<http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0961000617726126>

Rozvíjení informační gramotnosti v laboratorní základní škole: příležitost pro knihovny

Bc. Marta Zonková

Kabinet informačních studií a knihovnictví

Role knihoven ve 21. století se vyvíjí. Nejedná se již o skladiště knih s možností výpůjčky, ale svoje místo si našly také v komunitní a vzdělávací sféře. V oblasti vzdělávání je aktuálním tématem informační gramotnost jako souhrnné označení pro kompetence a dovednosti, které umožňují jedinci komplexně pracovat s informacemi a orientovat se v množství potenciálně irelevantních, redundantních nebo cíleně mylných dat. Dnešní společnost je označována přívlastkem informační. Informační gramotnost se tak stává základním předpokladem pro úspěšný profesní i soukromý život.

Způsob rozvíjení informační gramotnosti se může lišit dle druhu vzdělávací koncepce. Alternativní školy mohou být v tomto ohledu inspirativní pro edukační praxi v knihovnách, protože svým přístupem mají blíže k neformálnímu vzdělávání. V tomto případě se jedná konkrétně o práci s informační gramotností na poli vyučování v laboratorní škole.

Alternativní vzdělávání a laboratorní školy

Laboratorní školy spadají do konceptu alternativního vzdělávání nebo alternativních škol. Pojmů, které označují tento koncept, je nepřehledné množství. Nicméně se jedná o označení škol, vzdělávacího programu nebo výukových metod, které se svým pojetím odkloňují od tradičních či většinových převládajících škol. Alternativní školy mohou působit ve formálním vzdělávání a jejím zřizovatelem může být stát i soukromý

subjekt. Způsoby, jakými se odlišují od běžných škol, mohou být různé včetně jejich kombinací. Zakladatel České asociace pedagogického výzkumu Jan Průcha stanovil několik bodů možných odlišností alternativního vzdělávání od toho běžného. Je to uchopení hodnocení žáka, pozměněný obsah a cíl vzdělávání, způsob organizace života ve škole nebo organizace výuky, vztahy s rodiči nebo komunitou a pozměněné edukační prostředí⁷⁹. Do alternativního vzdělávání spadají například také školy Waldorfské, Montessori, ScioŠkoly, Začít spolu i Lesní školy.

V případě laboratorních škol se jedná o vzdělávací model, který pokrývá mateřské, základní nebo střední školy. Za zakladatele tohoto alternativního vzdělávání je považován americký pedagog John Dewey, který působil na přelomu 19. a 20. století a založil první laboratorní školu, která byla přidružena k Chicagské univerzitě. Laboratorní školy jsou od svého založení provázány s mateřskou univerzitou, vysokou školou nebo jinou vzdělávací institucí. Od ní čerpají poradenskou službu pedagogům, externí odborníky či technické zázemí. V tomto směru jsou podobné fakultním školám, které vznikají při určité fakultě. Nicméně laboratorní školy nejsou takto oborově zaměřené. Vzdělávání se odehrává formou experimentální výuky, kdy dochází k aktivnímu zúčastnění žáka. Dále se laboratorní školy zaměřují na použitelnost samotného učiva do praktického života. Přístup k jednotlivým žákům je také značně individuální, aby byly naplněny jeho vlastní stanovené vzdělávací cíle nebo došlo k pochopení látky, ve které je slabší. K usnadnění celosvětové koordinace byla založena Mezinárodní asociace laboratorních škol (The International Association of Laboratory Schools). V rámci jejího působení jsou pořádány konference, semináře a setkání, kterého slouží k seznamování jednotlivých škol či navazování spolupráce. Asociace také vydává vlastní recenzovaný časopis v režimu Open Access.

---

⁷⁹ PRŮCHA, Jan, 2012. Jak tedy chápat pojem „alternativní škola?“. PRŮCHA, Jan. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, s. 25–27. ISBN 978-80-7178-999-4.

Pro provedení případové studie byla vybrána laboratorní základní škola Labyrinth, která byla v době provedení výzkumu jedinou svého druhu v České republice. Byla otevřena v září 2016 a jejím sídlem jsou zrekonstruované prostory na Žerotínově náměstí v Brně. Labyrinth zaštiťuje Masarykova univerzita a je pojat jako devítiletá soukromá základní škola s bilingvním programem. Škola pracuje s několika odlišnými metodami ve výuce než běžné školy. Používá tematickou integrovanou výuku a dochází ke dvojímu hodnocení žáka, jak ze strany učitele, tak sebehodnocení samotným žákem, organizace výuky není rozdělena do hodin, ale do plynule navazujících bloků. Dále dochází k průběžné komunikaci s rodiči žáků formou rodičovských kaváren, kde žáci prezentují své výsledky. V rámci uspořádání zázemí tříd nejsou přítomné katedry pro učitele a nábytek pro žáky je pohyblivý pro možnost uspořádání dle potřeby (samostatné stoly, týmové apod.) ZŠ Labyrinth dodržuje filozofii laboratorních škol dle Johna Deweyho. Škola se zaměřuje na vytváření bezpečného, podpůrného prostředí pro osobnostní růst žáka a motivování do aktuálního i budoucího vzdělávání. Pro rozvoj sociálně-emocionálních kompetencí a kompetencí člověka žijícího v 21. století si škola stanovila sedm základních hodnot: respekt, ohleduplnost, výjimečnost, mravnost, odpovědnost, odolnost a harmonii. Jako formální vzdělávací instituce také dodržuje Rámcový vzdělávací program zadaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Výzkum

Výzkum byl proveden formou případové studie. Proběhla pozorování vyučovacího dne první a druhé třídy, nahlédnutí do výukových materiálů a rozhovory s pedagogy. Cílem výzkumu bylo zjištění, jakým způsobem jsou ve výuce ZŠ Labyrinth zastoupena témata informační gramotnosti. A dále, jaké jsou, s ohledem na věk žáků, využívány metody pro její rozvíjení. Informace z jednotlivých metod výzkumu byly rozděleny do oblasti žáka a oblasti pedagoga. Obě oblasti měly vlastní podkategorie:

Oblast žáka:	Oblast pedagoga:
Identifikování informační potřeby	Definování informační gramotnosti
Zdroj pro vyhledávání/čerpání informací	Důležitost informační gramotnosti
Vyhledávání informací ve zdrojích	Odborné vzdělání pedagogů
Hodnocení věrohodnosti informací	Nadstavbové vzdělání pedagogů
Postup použití dohledaných informací	Tvorba materiálů
Metoda předání/prezentace informací	

Z analýzy získaných dat vyplynulo, že ve zkoumané instituci je informační gramotnost považována za jednu z nejdůležitějších kompetencí pro dnešní dobu. Nicméně způsob jejího rozvíjení není přímo zakotven do vzdělávání učitelů a objevuje se spíše jako doplněk k výuce kritického myšlení. Ve škole dochází k rozvíjení informační gramotnosti v rámci tematické integrované výuky formou plnění zadaných úkolů a vedení žáků ke kladení vlastních otázek, ale není tak činně cíleně. To rozvíjí schopnost identifikovat vlastní informační potřebu. Žáci nejvíce pracují s tištěnými zdroji nebo přednesy vyučujících, což je ovlivněno jejich věkem a úrovní čtenářských dovedností.

Závěr

Výzkumné otázky se také dotkly možnosti spolupráce mezi školou a knihovnami. Ty by mohly zaštitit vzdělávání informační gramotnosti. Laboratorní škola ze své podstaty preferuje externí spolupráci s odborníky na probíranou tematiku. Nicméně by bylo nutné, aby lekce byly vytvořeny na míru instituci a v souladu s její integrovanou tematickou výukou společně s nastavením požadované úrovně látky. Jedná se o příležitost rozšířit spolupráci mezi formálním a neformálním vzděláním nejen v tomto případě, ale napříč republikou. Knihovny mohou sloužit jako garanti rozvíjení informační gramotnosti.

Analýza služeb pro teenagery v Knihovně Jiřího Mahena v Brně

Bc. Eliška Charoušková

Kabinet informačních studií a knihovnictví, FF MU

Uživatelé jsou to nejcennější, co knihovny mají, bez nich by byly pouze budovami se sbírkou dokumentů, které leží bez využití na policích. V současné době, kdy internet a široké spektrum služeb jsou součástí každodenního života velké části populace, jsou knihovny nuceny se posunout od pouhého půjčování knih dál. Aby si stávající uživatelé udržely a získávaly nové, začaly zavádět služby, které by měly návštěvu knihovny zpříjemnit.

Uživatelé knihoven jsou často velmi nesourodou skupinou různých věkových kategorií a každá z nich má jiné specifické potřeby. Bakalářská práce⁸⁰, jejíž představení na konferenci proběhlo, je věnována službám, které jsou cílené na teenagery.

Teoretická část

Práce se skládá z teoretické a empirické části. V teoretické je nejprve vymezen pojem teenager pro účely práce jako osoba od 11 do 19 let, která ještě nestuduje vysokou školu. Poté jsou popsány potřeby teenagerů jako uživatelů knihovny a je uvedeno několik výzkumů, které se týkaly mládeže v knihovnách. Dále je představeno několik trendů ve službách pro teenagery, jmenovitě tzv. teen space, tedy samostatné oddělení pro mládež, které je odděleno od dětského, půjčování komiksů a desko-

---

⁸⁰ CHAROUŠKOVÁ, Eliška. Analýza služeb pro teenagery v Knihovně Jiřího Mahena v Brně [online]. Brno, 2018 [cit. 2018-09-29]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/wzb80/>>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Pavlína Mazáčková.

vých her, využívání sociálních sítí jako oboustranného komunikačního kanálu mezi knihovnou a jejími uživateli a hraní video her v knihovnách. Tato kapitola vychází především ze zkušeností zahraničních knihoven.

Následně byla popsána situace v České republice, což zahrnovalo ukotvení knihovních služeb pro teenagery ve strategických dokumentech a uvedení několika tuzemských knihoven, které zavedly samostatné prostory a služby pro mládež. Poté je jedna kapitola věnována službám pro teenagery v Knihovně Jiřího Mahena v Brně, kde je popsán fond a prostor oddělení pro mládež, kterému se říká TEEN a jsou zanalyzovány akce, které zde loňský rok proběhly (viz obr. 1).

Nakonec je popsána volnočasová nabídka pro teenagery v Brně, kde jsou uvedeny organizace, které se svým působením se službami TEENU překrývají, tedy jsou pro něj potenciálním konkurentem.

Tématická výzkumná kategorie	Počet akcí	Upřesnění
Japonská kultura	1	Mangafanův rok s Honzou Horgošem
Fantasy	10	10x Dračí doupě
Sci-fi	1	STAR WARS - čtení
Nové technologie	1	Jak se dělá Audiokniha - Vojtěch Hamerský
Umělecké workshopy	16	8 x Tvůrčí psaní, 7x Literární dílny
Deskové hry	10	6x Deskománie
Zlepšení učení a paměti	5	4x Učení oklikou
Cestování	1	Cestuj! USA Work&Travel

Obr. 1 Přehled některých akcí TEENU za rok 2017, jsou zde uvedeny pouze ty, které spadají do výzkumných kategorií. *Zdroj: autorka příspěvku*

Empirická část

Cílem výzkumu bylo získat pro Knihovnu Jiřího Mahena odpovědi na problémy, se kterými se u služeb pro teenagery potýkala, a zpětnou vazbu, na jejímž základě bude moci služby pro teenagery vylepšit. Knihovna se potýkala především se třemi problémy: některé služby (na-

příklad půjčování notebooku) nebyly využívány, akce pro teenagery měly malou návštěvnost a komunikace s uživateli nebyla efektivní zejména proto, že sociální sítě měly malou sledovanost.

Na základě neformálního rozhovoru se zaměstnancem oddělení pro mládež v rámci předvýzkumu byly definovány tyto výzkumné otázky:

Jaké má knihovna silné stránky, slabé stránky, příležitost a hrozby ohledně služeb pro teenagery?

- Za jakým účelem teenageři chodí do knihovny?
- Jak jsou spokojeni s fondem?
- O jaké akce by měli zájem?
- Jak se dozvídají o akcích?
- Ví o tom, že knihovna má profily na sociálních sítích?
- Vědí uživatelé o existenci nevyužívaných služeb?

Výzkumný vzorek

Jak již bylo zmíněno, cílovou skupinou byly uživatelé od 11 do 19 let, kteří ještě nestudují vysokou školu. Nebylo to omezeno pouze na čtenáře s platným průkazem, ale jakékoliv neregistrované návštěvníky, kteří si do knihovny chodí číst, zúčastnit se akcí nebo za jakýmkoliv jiným účelem.

Dotazník

Pro sběr dat bylo zvoleno dotazníkové šetření a výběr respondentů spočíval na dobrovolnosti vyplnění. Dotazník byl v elektronické verzi sdílen na facebookové stránce TEENU a i fyzicky se nacházel v tomto oddělení k vyplnění v papírové podobě. Pro upozornění návštěvníků byla použita papírová cedule s velkým barevným nápisem „CHCEME SLYŠET TVŮJ NÁZOR!“. Dotazník byl nestandardizovaný a kromě otázek reflektujících výzkumné otázky zde bylo zařazeno několik otázek na přání knihovny.

	POMOCNÉ	ŠKODLIVÉ
VNITŘNÍ PROSTŘEDÍ	SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
	Půjčování knih	Propagace služeb
	Plakáty na propagaci akcí	Portfolio akcí
	Knihovníci v TEENU	Zprostředkování funkčních fix na tabuli
		Zajištění dostatku místa na sezení s plochou na psaní v prostorách TEENU
VNĚJŠÍ PROSTŘEDÍ	PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
	Propagace půjčování e-knih a notebooku	Jiné podniky a organizace, které nabízí hraní deskových her zadarmo
	Pořádání akcí o cestování	Aktivita volnočasových center pro mládež
	Propagace sociálních sítí knihovny	

Obr. 2 Výsledná SWOT analýza. *Zdroj: autorka příspěvku*

Výsledky

Poznatky z výzkumu byly shrnuty do následující SWOT analýzy, která předkládá silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby, které se týkají služeb pro teenagery v Knihovně Jiřího Mahena v Brně.

Pro pochopení toho, jak analýza vznikla, je zde z každé oblasti vybrána a popsána jedna položka detailněji:

- Jako důvod k návštěvě knihovny uvedlo půjčování knih 87 % respondentů;
- na otázku „Jaké akce by tě zajímaly?“ bylo nejčastější odpovědí cestování, jak ale bylo uvedeno již v tabulce u teoretické části, za minulý rok se na toto téma pořádala v oddělení pouze jedna akce;
- jako důvod nesledování facebookových stránek knihovny uvedla téměř polovina nesledujících respondentů, že o jejich existenci nevěděla, u instagramových stránek to byla rovná polovina;
- v Brně se nachází minimálně tři organizace, které mají mnohonásobně větší výběr deskových her než Knihovna Jiřího Mahena.

Závěr

Kromě získání analýzy z výsledků získala knihovna díky výzkumu informačně-propagační nástroj v podobě dotazníku. Jeho vyplněním byly uživatelé informováni mj. například o tom, že knihovna má profily na sociálních sítích a půjčuje notebook, což podstatná část respondentů do té doby podle uvedených odpovědí nevěděla.

Na závěr je potřeba připomenout, že tento výzkum se týkal pouze Knihovny Jiřího Mahena v Brně a jejích dospívajících uživatelů a nelze na něj spoléhat při inovování služeb v jiné knihovně. Každá uživatelská komunita je jiná a může mít jiné potřeby a zájmy, proto pro jejich spokojenost je potřeba se zeptat právě jich, co ke spokojenosti potřebují.

Revitalizace školní knihovny na příkladu Základní školy a Mateřské školy Razová, příspěvkové organizaci

Bc. Renata Skácelová

*Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta,
Ústav informatiky*

Problematika školních knihoven se zdá být v českém prostředí opomíjena, byť tyto školské účelové zařízení představují oporu nejen pro učitele a žáky, ale i jejich rodiče, a jsou prospěšné především v otázce rozvoje čtenářské gramotnosti, resp. výchovy dětského čtenáře. Článek vychází z provedené revitalizace školní knihovny v Základní škole a Mateřské škole Razová, příspěvkové organizaci, pro kterou bylo využito vybraných metod designového myšlení se zaměřením na návrhy programů na podporu čtenářství, prostor pro společné aktivity, služeb s ohledem na uživatelské potřeby či spolupráce s podobně zaměřenými subjekty. Představeny jsou aspekty a faktory, které se školních knihoven týkají – legislativní, institucionální a finanční. Především se pak snaží předat poznatky z praktické stránky revitalizace školní knihovny pro inspiraci při podobných činnostech. Příspěvek vychází z bakalářské práce, úspěšně obhájené v letošním akademickém roce, na téma: „Aplikace designového myšlení při revitalizaci školní knihovny“⁸¹ s tím, že podrobné citace jsou obsaženy v této bakalářské práci a v příspěvku jsou uvedeny jen nejdůležitější prameny.

---

⁸¹ SKÁCELOVÁ, Renata. Aplikace designového myšlení při revitalizaci školní knihovny. Opava, 2018. Bakalářská práce. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav informatiky. Vedoucí práce Mgr. Kamil Matula.

Základní škola a Mateřská škola Razová, příspěvková organizace

Zřizovatelem ZŠ a MŠ Razová je obec Razová, ve které žije 538 obyvatel. Do školy dochází děti z obce Razová a děti z okolních obcí Leskovec nad Moravicí, Mezina a Dlouhá Stráň. Ne všechny školou povinné děti však dochází do této školy. Spousta rodičů umísťuje své děti do plně organizované základní školy již od prvního ročníku. Nejbližší plně organizovaná škola se nachází v Bruntále a děti tam musejí dojíždět 9 kilometrů autobusem. Školní knihovna při ZŠ a MŠ v Razové není knihovnou podle knihovního zákona, nevyplývají pro ni tudíž žádné povinnosti, ale ani výhody. Funkce školy v oblasti podpory čtenářské gramotnosti je na standardní úrovni.

Školní knihovna a potřeba její revitalizace

Na potřebnosti revitalizace školní knihovny byla nalezena shoda s již bývalou paní ředitelkou během školního roku 2016/2017. Školní knihovna, jejíž správou byla pověřena paní družinářka, se nacházela v prvním patře základní školy a byla součástí učebny, která sloužila k interaktivním činnostem žáků. Knihy zde byly uspořádány abecedně i tematicky do pěti oboustranných regálů s tím, že ve třech regálech byly abecedně řazené knihy v různém počtu exemplářů s věkovým určením od 2 do 15 let, v jednom regále byly věcně řazené knihy odborné a v posledním regále byly novinky, které nebyly nijak označené. Součástí knihovny byla i jednotlivá čísla starších vydání různých dětských časopisů. Většina knih obsahovala katalogizační lístek, do kterého byla zaznamenávána informace o výpůjčce.

Knihovna měla ve fondu spoustu titulů knih z osmdesátých let, ale také velice krásně ilustrované knihy z let padesátých a šedesátých. Knihy, pocházející z různých zdrojů, měly každá jinou podobu obalu, pro děti mnohdy odpudivou (roztrhaný obal, neprůhledný balicí papír) a podle množství prachu na knihách bylo možné usuzovat, že nikdo ani

nezkoumal „poklady“ skryté pod obalem. V zádveří učebny se nacházel ještě příruční sklad, kde byly umístěny knihy určené pro druhý stupeň základní školy, který zde byl od roku 2004 zrušen.

Ve školní knihovně nebyl dosud nikdy používán žádný knihovní systém. Ze strany vedení školy zájem o vhodný automatizovaný knihovní systém byl, ovšem jednou z podmínek byla co nejmenší finanční zátěž pro školu.

Designové myšlení pro školní knihovny

Designové myšlení (Design thinking) pro školní knihovny je způsob myšlení, kde na prvním místě jsou potřeby uživatelů knihovny, tj. žáků a učitelů.⁸² Pojem design ve spojení s pojmem myšlení zde není chápán jako dělání věcí vypadajících „hezky“, ale je zde kladen větší důraz na slovo myšlení. V této spojitosti designové myšlení znamená víc než něco „hezkého“, je to něco, co má svou podstatu a strukturu, kdy pomocí kreativního myšlení a souboru teoretických nástrojů je vylepšeno stávající poskytování knihovnických a informačních služeb za účelem podpory čtenářské gramotnosti, případně jsou navrženy služby nové.

Designové myšlení je tedy návod na to, jak o věcech přemýšlet, aby jakákoli změna, která bude v knihovně zavedena, byla pro uživatele co nejužitečnější. Proces návrhu nové služby může vypadat takto:⁸³

- **Cíl** – ujištění, že jdou správným směrem (tj. podpora vedení školy).
- **Uživatelé** – zjištění co nejvíce informací o nich (tj. o žácích, učitelích).
- **Cesta** – návrh odzkoušený na prototypu (tj. čtenářský kroužek, web).
- **Spuštění** – sledování výkonu a další rozvoj (otvírací doba v sobotu, soutěže – ocenění neaktivnějších uživatelů).

---

⁸² IDEO. 2016. *Designové myšlení pro knihovny*. [e-kniha] Brno: Flow, 2016. 978-80-88123-11-8.

⁸³ HAZDRA, Adam et al. 2013. *Skvělé služby: jak dělat služby, které vaše zákazníci nadchnou*. Praha: Grada, 2013. 978-80-247-4711-8.

Základní otázka pro designéra není „Jak dosáhnu toho, aby žáci a učitelé využívali školní knihovnu?“, ale „**Jaké potřeby jsem u žáků a učitelů zjistil?**“. Jakmile bude umět odpovědět na tuto otázku, je na dobré cestě k vyřešení designérského problému.

Zároveň je důležité umět zpracovat jakékoliv výzvy a nebát se případného neúspěchu.

Skvělé knihovnické a informační služby poskytované školní knihovnou jsou závislé na hluboké empatii a porozumění potřeb a motivací všech uživatelů. Při zavádění inovací pomocí designového myšlení je důležitá podpora nových nápadů ze strany zřizovatele, učitelů, žáků i rodičů žáků a sdílení radosti z toho, že inovace má smysl.

Vybrané metody teoretických nástrojů⁸⁴ designového myšlení

Brainstorming je technika, která umožňuje v omezeném čase vznik velkého množství nápadů. Účastníci brainstormingu pracují společně pod vedením facilitátora. Klíčem k úspěšnému brainstormingu je dodržení několika jednoduchých pravidel, které podporují tvůrčí atmosféru, tj. zákaz kritiky a otevřenost všem nápadům, rovnost všech účastníků, důraz na kvantitu před kvalitou, sdílení všech nápadů, vzájemná inspirace a pravidlo, že vždy mluví jen jeden účastník. Příklad brainstormingu vedeného s učitelským sborem = strukturované zadání pro designéra:

- Strategie a vize,
- prostředky pro realizaci,
- časový harmonogram,
- zodpovědnost za inovaci.

---

⁸⁴ ZBIEJCZUK SUCHÁ, Ladislava a kol. 2016. *100metod.cz*. www.100metod.cz. [Online] Masarykova univerzita, 2016. [cit. 2018-09-30] Dostupné z: <http://100metod.cz/>

Persony jsou nástroj, který z dat vytváří archetypy současných nebo budoucích uživatelů služby. Pomohou nám tak představit si, pro koho vlastně navrhujeme řešení. Persony jsou často zaměňovány s rolemi. Na rozdíl od rolí jsou ale persony založené na **způsobu chování**, ne například na pracovní pozici. Příkladem persony může být:

Anička – žákyně 1. třídy

- Bydlí v Razové, neumí ještě číst, má ve škole staršího bratra;
- nemá žádné odpolední kroužky;
- je nesmělá, nechá se ovlivnit;
- má ráda hudbu, tanec, animované pohádky;
- jsou pro ni důležité dobré známky;
- rodinné zázemí není příliš nakloněno čtenářství.

Mapa empatie se soustředí především na pocity lidí – jak lidé přemýšlí, co cítí, říkají a dělají ve vztahu k problému, který řeší naše designová výzva. Empatická mapa slouží jako doplněk pro persony. Pomocnými otázkami mapy empatie mohou být:

Co si myslí a cítí?

- Má Anička představu, jak by měl vypadat ten, kdo půjčuje knihy?
- V jakou dobu (část dne) by měla být knihovna otevřena? ...

Co vidí?

- Ví Anička o školní knihovně?
- Jsou podle Aničky knihy v knihovně uloženy přehledně? ...

Co slyší?

- Jak se vyjadřují spolužáci, rodiče, sourozenci, prarodiče ve vztahu ke knihám?
- Má Anička ráda, když jí někdo čte nahlas? ...

Co říká a dělá?

- Už si Anička někdy přečetla knihu, kterou jí půjčil kamarád?
- Už se Anička někdy setkala s elektronickou knihou? ...

Výstupy zvolených metod

Pomocí výše uvedených metod designového myšlení zaměřených na návrhy programů na podporu čtenářství, prostor pro společné aktivity, služeb s ohledem na uživatelské potřeby či spolupráce s podobně zaměřenými subjekty vyplynuly tyto potřeby a přání žáků a učitelů:

- Zájem o podílení se na výběru knih;
- čtení pohádkových knih dětem z mateřské školky;
- pořádání různých kurzů pro rodiče a prarodiče, které jim nenucenou formou přiblíží význam předčítání a vyprávění příběhů jejich dětem;
- vyčlenění audio sekce pro poslech hudby nebo audioknih ve společnosti blízké osoby;
- zpřístupnění knihovny žákům a jejich rodičům během soboty i neděle;
- online vyhledávání v knihovním katalogu;
- konání akcí celorepublikového charakteru jako například Noc s Andersenem nebo Halloweenské čtení strašidelných příběhů;
- uspořádání autorského čtení či jen povídání s autory a ilustrátory knih.

Aspekty týkající školních knihoven v podobě legislativy

Nejdůležitějším zákonem pro školní knihovnu je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Podmínkou výkonu školského zařízení (školní knihovny) je zápis do školského rejstříku při MŠMT u krajského úřadu

příslušného podle sídla právnické osoby, která bude vykonávat činnost školy nebo školského zařízení a to do 30. září následujícího školního roku.

Školní knihovna není povinná respektovat knihovní zákon, pokud není evidovaná u MKČR, pokud však chce školní knihovna postupovat podle platných knihovnických standardů (a tím si usnadnit a zároveň zkvalitnit svou práci), měla by ve své činnosti z knihovního zákona vycházet.

Má-li tedy školní knihovna externí uživatele a poskytuje-li meziknihovní výpůjční služby, může se zaevidovat u MKČR dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), avšak pak musí počítat s povinnostmi, mezi které patří například poskytovat veřejné knihovnické a informační služby, uvádět evidenční číslo u názvu knihovny, informovat o změnách údajů evidovaných v evidenci knihoven do 30 dnů ode dne, kdy ke změně došlo, vést evidenci meziknihovních služeb a evidenci knihovního fondu či provádět revize knihovního fondu a další.

Při poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb je provozovatel povinen postupovat v souladu s ustanoveními autorského zákona č. 121/2000 Sb. Za knihovny evidované u MKČR sjednává Národní knihovna ČR smlouvy s ochrannými autorskými organizacemi, zastupuje knihovny systému knihoven při jednání s kolektivními správci autorských práv ve věci úhrady odměn za užití autorských děl dle autorského zákona. Školní knihovna je však povinna předkládat příslušnému kolektivnímu správci na jeho žádost vždy souhrnně za kalendářní rok nejpozději do konce následujícího kalendářního měsíce informace o počtu uskutečněných výpůjček, a lze-li to po ní spravedlivě požadovat, informace nezbytné pro rozúčtování odměn kolektivním správcem.

Dalším zákonem, který je nutné zmínit v souvislosti s provozováním knihovnických a informačních služeb na úrovni školních knihoven je zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně někte-

rých zákonů. Zpracování osobních údajů čtenářů v evidenci knihovny není knihovním zákonem výslovně upraveno, je proto nutno při posuzování tohoto zpracování vycházet ze zákona o ochraně osobních údajů, respektive z nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES, známého též pod zkratkou GDPR.

Aspekty týkající školních knihoven v podobě financování

Hlavním zdrojem financí školních knihoven jsou příjmy dané rozpočtem zřizovatele.

Vedlejšími zdroji jsou granty a dotace, které umožňují knihovnám nabízet služby, které by jinak poskytovány být nemohly. Mezi vedlejší zdroje patří například:

- Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání (MŠMT): ... *podpora mimoškolních a rozvojových aktivit ZŠ* (např. realizace čtenářského klubu);
- VISK – Veřejné informační služby knihoven a Knihovna 21. století (MKČR): ... *výstavba nebo rekonstrukce knihovny*;
- dotace podle nařízení vlády čí. 288/2002 Sb., kterým se stanoví pravidla poskytování dotací na podporu knihoven: ... *doplňení knihovního fondu či na projekty v oblasti kulturní, výchovné a vzdělávací činnosti, a to do výše 70 % rozpočtovaných nákladů na realizaci projektu*;
- Dotace z fondů Evropské unie je možné čerpat prostřednictvím dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Moravskoslezského kraje a zlepšení kvality vzdělávání ve školách: ... *podpora čtenářské gramotnosti napříč jednotlivými předměty, získání prostředků na nákup knih pro školní knihovnu, prostředků pro personální a materiální zajištění práce se žáky se*

zájmem o literaturu a systematická práce žáků s odbornými texty. Dále je kladen důraz na potřebu využívání ICT a interaktivních médií.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo pomocí moderních metod zlepšit činnost školní knihovny v Razové. Mezi moderní metody dnes patří designové myšlení, jehož nejpodstatnější součástí je porozumění tomu, co je řešeno, a zmapování uživatelských potřeb. Designové myšlení pro knihovny nám díky otázce „Jaké potřeby jsem u žáků a učitelů zjistil?“ pomáhá pojmenovat problém a pomocí souboru teoretických nástrojů nám jej pomáhá správně uchopit. Z použitých metod vyplynulo, že je důležité nejen designově myslet, ale především myslet v malých soustech a vytrvat při uvedení nového nápadu v život.

Poděkování

Příspěvek byl podpořen interním studentským grantem SGS/9/2016 Mobilní informační gramotnost pro informační společnost.

Bezplatné kluby programování CoderDojo

Dana Calábková

Vědecká knihovna v Olomouci

Informační technologie pronikají do odvětví, kde se dosud tolik nepoužívaly, a znalost základních principů, na nichž fungují, se v budoucnosti stane nezbytnou pro uplatnění na trhu práce. Podle odborníků přichází doba, kdy se společnost promění na technologickou, což vyžaduje osvojení principů programování. Není nutné ovládat konkrétní programovací jazyk, ale je důležité si osvojit základy algoritmizace. V této souvislosti se skloňuje pojem „informatické myšlení“ – schopnost rozkládat řešení problémů do několika jednodušších kroků a hledání a zobecňování vzorců těchto řešení. Zpřístupnit „informatické myšlení“ dětem a mladým lidem je cílem celosvětového projektu CoderDojo založeného na programovacích klubech pro mladé. V těchto klubech se děti a mladí lidé učí za pomoci mentorů vzdělaných v oblasti IT jak například postavit webové stránky, vytvořit mobilní aplikaci nebo naprogramovat počítačovou hru. Jako bonus získávají schopnost spolupráce a sociální interakce.

Program CoderDojo vznikl v roce 2011 ve městě Cork v Irsku a měl takový ohlas, že se okamžitě dostal i do Severní Ameriky a zbytku Evropy. Dnes existuje více než 1600 registrovaných klubů ve více než 75 zemích světa, přičemž každý den vzniká nový Dojo klub. Program je celosvětově podporovaný mnoha nadnárodními firmami (Microsoft, Delloite, Bank of Ireland) a neziskovými organizacemi.

CoderDojo funguje na základě dobrovolnické práce tzv. šampionů, kteří zabezpečují organizaci, a mentorů, kteří mají technické znalosti a učí děti a mladé lidi programovat, ale i dalších dobrovolníků, kteří

nemusí mít technické znalosti, ale uvědomují si pozitivní přínos technologií pro naši společnost. Šampion nemusí umět kódovat, ale měl by mít potřebné kompetence a dovednosti k organizování lidí a společenských akcí, také potřebné odhodlání a schopnost proniknout do společenství technicky zdatných mentorů. Mentori usnadňují mladým lidem učení. Spíše než na tradiční výuku se ale soustředí na dodání odvahy mladým lidem k objevování nových technologií a vytváření svých vlastních projektů. Představují tedy více průvodce než učitele. Mentori mohou být z řad expertů v IT, studentů IT, ale i rodičů dětí.

V praxi projekt umožňuje žákům a studentům ve věku 7–17 let pod vedením šampionů a mentorů se bezplatně seznámit se základy programovacích jazyků, které v současném světě nabývají na důležitosti. Učí se vytvářet webové stránky, aplikace, video hry a také se učí základním dovednostem, jako je logické myšlení, řešení problémů, prezentování a komunikace. Speciální důraz je kladen na budování komunity, učení se navzájem a samostatné učení s důrazem na otevřenost, pomáhání ostatním a dokazování, že kódování je síla, která může měnit svět. Dobrovolnictví v CoderDojo je velmi naplňující zážitek a spousta mentorů je překvapených z toho, kolik se toho sami naučí a kolik cenných zkušeností získají. CoderDojo dává možnost přímo pomoci a zapůsobit na děti, aby se učily kódovat a tvořit pomocí technologie.

Lekce probíhají obvykle jednou týdně například v knihovnách, školách, komunitních centrech nebo lokálních institucích, kde jsou k dispozici počítače. Celosvětová setkání účastníků Dojo probíhají například i na půdě Evropského parlamentu pod přímou záštitou v rámci kampaně, která upozorňuje na důležitost technického vzdělání mladých lidí (Codeweek.eu).

Nad CoderDojo v ČR převzal záštitu europoslanec Luděk Niedermayer. V Česku je v současné době 10 CoderDojo klubů, ve kterých má více jak 100 dětí možnost objevovat nové technologie. Na první větší setkání CoderDojo komunity, které se uskutečnilo v dubnu 2018 v Praze, se do Prahy sjely děti a dobrovolníci z celé České republiky, proběhla exhibice projektů, na kterých děti v posledních týdnech pracovaly,

představení vizuálu nového webu, společný programovací workshop a pedagogické školení pro dobrovolníky. Den programování završila společná prohlídka Prahy, tak aby si účastníci mohli kromě nových technických znalostí odvést i trochu historicky-kulturních poznatků.

Nový CoderDojo klub si může založit každý, kdo je schopen zajistit prostory vybavené výpočetní technikou. Z tohoto pohledu jsou knihovny ideálním místem. Děti (a jejich rodiče) v knihovně díky CoderDojo budou trávit čas a naučí se tam chodit pravidelně. Knihovny budou hrát důležitou roli v technologickém vzdělání mladé generace. Jména zapojených knihoven se budou objevovat na globální mapě CoderDojo a všichni organizátoři budou součástí stále se rozšiřující mezinárodní komunity CoderDojo.

Zdroj

Domů – CoderDojo Česká Republika. *Domů – CoderDojo Česká Republika* [online]. Dostupné z: <https://coderdojocesko.cz/>

KNIHOVNA PRO VŠECHNY

Garantky:

Mgr. Blanka Konvalinková

Mgr. Jana Linhartová

Knihovna by se ve své praxi měla zaměřovat i na ty, kteří jejích služeb nemohou využívat v plné míře. Blok byl věnován těm čtenářům, kteří mají oproti ostatním určité znevýhodnění. Zaměřili jsme se na podmínky, které by knihovny měly splňovat při práci s osobami s handicapem, při práci se seniory a jinými znevýhodněnými skupinami uživatelů. První část bloku byla věnována zrakově postiženým, zdůrazněna byla práce se seniory, dotkli jsme se problematiky cizinců, jejichž handicap tkví v neznalosti jazyka, a v závěru jsme se seznámili se zajímavým projektem pro neslyšící.

Komunikace osob se zrakovým postižením v knihovnách byl název přednášky Mgr. Nikol Akové (Tyfloservis Ústí nad Labem), která hovořila o možnostech komunikace osob s těžkým zrakovým postižením. Poukázala na nejčastější postižení oka, ukázala, jak se projevuje – a na vlastní kůži jsme si mohli vyzkoušet, jak se projevuje např. šedý či zelený zákal nasazením speciálních brýlí. Paní Aková prakticky předvedla vybrané moderní pomůcky pro osoby s těžkým zrakovým postižením použitelné i pro seniory (např. lupy) a ukázala jejich využití v konkrétních dovednostech v knihovnách. Přiblížila i možnosti spolupráce knihovny a organizací poskytujících sociální a další poradenské služby, o tom se blíže zmínila Šárka Baťková, která v současné době intenzivně pracuje na přípravě otevření prvního edukačního centra v ČR, které bude otevřeno v lednu 2019 v Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem.

Praktickému využití FriendlyVox pro seniory v knihovnách se věnovali Josef Štěrba z Nadačního fondu Friendlyvox a Jan Černecký, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem. Projekt FriendlyVox je zaměřený na jednoduché zpřístupnění nejrozšířenějších internetových služeb a je určen všem, kdo mají zájem pracovat s počítačem, bez ohledu na věk, vzdělání, zdravotní stav, technické dovednosti či ekonomické možnosti. Pan Štěrba předvedl, jak program FriendlyVox

funguje, a promítl i krátký propagační film o využití zvukového rozšíření prohlížeče Google Chrome nejen pro nevidomé, těžce zrakově postižené, ale i seniory natočené Nadačním fondem FriendlyVox ve spolupráci se Severočeskou vědeckou knihovnou. Vyzval přítomné ke spolupráci a většímu využití FriendlyVox v českých knihovnách a rozdál účastníkům manuály k programu.

Mgr. Dagmar Kučerová, ředitelka Městské knihovny v Lounech představila projekt Třetí věk jako příklad dobré praxe v práci se seniory, což je vzdělávací cyklus pro seniory zařazený do programu celoživotního vzdělávání. Svou činnost projekt zahájil v roce 2006. Díky němu se zvyšuje kvalita života místních obyvatel, protože se zaměřuje na mnohdy sociálně vyloučenou skupinu lidí, čímž přispívá k dlouhodobě soběstačnému životu seniorů. Program využívá jinakosti jako principu rozvoje osobnosti a přináší mimo jiné i nový princip dobrovolnictví, nejen ze strany lektorů, ale i frekventantů, kteří vykonávají dobrovolnickou práci pro knihovnu.

S Kluby češtiny pro cizince v knihovnách účastníky seznámila Eva Kořánová (EDUCA), která hovořila o projektu Welcome, o jeho cílech a dosavadních výsledcích. Ukázala, že knihovna může figurovat jako místo neformálního setkávání cizinců v klubech češtiny. Knihovny mohou ve spolupráci se společností EDUCA nebo s Centry pro integraci cizinců poskytnout prostor pro jazykové kurzy češtiny pro cizince, nebo mohou samy přímo tuto speciální službu realizovat. Knihovna v Liberci po dlouhé roky podporovala kurz češtiny pro cizince, ve kterém vyučovala dobrovolnice, bývalá učitelka češtiny. Knihovny se této aktivity nemusejí bát, v cizině tyto kluby existují v knihovnách zcela běžně.

Svět neslyšících nám přiblížil Karel Redlich, tlumočnický znakového jazyka. Seznámil přítomné s pojmy jako prelingválně neslyšící, český znakový jazyk, česká znaková řeč. Poukázal na svět, ve kterém se jako slyšící dítě neslyšících rodičů pohyboval – a jak se v knihovnách můžeme neslyšícím věnovat. Je dobré mít zaměstnance, kteří ovládají český znakový jazyk, lze natočit instruktážní videa, která pomohou neslyšícím s orientací v knihovně, při vyhledávání médií nebo s infor-

macemi o probíhajících pořadech. Pan Redlich představil projekt liberecké knihovny „Znakokniha“, jeho prezentaci a uplatnění v komunitě neslyšících.

Na přednášky navázal praktický workshop českého znakového jazyka, který vedl rovněž Karel Redlich. Účastníci se kromě základních dorozumívacích znaků učili pod vedením skvělého lektora porozumět světu neslyšících. Workshop měl velmi dobrý ohlas.

Komunikace osob se zrakovým postižením v knihovnách

Mgr. Nikol Aková, Šárka Baťková

Tyfloservis, o.p.s.; Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem

Klasifikace osob se zrakovým postižením

Oblast speciální pedagogiky zabývající se výchovou, vzděláváním a rozvojem osob se zrakovým postižením se nazývá tyflopédie (z řeckého slova typhlos – slepý a paidea – výchova) nebo oftalmopedie (z řeckého slova ophtalmos – oko a paidea – výchova). V odborné literatuře se setkáváme i se staršími názvy tyflopédagogika, oftalmologická defektologie, okulopedie aj.

Podle statistik WHO (2001) žije na světě přibližně 45 miliónů lidí s těžkým zrakovým postižením. Jedná se o 1–1,5 % populace. V Evropě se jedná přibližně o 11 miliónů slabozrakých a 1 milión nevidomých. Podle odhadů Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých ČR žije v České republice přibližně 100 000 osob s těžším stupněm zrakového postižení, z toho asi 7–12 000 nevidomých.

Podle českých i zahraničních výzkumů převládají mezi slabozrakými osoby starší 60 let, jejich omezení zrakové funkce vzniklo až v období dospělosti (Růžičková, 2015, Moravcová, 2001, Nováková, 2005).

Zrakové vnímání má v životě člověka nezastupitelnou úlohu. Prostřednictvím procesu vnímání se člověk seznamuje s okolním světem a na základě vizuálních prožitků si vytváří konkrétní zkušenosti. Obecně má zrak rozhodující vliv na utváření představ, rozvoj paměti, pozornosti, myšlení, řeči, emocí a vůle.

Osoby se zrakovým postižením jsou lidé s různými druhy a stupni snížených zrakových schopností, které vždy v nějaké míře ovlivňují

činnosti v běžném životě, přičemž k řešení této situace nepostačuje běžná optická korekce.

Podle stupně zrakové vady lze osoby se zrakovým postižením dělit na slabozraké a nevidomé.

Slabozrakým poskytuje zrak určité množství informací, často nepřesných či klamných. Vidí jen předměty v blízkém okolí a mnohdy nedokáže rozlišit detaily. Obtíže diferenciací podobných detailů a určení jejich polohy v prostoru jsou spojeny se sníženou zrakovou ostrostí, eventuálně menším rozsahem zorného pole. U osob slabozrakých je třeba respektovat využití vhodných optických zvětšovacíh pomůcek. Mnohdy je potřeba upravit standardní osvětlení prostor (mnozí slabozrací jsou citliví na jakékoli osvětlení), použitelné je přídatné, cíleně směřované osvětlení s konkrétní intenzitou a barvou světla.

U osob nevidomých od narození je důležité systematické rozvíjení kompenzačních činitelů, zejména hmatových a sluchových dovedností. Samotné hmatové vnímání je pouze dílčí a ke správnému využití poznatků jako celku je potřeba prozkoumávat postupně více detailů. Ani tak však není zajištěno získání všech charakteristických informací o předmětu. Komplexní představa o zkoumaném objektu může být nějakým způsobem nevyrovnaná, zčásti nesprávná.

U osob nevidomých, u nichž zrakové postižení vzniklo v pozdějším věku, lze využít znalostí a zkušeností získaných v období, kdy zrak poškozen nebyl. Následně lze rozvíjet ostatní smyslové dovednosti s využitím všech kompenzačních prostředků a technik tak, aby ztráta zrakových schopností co nejméně zasahovala do možností získávání nových poznatků (učit se číst a psát v bodovém písmu, učit se orientovat v prostoru, využívat nové technické pomůcky s ozvučením, využívat reliéfní zobrazení apod.).

Část osob s velmi vážným zrakovým postižením, kterým zůstává zachovaný zbytkový zrakový potenciál, může dobře rozlišovat výrazné kontrasty, přečte text v maximálním zvětšení apod. Tito lidé jsou limitováni v možnosti využívání zrakových dovedností a zároveň mají po-

třebu získávat dostatečné množství informací pro plnohodnotný život. Musí tak kombinovat techniky používané slabozrakými i nevidomými.

Důsledky snížených zrakových schopností u osob s různými zrakovými problémy:

- Změny vidění během dne (u světloplachosti a šerosleposti),
- náročné čtení informací,
- orientace v prostředí (hledání míst, hledání tlačítek – WC, dveře),
- bariéry – v interiéru × exteriéru,
- poznávání lidí,
- sebeobsluha – v domácnosti, hygiena, seznamování se různými předměty, práce s technickými pomůckami,
- komunikační bariéry – telefon, e-mail, používání sociálních sítí, YouTube ad.

Zrakové postižení je v odborných zdrojích klasifikováno na základě různých hledisek a proměnných. Míra znevýhodnění je hodnocena na základě diagnózy a posouzení stupně zrakových schopností. Číslo diagnózy a stupeň zrakového postižení zjišťujeme v **MKN (Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů = ICD)**.

Stupeň snížení zrakových schopností je zásadním kritériem při posuzování vhodnosti speciálních – elektronických optických pomůcek (kamerového zvětšovacího zařízení) a dalších zvláštních pomůcek (diktafon, ozvučený telefon). Jedná se o pomůcky, které nejsou hrazené z běžného zdravotního pojištění, a na jejich pořízení je možné žádat finanční příspěvek.

Obecně platí, že dvě osoby se stejnou klinickou diagnózou a shodnou zrakovou ostrostí mohou díky různě efektivnímu využití svého zraku zvládat dovednosti na zcela odlišné úrovni.

Nejčastější oční diagnózy

Příčiny slepoty v dětském věku jsou nejčastěji způsobeny prenatálními vlivy, infekčním onemocněním (rubeola, toxoplazmóza) a retinopatií nedonošených. Častými očními diagnózami v dětském věku jsou také poruchy binokulárního vidění, juvenilní makulární degenerace, kongenitální katarakta, atrofie zrakového nervu, kongenitální glaukom, achromatopsie a těžší formy refrakčních vad. U těchto zrakových vad je vždy možný progresivní stav nebo přidružení jiného zrakového onemocnění. Na základě různé etiologie a v různém věkovém období se může projevit také centrální postižení zraku (CVI = Cortical Visual Impairment).

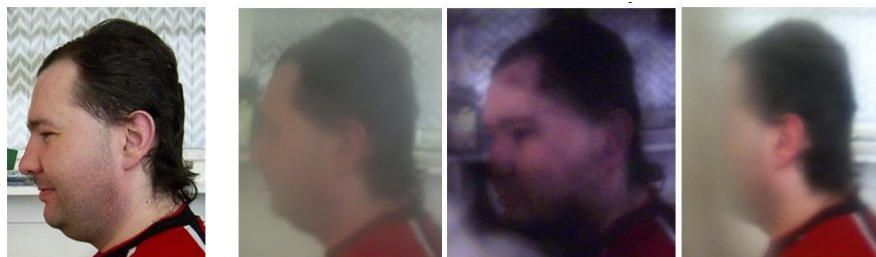
Každoročně se zvyšující počet pacientů s diabetem ve vyspělých zemích je příčinou nárůstu osob s **diabetickou retinopatií**. Velká část těchto pacientů má velmi nebezpečnou proliferativní formu (jde o hojné zmnožení, bujení a růst buněk nebo tkáně), která vede k trvalé poruše zrakového vnímání.

U osob starších 40 let jsou dalšími častými příčinami praktické či úplné slepoty **glaukom** a věkem podmíněná makulární degenerace sítnice. **Věkem podmíněná makulární degenerace sítnice** je u osob nad 60 let dokonce nejčastější příčinou ztráty zrakové ostrosti, v rozsahu středně těžké až těžké slabozrakosti.

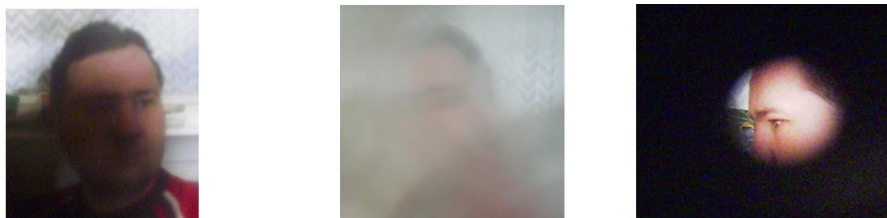
Celosvětově lze za jednu z nejčastějších příčin snížení zrakové ostrosti označit **kataraktu (ztrátu průhlednosti čočky)**. Ve věku nad 65 let je určitý stupeň zkalení čočky prokazatelný až u poloviny populace a ve věku nad 75 let toto procento ještě významně stoupá.

Určité procento příčin poškození zraku zaujímají také různé úrazy, u kterých jsou evidovány různě závažné následky, případně další komplikace, jejichž následkem je vznik jiné oční choroby.

Jak nás může zrakově postižený vidět?

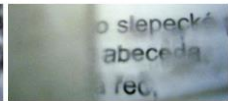
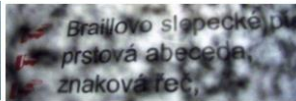
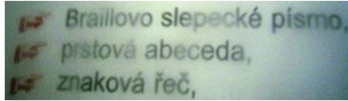
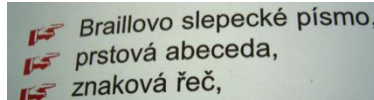
Obr. 1 1- normální vidění; 2 – slabozrakost lehkého a středního stupně.
Zdroj: autorky příspěvku

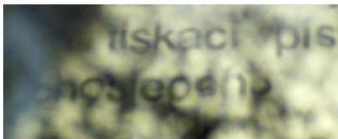
Obr. 2 3- slabozrakost těžkého stupně; 4 – těžce slabý zrak; 5- praktická nevidomost. *Zdroj: autorky příspěvku*

Podle čeho poznáte člověka se zrakovým postižením

- Postižení zraku nemusí být zjevné;
- formální doklady (ZTP, ZTP/P, krizová karta);
- bílá hůl, vodící pes (nelze odhadovat zrakové schopnosti dle těchto indikátorů);
- černé brýle, dioptrické brýle;
- vzhled očí, oční kontakt, celkové chování;
- optické pomůcky, šablony atp;
- otázka: „Máte něco s očima? Špatně vidíte?“ – netaktní, použít pouze v krajním případě; „Mohu Vám s něčím pomoci?“;

Obr. 3 1 – normální vidění; 2 – slabozrakost lehkého a středního stupně.
Zdroj: autorky příspěvku

Obr. 4 3 – slabozrakost těžkého stupně; 4 – těžce slabý zrak; 5 – praktická nevidomost. Zdroj: autorky příspěvku

- doprovod: nic nepředpokládat (i doprovod může být SZ), různé úrovně zkušenosti s provázením, doprovod může být malé dítě, nahodilý neznámý průvodce, průvodce objednaný/hrazený, řešit vše přímo se ZP – ne prostřednictvím průvodce.

Obr. 5 Podoba průkazů od roku 2012, symbol zrakového postižení.
Zdroj: autorky příspěvku

Komunikace s člověkem se zrakovým postižením

- Pro nevidomé a slabozraké je samostatné cestování náročné, ale zvládnutelné při splnění určitých podmínek (může do knihovny přijít zcela sám);
- ví, kde jsou informace, kde je místo u pultu, kde se registruje (velké rozdíly mezi jednotlivými uživateli v pohybu po budovách a systému kontroly);
- pozná pracovník knihovny, že se jedná o nevidomého nebo slabozrakého z jeho chování?
- můžeme využít běžná pravidla vhodné komunikace – oslovení, hlasitost, srozumitelnost, zjištění potřeby pomoci...
- pracovník knihovny může ověřit, zda nevidomý nebo slabozraký rozumí pokládaným otázkám, informacím;
- ne dlouhé mlčení. Informovat o tom, co právě probíhá („vracím průkazku“). Podávání dokladů;
- upadlé doklady a předměty;
- informace o ukončení aktuální registrace;
- kde najde potřebné informace o knihovně (co používá za technologie, má knihovna připravené materiály ve vhodné podobě – zvětšený ČT, ozvučené, v BBP).

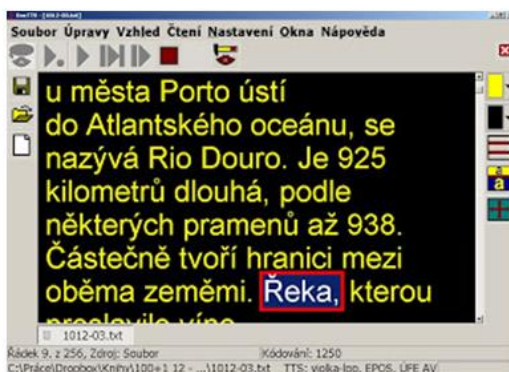
Obr. 6 Aktuální pomůcky z prodejny Tyflopomůcek, Krakovská 21, 110 00 Praha 1 – Box, Radio s USB, ozvučené telefony. Zdroj: *autorky příspěvku*

Možnosti poslechu knih

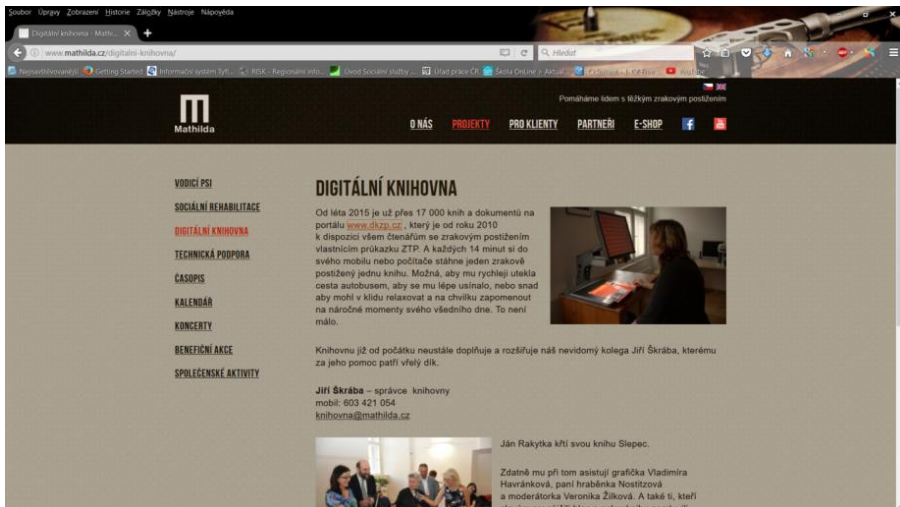
- Kazeta, CD, flash disk,
- přehrávače různé – možnosti dooznačení výraznými hmatovými značkami,
- USB vstupy.

Knihovny s audio knihami

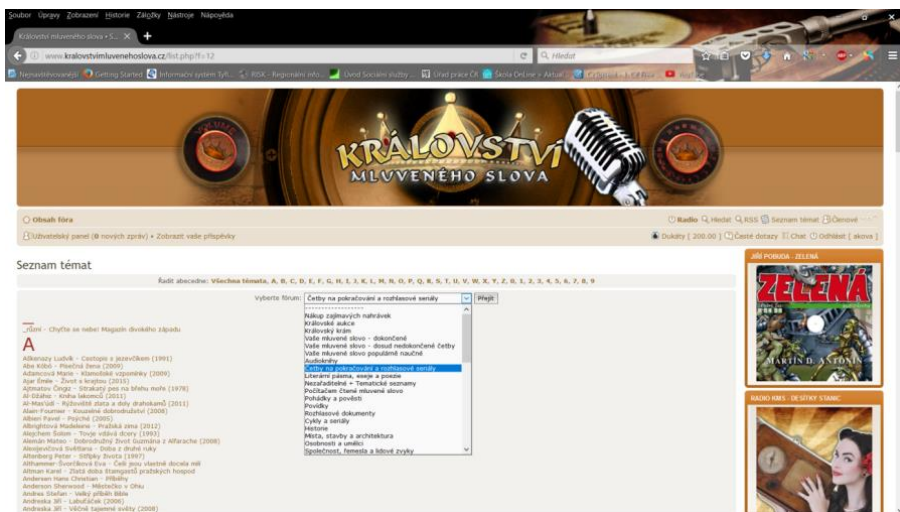
- Knihovna a tiskárna pro nevidomé – www.ktn.cz, knihovna digitálních dokumentů – www.kdd.cz
(alternativní program pro využití knihovny – Knihomol)

Obr. 7 Zdroj: autorky příspěvku

Obr. 8 Digitální knihovna Mathilda. Zdroj: autorky příspěvku

Obr. 9 www.kralovstvimpluvnehoslova.cz Zdroj: autorky příspěvku

Existuje mnoho dalších poskytovatelů s ozvučenými knihami.

Organizace poskytující služby osobám s těžkým zrakovým postižením

Tyfloservis, o. p. s.

- Sociální rehabilitace, rehabilitace zraku;
- vyhledání vhodné technologie, pomůcky (představení, vyzkoušení);
- označení pomůcek – kontrastní, reliéfní;
- nácvik práce s ovládáním pomůcek – postupné seznamování se s pomůckou, samostatné ovládání;
- prostorová orientace a samostatný pohyb (nácvik chůze na konkrétní místo – knihovna);
- vyhledávání informací;
- související aktivity – psaní všemi deseti prsty na klávesnici, sebeobsluha, čtení a psaní Braillova bodového písma, nácvik vlastnoručního podpisu, sociální dovednosti.

www.tyfloservis.cz

Podrobnější informace z anatomie, fyziologie vidění, charakteristiky očních diagnóz najdeme v odborných publikacích – Pitrová 1993, Kolín 1994, Kraus, 1997, Koukolík 2002, Rozsival 2006 aj.

Seznam doporučené literatury k anatomii oka

PITROVÁ, Šárka. *Chraňte svůj zrak*. Praha: Grada Avicenum, 1993. 115 s. ISBN 80-7169-037-6.

KOLÍN, J. a kol. *Oftalmologie praktického lékaře*. Praha: Univerzita Karlova, 1994. 276 s. ISBN 80-7066-861.

KRAUS, Hanuš a kolektiv. *Kompendium očního lékařství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1997. 360 s. ISBN 80-7169-079-1.

KOUKOLÍK, František. *Lidský mozek*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-632-2.

ROZSÍVAL, Pavel, et al. *Oční lékařství*. 1. vydání. Praha: Galén, Karolinum, 2006. 373 s. ISBN 80-7262-404-0.

www.wikiskripta.eu

Třetí věk

Mgr. Dagmar Kučerová
Městská knihovna Louny

Projektem Třetí věk se rozumí vzdělávací cyklus řadící se do programu celoživotního vzdělávání. Organizátorem je od jeho zahájení v roce 2006 Městská knihovna Louny. Projekt se snaží zvyšovat kvalitu života, zaměřuje se na mnohdy sociálně vyloučenou skupinu lidí, přispívá k dlouhodobě soběstačnému životu seniorů. Program využívající jinakosti jako principu rozvoje osobnosti přináší mimo jiné i nový princip dobrovolnictví, nejen ze strany lektorů, ale i frekventantů, kteří vykonávají dobrovolnickou práci pro knihovnu.

Filozofie projektu, cílové skupiny, metody práce

Cílová skupina, na kterou se projekt zaměřuje, není přesně definována. Přihlásit se tak může kdokoli, kdo má zájem o své další vzdělávání a splňuje předem daná pravidla, jako jsou výběr pouze z nabízených předmětů pro svůj konkrétní ročník, pravidelná docházka do výuky podle předem stanoveného rozvrhu hodin, ale hlavně přihlášení do jednotlivých předmětů. Obecně jsou ale brány „univerzity“ otevřeny pro lidi jakéhokoli předchozího vzdělání či zaměstnání, pro lounské i přespolní.

Podmínky pro vstup do projektu z hlediska požadovaných výběrových kritérií účastníků nejsou de facto žádná. Účastníci nejsou omezováni věkem, pohlavím, místem bydliště, zaměstnáním ani předchozím vzděláním. Jedinou – ale zato důležitou – podmínkou je včasný zápis do příslušného ročníku. Plánované aktivity jsou rozvrženy převážně do dopoledních a brzkých odpoledních hodin, z tohoto důvodu jsou studenti zejména senioři, tedy sociální a věková skupina s dostatkem volného času.

Mezi hlavní cíle projektu patří kvalitní naplňování volného času, možnosti a podmínky pro vlastní seberealizaci studentů nebo rovný přístup ke vzdělání pro všechny sociální a věkové skupiny. Podporujeme myšlenku, že i stáří může být velmi příjemným obdobím života, snažíme se o socializaci opuštěných seniorů a rozvoj jejich duševního života. Pro naplnění těchto cílů využívá Městská knihovna Louny hned několik vybraných metod vzdělávání, jako jsou odborné přednášky, interaktivní semináře, práce a výzkum v terénu, tvorba a workshopy v ateliérech, vlastní příprava seminářů pro spolužáky aj.

Díky aktivitám projektu se tak mohou senioři pravidelně setkávat v rámci své sociální skupiny, ale zároveň např. i se studenty místních škol a gymnázia během několika specifických předmětů a jiných příležitostí, a tím s nimi komunikovat či si vyměňovat vzájemné zkušenosti. Udržování sociálních vztahů ve svém okolí je pro člověka velice důležité, o to důležitější pak pro seniory, kteří po ukončení produktivního věku a odchodu ze zaměstnání často ztrácí kontakty ve svém okolí a zároveň řeší problém, jak vynaložit se svým volným časem.

Samotné studium je rozděleno do pěti ročníků, každý ročník pak do dvou semestrů, jak je tomu na klasické vysoké škole. Po ukončení studia pro studenty nic nekončí, pokud sami nechtějí či nemohou. Vrací se zpět do ročníku prvního v tzv. novém běhu, kde je pro ně připravena nabídka s novými předměty, tématy, lektory.

Organizační uspořádání aktivit Třetího věku vychází z různých prvků vysokých, středních i základních škol. Z vysokých škol jsme převzali rozdělení na zimní a letní semestr, studentské indexy, získání diplomu o úspěšném absolvování vybraných předmětů.

Střední a základní školy nás inspirovaly třídními učiteli pro každý ročník nebo zapisováním docházky a témat jednotlivých hodin do třídních knih. Samozřejmostí jsou pak schůzky s „dětmi a přáteli školy“, tzv. dětičáky, kde si mohou s jednotlivými lektory s nadsázkou promluvit o „prospěchu a kázni studentů“, svých rodičů, případně prarodičů. Pochopitelně se jedná především o přátelská setkání podporující soudržnost celé komunity.

Pro zpestření studia se pořádá několik dalších kulturních, vzdělávacích nebo společenských akcí, které jsou organizovány pouze pro tuto sociální skupinu. V zimním semestru se jedná zejména o vánoční besídku, v letním semestru to jsou hlavně třídní výlety a odborné exkurze do vybraných destinací po celé České republice. Oba dva semestry jsou oficiálně ukončovány společnými setkáními, na konci toho letního je uspořádán absolventský večírek, který mají na starosti samotní studenti. Ujímají se tak role studentů-organizátorů, kteří pod dohledem svého třídního učitele vymyslí konkrétní téma, zajišťují kulturní program, starají se o catering a další potřebné věci, aby se před ostatními spolužáky ukázali v co nejlepším světle a ti si mohli slávu společně s nimi dostatečně užít.

Vývoj projektu

Do prvního ročníku se v září 2006 přihlásilo celkem 42 studentů, kteří si vybírali ze čtyř základních předmětů (vlastivěda, věda a technika, dějiny umění a umění tady a teď). Během realizace projektu se nabídka předmětů postupně rozrůstala.

Ve třináctém školním roce (2018–19) je to předmětů dvacet šest! (angličtina, blogování, českopis, českopis – Praha, dějiny náboženství, dějiny regionu, dějiny umění, divadlo, evropis, francouzština, hospodyňka, kreativní fotografie, literatura a divadlo, malba, kresba, keramika, mediální gramotnost, mezinárodní vztahy, myslivost, němčina, od gramatiky k románu, podivuhodné příběhy, politologie, retro, Senior Melody, světopis, španělština, tai chi, tělocvičení, trénování paměti, úvod do genealogie, věda a technika, vlastivěda. Studentů jsou ve zmíněném školním roce čtyři stovky.

„Středa je náš den!“ Motto, kterým se řídil celý projekt Třetího věku v prvních letech své existence v současné době neplatí, vyučuje se denně. Všechny obory se pravidelně střídají v měsíčních cyklech, studenti tak během jednoho semestru absolvují čtyři až pět lekcí u každého

předmětu. Samotné rozvrhy jsou sestavovány tak, aby mohl zájemce navštěvovat všechny z nabízených předmětů pro konkrétní ročník.

Pro kvalitativní rozvoj projektu je především nutné zaměření na lektorský tým. Metodické plány, výběr lektorů, provázanost jednotlivých oborů a motivace je úkolem garantů projektu – převážně personálu Městské knihovny Louny. Kvalita nabízených předmětů je přímo úměrná kvalitě lektorského týmu. Od počátku své realizace tak byl tento tým pečlivě vybírán a složen z externích odborníků a interních zaměstnanců knihovny. Externisté jsou v tomto případě vybírání z místních kulturních a vzdělávacích institucí, jako jsou zaměstnanci Oblastního muzea Louny nebo Státního okresního archivu Louny nebo členové učitelského sboru gymnázia.

S účastí odborných externích lektorů je spojena také finanční stránka projektu. Financování zvládá Městská knihovna Louny z vlastního rozpočtu s občasným přispěním sponzorských darů firem a jednotlivců (většinou děti studentů). Zřizovatel knihovny – Město Louny – dlouhodobě dbá na rozvoj seniorských aktivit.

Městská knihovna Louny se v posledních letech snaží vymanit ze škatulky klasické knihovny zabývající se pouze půjčováním knih a úspěšně se transformuje v multifunkční kulturní centrum. Veřejná knihovna má šanci na příznivý vývoj tehdy, nabídne-li bohatý a smysluplný program pro širokou veřejnost. V našem městě se nenachází jiná instituce, která by se podobným způsobem systematicky zabývala celoživotním vzděláváním seniorů. Prostředí knihovny je širokou veřejností chápáno jako sociálně bezpečné a je zárukou vysoké kvality poskytovaných služeb. Obrovský rozvoj nejen projektu Třetí věk, ale samotné knihovny následoval po přestěhování do nově zrekonstruovaných prostor v centru města v srpnu 2010. Studentům i samotnému realizátoru se naskytly nové možnosti, větší prostory, příjemnější prostředí.

Městská knihovna Louny byla za své komunitní a multifunkční aktivity oceněna prestižním titulem Městská knihovna roku 2011 i dalšími cenami.

Neslyšící lidé, český znakový jazyk a knihovna

Mgr. Karel Redlich

(tlumocnici@czplk.cz, karel.redlich@volny.cz)

CZPLK, o.p.s.; CODA ČR – slyšící potomci neslyšících rodičů, z.s.

Kdo je „neslyšící člověk“? „Termín“ neslyšící člověk se používá mezi veřejností jako souhrnné označení lidí, kteří jsou ohluchlí, nedoslýchaví a prelingválně neslyšící. Lidé občas použijí i „termín“ hluchoněmý nebo hluchý, ale je třeba říci, že tato dvě slova nejsou vnímána samotnými neslyšícími lidmi pozitivně, ač je slovo hluchý mnohem konkrétnější než slovo neslyšící. Pokud o někom řekneme, že je neslyšící, v myslí druhého člověka vytane především obraz buď nedoslýchavého člověka, na kterého je potřeba zvýšit hlas, popř. který s pomocí sluchadla dokáže lépe odezírat a v různé míře i srozumitelně využít svou mluvenou řeč, psanou češtinu se rovněž učí snadněji, anebo ohluchlého člověka, který využívá své schopnosti k mluvení, odezíráni a psaní obdobně. To však neznamená, že by nedoslýchaví a ohluchlí lidé měli automaticky větší nadání pro odezíráni než lidé slyšící. Znamená to ale, že lidé prelingválně neslyšící, tedy ti, kteří se s absencí sluchu narodili nebo ho ztratili ve zcela raném věku před jakýmkoli rozvojem řeči, jsou (právě z tohoto důvodu) ve zcela jiné situaci než lidé nedoslýchaví a ohluchlí. Zkrátka, když o někom řekneme, že je hluchý⁸⁵, tak v myslí člověka dojde k vytvoření obrazu jedince, na kterého je zcela zbytečné zvyšovat hlas, ale bude naopak užitečnější „znakovat“ (tj. vytvářet individuální promluvy ve znakové řeči, popř. více gestikulovat apod.). Přesto je samotnými neslyšícími lidmi prosazován „termín“ neslyšící člo-

---

⁸⁵ Srov. REDLICH, K. Hluchý mluví znakovou řečí. Gong, 2016, roč. 44, č. 4 (10–12), s. 30–31. ISSN 0323-0732.

věk, popř. jen neslyšící, a stále více i termín Neslyšící (popř. anglicismus Deaf, ze kterého pojem Neslyšící vznikl). Velké písmeno symbolizuje, že není prelingválně neslyšící člověk (a nejen on) posuzován podle stavu sluchu, ale jako příslušník menšinové společnosti. Nejde o etnickou, ale o jazykovou a kulturní menšinu.⁸⁶ S tím souvisí i kompetence prelingválně neslyšících lidí v psané češtině (i odezírání), a tímto se konečně dostáváme k literatuře, knihám a knihovnám.

Slyšící lidé mezi sebou psaní a čtení nepoužívají v komunikaci tváří v tvář, pokud k tomu nemají nějaký zvláštní důvod, např. „tajné“ vzkazy či „psaní s cizincem“ apod. Právě tendence „psaní s cizincem“ se projevuje v komunikaci slyšících lidí s lidmi prelingválně neslyšícími (dále jen neslyšícími). Slyšící lidé si dobře uvědomují, že neslyšící lidé lépe vnímají psaný text na rozdíl od mluvení (odezírání), ale zhusta nevědí, že psaná čeština neslyšících lidí může být jiná než ta jejich. V jejich očekávání se vůbec neodrazí skutečnost, že psaní a čtení neslyšících lidí se bude pravděpodobně podobat psaní a čtení slyšících lidí (cizinců), kteří se češtinu učí jako cizí jazyk. Je namístě zdůraznit odlišnost psané češtiny většiny prelingválně neslyšících lidí od její běžné (kodifikované) podoby a poukázat na fakt, že tato odlišnost není výrazem (ne)inteligence člověka. Proč vlastně mají čeští prelingválně neslyšící lidé problémy s psanou češtinou? Jednoduše řečeno: podoba psané češtiny neslyšících lidí je výsledkem vzdělávání neslyšících dětí. Jaké mají neslyšící lidé problémy s psanými texty? Pojd'me se na to podívat očima prof. Aleny Macurové (s. 180)⁸⁷: „Neslyšící lidé při čtení či psaní

---

⁸⁶ Rysy komunity Neslyšících jsou podle F. Grosjean (s. 84–88) následující: společný jazykový kód, neuznání jazykové přirozenosti (tedy diskriminace znakového jazyka), jednojazyčné vzdělávání (děti jsou vyučovány pouze většinovému jazyku), omezené pracovní možnosti, uzavírání sňatků mezi členy menšiny, nahlížení sebe sama jako člena jazykové a kulturní menšiny. Vedle těchto aspektů prelingválně neslyšící lidé vytvářejí mezinárodní, národní i lokální organizace sociálního i sportovního charakteru, mají vlastní publikační činnost apod. Viz Grosjean, F. *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge: University Press, 1982. ISBN 0-674-53092-6.

⁸⁷ MACUROVÁ, A. *Naše řeč? Naše řeč*, 1998, roč. 81, č. 4, s. 179–188. ISSN 0027-8203.

textů mnohdy nerozlišují styly komunikace veřejné či soukromé, texty různě funkčně zaměřené. V textech, které neslyšící lidé píšou, se neprojevuje typová rozdílnost adresátů (interkulturní vs. intrakulturní komunikace), ani rozměr důvěrnosti oproti oficiálnosti, ani různost funkcí, jež se textům obecně přiřazují. Nic podstatného neřekne jejich čeština ani o svých původcích (různých co do věku, profese, původu, místa bydliště, pohlaví atd.).“

Položme si další otázky. Navštěvují neslyšící lidé knihovnu? Slouží neslyšícím lidem stejně jako lidem slyšícím psaný text jako zdroj zájmu, poznání a vědění? Mají neslyšící lidé oblíbenou četbu? Mají vůbec rádi knihy? Jak mohou knihovny reflektovat skutečnost, že neslyšící lidé mají nižší kompetence v psané češtině? K čemu potřebuje neslyšící člověk knihovnické služby? Potřebuje je vůbec? Může knihovna nabízet jiné specifické služby neslyšícím klientům? Pokud ano, tak jaké? Mé odpovědi na tyto otázky jsou pouze návrhy pro diskusi s neslyšícími lidmi, kteří mohou nejlépe vyjádřit svá přání a své potřeby. Mnou navrhané odpovědi jsou „výluhem“ mé 15leté spolupráce s knihovnami a komunitou Neslyšících. Jedná se o příklady dobré praxe knihoven v Karlových Varech, Semilech a Liberci, především v Liberci, kde působím delší dobu. Rovněž se jedná o jistý „výluh“ mé celoživotní zkušenosti jako slyšícího syna neslyšících rodičů a 15leté praxe tlumočnicka a lektora českého znakového jazyka. Nechci tímto článkem zastínit mimořádné aktivity dalších knihoven v České republice, zejména Městskou knihovnu v Praze, Knihovnu Jiřího Mahena v Brně, Knihovnu města Hradce Králové, Moravskoslezskou vědeckou knihovnu v Ostravě, apod., kde se rovněž snaží vytvářet bezbariérový přístup k neslyšícím návštěvníkům a budovat postupně prostředí neslyšícím lidem přátelské, tzv. „Deaf friendly“, a přibližovat se tak očekávanému standardu.

Nejprve si pojd' me zodpovědět, zda by knihovna měla započít v tomto směru nějaké úsilí, popř. prohloubit své úsilí stávající. Domnívám se, že ano, i bez ohledu na všechny platné či poloplatné mezinárodní úmluvy o právech handicapovaných lidí a všechnu existující či ještě neexistující státní legislativu. Prelingválně neslyšící lidé jsou (nejen)

podle mého úsudku jedni z nejvíce ohrožených osob v naší společnosti a narážejí dennodenně na nespočet informačních, komunikačních, sociálních a společenských bariér. Knihovny jako veřejné instituce tu nejsou jen pro zábavu občanům města, ale jsou i jejich „celoživotní školou“, tj. společenským prostorem, kde se lidé po celý svůj život rozvíjejí svůj intelekt, své vědomosti i dovednosti. Vypovídá o tom členění oddělení v knihovnách dle cílových skupin, popř. dle obsahu knihovnické činnosti: oddělení pro děti, oddělení pro dospělé, hudební a filmové oddělení, odborné oddělení, čítárna, veřejný internet, herny, studovny apod., dále tematické kurzy, přednášky a semináře, výstavy a nespočet dalších aktivit uvnitř i vně knihovny. Všechny tyto služby jsou veřejnosti dostupné zdarma či za symbolické poplatky (členské poplatky, vstupné na akce apod.) a jsou pojímány ze strany veřejnosti jaksi automaticky, kdokoliv a kdykoliv je může použít/využít pro svůj vlastní prospěch, ať už bude jeho záměr jakýkoliv.

Jak tedy na to? Nejdříve je potřeba vytipovat tři až čtyři pracovníky knihovny (z personálních důvodů stačí nejdříve dva a později počet rozšířit), kteří by se rádi naučili znakový jazyk a v této aktivitě jim pomoci (finančně i časově), např. oslovit místní klub Neslyšících, organizaci Neslyšících, popř. organizaci pro Neslyšící, nebo třeba pořádat kurz pro veřejnost přímo v knihovně – což se mi osobně jeví, jako velice progresivní cesta. Nejen proto, že se z knihovny stane postupně prostor podporující znakový jazyk, ale i proto, že se knihovna dostane do zorného pole neslyšícím lidem. To však samo o sobě nestačí. I když pracovníci budou umět základy znakového jazyka, je potřeba neslyšící lidi motivovat k tomu, aby knihovnu navštívili a přesvědčili se o tom, že je to přátelské prostředí, které jim má co nabídnout. Ideální je exkurze připravená se znakovými pracovníky knihovny. Doporučuji při exkurzi spolupracovat s tlumočnickem. Nezbytné je rovněž neslyšícím lidem vyjít vstříc při seznamování s pravidly knihovny, zejména s výpůjčním řádem (od založení průkazky po možnosti výpůjček a jejich vrácení v jednotlivých odděleních apod.). Toho lze nejlépe docílit vytvořením video-průvodce knihovnou ve znakovém jazyce, který bude veřejně

přístupný a bude obsahovat základní informace tohoto druhu. Zde se nabízí dvě možnosti, buď knihovna osloví profesionály, kteří pro knihovnu vybrané psané texty přeloží do znakového jazyka, nebo si knihovna tato videa vyrobí sama ve spolupráci se svými zaměstnanci a neslyšícími čtenáři knihovny, popř. s dalšími přizvanými hosty (lektory znakového jazyka, tlumočnický apod.). Oba přístupy je jistě možné kombinovat. Důležité je, aby tento počin byl důkladně promyšlen, např. aby byla respektována vizuální stránka vyráběných materiálů a zajištěna jejich atraktivita a srozumitelnost (musí se jednat o český znakový jazyk a ne o umělé komunikační systémy, jakým je např. znakovaná čeština). Dále je potřeba, aby tato videa byla i úspěšně prezentována a stala se dostupnými – doporučuji prezentaci na webových stránkách knihovny s důrazem na filozofii „jednoho tlačítka“ nebo „jednoho pohledu“ – neslyšícího uživatele webových stránek knihovny by měl do očí „uhodit“ srozumitelný odkaz (logo) nebo miniatura videa, aby „své“ informace nemusel hledat ve spleti textů nespočtu internetových stran. Myslím, že knihovna může neslyšícím lidem poskytovat finančně výhodné kurzy psané češtiny (čtení s porozuměním a tvorba textů s důrazem na různé komunikační funkce textů). Nepostradatelným pomocníkem neslyšících lidí je v dnešní době internet (zdroj informací, komunikace se slyšícími a neslyšícími lidmi) a vzhledem k nepřetržitému rozvoji technologií se nám ukázalo jako přínosné, nabídnout neslyšícím lidem kurzy takto zaměřené, které se staly velmi oblíbenými a i nadále pokračují. Knihovna by měla docenit, a tak plně respektovat, vizuálně-motorickou povahu znakového jazyka, který nemá psanou podobu, a svůj fond logicky rozšířit o tituly na CD a DVD s příběhy, dokumenty a se slovníky v českém znakovém jazyce, popř. v jiných národních znakových jazycích. Stejně tak by mohl fond knihovny disponovat i psanou literaturou týkající se hluchoty a českého znakového jazyka. Knihovna může ve spolupráci s místní organizací Neslyšících uspořádat workshopy pro děti i dospělé např. s tematikou „Komunita Neslyšících“ nebo „Český znakový jazyk“. S tím vším souvisí i tento důležitý fakt: komunita Neslyšících se tvoří obvykle ve větších městech

a početnější je většinou v místě speciálních škol pro neslyšící nebo tam, kde existuje organizace Neslyšících. Obecně asi platí, že by knihovna měla mít k dispozici finanční zdroje určené na krytí tlumočnických služeb a jiných aktivit (neslyšící i slyšící konzultanti, přednášející, lektori, kameramani, materiální vybavení apod.), k čemuž slouží různé fondy, dotace a dary. Nemusí se jednat o závratné částky, podstatnější je soustavná dílčí práce. Přeji Vám v tomto směru hodně štěstí a ještě pro rekapitulaci uvedu heslovitě seznam aktivit, které již byly společnými silami realizovány v Krajské vědecké knihovně v Liberci:

- exkurze pro Neslyšící,
- každoroční realizace kurzů českého znakového jazyka pro veřejnost (začátečníci i pokročilí), kterých se pravidelně účastní zaměstnanci knihovny, popř. mají individuální lekce,
- proškolení všech zaměstnanců knihovny v základech komunikace s prelingválně neslyšícími lidmi, nedoslýchavými a ohluchlými lidmi,
- kurzy iPad - internet jako zdroj informací a prostředek komunikace (korespondence, fotografie, webová kamera, střih videa, osobní konzultace a individuální práce),
- tvorba video-průvodce knihovnou ve spolupráci s členy místní komunity Neslyšících a zaměstnanci knihovny,
- vytvoření multimediální aplikace v českém znakovém jazyce pro děti i dospělé – prezentace ilustrací knihy, jejího psaného textu a jeho překladu do českého znakového jazyka (zdarma na internetových stránkách knihovny), tzv. znakovníka, práce na další znakovníce,
- rozšíření fondu CD, DVD: slovníky a výukové materiály českého znakového jazyka, příběhy a pohádky v českém znakovém jazyce, popř. ve znakových jazycích obecně,
- rozšíření knižního fondu o psanou literaturu týkající se hluchoty a znakového jazyka,

- indukční smyčky v různých prostorách knihovny,
- vybavení kamerou jednoho veřejného stolního počítače s internetem a zajištění přednostního práva pro jeho využívání neslyšícím klientem,
- propagace knihovny alternativními způsoby (např. zapojováním do společenských aktivit komunity Neslyšících – např. „Zahradní slavnost“ při mezinárodním dni neslyšících lidí, nebo spoluúčast zaměstnanců knihovny na uměleckých projektech – např. fotografická výstava „Šálek znakového jazyka“ apod.),
- tlumočení vybraných přednášek (cestovatelské a odborné přednášky),
- realizace specializovaných přednášek („Indiánský znakový jazyk“, „Neslyšící se otevírají slyšící veřejnosti“, „Znakovými jazyky k hlubšímu porozumění“),
- uspořádání finanční sbírky v prostorách knihovny na podporu činnosti klubu Neslyšících,
- dílničky českého znakového jazyka pro slyšící děti (nejen) libereckých ZŠ,
- tlumočená divadelní loutková představení pro slyšící i neslyšící děti,
- spolupráce s místními organizacemi neslyšících lidí na mnoha dalších aktivitách.

DESIGN SLUŽEB A MARKETING

Garanti:

*PhDr. Libuše Foberová, PhD., Mgr. Miroslava Sabelová,
Mgr. Ivo Kareš*

Cílem bloku Design služeb a marketing bylo vytvořit platformu pro odborné diskuse o hlavních trendech a novinkách designovaného pojetí služeb a marketingových technik v knihovnách.

Motto bloku bylo „*Přijmi změnu*“.

Při výběru přednášejících a témat jsme se snažili představit teoretické základy problematiky a příklady dobré praxe. Kromě příspěvků spojených přímo s knihovní praxí tak zazněly i přednášky z prostředí mimo knihovnu, ale se zkušenostmi, které jsou pro pracovníky knihoven přenositelné a užitečné.

Ještě lepší služby knihoven. Designované pro lidi a s lidmi

Mgr. Tomáš Štefek

*Kabinet informačních studií a knihovnictví, Masarykova univerzita,
projekt Sociální inovace v knihovnách*

Způsob, jak vaší službě zajistit uživatele. Tím, že je zapojíte do její tvorby, i tím, že ji skvěle nastavíte a neustále zlepšujete. Příležitost oslovit a zapojit partnery. Způsob, jak zlepšit komunikaci v organizaci, motivovat a osvěžit zaměstnance, způsob jejich práce a řešení problémů, ale i řízení týmů či celé knihovny. Být efektivní a systematický, i kreativní a pružně reagovat na změny. Schopnost podívat se na své služby očima lidí, lépe jim porozumět, být jim co nejužitečnější a hrát důležitou roli v jejich životech. Ochota nechat si mluvit do práce lidi, pro které to děláte, odvaha dělat změny, umění klást správné otázky a neustále pochybovat. To všechno může být design služeb. Není to věda. Není to magie. Není to spása. Není to image. Není to jen pro byznys. Je to způsob přemýšlení a práce, o kterém si myslím, že je pro knihovny jako stvořený.

Pokud design služeb prozatím nemá svůj vlastní konferenční sekci, jeho spojení právě s marketingem je podle mého názoru vhodné. Ještě vhodnější je pak zařazení příspěvku s tématem design služeb na začátek tohoto společného bloku, především jako zastřešujícího teoretického rámce. Pracovníci marketingu mi snad odpustí, když oblast jejich expertízy totiž označím za součást, za jednu z fází designu služeb, konkrétně její doručení a komunikaci. Vše, co tomu v ideálním případě předchází, je design služeb.

Rozdíl vhodně ilustrují přednášky obou keynote speakerů letošní konference. Valerie J. Gross mluvila spíše o pojmenovávání a komu-

nikaci jedné z klíčových rolí knihoven, Krist Biebaw o celém procesu tvorby služeb knihovny, i jejích prostor. Hovořil jako designér, ačkoli tento termín nepoužil, o nutnosti zajišťovat očekávání a účast veřejnosti, o důležitosti navazování spolupráce, o důrazu na autentičnost služeb, jejich udržitelnosti v budoucnosti, a o nastolování otázek po tom, co může nabídnout knihovna současné společnosti. Hovořil o potřebě participačního přístupu k nastavování služeb, kterou ilustroval na tom, že s veřejností začali o nové knihovně mluvit dávno před zahájením její stavby. Zároveň však zdůraznil, že tento dialog je třeba udržovat konstantní a interakci udržovat, aby knihovna byla pro občany relevantní neustále. Nejenom v jejich hlavách, ale i v srdcích. Za pět let se potřeby lidí mohou zcela změnit. Je proto nutné přistupovat ke svým prostorům, službám, ale i k myšlenkovému nastavení maximálně flexibilně. To popsal situací, kdy lidé často nevyužívají budovu tak, jak si její tvůrci představovali. A nejspíš ani tak, jak si původně představovali její samotní návštěvníci. Právě tato flexibilita je jedním z klíčových znaků procesu designování služeb.

Jako designér služeb v projektu Sociální inovace v knihovnách jsem často postavený před úkol vysvětlit svému okolí, co vlastně dělám. Často je potřeba udělat to v několika sekundách, větách. A je to úkol nelehký podobně, jako když se člověk pracující v knihovně snaží vysvětlit, co všechno v rámci své práce dělá. Musím brát ohled na to, komu to vysvětluji, snažit se do nich vcítit, zkouším různé přístupy. I to je designérský přístup. Jedna z nejkratších verzí definice by mohla znít: „Snažím se pomáhat lidem (knihovnicím a knihovníkům) dělat svou práci jak nejlépe to jde, vždy s ohledem na uživatele a za jejich přímé účasti.“ Mám tu skvělou příležitost rozvést to zde více. A možná zjistíte, že designérem je do nějaké míry každý z vás, ať ve své práci, v knihovně či jinde, nebo v soukromém životě.

Vyzkoušejme si malé cvičení. Na každý úkol máte 30 sekund. Napište si dvě věci, které byste chtěl/a ve svém životě změnit, ve formátu „Chtěl/a bych...“ U každé z nich napište: 1. Co vám to přinese? 2. Co to přinese vašemu okolí? (Co na to řeknou vaši nejbližší?) 3. V čem je pro-

blém? (Proč se to nestalo už dříve?) 4. Jak bych mohl/a tento problém překonat, ve formátu „Jak bych mohl/a...?“ 5. Kdo by vám s tím mohl pomoci? Vyhodnoťte, co jste dosud napsali, a rozhodněte se pro řešení jednoho z těchto dvou problémů. U toho „vítězného“ si dále napište první tři kroky, které by měly vést k jeho řešení. Na závěr se zeptejte kolegy/ně, sedící vedle vás na její/jeho názor nebo radu. Teď máte plán. V následujícím týdnu si to zkuste nanečisto, a to jen po nezbytně nutnou dobu pro to, abyste poznali, jestli je to správná cesta. Pak se poučte a zkuste to znovu – jinak a lépe. Nebo zjistíte, že vaše očekávání nejsou naplněna vůbec, a plán opustíte zcela. Právě jste si zkusili práci designéra, v jejím maximálním zjednodušení.

Design služeb se nelehce představuje v celé své šíři, protože se svým holistickým přístupem snaží pokrýt maximum proměnných a hledisek. Myslet na „všechno“. Nikdo však nejsme schopni domyslet všechny důsledky svého konání, a nikdy nebudeme. Proto je důležité, aby na daném problému pracovalo co nejvíce lidí, kterých se týká. „What you see is all there is,“ aneb nikdy nevíte, co nevíte. Ze stejného důvodu design služeb přistupuje ke všem poznatkům ze svého procesu kriticky a podrobuje je důkladné analýze právě z pohledu všech zúčastněných stran. Designový proces (správně vedený) je navržen tak, abychom každý následující krok dělali s největší možnou mírou poznání a nevrhali se tak do zbytečných rizik.

Proces designu služeb je nástrojem změny. Zpravidla řeší něco, co ještě neexistuje. Proto jeho výstupy stojí na pokusech – neustálém testování nové verze skutečnosti. S lidmi, kteří budou designovanou službu konzumovat, s lidmi, kteří se její realizace jakkoli účastní, s lidmi, kteří ji budou poskytovat. Proces začíná hledáním příležitostí – mapováním, výzkumy – a ověřováním potřebnosti zjištěného. Ze zaměření pozornosti na potřeby lidí pramení relevance budoucího řešení pro okolí knihovny, komunity, společenství, pro obec, celou společnost nebo konkrétní jedince. Chceme totiž svými službami reagovat na to, co se v okolí knihovny nebo ve společnosti děje, co je potřeba, čemu a komu je možné pomoci nebo k řešení jakého problému je možné přispět.

Začínáme tedy u lidí „venku“. V této fázi se často ukáže, jak široké je naše vnímání okolí knihovny, jinak řečeno, jak široké je vnímání její role. Tato šířka může souviset s jazykem, kterým toto okolí popisujeme. Považujeme za okolí knihovny uživatele, její návštěvníky, čtoucí veřejnost, občany, skupiny, které tvoří (komunity)? Komunikace s okolím knihovny je pro její zaměstnance často novým způsobem nebo novou součástí jejich práce. „Nešla jsem pracovat do knihovny proto, abych z ní chodila ven a vyptávala se lidí,“ je reakce, se kterou je možné se setkat. Jedna z otázek prvního konferenčního dne na Krista Biebauwa také zněla: „Did you face any struggles in developing staffs competencies concerning new flexible style of work? Or are they naturally keen to talk to people?“ Všichni se tomuto výzkumnému procesu a souvisejícím zkušenostem do nějaké míry učíme, nejsme sociologové, výzkumníci. Stejně jako dotazovaní občané, kteří zatím nejsou příliš zvyklí na to, že se jich veřejná instituce ptá na to, jak by mohla pomoci řešit jejich běžné životní problémy, jak jim být co nejužitečnější. Je to proces společného učení. Design služeb poskytuje řadu metod a nástrojů, jak to zvládnou dobře, a jak s výsledky takového výzkumu pracovat dál.

Silným momentem této fáze je zapojení našich cílových skupin do designování služby od samotného počátku. V pozdějších fázích procesu je možné se stejnými lidmi v dialogu pokračovat a zajistit tak spolupráci nové nebo inovované služby. Tedy pocít, že je tvořena jimi na míru, že se podílí na její výsledné podobě, že je v tomto smyslu „jejich“. Toto zapojení může službě slibovat jejich první uživatele, ambasadory, ale také testery. Jinými slovy, není možné designovat službu nebo aktivitu pro etnické menšiny bez jejich přímé účasti na designovém procesu.

Zapojení veřejnosti do interních procesů může jít ještě dále. Co nám brání zapojit do věcí, které zatím děláme interně, i lidi zvenku? Dovolit jim nahlížet pod pokličku, dívat se pod ruce, pozvat je na poradu podobně jako na zasedání zastupitelstva? V podstatě jde jen o to dát lidem hlas v rozhodování o tom, co pro ně knihovna bude dělat a jakým způsobem. Také o přiznání, že se snažíme dělat svou práci, jak nejlépe je to možné. Ne jen přinášet služby na stříbrném podnose, založené na

tom, co si o našich uživateliích myslíme. Bez výzkumu jde totiž jen o domněnky.

„Knihovna budoucnosti je silně orientována na lidi. Na lidi, které nelze změnit, na rozdíl od našich vnitřních postupů. Ty modifikovat umíme. Měli bychom neustále promýšlet, kdo přesně jsou naši lidé. Kdy jsou nejspokojenější? Kdy je pro ně naše knihovna důležitá? I to se ale může v čase měnit. Pozvěme proto občas na čaj nebo kávu naše tzv. heavy users, tedy nejčastější návštěvníky, a zeptejme se jich neformálně, co na knihovně mají rádi a co by případně vylepšili. Může to být maličkost, ale s velkým efektem!“ Prof. Cornelia Vonhof, proděkanka Hochschule der Medien ve Stuttgartu.

V rámci debaty nad příspěvkem Krista Biebauwa padly otázky: „Jak to všechno děláte? Kolik máte knihovníků a kolik odborníků na jiné oblasti?“ Odpovědí bylo, že 95 % pracovníků knihovny jsou stále knihovnice a knihovníci. Všechny specializované činnosti totiž knihovna v Gentu zajišťuje v rámci mnohých partnerství. Vyzdvihl např. spolupráci s univerzitou a se školami. Pro tyto i jiné stakeholdery je spolupráce s knihovnou v Gentu natolik unikátní a ceněná, že ji nevnímají jako práci navíc, ale spíše jako poctu podílet se na činnosti knihovny. Právě to je dalším klíčovým znakem designového procesu – zapojit do něj maximum zúčastněných stran, které mohou mít na vzniku/inovaci služby zájem, které se na její realizaci mohou podílet a profitovat z ní, stejně jako knihovna. Součástí mapování okolí knihovny je proto i výzkum stakeholderů, tedy možných zúčastněných stran. Jednání s nimi mohou mít významný vliv na výslednou podobu služby např. využitím příležitostí, kterými knihovna sama o sobě nemůže disponovat. Jsme knihovníci, nikoli sociální pracovníci. To však neznamená, že knihovna nemůže být schopná zajišťovat služby, které se mohou se sociálními oblastmi prolínat, a mít pozitivní společenský dopad např. na skupiny ohrožené sociálním vyloučením.

V rámci designového procesu s předchozím tvrzením velmi významně souvisí důležitost pohledů „dovnitř“ knihovny – na kapacity a zdroje, kterými knihovna disponuje, na individuální zaměření pracovníků,

respektování jejich profesních i osobních priorit. Nechceme poskytovat pouze služby, které lidem tzv. vidíme na očích, ale také takové, ve kterých se jejich poskytovatelé budou cítit dobře a budou mít zájem na jejich rozvoji. Design služeb nabízí řadu metod, jak pozitivně pracovat s inovačním prostředím organizace, jak do designového procesu zapojovat lidi podle jejich zájmu, nikoli podle tradičních oddělení organizace, která mohou být spíše stírána existencí pracovních týmů napříč knihovnou. Cílem je zajistit opravdový zájem zaměstnanců na vývoji svěřených služeb.

Do tohoto bodu popsaný proces si klade za cíl zvolit knihovnou k řešení „ten správný“ problém. Takový, který se setká s uživatelskou potřebou, na který knihovna nebude sama a v rámci kterého může vzniknout plodné partnerství, na který má zdroje nebo možnosti na ně dosáhnout, na kterém mají její zaměstnanci zájem pracovat. Další fáze procesu designování se týkají toho, jak „správně“ zvolený problém vyřešit, tedy konkrétní podoby a nastavení služby. Opět na základě extrémní spolupráce s jejími budoucími uživateli. Z jejich strany to znamená nové způsoby propojení s knihovnou, více podpory a loajality, v konečném důsledku jejich rostoucí spokojenost. Pro knihovnu to představuje větší podporu spolupráce, strategického rozhodování, podloženého důkazy z výzkumů a mapování, zkvalitnění procesů projektového managementu, i větší sebevědomí při poskytování služeb. Pro obě strany, občany i knihovnu, pak designový proces přináší větší efektivitu na straně poskytovatele i konzumenta služby, a možnost rychle reagovat na změny potřeb obou stran. Jde totiž o vpravdě flexibilní proces, který se neustále ptá a pochybuje nad svými výstupy. Je nástrojem změny. A „změna“ je jedním z nejméně frekventovaných slov této konference.

Jednotlivé fáze celého procesu je možné popsat různými termíny. Poznávání – analýza – design – testování. Inspirace – ideace – iterace. Výzkum – analýza – ideace – tvorba – testování. Podstatou je však především jeho cirkularita, tedy neustálé iterace řešení. Každá z fází zahrnuje řadu metod, které pomáhají v mapování (např. hloubkový roz-

hovor, focus groups...), analýze, vizualizaci informací a uživatelské empatii (např. osoby, empatická mapa, mapa kontaktních míst...), spolupř. tvorbě (např. cesta službou, storyboard, 3D modely...), v testování výsledku.

Uživatelské testování vzniklého prototypu (modelu) služby je závěrečnou fází procesu a zároveň zdrojem poznatků, na základě kterých službu dále zlepšujeme, tedy pouštíme do další iterace (opakování) designového procesu. Testovat je možné prostorový model, popis příběhu, který služba představuje nebo řeší, cokoli čím můžeme budoucího uživatele „vtáhnout“ do navrženého řešení a co nám pomůže zodpovědět otázky, které v souvislosti se službou stále máme. Podstatou tvorby prototypu je přitom pokus. Nesnažíme se designovat službu do jejího nejlepšího možného stavu, ale do takového, který nám poskytne co nejrychlejší zpětnou vazbu, která nám pomůže v dalším vývoji služby. Jde o čas. Prototypování často používá adjektiva „rychlé“, protože v zájmu designéra je co nejdříve odhalit případné nedostatky a co nejdříve eliminovat riziko toho, že se vývoj služby ubírá nesprávnou cestou. V případě takového odhalení šetříme právě čas, jeho cenu, lidské zdroje. Testování prototypu je také základním nástrojem spolupř. tvorby s uživateli a všech výše zmíněných výhod, které z ní plynou. Prototypy pomáhají lidem představit si budoucnost a dostat reakci od uživatelů. Ty nejlepší z nich jsou levné a vždy nedokončené. Důležitým hlediskem je také fakt, že návrh služby, na jehož vývoji strávíme půl roku, nám přiroste k srdci. Pokud pak zjistíme, že neodpovídá potřebám uživatelů, opouští se takový návrh mnohem obtížněji než ten, se kterým strávíme pár týdnů.

Uživatelské testování tedy zajišťuje brzký kontakt prototypu s realitou. S realitou v celé její komplexnosti, kterou zpravidla nejsme schopni jako jedinci, ani jako knihovničtí profesionálové postihnout, protože každý pohled je omezený jemu vlastními kognitivními zkrsleními – přirozeným zobecňováním, zkušenostmi, odborností, hodnotami, obavami, egem. Uživatel vidí vše komplexně. Nejen samotnou služ-

bu, ale i to, jak působí knihovnice a knihovníci, jaké je prostředí jejího poskytování v knihovně apod. To vše se počítá.

Designový proces jako způsob práce a přemýšlení tedy představuje holistický přístup, rozhodování na základě důkazů, s tím související pružnost, spolupráci, spolupřevbu, zvědavost, kritické myšlení a pochybování, také však kreativitu a zvýšení motivace. Také pojmání nezdarů nikoli jako selhání či neúspěchů, ale jako příležitostí a velmi cenných zjištění, že tudy cesta nevede. Designové myšlení představuje posun od otázky „Jak bychom mohli dostat mládež do knihovny?“, která zastupuje problém knihovny s nedostatkem mladistvých uživatelů, k otázce „Jak bychom mohli pomoci mládeži řešit jejich konkrétní problém?“, která reaguje na potřeby lidí. Zároveň v sobě obsahuje nutnost zkoumat, jaké problémy mládež v okolí knihovny řeší, a které z nich by jim mohla pomoci řešit knihovna.

Designové myšlení jako způsob řešení problémů je obzvláště vhodné pro „zapeklité“ problémy. Tedy takové, které mohou zahrnovat hodně hledisek a proměnných, sporné a rozporuplné, měnící se, takové, u kterých je potřeba sledovat důsledky řešení a to, zda nejsou nezamýšlené, např. negativní pro jiné skupiny obyvatel. Jak bychom se mohli více otevřít romské komunitě a neztratit přitom uživatele? Jak bychom mohli více otevřít prostor knihovny a nebát se o svěřený majetek? Jak bychom mohli reagovat na aktuální společenská témata a zůstat přitom nestranní a apolitičtí? Jak bychom mohli učit seniory počítačové gramotnosti, aniž bychom tím přispěli k šíření fake news? To jsou příklady výzev z prostředí knihoven, které takovéto „zapeklité“ problémy mohou představovat.

Projekt Sociální inovace v knihovnách, který v současnosti probíhá pod patronací Kabinetu informačních studií a knihovnictví v Brně, si jako jeden ze svých cílů klade představit českým knihovnicím a knihovníkům právě designový proces v celé jeho šíři, zakončený vytvořením prototypu sociálně inovativní nebo komunitní služby. To se děje v rámci programu Inkubátor sociálních inovací. V jeho jednotlivých fázích se pomocí metod designu služeb pracovní týmy postupně zabý-

valy prioritizací jednotlivých témat a záměrů, vyhledáváním a výzkumy potenciálních partnerů, budoucích uživatelů zamýšlených služeb, vizualizací dat vzešlých z těchto výzkumů, ideací konkrétních řešení, jejich hodnocením, fúzováním, získáváním zpětné vazby od ostatních týmů a na závěr vytvářením prototypu (modelu) zamýšlené služby nebo aktivity, kterou účastníci následně podrobili testování s jejími budoucími uživateli.

Zpětná vazba účastníků programu poskytla velké množství výstupů, na kterých můžeme stavět další vzdělávání v této oblasti. Program se osvědčil zejména jako hluboce zažitá zkušenost s designovým procesem a jeho metodami, jako aktivita, podněcující motivaci a poznání vlastních kvalit, jako nástroj zvyšující kompetence v oblasti výzkumu (zejména formou rozhovorů) a zkvalitňující interní komunikaci v knihovně. Program také potvrdil předpoklad, že v tomto způsobu práce se nemusí cítit dobře každý a že získané zkušenosti mohou po skončení programu narážet na organizační bariéry nebo na pracovní rutinu. Důležitým poselstvím, které se podle získané zpětné vazby podařilo předat, bylo také poznání a uvědomění, že případný neúspěch služby nebo aktivity není selháním, ale je především poznáním, jak ji dále ve spolupráci s uživateli upravovat.

Konkrétně bude projektový tým řešit popis realizovaných aktivit pomocí metodik a případových studií a vývoj podpůrných nástrojů. Už dnes existují např. metodické karty LibDesign, pomocí kterých se můžete s designovým procesem seznámit prakticky. Více teorie nebo případových studií pak představují publikace Designové myšlení pro knihovny a Knihovníci jako designěři, dostupné na adrese <http://eknihy.knihovna.cz/>.

Akademická podpora středoškolských studentů a učitelů v NTK

Mgr. Olga Martinová, Mgr. Pavlína Tassanyi
Národní technická knihovna

Národní technická knihovna (NTK) v posledních letech výrazně rozšířila služby akademické podpory pro střední školy. Kromě již zavedených individuálních konzultací (Chodounská, Tassanyi a Henzl, 2017, str. 37–39), které může využít kdokoli, jsou pro studenty středních škol připraveny workshopy a lekce zaměřené na vyhledávání a práci s informacemi. Novinkou v dosavadním přístupu je snaha zaměřit se na podporu středoškolských pedagogů, kteří by zajistili předání vědomostí jak studentům, tak svým kolegům v jednotlivých školách. Získané znalosti a dovednosti by neopustily školu s odchodem maturitního ročníku a učitelé by navíc mohli zajistit těsnější propojení s vlastní výukou. Následující příspěvek popisuje postupný vývoj obsahu i formy workshopů a faktory, kterými byl design této služby ovlivňován.

V posledních dvou letech NTK výrazně rozšířila podporu středoškolských studentů a učitelů. Hlavním důvodem k rozvoji služeb pro střední školy byly zkušenosti z konzultací s vysokoškolskými studenty a spolupráce se soukromými středními školami. V rámci konzultací se nám potvrdilo, že zejména pro studenty STEM oborů představuje bakalářská práce často vůbec první akademický text, který píše. (Chodounská, Tassanyi a Henzl, 2017, str. 39) Kromě studia vlastního oboru se studenti v posledním ročníku musí učit i to, jak psát odborný text a vyhledávat informace, což může značně ztížit cestu k úspěšnému ukončení studia. Služby pro akademickou podporu středních škol se snaží tomuto problému předejít.

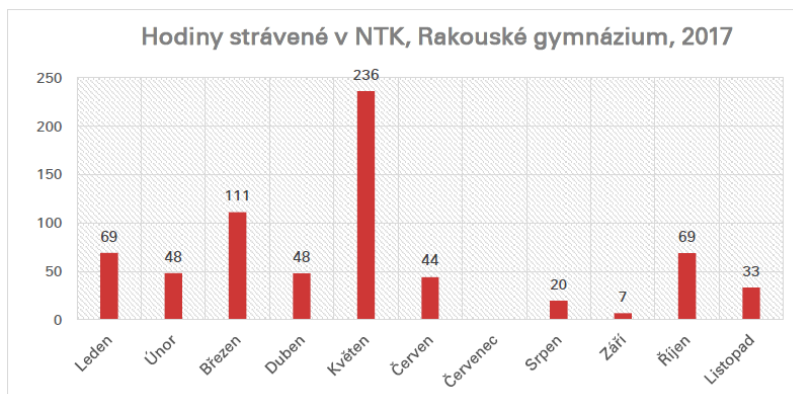

Intenzivnější spolupráci se soukromými středními školami jsme v NTK zahájili v roce 2016. Našimi prvními partnery byly Rakouské gymnázium v Praze a Anglické gymnázium v Praze. Tyto školy poskytují vzdělání v rámci mezinárodně uznávaných programů a k ukončení studia vyžadují po svých studentech napsání závěrečné práce (Chodounská, Tassanyi a Henzl, 2017, str. 39). Studenti tak získají zkušenosti s vyhledáváním informací a akademickým psaním ještě před vstupem na vysokou školu nebo nástupem do zaměstnání. Spolupráce školy s NTK zahrnuje registraci studentů a vyučujících, umožňující přístup ke zdrojům knihovny, prohlídku budovy a workshop na vybrané téma (vyhledávání zdrojů, hodnocení informací, struktura práce, citování).

Vzhledem k tomu, že každý rok čeká psaní závěrečné práce na nový ročník, začaly se workshopy pravidelně opakovat, což nám umožnilo navázat se školami bližší vztah a začít službu vyvíjet. Základním nástrojem vývoje je komunikace – s učiteli si vyměňujeme zkušenosti týkající se jak studentů a jejich problémů, tak efektivity náplně workshopů. Samotné studenty potom potkáváme během individuálních konzultací. Názory studentů na užitečnost workshopů získáváme prostřednictvím zpětnovazebních online formulářů (Chodounská, Tassanyi a Henzl, 2017, str. 37–40).

Obr. 1 Zpětná vazba z workshopu pro Gymnázium Arabská konaného dne 6. 12. 2017. Zdroj: autoři příspěvku

Obř. 2 Statistický přehled za rok 2017 vypracovaný pro Rakouské gymnázium
Zdroj: autoři příspěvku

Prvním typem zpětné vazby je online dotazník, který vyplňují studenti po každém workshopu. Díky tomu disponujeme informacemi o tom, co je pro studenty nové a co považují za užitečné. Dotazník rovněž zachycuje celkový dojem studentů z workshopu. Výsledky nám pomáhají s rozhodováním na co se v příštích workshopech soustředit.

Druhý typ zpětné vazby, který bohužel zatím získáváme jen zřídka, je zpětná vazba od absolventů středních škol, kteří prošli workshopy a již studují na univerzitě. Poslední typ zpětné vazby je analýza využitelnosti služeb NTK, kterou posíláme partnerským školám (z technických důvodů pouze čtyřem dlouhodobým partnerům) jednou za rok. Jedná se o statistický přehled využívání služeb, prostor a fondů NTK studenty a zaměstnanci příslušné školy. Díky tomu mohou školy zhodnotit návštěvnost svých studentů v NTK, míru využívání služeb a užitečnost spolupráce s NTK.

Na základě zjištěných faktů došlo k postupné změně obsahu workshopů, ale i jejich načasování (Tvrdá a Martinová, 2017b). V prvních letech jsme se soustředili na představení co největšího množství zdrojů a služeb, které knihovna nabízí (Tvrdá a Martinová, 2017b). Ve výsledku však studenti byli informacemi přesyceni a brzy ztráceli pozornost.

Příklady z praxe

- K odhalení plagiátorství existují speciální programy, nedělejte stejnou chybu jako Melania

Melania Trump

RNC speech | July 18, 2016

From a young age, my parents impressed on me the values that you work hard for what you want in life, that your word is your bond and you do what you say and keep your promise, that you treat people with respect. They taught and showed me values and morals in their daily lives. That is a lesson that I continue to pass along to our son," Trump said.

And we need to pass those lessons on to the many generations to follow. Because we want our children in this nation to know that the only limit to your achievements is the strength of your dreams and your willingness to work for them."

Michelle Obama

DNC speech | August 25, 2008

And Barack and I were raised with so many of the same values: that you work hard for what you want in life; that your word is your bond and you do what you say you're going to do; that you treat people with dignity and respect, even if you don't know them, and even if you don't agree with them.

And Barack and I set out to build lives guided by these values, and to pass them on to the next generation. Because we want our children -- and all children in this nation -- to know that the only limit to the height of your achievements is the reach of your dreams and your willingness to work for them."

CNN

Melania Trump slammed for stealing from Michelle Obama's speech. *Atlanta Daily World* [online]. 19. července 2016 [2017-04-19]. Dostupné z: <https://atlantadailyworld.com/2016/07/19/melania-trump-slammed-for-stealing-from-michelle-obamas-speech/>

Obr. 3 Snímek z prezentace používané při workshopech pro střední školy.

Zdroj: autoři příspěvku

Navíc často nenacházeli souvislost mezi jejich vlastní prací a množstvím databází, k nimž získali přístup. Abychom zvýšili efektivitu workshopů, snížili jsme objem faktických informací a začali se věnovat spíše vysvětlení principu vyhledávání tak, aby studentům byli schopni posoudit relevanci a užitečnost nalezených zdrojů. Kromě toho zahrnujeme co nejvíce příkladů z reálného života a vlastní zkušenosti, přičemž klademe důraz na srozumitelnou vizuální prezentaci informací.

Z hlediska načasování došlo ke změně v dávkování informací – je-li to možné, snažíme se vyhnout poskytování příliš obecných workshopů. Osvědčilo se nám informace rozdělit s přihlédnutím k tomu, v jaké fázi práce se studenti právě nacházejí. V současnosti nejčastěji poskytujeme dva typy workshopů; první zaměřený na vyhledávání a hodnocení zdrojů (Tvrdá a Martinová, 2017a), je realizován v době, kdy si studenti vybírají téma práce nebo na něm začínají pracovat. Druhý zaměřený na strukturu práce a citování probíhá v době, kdy už studenti začali se samotným psaním. (Tvrdá a Martinová, 2017b) Díky tomu, že studentům

poskytneme informace, které v danou chvíli nejvíce potřebují, stoupá jejich zájem o diskutované téma a množství poznatků, které si z workshopu odnesou. Další směr vývoje workshopů spočíval v jejich specializaci na základě zaměření jednotlivých škol (humanitní, technické, přírodovědné) a vychází také z preferencí a požadavků vyučujících (nástroje na správu a tvorbu citací apod.) (Tvrdá a Martinová, 2017b).

Spolupráce s vyučujícími ze soukromých středních škol i zpětná vazba od studentů ukazovaly, že workshopy jsou pro studenty užitečné a pomáhají jim. Naším dalším cílem proto bylo nabídnout stejnou formu podpory také studentům a učitelům veřejných středních škol. Snahu o rozšíření služeb do veřejného sektoru však provázelo několik nejasností. Oproti situaci v zahraničních soukromých školách, s nimiž jsme už spolupracovali, není v českých školách sepsání závěrečné práce povinnou součástí ukončení střední školy (MŠMT, 2015). Nebylo tedy jisté, zda by o předkládanou službu byl zájem, přičemž právě motivace studentů a potažmo učitelů má zásadní vliv na užitečnost workshopů. Druhým problémem byl počet středoškoláků na veřejných školách v porovnání s omezenými personálními kapacitami naší knihovny (Martinová a Tassanyi, 2018). Rozhodli jsme se proto, že naše workshopy nebudeme zaměřovat na studenty, nýbrž na učitele, kteří mohou předávat informace studentům mnohem efektivněji, zasazovat je do kontextu jejich výuky a zajistit udržitelným způsobem přetrvání „know-how“ přímo ve škole.

Abychom lépe porozuměli potřebám a zkušenostem učitelů, uspořádali jsme na podzim 2017 ve spolupráci se Středočeským krajem kurz pro středoškolské pedagogy: *Bezpečná cesta informačním bludištěm* (NTK, 2017). Kurzu se zúčastnilo 8 učitelů s různou aprobací z několika středních škol. Jednotlivá setkání měla charakter dialogů. S učiteli jsme si vyměňovali zkušenosti, sdíleli tipy a podněty pro efektivní informační podporu studentů (Martinová a Tassanyi, 2018). Kurz *Bezpečná cesta informačním bludištěm* znamenal zásadní přínos pro rozšíření našich služeb směrem ke středoškolským pedagogům. Z rozhovorů vyplynulo, že řada veřejných středních škol již od svých studentů požaduje vypracování závěrečné práce. Jeden z hlavních problémů při vedení studentů

píšících tyto práce je nejednotný přístup škol i učitelů k jejich psaní. Zatímco v zahraničních školách, s nimiž už jsme měli zkušenost, jsou požadavky na tyto práce definovány v dokumentech vydaných externími autoritami mimo jednotlivé instituce (Prenner a Samac, 2006; International Baccalaureate Organization, 2014 a 2016), v českých veřejných školách neexistuje jednotná metodika. Tato skutečnost nás inspirovala k sepsání vzorové středoškolské práce (Tassanyi a kol. 2018). Cílem dokumentu je zhmotnit nejasnou představu o tom, jak by mohla středoškolská práce vypadat (z hlediska jazyka, členění, citování atd.) a pomocí poznámek vysvětlit časté jevy, které se v odborném textu vyskytují. Návrhy problémů, které by měl text ilustrovat, jsme opakovaně diskutovali s učiteli. Záměrem práce je pomoci studentům ujasnit si, co se po nich požaduje a pomoci učitelům na konkrétních příkladech demonstrovat práci s textem, citacemi apod. Volně dostupná vzorová práce byla nabídnuta účastníkům kurzu Bezpečná cesta informačním bludištěm a v současné době probíhá testování použitelnosti materiálu s reálnými studenty.

Obr. 4 Diskuze se středoškolskými pedagogy během kurzu Bezpečná cesta informačním bludištěm. *Zdroj: autoři příspěvku*

Nově středním školám nabízíme workshopy přímo pro jejich učitele. Obsah workshopů pro pedagogy se od těch pro studenty tematicky příliš neliší – věnuje se především vyhledávání zdrojů, jejich hodnocení a citování. Cílem workshopů však není vysvětlovat učitelům princip vyhledávání nebo citování, ale představit a doporučit zdroje a nástroje, které usnadní práci studentům tak, aby mohly fungovat jako včasná první pomoc. Kromě našich doporučení a představení středoškolské práce, by workshopy také měly iniciovat a podpořit rozhovor na jednotlivých institucích a pomoci ředitelům sjednotit postupy v rámci jednotlivých škol.

Naše dosavadní zkušenosti a spolupráce se středoškolskými učiteli potvrzují, že nutnost osvojit si zásady akademického psaní a kritického myšlení již na střední škole může zvýšit úspěšnost studia na vysoké škole a poskytnout znalosti usnadňující rozhodování v profesním životě. Spolupráce s vyučujícími je oboustranně prospěšná a inspirující a akademické podpora středních škol se stala jednou z našich strategických priorit.

Seznam zdrojů

CHODOUNSKÁ, Alena, TASSANYI, Pavlína a Jiří HENZL. 2017. Pokročilá informační podpora v Národní technické knihovně. *ITlib Informačné technológie a knižnice* [online]. 2017, č. 4, s. 36–41. [2018-11-26]. ISSN 1336-0779. Dostupné z:

<http://itlib.cvtisr.sk/buxus/docs/36-Pokrocila.pdf>

International Baccalaureate Organization. 2014. *Effective Citing and Referencing* [online]. 2014, 24 str. [2018-11-26]. Dostupné z:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjWkumx1_TeAhXsIIsKHe6oAgkQFjAAegQIAhAC&url=https%3A%2F%2Fwww.ibo.org%2Fglobalassets%2Fdigital-toolkit%2Fbrochures%2Feffective-citing-and-referencing-en.pdf&usq=AOvVaw3-LtRtM91Fc6VKFXvjyPQD

- International Baccalaureate Organization. 2016. *Extended Essay: Guide* [online]. 2016, 376 str. [2018-11-27]. Dostupné z: www.shaker.org/downloads/ibextendedessayguide2018.pdf
- MARTINOVÁ, Olga a Pavlína TASSANYI. 2018. *Navigating the maze: collaborating with teachers to meet information literacy challenges* [online]. Oulu: ECIL 2018 [2018-11-26]. Dostupné z: <http://ecil2018.ilconf.org/wp-content/uploads/sites/7/2018/09/ecil2018bookofabstracts.pdf>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2015. Vyhláška č.177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění vyhlášky č. 214/2015 Sb., [online]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/O21/O211/novely_vyhlasiky_177/uplne_zneni_novely_177_2009.pdf
- Národní technická knihovna. 2017. *Bezpečná cesta informačních bludištěm* [online]. 7. 11. 2017 [2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.techlib.cz/cs/83767-bezpecna-cesta-informacnim-bludistem>
- Národní technická knihovna. 2018. *Mise a vize NTK*. [online]. 21. 9. 2018 [2018-11-23]. Dostupné z: https://www.techlib.cz/cs/82794-o-ntk#tab_mission
- PRENNER, Monika a Klaus SAMAC. 2006. *Durchstarten zur Vorwissenschaftlichen Arbeit*. Linz: Veritas, 2006. 122 str. ISBN: 978-3-7058-8721-3
- TASSANYI, Pavlína a kol. 2018. *Vzorová středoškolská práce na téma: Hnojení rajčat organickými výluhy* [online]. Praha: Národní technická knihovna, 2018. [2018-11-26] 16 str. Dostupné z: http://repozitar.techlib.cz/record/1278/files/idr-1278_1.pdf

TVRDÁ, Pavlína a Olga MARTINOVÁ. 2017a. *Jak najít zdroje pro předvědeckou práci (a nezbláznit se)* [online]. Praha: NTK, 2017 [2017-06-12]. Dostupné z:

<https://www.techlib.cz/public/userfiles/Sluzby/OEGP%20vyhled%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD.pdf>

TVRDÁ, Pavlína a Olga MARTINOVÁ. 2017b. Partners in Class: A Needs-Based Approach to High School Curricular Support at the National Library of Technology in Prague [online] Saint-Malo: ECIL 2017 [2018-11-26]. Dostupné z:

<http://ecil2017.ilconf.org/wp-content/uploads/sites/6/2017/10/D322OlgaMartinovaPavlinaTvrda.pdf>

Knihovna – pulzující křižovatka Starého Brna

Ing. Libuše Nivnická
Knihovna Jiřího Mahena

Projekt „Knihovna – pulzující křižovatka Starého Brna“ shrnuje ve svém názvu celý smysl existence knihovny a nese v sobě i historii vzniku tohoto ojedinělého projektu spolupráce veřejné knihovny s akademickou sférou. Je důkazem toho, že i ze špatných zpráv se mohou zrodit životaschopné projekty, které na sebe navíc nabalují další a další partnery.

Připomeňme tedy stručně počátky vzniku Křižovatky. V roce 2011 město nařídilo svým kulturním příspěvkovým organizacím krácení rozpočtu na rok 2012. Krácení bylo natolik drastické, že pro knihovnu znamenalo propouštění zaměstnanců i zavření vybraných poboček. Jednou z nich měla být i pobočka na ulici Křížová na Starém Brně. Pokud se týká prostorových podmínek, šlo o jeden z nejzanedbanějších pronajatých prostorů. Přesto, že pobočka nepatřila k těm výstavním, tou dobou nebyla ani automatizovaná, byla mezi veřejností velmi oblíbená a navštěvovaná i studenty z blízké pedagogické fakulty. A veřejnost také začala o tuto knihovnu bojovat. Vedení knihovny tedy stálo před úkolem města najít úspory i pracovat s velmi silně projevovaným veřejným míněním. Po analýze struktury nákladů na tuto pobočku tedy byla odpověď jasná. Jediným pozitivem bylo, že platba za nájemné a služby byla relativně velmi nízká, největší úspora tedy vznikala úsporou mzdových nákladů. Pokusit se udržet knihovnu v provozu znamenalo získat personál, který by nespotřebovával tak vysoké osobní náklady. Dobrovolníci mohli být jednou z možných cest, ale nepodařilo se. A pak přišel nápad oslovit ke spolupráci Kabinet informačních studií a knihovnictví FF MU (dále KISK). Studenti k nám často chodí na praxi,

byli by schopni zajistit vlastní provoz knihovny? Oslovili jsme tedy KISK s výzvou: „Stojíme na křižovatce rozhodnutí – knihovnu zavřít, či o ni bojovat cestou dosud neprobádanou“. První schůzka v knihovně znamenala tak trochu šok a překvapení z toho, že takovouto velmi tradiční a nepříliš vzhlednou knihovnu stále lidé chtějí. Pobočka tou dobou měla téměř 1300 registrovaných čtenářů, z toho přes 420 dětí, pořádala kulturní i vzdělávací akce. Po období zvažování na obou stranách padlo rozhodnutí. Půjdeme společně do tohoto experimentu. Mezi Knihovnou Jiřího Mahena v Brně (dále KJM) a Masarykovou univerzitou byla uzavřena roční smlouva o spolupráci. Knihovna je stále pobočkou KJM, má vedení ze strany KJM a je také uzavřena smlouva s garantem studentů za KISK. Studenti budou samostatně provozovat knihovnu i realizovat akce pro školy a veřejnost. Mohou zde realizovat své nápady inovativní cesty jak pracovat s veřejností, ověřovat teoretické poznatky v praxi. Kreativně přistoupili i k oživení prostoru samotného. Zároveň však musí knihovnu vést tak, aby činnost byla v souladu s celkovou koncepcí KJM. O samotné materiálně technické řešení knihovny se nadále bude starat KJM – tzn. zajišťuje nákup knihovního fondu, vybavení, údržbu, revize atd. Významnou pomocí v tomto směru byla také vstřícnost a finanční podpora Městské části Brno-střed.

Pod studentskými křídly a se systémovou trpělivou mateřskou podporou KJM se knihovna, nyní už nazývaná „Křižovatka“, zdárně rozletěla opět do života Starého Brna. Knihovna má nyní kratší otevírací dobu a počet registrovaných čtenářů poklesl, ale za pozornost jistě stojí celkový počet kulturních (33) a vzdělávacích (72) akcí ročně, tento počet dokonce předčil statistiku z doby, kdy zde pracovala profesionální knihovnice. Kvalita provozu knihovny i akcí samozřejmě vždy hodně záleží na složení studentského týmu, který se každoročně mění. Skutečností však je, že z počátečního opatrného uzavírání roční smlouvy mezi KJM a MU jsme již přešli k víceleté smlouvě a knihovna se stala pro KISK oficiálním výukovým pracovištěm.

Další rozvoj spolupráce a síťování přinesla zima 2016. A v podstatě byl opět vyvolán nouzí – velmi špatné technické podmínky v knihovně (špatné vytápění, elektroinstalace, sociální zařízení) i zastaralý mobiliář. O peníze na zlepšení stavu jsme chtěli požádat pronajímatele prostor, tedy městskou část Brno-střed, a zároveň přišli studenti s námětem zapojit do spolupráce studenty blízké fakulty architektury VUT a také Mendelovy univerzity. Městská část tentokrát peníze nepřišla, ale nasměrovala naše společné úsilí k participativnímu rozpočtu Brna, který startoval v roce 2017 první ročník. A tak se rozjelo na plné obrátky další časově náročné, ale zároveň velmi tvůrčí období. Na jaře 2017 byla vypsaná soutěž pro týmy studentů složených ze studentů architektury, KISK a interiérového designu Mendelovy univerzity. Úkolem pro tyto smíšené týmy bylo vytvořit pro Křižovatku návrh interiéru, který zahrnoval i možné dispoziční úpravy a řešení technických nedostatků. Vznikla odborná porota složená ze zástupců FA VUT, KISK a KJM. Všichni jsme se sešli na úvodním workshopu, kde studenti získali základní potřebná fakta a pak už se rozjela intenzivní týdenní práce. Vznikly čtyři soutěžní projekty (Book Club, Budoár staré dámy, Mezi řádky a KnihobOX), z nichž každý porotu něčím zaujal. Vítězný projekt KnihobOX se pak stal podkladem pro podání návrhu do participativní rozpočtu Brna Dáme na vás (<https://damenavas.brno.cz/>). Projekt mohli podávat pouze fyzické osoby, limit na realizaci byl 2 miliony Kč a projekt měl být v případě úspěchu zrealizován do konce roku 2018. O tom, který projekt bude realizován, hlasovali sami obyvatelé Brna. Bylo to napínavé do poslední chvíle, hlasující mohli přidělovat kladné, ale i dva záporné hlasy, a tak se i taktizovalo.

Nicméně projekt Knihovna – pulzující křižovatka Starého Brna se dostal v prvním kole hlasování přímo na radnici mezi tři první medailová místa a celkově mezi 16 projektů určených k realizaci. Ve druhé polovině roku 2018 by tedy měl již být v pokročilé fázi realizace. Avšak není tomu tak. Ukázalo se, že kapacity města, které by měly zajistit realizaci, jsou přehlceny, a nastal tedy ping pong, kdo se realizace má chopit. To sebralo valnou část prvního pololetí.

Není nyní podstatné dál podrobně líčit všechny peripetie jednání. Podstatné jsou jiné věci.

Postupně se rozvíjející spolupráce na projektu „Křižovatka“ svedla dohromady subjekty, které by možná tak snadno o sebe nezavadily. Přináší vzájemně obohacující zkušenosti, umění komunikovat, sdílet názory, dojít ke konsenzu. Studenti sami konstatovali, že znalosti z druhého oboru jsou pro ně „španělskou vesnicí“, ale pokud mají vytvořit funkční model knihovny, musí se naučit vzájemně vnímat odbornost a požadavky každého oboru. Spolupráce přinesla i vyšší publicitu a projekt upoutal zájem veřejnosti. A v neposlední řadě nastartovala další náměty na spolupráci. Úspěšně jsme takto spolupracovali s FA VUT a KISK také na velkém projektu 100 let 100 knih v rámci festivalu RE:PUBLIKA ke 100 letům vzniku Československa.

A závěrečné hodnocení? Spolupráce je mnohdy časově náročná, vyžaduje trpělivost, ochotu sdílet názory, dojít ke shodě. Ale zcela jistě se vyplatí. Spolupráce přináší ve výsledku cesty, které bychom sami nebyli schopni uskutečnit. Motivuje k přemýšlení o nových přístupech a studentům dává významný prostor s nápady nejen přicházet, ale také je mít možnost realizovat.

Vize a skutečnost marketingové komunikace, aneb jak zvyšovat návštěvnost vzdělávacích aktivit science-learningových center na příkladu Světa techniky v Ostravě

Ivana Češková

Dolní oblast VÍTKOVICE, z.s., Svět techniky Ostrava

Pohled na 7P marketingu – jak by to mělo být a jak to je. Co a jak děláme ve Světe techniky v Ostravě, abychom získali zájem návštěvníků o připravované, zejména vzdělávací aktivity. Kategorie návštěvníků a jak jim co nejlépe vycházet vstříc.

Science-learningové centrum – kde se vzalo?

Science-learningová centra, resp. zkráceně Science centra jsou v České republice zatím stále ještě novinkou. Jedná se o mladá centra neformálního vzdělávání, která byla vybudována po vzoru západoevropských science center díky finanční podpoře zdrojů z operačního programu Věda a výzkum pro Inovace. Vznikla tak Techmania v Plzni, IQ Landia v Liberci, Vida v Brně a Svět techniky v Ostravě. Kromě těchto tzv. velkých science center vznikla ještě tzv. malá science centra, resp. návštěvnícká centra. Mezi ně patří olomoucké univerzitní centrum Pevnost poznání a dále 3 zrekonstruované hvězdárny a planetária v Brně, v Ostravě a v Hradci Králové.

Všechna tato zařízení vznikla za účelem propagace a popularizace vědy a jejích výsledků. Jejich provozovateli jsou jak právnické osoby neziskového charakteru, tak jsou to příspěvkové organizace města či

kraje nebo jsou součástí univerzit. Proto je jejich financování velmi různé a většinou je založeno na více zdrojích. Není žádný paušální příspěvek, který by zajišťoval jejich fungování z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které stálo při jejich vzniku.

Marketingová komunikace ve Světě techniky

Marketingovou komunikaci chápeme jako důležitý nástroj k získání potřebných financí zajišťujících možnost nejen fungování, ale i rozvoje. Vnímáme ji jako nekončící cyklus sedmi systémově spolu provázaných atributů. Stručně shrnuto: kde, pro koho, co, kdo, jak, za co a jak jinak. Abych představila konkrétní způsoby uplatnění marketingové komunikace v praxi, představím MÍSTO, kde CÍLOVÝM SKUPINÁM nabízíme připravené PRODUKTY prostřednictvím PERSONÁLU pomocí účinné PROPAGACE s omezenými FINANČNÍMI ZDROJI a jak získáváme ZPĚTNOU VAZBU k dalším úpravám celého cyklu fungování.

1. Prostor Světa techniky, aneb místo, kde se vše odehrává

Jedná se o zcela jedinečnou a originální infrastrukturu, jejímž cílem je být místem kvalitního a smysluplného trávení volného času pro rodiny s dětmi a současně nabízet takové vzdělávací aktivity, které budou zapadat do rámcových vzdělávacích programů škol a aby je učitelé chápali jako významný zdroj inovací a inspirace pro školní výuku. Aby část své školní výuky realizovali mimo školní budovy právě v tomto interaktivním vzdělávacím zařízení. Vybavení, které je zde k dispozici, je koncipováno tak, aby bylo intuitivní na používání, názorné pro chápání prezentovaných jevů a metody práce jsou založeny na rozvoji badatelství, samostatného a kritického myšlení, umožňující hlubší a trvalejší pochopení prezentovaných fenoménů.

2. Cílové skupiny Světa techniky, aneb pro koho to všechno děláme

Poznat cílové skupiny je nezbytné k tomu, abychom jim byli schopni nabízet právě to, co chtějí a co potřebují a co jim schází. Od samého počátku existence a vlastně ještě před zahájením provozu bylo jasné, že chceme vybudovat zařízení, které bude sloužit široké veřejnosti nejen z Ostravy, potažmo z Moravskoslezského kraje, ale bude atraktivním místem pro návštěvníky z celé republiky i ze zahraničí. Samozřejmě, že s nižší frekvencí návštěv než těch z nejbližšího okolí.

Skupiny návštěvníků tedy můžeme rozdělit do dvou velkých skupin – na veřejnost a na školní skupiny.

V oblasti vzdělávacích aktivit jsou nejdůležitější cílovou skupinou žáci všech stupňů škol, od mateřských po střední. O jejich účasti však rozhodují pedagogové, tudíž primární cílovou skupinou, která musí vnímat význam a pozitivní přínos nabízených produktů, by měli být právě oni.

Největší podíl v současné návštěvnosti školních skupin mají žáci základních škol. Větší zájem se projevuje u žáků, resp. pedagogů z 2. stupně (asi 40 %) a z 1. stupně ZŠ (asi 30 %), další skupinou jsou děti z mateřských škol, pro které máme připravené vzdělávací programy, a jejich podíl na návštěvnosti je cca 20 %. Nejmenší zbývající podíl návštěvníků (10 %) mají studenti středních škol, pro něž je nabídka našich aktivit relativně nejmenší, a současně jejich časové možnosti účastnit se vzdělávacích aktivit mimo školu jsou nejvíce omezené.

Během školního roku k nám zavítá téměř 30 tisíc dětí a žáků v rámci školních návštěv.

Druhou významnou cílovou skupinou je široká veřejnost, kterou je možné členit do několika dílčích skupin. Není ani tak důležitý věk, jako spíš důvod jejich návštěvy a očekávání od ní. Zajímavý způsob rozdělení návštěvníků do skupin představili kolegové z finského science cen-

tra Heuréka na konferenci ECSITE v Haagu v roce 2014. Dle jejich zkušeností a výzkumu, který realizovali v Heureka science centru v Helsinkách, by se návštěvníci dali rozdělit do pěti zájmových skupin.

Největší podíl návštěvníků tvoří ti, kteří vnímají význam názornosti a rádi prezentují, vysvětlují a na exponátech demonstrují, jak věci fungují. Označují je jako tzv. facilitators – vysvětlovače. Takových lidí do science centra přichází téměř polovina ze všech návštěvníků (41 %).

Další čtvrtinu všech návštěvníků podle průzkumu v science centru Heuréka tvoří tzv. explorers – průzkumníci, badatelé, objevovači (24 %), kteří přicházejí zejména proto, že je baví zkoušet a ověřovat fungování interaktivních exponátů, experimentovat s nimi.

Třetí největší skupinou návštěvníků bývají ti, kteří přicházejí rozvíjet svého koníčka. V SC Heuréka jich bylo 13 % – přicházejí za účelem účastnit se např. rukodělných činností, astronomických pozorování atp.

Zhruba stejné procento návštěvníků přichází proto, že hledají zajímavé zážitky a nové zkušenosti. Většinou jsou to prvnávštěvníci nebo přicházejí v rámci mimořádných akcí, událostí, eventů apod.

Poslední skupinou návštěvníků podle členění v Heureka science centrum jsou lidé, kteří přicházejí cíleně na konkrétní akce vzdělávacího charakteru, aby si rozšířili své znalosti. Podle průzkumu tvořili asi desetinu všech návštěvníků.

Na základě dosavadních zkušeností, přestože jsme podobný průzkum zatím nerealizovali, si myslíme, že skladba návštěvníků bude podobná i ve Světě techniky. Znamená to, že největší část návštěvníků k nám přichází proto, že se zde mohou něco dozvědět, experimentovat s exponáty, poznávat jejich fungování a své znalosti a dovednosti předat ostatním, např. rodinným příslušníkům. Určitě má smysl nabízet aktivity, které přilákají návštěvníky, kteří mají zájem rozšiřovat své obzory, dozvědět se nebo naučit se něco nového. Dle zkušenosti také víme, že pokud chceme jednorázově přilákat velké množství návštěvníků, je potřeba připravit mimořádnou akci, pozvat zajímavé osobnosti a dát o ní patřičně vědět – tzn. připravit mimořádnou propagaci.

3. Produkt, aneb co vlastně nabízíme

Aktivity Světa techniky jsou celoroční a usilujeme o to, aby jako takové probíhaly pokud možno rovnoměrně. V oblasti vzdělávacích aktivit pro školní skupiny zaznamenáváme postupnou velmi žádanou změnu vnímání zejména ze strany pedagogů. Z počátku fungování byl ohromný nápor na nabízené aktivity zejména na konci školního roku, jelikož naše zařízení bylo chápáno jako atrakce vhodná k návštěvě na konci školního roku jako cíl školního výletu. Jsme rádi, že v současné době se povědomí mezi kantory mění a rozložení návštěvnosti se stává v průběhu roku rovnoměrnější. Učitelé a žáci tak využívají naše kapacity po celý školní rok právě jako součást své běžné školní výuky. Uskutečníme téměř 2 000 lekcí během školního roku.

Vlastnosti nabízených programů by se daly shrnout do těchto vyjádření: obohacují školní výuku a zapadají do rámcových vzdělávacích programů, jsou založené na netradičních metodách a formách práce se žáky. Klademe důraz na zážitkové vzdělávání, badatelskou výuku, nabízíme několik programů v duchu tzv. EduLARPů, což je metoda vzdělávání prostřednictvím Live Active Role Playing neboli aktivního rolového hraní, přičemž žáci mohou vystoupit ze svých běžných rolí, které ve třídě mají. Mohou se vžít do situace zcela jiné a řešit úkoly v této nové roli. Získají tak nové zkušenosti, na nichž mohou následně stavět ve své tradiční skupině a v životě obecně.

Pro vzdělávací aktivity využíváme kvalitně vybavené laboratoře, dílny, učebny i expozice, používáme nové technologie a moderní didaktickou techniku.

4. Lektori, anebo kdo to všechno realizuje

K tomu, aby aktivity mohly probíhat, jsou nepostradatelní lidé, kteří je vymyslí, připraví, nachystají a realizují. Tento proces je dlouhodobý a dal by se přirovnat k repertoáru v divadle. Personální obsazení lektorského týmu je pestré. Klademe důraz na to, aby to byli lidé, které

baví předávat své zkušenosti. Které baví vymýšlet způsob, jak děti zaujmout, aby je aktivita bavila, aby je jednotlivé činnosti zaujaly a aby ani nepostřehly, že se vlastně učí. Je potřeba, aby to byli lidé znalí předávané problematiky, přiměřeně zkušení a zapálení pro tuto práci.

V současné době máme tým tvořený lidmi pracujícími na plný úvazek, částečný úvazek i externí spolupracovníky. Důležitá je také spolupráce lektorů a animátorů, což jsou průvodci po expozicích. Využíváme také spolupráci s odborníky z obou ostravských univerzit či z praxe. Osvědčila se nám spolupráce s nimi zejména při přípravě nových programů tak, aby odpovídaly novým trendům jak z hlediska obsahu, tak i z hlediska metod a didaktických pomůcek.

Kromě lektorů je nezbytná také pozice koordinátora výuky, který je k dispozici pro konzultaci s pedagogy ohledně vhodnosti jednotlivých programů pro konkrétní skupinu žáků, ví o vnitřních souvislostech a organizaci instituce, zná časové nároky jednotlivých programů, kapacity lektorů, parametry učeben a umí tedy nastavit logistiku návštěvy zejména v případě, pokud se jedná o početnější skupiny různých věkových kategorií.

5. Propagace, aneb jak to dát vědět

Stalo se již tradicí, že s každým pololetím vydáváme aktuální brožuru s přehlednou nabídkou vzdělávacích programů. Je k dispozici v tištěné i v elektronické podobě.

Každý měsíc rozesíláme do škol tzv. newsletter s nabídkou aktivit na nadcházející období a s připomenutím mimořádných akcí a aktivit, na něž mohou pedagogové svou skupinu žáků přihlásit.

Kromě toho využíváme informační sílu webových stránek, případně sociálních sítí, i když nutno přiznat, že sociální média jako nástroj komunikace s pedagogy nevyužíváme a zatím hledáme jejich prozatím skrytý potenciál.

On-line rezervační systém považujeme za velmi důležitý nástroj pro organizaci návštěv školních skupin, který umožňuje samostatnou re-

zervaci učitelům. Kromě této elektronické možnosti přímé, ale neosobní komunikace je velmi potřebná výše představená pozice tzv. koordinátora výuky.

6. Peníze, platby aneb jak to finančně zajistit

Ve Světě techniky klademe důraz na vícezdrojové financování. Vzhledem k tomu, že jsme součástí právnické osoby v podobě spolku, tedy nestátní neziskové organizace, nemáme žádný garantovaný příspěvek na veškeré vzdělávací aktivity. Část financí získáváme ze vstupného, ovšem nutno podotknout, že pokud má být vstupné dostupné pro školu povinné děti, jeho výše bohužel neumožní zajištění stávajícího provozu, natož dalšího rozvoje a obměny. Snažíme se o to, aby vytvářené vzdělávací programy byly součástí školní výuky, a jako takové pro žáky bezplatné. Je tedy naším zájmem a důležitým úkolem přesvědčit zřizovatele škol, že nabízené programy jsou kvalitním doplněním školní výuky. Že by měli podporovat zájem pedagogů se jich s žáky účastnit a tudíž v míře možné jim poskytnout jejich finanční úhradu. Současně se snažíme získávat finanční dotace měst, či dalších subjektů, snažíme se zapojovat do projektů MŠMT. Partnery hledáme také mezi firmami a tvůrci nových technologií.

7. Zpětná vazba, aneb jak to stále zlepšovat

Pro správné nastavení marketingové komunikace je nezbytná zpětná vazba.

Samozřejmě je důležitá zpětná odezva žáků, kterou vnímavý lektor respektuje a snaží se je aktivizovat již v průběhu lekce, následně mohou společně vyhodnotit, jak se jim aktivity líbily, zda se něco nového dozvěděli, čím je zaujaly apod. Reakce žáků jsou velmi čitelné již při samotné práci s nimi a jsou důležité zejména pro samotného lektora.

Důležité pro celkové nastavení vzdělávacích aktivit a fungování Světa techniky jako celku je nezbytná zpětná vazba pedagogů. Oni jsou

těmi, kteří rozhodují o účasti žáků na námi připravených vzdělávacích aktivitách. Proto po každé návštěvě pedagogům za jejich návštěvu elektronicky poděkujeme a požádáme je o vyplnění dotazníku spokojenosti s navštíveným programem. Ptáme se jich, jak zapadl do jejich výuky, co se jim na něm líbilo a co nikoliv, co by zlepšili, případně na jaká témata by chtěli zaměřit další nově vznikající vzdělávací programy.

Lektoři Světa techniky jsou zapojeni do projektu Didaktika, v jehož rámci spolupracují s akademiky ze 4 českých univerzit a s učiteli z několika desítek základních škol a v jehož rámci hledají kritická místa vzdělávacího kurikula a společně se snaží nalézt způsoby a metody, jak tato témata žákům lépe přiblížit a zpřístupnit jejich pochopení.

Závěr

Výše uvedených a rozklíčovaných tzv. 7P marketingové komunikace bylo rozpracováno na základě mé téměř desetileté zkušenosti s fungováním institucí neformálního vzdělávání. Podobně jako nyní ve Světe techniky byla zamýšlena nabídka vzdělávacích aktivit v ostravském planetáriu, kde jsem několik let působila právě na pozici koordinátora vzdělávacích aktivit. Na základě těchto zkušeností a vizí vybudovat atraktivní místo názorného vzdělávání a smysluplného trávení volného času a po vzoru pařížského Cité, finské Heuréky a mnoha dalších science-learningových center, se snažíme společně s lektory a vedením Světa techniky naplňovat sny a přání spolu s dalšími nadšenci a vizionáři toužícími po kvalitním vzdělávání pro žáky a studenty našich škol. Máme mnoho záměrů a nemalých cílů, pro které se snažíme nacházet potřebné finanční zdroje, jelikož instituce science center vznikly z projektu Evropské unie, avšak bez garance a zajištění základních provozních prostředků. Věříme, že se nám to bude dařit aspoň tak dobře, jako dosud.

Komunikační strategie v praxi

Mgr. Věra Ondřichová
PR Akademie

Jak efektivně nakupovat?

Jdete do krámu a nemáte hlad. Chcete se vybavit na příští týden vším, co byste mohli potřebovat. Ale vlastně nevíte. Nevíte, kdo jak bude doma. Nevíte, co máte v mrazáku a ledničce. Jdete obchodem, saháte a volíte, co vás zrovna napadne. Asi budu mít čas a chuť trochu vařit. Kuře. Udělám kuře, třeba po indicku anebo čínu, v nejhorším to hodím do mrazáku, kdybych nestíhala. Koupím k tomu..., mám doma rýži? Asi ne, radši vezmu. Vezmu rovnou i těstoviny. Špagety by si děti daly.

Tohle je možná snesitelné pro lidi, co rádi nakupují. Nevadí jim jezdit vozíkem kolem regálů, přemýšlet, co budou vařit a dle toho nakupovat. Nevadí jim potácet se krámem sem a tam, vracet se, přinést toho domů málo, anebo naopak moc.

Ale my, kteří nakupujeme neradi, to děláme úplně jinak. My si – ještě doma – představíme celý týden. Vybavíme si, kdy kdo bude doma snídat, obědovat a večeřet, co má kdo rád, kolik svačtin bude třeba nadělat a kolik zeleniny do nich chceme dostat. Pak si uděláme seznam. A pak si ten seznam poskládáme podle toho, kde ty věci v tom krámě pobereme. Seskupíme věci od pečiva k sobě, nápoje k sobě, drogerii k sobě, koření k sobě. A když dobře známe krám, kam se chystáme jít, tak to ještě seskládáme za sebe, aby se nestalo, že až budeme u pokladny, zjistíme, že potřebujeme ještě banány. A ty jsou na začátku!!

Zní to trochu absurdně, že člověk, který nenávidí nakupování a markety, stráví doma hodinu tím, že se na to nakupování chystá. Ale pro nás nenakupovače je to sebezáchovný mechanismus. Neumíte si představit to neštěstí a vnitřní vztek, kdybych u pokladny zjistila, že musím

pro něco na začátek, nedej bože s tím obrovským košem a dvěma dětmi.

Jak se ukazuje v praxi, plánování mě stojí úsilí na začátku, ale pak mi to přináší klidnější nákupy, spokojenost s provedeným nákupem, utratím zhruba tolik, kolik jsem chtěla, a hlavně se mi nestane, že bych musela jet nakupovat v půli týdne znovu.

Plánování vyžaduje hlubokou práci

Plánování se nedělá proto, že je to zábava a že to máme rádi. Naopak. Množství negativních pocitů je velké. Plánování není nic, co bychom měli v krvi nebo co by někdo dělal s radostí.

Náš mozek má prý konzistenci jogurtového dezertu. Ale jsou v něm jogurty různého druhu a různě staré. Většinou používáme – nebo spíše „se používá“ ten nejstarší jogurt, nejstarší mozek. Říká se mu populárně také „ještěřčí nebo dinosauří“. Nepoužíváme ho nijak aktivně, on prostě je zapnutý a chrání nás před nebezpečími a před bolestí. Chce hlavně jedno – abychom přežili. A významným detektorem nebezpečí a bolesti jsou pro něj emoce. Pocity. Špatný pocit = nebezpečí = pryč od toho. Proto se vyhýbáme věcem, které jsou nepříjemné, i když třeba vůbec nebezpečné nejsou. Brzy vstávat? To ne, to bolí! Jít si ráno zaběhat? To ne, to bolí! Osprchovat se studenou? To ne, to bolí! Plánovat nákup? To ne, to bolí!

V tuhle chvíli většina z nás zapne racionální, mladší typ jogurtu, totiž mozku. Někteří na to, aby ještěřčímu mozku pomohli. Studená sprcha? Jasně že ne. Hned by tu byla chřipka nebo angina! Zaběhat? Vždyť bych pak v práci nebyl k použití. Plánovat nákup? Strávit hodinu zbytečným přemýšlením o něčem, co se stejně musí udělat?

A někteří na to, aby ještěřčí mozek přemohli. Jo. Studená sprcha. Rozproudí to krev a jak mi bude příjemně, až vylezu. Jo, zaběhat. Lepší začátek dne neznám, energie mi pak vydrží až do večera. Plánovat nákup?

Studie ukazují, že možná až 95 % času nás řídí autopilot, což jsou reakce pod vlivem emocí nebo zautomatizované, navyklé či podvědomé. A co je důležité říct, není to špatně. Je to v pořádku. Šetří to energii.

Plánování je ale vysoce racionální záležitost. Když plánujete, je to energeticky náročné, váš mozek to stojí mnohem víc energie, takže si musíte být jisti, že ten výdej bude stát za to. Děláme to tehdy, kdy chceme převzít víc kontroly nad tím, co se děje.

On by ten nákup proběhl i bez plánování a hlady bychom neumřeli. Maximálně bychom museli jet nakoupit znovu vprostřed týdne. Dokonce i komunikace knihovny se odehraje bez plánování. Akorát se vlastně dobrovolně vzdáváme kontroly nad tím, co se bude dít, v mnohem větší míře, než je potřeba.

Plánování nákupu je mentální úsilí, stojí nás čas a energii, ale vrací se v podobě ušetřeného času, peněz i nervů, ušetří nám negativní zážitky v krámě.

Plánování komunikace stojí mentální úsilí, čas a energii, ale vrací se, protože to, co se rozhodneme realizovat, bude pravděpodobně daleko úspěšnější, když budeme vědět, o jaký cíl nám jde, a budeme vědět, zda jsme ho dosáhli, či ne, či o kolik jsme ho minuli a jaké cesty nám nefungují. Můžeme se tedy poučit a v dalším období zacílit ještě přesněji. Je to vlastně docela blízké vědě – hledáme fungující cesty a odhalujeme nefungující. O všem si vedeme evidenci, takže se nestává, že bychom objevovali nevhodné cesty opakovaně.

A ještě něco. Ve všech službách hrozí vyhoření. Staráme se o lidi, a to má svá rizika. Pocity nedocenění, neúspěchu. Konflikty. Opakování, rutina. Pocit kontroly je přitom velmi užitečnou prevencí vyhoření. Pocit. Ne absolutní kontrola. Pocit kontroly.

Plánování je jednou z forem kontroly. Není to absolutní kontrola, ale do té míry, do které okolnosti dají, já určuju, co se má dít. Ve firmě, v knihovně i v komunikaci.

V knihovnách, jak se ukázalo na PR Akademii, se komunikace neplánuje. Nejčastěji v nich probíhá komunikace podřízená emocím a návykům.

Jenomže emoce se mění každou chvíli. Já si jednou v Budějovicích na náměstí dala svíčkovou a moc mi chutnala. Do doby, než jsem si všimla, že naproti mě se pán dloube v nose. Jedna emoce během pár vteřin vystřídala druhou, a přitom se nic moc nestalo. Svíčková by měla chutnat pořád stejně. Ale nechutnala.

Návyky jsou trochu stálejší záležitost. Někdo se druhým kouká do očí a někdo ne. A ještě jinak. S některými lidmi a typy lidí máme nějaké návyky – a s některými jiné. Například si navykneme – třeba už jako děti – nějakým způsobem jednat s lidmi, co jsou starší než my. A to pak trochu kopírujeme stále, i když už nejsme děti. Často o tom ani nevíme. Je to automat.

Nu a pak je tu ta věc, že za knihovnu komunikuje ne jeden náladový člověk s různorodými návyky, ale 25 nebo 100 náladových lidí s různorodými návyky. Takže se nám ta rozrůzněnost ještě násobí.

Co s tím?

Dá se tomu trochu odpomocť pravidly.

Zaměstnanec má povinnost se usmívat. Používejte logo v předepsaných barvách a velikostech. Čistěte si nehty a dívejte se do očí!

Pravidla jsou pokus sjednotit tisíce možností na desítky možností. Je to trochu umělé, že? Jako bych si dala pravidlo, že když jdu nakupovat, koupím dva chleby, 5 druhů zeleniny po kile a půl a od každého druhu těstovin jeden pytlík. Sice mi to usnadní pohyb po obchodě, ale nevede to tam, kam chci.

Kam chci?

To je zásadní otázka třetího přístupu. Komunikace strategické. Já se na začátku zdržím úvahou, co vlastně tou komunikací sleduju. Ta komunikace není cíl, ta je jen způsob, kterým se chci někam dostat. A já musím vědět, kam chci.

Co je cíl?

Jak to vědět?

Je třeba si ho najít. Měl by být:

- Ambiciózní – nes*at při zdi;
- dlouhodobý – minimálně na pár let;
- vzrušující – musím mít radost z toho se k němu blížit;
- společný – zajímavý nejen pro ředitele, ale pro celou knihovnu.

Nejdřív mě hledání cíle zdržuje. Musím si představit budoucnost, představu popsat, prohovořit s ostatními. Ale pak vlastně jdu celkem přímočaře za cílem. Nemusím psát zdlouhavá pravidla – protože každý cítí, že je třeba jít společnou cestou a za společným cílem, aby to fungovalo.

Walt Disney prý svým lidem opakovaně vysvětloval, že v sobě mají tři skřítky. Snílka, kritika a realizátora.

Problém je, že kritiky a realizátory máme všichni velmi schopné a pracovité. Do určitého věku asi 10 let máme velmi pracovité i snílky. Ale pak je utlučeme realitou. Potřebujeme víc ambiciózních, ba bláznivých nápadů a větší ochranu před kritiky a realizátory. Zkusme to. Zkusme zařídit bláznivým nápadům imunitu, zkusme bláznivé nápady nejprve bláznivě rozvíjet, než je udupeme argumenty. Nechme snílky, aby nám namalovali budoucnost knihovny. Realizátoři přijdou po nich. Nebudou obraz přemalovávat, ale vyvodí z něj konkrétní cíle a ukáží možné cesty k nim. Pak bude plánování fungovat. I komunikace.

Právě jsme vypsalí další ročník PR Akademie, tentokrát se zaměřením na Instagram, Facebook a tvorbu videa. Uskuteční se v lednu a únoru 2019. Detaily: www.prneziskovek.cz.

AKTUÁLNÍ KLÍČOVÉ A KONCEPČNÍ PROJEKTY ČESKÉHO KNIHOVNICTVÍ

Garanti:

prof. PhDr. Tomáš Kubíček, PhD.,

RNDr. Tomáš Řehák

Závěrečný den konference se zaměřil na otázky spojené s klíčovými úkoly českého knihovnictví. V letošním roce byly proto otevřeny dvě oblasti: Ta první se zabývá v co nejširší podobě digitalizací fondů, otázkami jejich zpřístupnění a připraveností české knihovnické obce tuto formu práce s obsahy zprostředkovat. Stranou pozornosti tak nezůstávají vlastní nástroje pro zprostředkování – počínaje Krameriem a konče sjednocující platformou v podobě knihoven.cz. A protože víme o netrpezlivosti, s níž nejenom knihovníci čekají na novou podobu MVS – službu Získej, zařadili jsme do tohoto bloku i tento příspěvek.

Druhá oblast je vedena směrem k v současnosti velmi diskutované otázce proměny obecních knihoven v komunitní centra. Ta byla tematizována dvojí podobě – jako projekt metodického centra na výstavbu a rekonstrukci knihoven, v němž by měla otázka této nové funkčnosti hrát nezastupitelnou roli, a jako konkrétní realizace některých principů komunitní funkce na příkladu projektu Obecní knihovna. Zažívaný a reflektovaný vztah uživatelů ke knihovnám je pak nutnou podmínkou této transformace, bez níž by nemělo smysl o ní ani uvažovat. Kritickou odezvu proto poskytne tomuto tématu aktuální uživatelský průzkum zaměřený na služby knihoven. Logiku tohoto tématu, a to v zdůraznění analyticko-kritické funkce knihovny, která má ve věku fake news výrazný společenský význam, následuje i příspěvek Ověřeno, jež vnímáme jako jeden z možných diskusních rámců o nové či možná jen nově zvýrazněné funkčnosti veřejných knihoven.

Digitální knihovny v ČR a vývoj systémů pro vytváření, archivaci a zpřístupnění digitálních dokumentů – ProArc, ARCLib a Kramerius

Ing. Martin Lhoták, MgA. Michal Indrák, Ph.D.

Knihovna Akademie věd ČR, Moravská zemská knihovna v Brně

Průběh udržitelnosti projektu Vytvoření Národní digitální knihovny (NDK) – pracoviště MZK

Projekt Vytvoření Národní digitální knihovny (NDK) realizované ve spolupráci MZK a NK ČR se nachází již ve čtvrtém roce udržitelnosti. V rámci samotného projektu se v letech 2012–2014 v Národní knihovně zdigitalizovalo 13 167 588 stran, které představují 53 020 svazku a v Moravské zemské knihovně v Brně 12 286 316 stran, které představují 49 363 svazků⁸⁸. V součtu tedy bylo zdigitalizováno 25 452 904 stránek představujících 102 383 dokumentů. K dnešnímu dni můžeme konstatovat, že za dobu udržitelnosti (od 01. 01. 2015 do 7. 9. 2018) se podařilo zdigitalizovat na půdě NK ČR a MZK dalších 22 329 697 stran, které představují 92 258 dokumentů. Celkově tedy NDK disponuje objemem 47 782 601 zdigitalizovaných stránek, a to znamená 194 641 dokumentů.

Na pracovišti v MZK bylo v době udržitelnosti prozatím zdigitalizováno 12 465 340 stran (64 083 dokumentů). Abychom práci v době udržitelnosti mohli dobře plánovat, vyšli jsme z ročního plánu 3 miliony stran na půdě MZK, kterého bylo vzhledem k personálnímu a technickému zabezpečení možné dosáhnout a pravidelně se tohoto výsledku dosáhnout i dařilo:

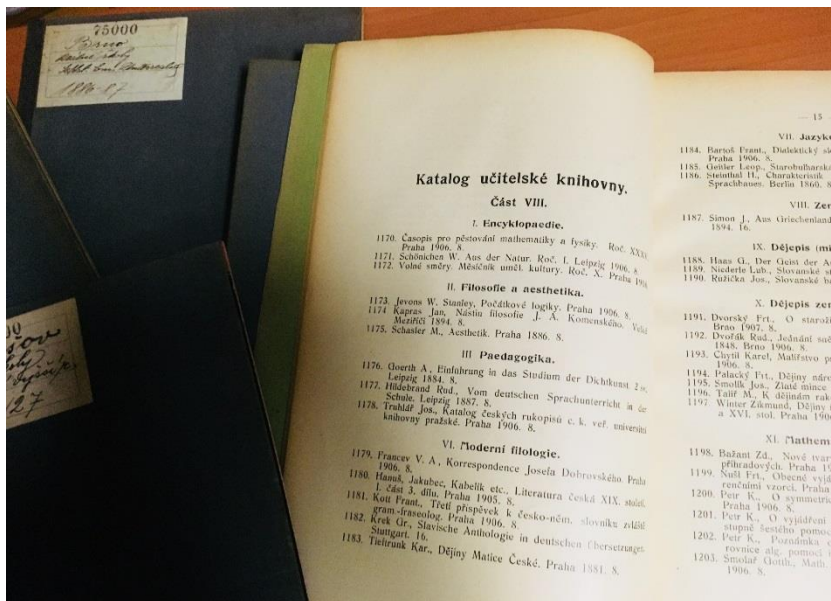
⁸⁸ Všechna data v článku k NDK pochází z registrdigitalizace.cz a z dohledového centra RDC NDK a jsou aktuální k 7. 9. 2018.

- rok 2015 – 3 552 371 zdigitalizovaných stran / 13 705 knihovních jednotek a z toho 1375 periodických dokumentů;
- rok 2016 – 3 570 014 zdigitalizovaných stran / 15 070 knihovních jednotek a z toho 904 periodických dokumentů;
- rok 2017 – 3 182 291 zdigitalizovaných stran / 15 210 knihovních jednotek a z toho 2560 periodických dokumentů a z nich 1653 školních výročních zpráv. Zbytek tvořily monografie;
- rok 2018 – k 7. 9. 2018 má MZK zatím zdigitalizováno 2 160 664 stran představujících 10 115 knihovních jednotek a z toho je 152 bibliofilii. V rámci celkového počtu bylo 1555 periodických dokumentů a z nich 862 školních výročních zpráv. Nově začínáme přes NDK digitalizovat mapy a hudební rukopisy.

Trendem digitalizace v MZK je dokončovat rozpracované periodické tituly a obecně soustředit se na ohrožená periodika a monografie, provádět ochrannou digitalizaci a digitalizaci požadavků čtenářů, a to vše v souladu s platnou strategií digitalizace MZK publikovanou na webových stránkách <https://www.mzk.cz/o-knihovne/dokumenty>.

Digitalizace výročních zpráv škol

Do procesu digitalizace NDK jsme zahrnuli i významnou sbírku šedé literatury z fondů MZK obsahující výroční zprávy škol (ukázka obr. 1) z 982 různých měst o celkovém objemu 52 270 knihovních jednotek organizovaných na signatuře UK-0075.000 podle jednotlivých měst a škol. Z toho počtu je 86 měst a 419 škol Moravik, a těm se v digitalizaci věnujeme přednostně. Digitalizaci výročních zpráv škol jsme zahájili už v roce 2017 a k dnešním dnům máme zpracovaných 2555 výročních zpráv. Všechny jsou volně dostupné. Jedná se především o roky 1810–1945. Vybraná města, která máme rozpracovaná: Bruntál, Brno, Břeclav, Hodonín, Havlíčkův brod, Holešov, Hlučín, Jihlava, Velká Bíteš, Opava, Nový Jičín, Lipník nad Bečvou, Mikulov, Olomouc, Znojmo, Zlín, Ivančice, Boskovice, Kroměříž...

Obr. 1 Ukázka školní výroční zprávy. Zdroj: autoři příspěvku

Výroční zprávy patří mezi velmi zajímavý zdroj informací srovnatelný se sčítacími operáty. Mimo jiné ty z dob Rakouska-Uherska obsahují například odborné studie profesorů školy, seznamy učitelského sboru a žáků, předměty, které se v daném roce vyučovaly, akce pořádané školou, ale třeba i soupisy učitelské knihovny a mnoho dalších zajímavých informací. Pro zpracování dějin jednotlivých škol, dějin daného regionu, města, dějin vzdělávání nebo při pátrání po významných osobnostech můžou patřit mezi velmi cenné informační prameny. Všechny dosud zdigitalizované výroční zprávy jsou volně dostupné v digitální knihovně MZK.

Seminář k digitalizaci (nejen) pro krajské knihovny VII.

Ve dnech 12.–13. 4. 2018 se v MZK konal 7. ročník semináře krajské digitalizace, které se pravidelně účastní knihovny ze všech krajů včetně MK

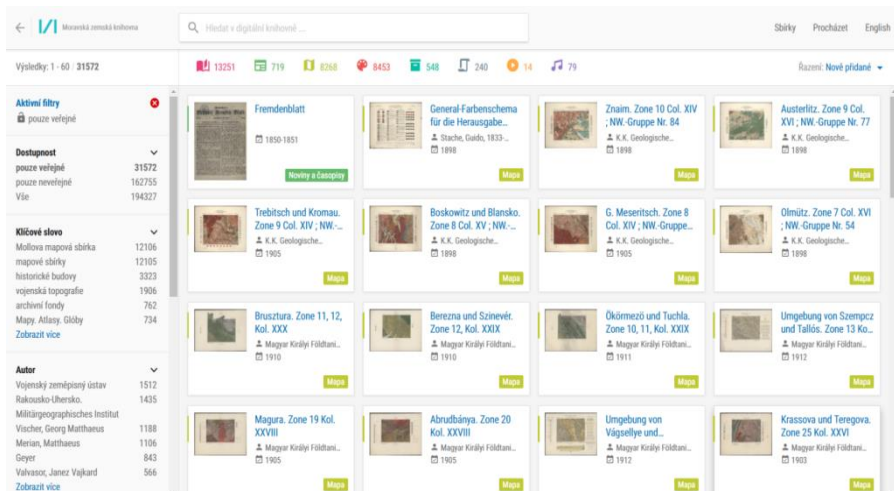
ČR, MLP, KNAV a dalších. Letos jsme řešili tato témata: Implementaci Koncepce rozvoje knihoven ČR 2017–2020 (priority 1.2, 1.3), spolupráci krajských digitalizací s dalšími paměťovými institucemi v kraji, definice metadatových formátů – novinky a změny, postavení KIS v procesu digitalizace, registr digitalizace, strategie digitalizace, digitální knihovnu Kramerius, ČDK, Arclib a Proarc a datová CD ve fondu knihoven. Zápisy a prezentace ze všech ročníků semináře jsou dostupné na stránkách <http://www.sdruk.cz>.

V příštím ročníku se budeme mimo jiné zabývat elektronickými knihami a jejich tvorbou, formátem TEI a spoustou dalších aktuálních témat. Kdokoliv, kdo má zájem o digitalizace nebo by chtěl začít digitalizovat, se může semináře účastnit. Budeme rádi za spolupráci a rozšíření obzorů.

System Kramerius

<https://system-kramerius.cz>

Open source systém Kramerius je v současné době využíván ve více než 30 českých knihovnách, z nichž většina patří mezi největší v České republice. Tyto digitální knihovny obsahují v součtu více než 150 miliónů digitálních stran (unikátních je přibližně polovina), což staví ČR na přední místa z hlediska digitalizace a zpřístupnění evropských knihovních sbírek. Vývoj tohoto systému iniciovala v roce 2003 Národní knihovna ČR (NK ČR) a v roce 2008 převzala koordinaci vývoje Knihovna Akademie věd ČR (KNAV). Na vývoji se podílí řada dalších knihoven. Kromě KNAV a NK ČR jsou oficiálními členy vývojového týmu také zástupci Moravské zemské knihovny v Brně, Národní technické knihovny a Národní lékařské knihovny. Programátorské práce byly dodávány několika vývojovými společnostmi, nejdéle trvala spolupráce s firmou INCAD, s. r. o. Do vývoje se mají možnost prostřednictvím mail listu a githubu zapojit i další zájemci.

Obř. 2 Stránka s vyhledanými dokumenty a nabídkou filtrů.

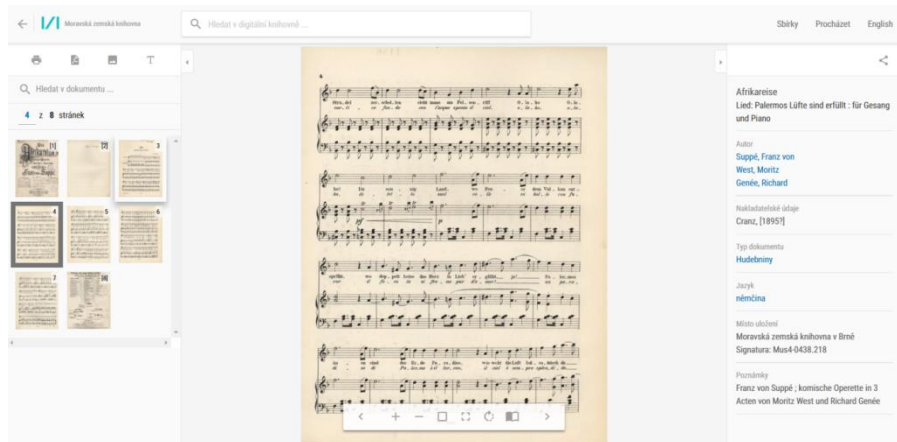
Zdroj: autoři příspěvku

V současné době je nejvyužívanější verzí Kramerius 5 postavený nad repozitářem Fedora ve verzi 3.8. Nejnovější verze s označením Kramerius 6 napojená na nově koncipovaný repozitář Fedora 4 zatím není určena pro produkční nasazení, vývojový tým se zabývá optimalizací rychlosti při větším počtu digitálních dokumentů. V případech Národní digitální knihovny a České digitální knihovny se již pohybuje v oblasti „velkých dat“ s desítkami miliónů digitálních objektů a velmi kvalitní optimalizace práce s velkými počty objektů je nezbytná.

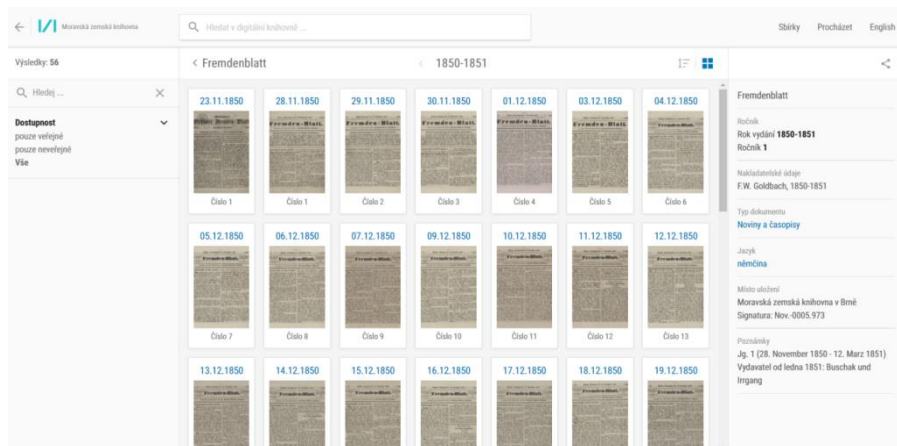
K dispozici je nový webový klient K6, který s jádrem Krameria komunikuje prostřednictvím API. Před jeho vývojem byla specializovanou firmou připravena UX analýza, která vycházela z předchozích dostupných klientů K4, K5 a digitalniknihovna.cz. Na základě této analýzy byl připraven klient následující její doporučení. Z dosavadních klientů má K6 nejvíce shodných rysů s klienty K5 a rozhraním provozovaném na adrese digitalniknihovna.cz. Ambicí vývojového týmu je masivnější prosazení klienta K6 na úkor starších verzí uživatelského rozhraní, což

by usnadnilo situaci i koncovým uživatelům. Nový klient přináší přehlednější orientaci v obsahu digitální knihovny i v jednotlivých dokumentech. Důležitým rysem je responzivní design, který se přizpůsobuje velikosti zařízení, na kterém je digitální knihovna zpřístupňována.

Obr. 3 Jednotlivý dokument s metadaty a náhledy. Zdroj: autoři příspěvku

Obr. 4 Možnost prohlížení periodik podle data vydání. Zdroj: autoři příspěvku

Česká digitální knihovna

<https://www.czechdigitallibrary.cz>

Česká digitální knihovna zastřešuje digitální knihovny provozované v systému Kramerius v České republice. Do jedné centrální instalace speciálně upravené verze systému Kramerius provozované v Knihovně Akademie věd ČR jsou sklížena metadata a perzistentní linky ze zdrojových digitálních knihoven. To umožňuje vyhledávání ve všech zapojených digitálních knihovnách najednou. Uživatel při zobrazování zvolených dokumentů zůstává v jednom rozhraní, digitální obrazy jsou dynamicky nahrávány. Z toho důvodu je zásadní spolehlivý chod zdrojových knihoven i zachování perzistentních linků. Do České digitální knihovny je v současné době zapojena větší část Národní digitální knihovny, kde byly zdrojem data z Moravské zemské knihovny a dále data z Knihovny Akademie věd ČR, Národní technické knihovny, Národní lékařské knihovny, Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové, Severočeská vědecké knihovny v Ústí nad Labem, Městské knihovny v Praze, Vědecké knihovny v Olomouci a Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích. Pokryta je tedy většina velkých digitálních knihoven v České republice a další budou postupně zapojovány. Česká digitální knihovna v současnosti obsahuje 40 miliónů stran digitálních dokumentů. Kromě jednotného uživatelského rozhraní je výhodou České digitální knihovny také funkce poskytovatele dat pro další velké projekty – Centrální portál českých knihoven – Knihovny.cz, evropskou digitální knihovnu Europeana a projekt Obálky knih. Postupně jsou se začleňovanými knihovny uzavírány smlouvy, které mimo jiné umožňují sdílení dat do výše uvedených národních i mezinárodních projektů. V roce 2018 bude kromě zapojování dalších knihoven probíhat optimalizace jádra Krameria pro velké počty digitálních objektů a je plánováno nasazení modifikované verze klienta K6.

Produkční systém ProArc

<https://github.com/proarc/proarc/wiki>

Open source systém ProArc určený pro produkci digitálních dokumentů na digitalizačních pracovištích byl vyvinut zejména díky Digitalizačnímu centru Knihovny AV ČR v Jenštejně v rámci projektu financovaného z programu MK ČR NAKI. Jednou z prvních knihoven, která začala na vývoji systému ProArc spolupracovat byla Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové. Postupně se do vývojového týmu a uživatelských řad připojily i další knihovny – Moravská zemská knihovna v Brně a Městská knihovna v Praze a objevují se i noví zájemci o práci s tímto systémem (např. Národní muzeum). ProArc slouží k vytváření metadat a jejich propojení s digitálními dokumenty a případně OCR verzemi. Jsou dodržovány standardy NDK a postupně jsou rozšiřovány typy objektů, které je možné popisovat – aktuálně je možný popis periodik, monografií, starých tisků, článků a gramofonových desek a jejich export v NDK standardu (pokud pro daný typ dokumentu standard NDK existuje). Připravovány jsou e-dokumenty a k implementaci se chystají i další typy.

Archivační systém ARCLib

<https://arclib.cz>

Archivační systém ARCLib je vyvíjen Knihovnou AV ČR, Národní knihovnou ČR, Moravskou zemskou knihovnou v Brně, Ústavem výpočetní techniky Masarykovy univerzity v Brně a programátorskou společností inQool a. s. Vývoj je podpořen z programu MK ČR NAKI, byl zahájen v roce 2016 a bude dokončen v roce 2020. ARCLib je open source řešení, které je vytvářeno na základě národních i mezinárodních standardů pro dlouhodobou archivaci digitálních dokumentů – probíhá implementace referenčního modelu OAIS (ČSN ISO 14721 a ČSN ISO 16363). V roce 2019 bude k dispozici první kompletní verze systému pro testování.

vací účely, s verzí pro produkční nasazení se počítá o rok později. Systém ARCLib umožní knihovnám, které mají zájem o dlouhodobou archivaci, provozovat své vlastní archivační řešení. K úspěšné realizaci tohoto záměru pomohou knihovnám i dvě metodiky, které byly též připraveny v rámci projektu ARCLib, a to Metodika logické ochrany digitálních dat (certifikovaná v roce 2018) a Metodika bitové ochrany digitálních dat (v roce 2018 předána MK ČR k certifikaci).

Závěr

Open source systémy Kramerius, ProArc a ARCLib (zatím ve fázi vývoje první verze) tvoří vzájemně propojitelný ekosystém umožňující výrobu digitálních dokumentů, jejich zpřístupnění a archivaci. To vše se zřetelem na dodržování národních i mezinárodních standardů. Jedná se o nástroje, jejichž vývoj je koordinován Knihovnou AV ČR, přičemž aktivně zapojena je i řada dalších významných českých knihoven (v projektu ARCLib též jedna univerzita). Všechny české knihovny, které mají zájem o zpracování a zpřístupňování svých sbírek v digitálním prostředí mohou využívat tyto nástroje bez jakýchkoli pořizovacích nebo licenčních poplatků a zejména systém Kramerius je již řadu let téměř výhradně využívanou volbou pro provozování digitální knihovny v ČR. Knihovna AV ČR průběžně připravuje projekty do různých dotačních programů a usiluje o další rozvoj těchto systémů.

Článek byl vytvořen v rámci řešení projektu RightLib – elektronické zpřístupnění chráněných publikací, Id-kód projektu DG18P020VV002, který je financován z programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2022 (NAKI II).

Získej: Celonárodní systém pro sdílení a doručování dokumentů

Jan Pokorný

Národní technická knihovna

Veřejné knihovny v ČR spolupracují v rámci jednotné sítě knihoven dle dikce knihovního zákona č. 257/2001 Sb. Podle § 14 mají knihovny povinnost poskytovat meziknihovní výpůjční služby z vlastních fondů, jsou-li o ně požádány jinou knihovnou. Systém Získej přináší softwarovou a logistickou podporu meziknihovních výpůjčních služeb, a to jak v tištěné, tak i elektronické formě. Systém je navržen tak, aby zajistil obsluhu celé jednotné sítě knihoven, kterou tvoří více než 4000 českých knihoven. Sdílení tištěných i elektronických fondů napříč všemi českými knihovnami vytváří komplexní nabídku informačního portfolia pro koncové uživatele velkých měst i nejmenších obcí podle ideálu svobodného a snadného (nebo „snadno dostupného“) přístupu k informacím a vzdělání.

Úvod: Knihovny a sdílená ekonomika

Sdílená ekonomika je založena na pronájmu, výměně anebo sdílení majetku v rámci komunity. Využívá skutečnosti, že vlastník mnohdy nevyužívá vlastněný předmět nepřetržitě, takže ho může nabízet k využití jiným zájemcům. Vznikají proto komunitní systémy, které díky IT technologiím dokáží v reálném čase spolehlivě realizovat sdílení bytů, automobilů, kanceláří apod. Na tomto principu jsou založeny i komunity či kluby, které pro své členy pořizují předměty zájmu a členové je pak mohou řízeným způsobem sdílet mezi sebou. Na principu klubu fungují i knihovny a jejich uživatelé.

Knihovny využívají model sdílení po celá staletí. Z počátku pouze pro sdílení rukopisů a tištěných dokumentů, v posledních desetiletích také pro elektronický fond (e-časopisy a e-knihy) a dokonce i pro knihovny dosud netradiční položky (deštníky, hry, tablety, didaktické pomůcky apod.). Knihovny jsou však také průkopníky ve sdílení prostor pro výuku a dokonce ve sdílení referenčních a konzultačních pracovníků.

Sdílení knihovních fondů pro podporu vědy a výzkumu

Akademické knihovny zajišťují na vysokých školách a univerzitách nezbytnou informační podporu pro studenty, učitele i vědecké pracovníky. Věda a výzkum by se bez informačních zdrojů a s nimi spojených služeb neobešly. Akvizice a údržba informačního portfolia je však finančně velmi náročná a mnoho výzkumných a vzdělávacích institucí si nemůže dovolit nakupovat všechny dokumenty a databáze v režimu „jist in case“ (JIC). Pro sílící tlaky na ekonomickou efektivitu využívání zdrojů je nutné využívat pružnější modely akvizice v režimu „just in time“ (JIT), tedy pořizování informačních zdrojů až v okamžiku reálné potřeby v reálném čase. Dnešní uživatelé také očekávají knihovní služby dosažitelné kdykoli a odkudkoli, jako jsou zvyklí u běžných webových doručovacích a nákupních služeb. Důvodem jsou paradigmatické změny ve formách výuky, kdy mnoho kurzů již probíhá formou e-learningu nebo kombinovaného studia. Podoba moderní akvizice a zpřístupnění obsahu v knihovnách se proto v posledních letech výrazně mění.

Mezi nejčastěji využívané modely akvizice JIT jsou PDA, ILL a EDD.

- PDA (Patron-driven Acquisition) – akvizice řízená čtenářem je model budování knihovního fondu, ve kterém knihovna nakupuje dokument až v okamžiku, kdy je zřejmé, že je nějaký čtenář vyžaduje;

- ILL (Interlibrary Loan) – služba, kdy si čtenář jedné knihovny může půjčovat dokumenty nebo jeho fotokopie, které jsou vlastněny jinou knihovnou;
- EDD (Electronic Document Delivery) – druh ILL, kdy čtenář získá požadovaný dokument z jiné knihovny v elektronické podobě, získaný buď jako e-kopie, nebo naskenováním tištěného dokumentu.

Sdílení dokumentů a autorská práva

Často diskutovaným problémem je střet zájmů vydavatelů a knihoven. Někteří vydavatelé vidí v knihovnách konkurenci, která právě díky principu sdílení dokumentů ohrožuje jejich prodeje. Zde je nutno upřesnit, že tento problém vzniká pouze u dokumentů, které jsou stále dostupné na trhu. Knihovny však shromažďují množství dokumentů, které již z knižního a časopiseckého trhu zmizely. Obavy vydavatelů jsou pochopitelné v případech, kdy by byly takto sdílené dokumenty nebo jejich části sdíleny pro komerční potřebu. Využívání služeb knihoven pro individuální potřebu, zejména v oblasti vzdělávání, vědy a nekomerčního výzkumu, je však ve společenském zájmu a ve většině zemí je definováno zákonem.

U každého informačního zdroje je nutné respektovat autorský zákon a licenční podmínky, za kterých byl daný informační zdroj pořízen. Řešení konfliktu mezi vydavateli a knihovnami řeší otevřený přístup, který se v Evropě i v dalších zemích stává postupně standardem. Otevřený přístup (OA) je model vědecké komunikace, který zajišťuje trvalé, okamžité, svobodné a bezplatné online zpřístupnění plných textů publikovaných vědeckých výsledků (nejčastěji článků) bez omezení pro kohokoli.

Spolupráce českých knihoven v síti knihoven

Veřejné knihovny a akademické knihovny v České republice jsou regulovány knihovním zákonem 257/2001, který mimo jiné definuje tzv. síť

knihoven, ve které musí všechny knihovny mezi sebou spolupracovat a sdílet navzájem svůj fond v rámci meziknihovní výpůjční služby (MVS). Tradičně realizace MVS probíhala pomocí telefonátů a e-mailů, což bylo neefektivní, příliš závislé na osobních kontaktech, které se často mění, a chyběl jakýkoli centrální pohled na požadavky. Nebylo tak možné vytvořit a udržovat společný standard poskytování těchto služeb na národní úrovni.

Kromě tradiční MVS, kdy si knihovny mezi sebou navzájem půjčují tištěné dokumenty ze svých fondů, se objevily i další formy doručovacích služeb knihoven. Nejprve poskytování mikrofilmů, které nahradily půjčování originálu tištěného dokumentu, později tištěných kopií. Ty spolu s rozšířením faxů doručovací služby významně zrychlily. Doposud největší změny ve sdílení fondů knihoven a doručovacích službách přinesl však až příchod osobních počítačů a rozvoj reprodukcí a komunikačních technologií. Možnost vytvořit z tištěného originálu elektronickou kopii pomocí naskenování a poskytnutí této kopie ke stažení nebo její odeslání e-mailem přinesla paradigmatické změny v možné spolupráci knihoven jak z hlediska rychlosti zpracování a doručení, tak z hlediska ceny a kvality. Bohužel tento typ služby naráží na autorskoprávní a další legislativní omezení, která rozvoj elektronického dodání dokumentů (EDD) komplikují. Přesto byl v roce 1997 ve Státní technické knihovně vyvinut a úspěšně spuštěn systém INVIK, který zpřístupňoval fond knihovny pro stovky registrovaných uživatelů systému právě formou EDD. Od roku 2001 byl systém rozšířen o nabídku fondu desítek dalších knihoven a přejmenován na VPK (Virtuální polytechnická knihovna). Jako zdroj pro vyřízení požadavku využívá VPK jak tištěné fondy zúčastněných knihoven, tak licencované elektronické zdroje, u nichž odpadá autorskoprávní problém.

Systém Získej: celonárodní systém pro sdílení a doručování dokumentů

V letech 2016 a 2017 byla v Národní technické knihovně navržena a vyvinuta softwarová platforma pojmenovaná Získej pro sdílení a doručování dokumentů jako celonárodní systém pro veřejné knihovny v České republice. Projekt byl podpořen Ministerstvem kultury České republiky a Národní knihovnou ČR. Získej je publikován jako open source s licencí GPL (GNU Public License). Je napsán v jazyce python a využívá několik rozšířených python web frameworků, např. Zope, Plone či Pyramid. V tuto chvíli je lokalizován do češtiny a do angličtiny. Může být lehce nasazen pro podporu doručovacích služeb jakékoli sítě knihoven ve světě.

Systém Získej je serverová aplikace, která je schopna obsluhovat uživatele formou vlastního webového klienta nebo z klienta jiného systému pomocí dostupného API. Základem systému je model na řízení požadavků, který zpracování frontu příchozích požadavků na doručení dokumentu od koncových uživatelů nebo od knihoven, které koncové uživatele obsluhují. Systém Získej využívá několik externích systémů jako zdroj dat, jedná se proto o typický integrační systém, který buduje aplikační logiku na heterogenních datech poskládaných v novém kontextu.

Systém Získej je platforma, která umožňuje formou doplňků přidávat další typy doručovacích služeb při využití společného základu. V tuto chvíli systém podporuje MVS v podobě sdílení originálního dokumentu i jeho kopie a EDD.

Systém Získej se skládá z těchto základních modulů:

- autentizační modul a slučování identit,
- tvorba požadavků pro jednotlivé typy doručovacích služeb,
- řízení požadavků,
- hlídací pes pro hlídání časových limitů,
- monitorování kvality služeb,
- statistiky.

Každý uživatel i každá knihovna se musejí do systému registrovat. Důvodů k povinné registraci je několik. Prvním důvodem jsou autor-skoprávní a licenční pravidla, která ošetřují neoprávněné přístupy k obsahu nebo k některým formátům, např. ne všechny dokumenty lze získat v elektronické podobě. Druhým důvodem je, že registrací získají uživatelé i knihovny uživatelský účet, kde si mohou nastavit řadu pa-rametrů, která následně ovlivňují chování systému. Uživatelé si mohou nastavit doručovací adresu nebo určit, zda preferují nízkou cenu či rychlost doručení. Knihovny mohou nastavovat, jaké mají běžné pro-vozních hodiny a plánované uzávěrky, aby mohl systém správně vybírat vhodné kandidáty na zpracování požadavku, mohou také vytvářet bílé seznamy knihoven, se kterými chtějí přednostně spolupracovat, a černé seznamy, kde mohou označit knihovny, se kterými mají nega-tivní zkušenost a spolupráci s nimi nepreferují. Bílé a černé seznamy ovlivňují pořadí knihoven, které dokument mají k dispozici a jsou nabí-zeny ke zpracování.

Aby byla síť knihoven rovnoměrně a spravedlivě využívána, systém Získej řadí seznam vhodných kandidátů na zpracování požadavku na základě load balancingu.

Všechny požadavky na doručení dokumentů jsou v systému Získej monitorovány a jsou hlídány časové limity na jejich plnění. Při hrozbě nedodržení časového limitu a při jejich skutečném překročení jsou za-sílány varování a avíza.

Důležitou vlastností zpracování požadavků je fakt, že v jakékoli fázi může proces z určitých důvodů selhat. Pokud je zdrojovým dokumen-tem fyzická jednotka, tedy tištěná kniha či časopis umístěný ve skladu, může se ukázat, že je dokument poničen, může na regále chybět, může být ztracen při doručování nebo samotným čtenářem apod. U elektro-nických dokumentů může nedostupnost způsobit nízká kvalita popis-ných metadat, špatné linkování na plný text apod. Požadavek proto prochází v systému Získej jednotlivými stavy workflow, které operátor mění v každé fázi. Na podobném principu fungují komerční doručování

služby, jako pošta či doručování služby jako FedEx nebo DHL. V jakýkoli okamžik uživatel i knihovny vidí, v jaké fázi se požadavek nachází.

Grafické rozhraní a UX pro koncového uživatele je navrženo podle zvyklostí při objednávání zboží v e-shopech. Uživatel vybere dokument k doručení, zvolí nejpozdější datum doručení a preferovaný formát (originál, papírová kopie nebo elektronická kopie). Následující procesy při zpracování požadavku běží již zcela automaticky nebo s částečnou podporou obsluhy, podle komplikovanosti každého požadavku.

Systém Získej využívá jako zdroje dat souborný katalog knižního fondu všech českých knihoven, který je tvořen bibliografickými záznamy dokumentů pravidelně sklízenými protokolem OAI-PMH z lokálních databází jednotlivých knihoven. Tato centrální databáze tak poskytuje informaci o tom, jaké knihovny požadovaný dokument vlastní. Neříká však nic o aktuálním statusu dokumentu, tedy informaci o tom, jestli je požadovaný dokument v tuto chvíli skutečně v jednotlivých knihovnách k dispozici (může být např. půjčený nebo z jiného důvodu nepřítomný ve skladu). Informaci o aktuálním stavu dokumentu zajišťuje protokol NCIP (ANSI/NISO Z39:83 – ISO Circulation Interchange Protocol), který je implementován v mnoha lokálních knihovních systémech. Kombinací bibliografických dat a informací o statusu dokumentů dostává systém Získej všechny údaje potřebné k určení vhodných položek k vyřízení požadavku.

Důležitou vlastností systému Získej je schopnost pracovat s více identitami uživatele a slučovat je. Čtenář může být členem více knihoven současně, kdy např. využívá univerzitní knihovnu v Praze a zároveň navštěvuje městskou knihovnu ve svém rodném městě. Systém Získej umí tyto násobně registrace sloučit v rámci jednoho čtenářského průkazu.

Závěr

Systém Získej byl vyvinut jako univerzální nástroj pro podporu sdílení fondů knihoven a doručovacích služeb. Jako volně šiřitelný software může být nasazen v jakémkoliv prostředí podporujícím základní mezi-

národní standardy využívaných v knihovnách, jako je MARC, NCIP, XML, HTML/CSS a UTF8.

Knihovny mohou díky vzájemného sdílení tištěných i elektronických fondů výrazně rozšířit portfolio nabízených informací a lépe, rychleji a kvalitněji podporovat vzdělávací a vědecké aktivity, zejm. v oblasti e-learningu, doktorského studia a celoživotního vzdělávání. Rychle dodaný dokument, který je vyhledán na základě rešerše napříč velkým množstvím zdrojů běžně nedostupných na webu, je základem každé seriózní akademické i vědecké práce.

Knihovny.cz – kde jsme a jak to bude dál

*Ing. Petr Žabička, PhDr. Iva Zadražilová
Moravská zemská knihovna v Brně*

Portál Knihovny.cz v říjnu 2018 slaví dva roky od zahájení ostrého provozu. Během této doby se podařilo nejen rozšířit povědomí o portále a jeho službách mezi českou knihovnickou veřejnost, ale také aplikovat množství vylepšení a nových funkcí. Vývoj portálu je dynamický, vývojevý tým z MZK řeší jak úkoly spojené s provozem portálu, tak i pružně reaguje na požadavky získané v rámci zpětné vazby od uživatelů.

V ostrém provozu je nyní zapojeno 26 knihoven. Nově byly do portálu zapojeny SVK Plzeň, KVK Karlovy Vary a Knihovna Jana Drdy Příbram. Zaindexováno je celkem 14 dalších databází, z toho nově Knihovnědná bibliografie a Česká literární bibliografie. Indexace dalších bibliografií závisí na dořešení smluvních otázek nebo vyřešení nekonzistencí v metadatech. Nově jsou zaindexovány plné texty Digitální knihovny MZK a začínají se indexovat plné texty sklizené Českou digitální knihovnou – již jsou sklizeny texty dokumentů z KNAV.

Mezi novinky, které se na portále objeví v blízké době, patří bezpochyby implementace služby Získej, na které MZK spolupracuje s kolegy z Národní technické knihovny, kteří mají zavedení této nové aplikace pro meziknihovní výpůjční služby na starost. V tuto chvíli probíhá zkušební provoz a vše se připravuje na okamžik ostrého spuštění Získej (od roku 2019). Portál Knihovny.cz má připravenou sadu rozhraní (API), která bude systému Získej poskytovat službu vyhledávání, informace o dostupnosti exempláře a informace o členství uživatele v knihovnách. Uživatel, kterým je zatím myšlen knihovník, si nyní na portálu Knihovny.cz může nastavit, jestli bude používat službu Získej v ostrém nebo zkušebním režimu, běžným uživatelům zůstává služba Získej zatím skryta a bude zpřístupněna až po ostrém spuštění služby Získej. Samotné volání

služby Získej zatím bude fungovat jen formou tlačítka, které přenese uživatele na portál Získej. Po zprovoznění API na straně Získej bude připravena užší integrace této služby přímo do portálu Knihovny.cz.

Na základě dohody s firmou Lanius a Knihovny Akademie věd dochází v tomto roce k zapojování nových, převážně městských knihoven, které používají knihovní systém Clavius. Těchto knihoven je devatenáct, a i z tohoto důvodu bylo přistoupeno ke zjednodušení formální stránky zapojování knihoven. Změna spočívá zejména v tom, že veškerou komunikaci s knihovnou nyní zajišťuje MZK, která zasílá i všechny smluvní dokumenty. Knihovna tak obdrží všechny náležitosti najednou – jedná se zejména o smlouvu o přistoupení, smlouvu o GDPR, zapojení do EduID, a současně se také mohou řešit technické otázky zapojení. V souvislosti se zavedením GDPR byly provedeny úpravy, které zaručují, že portál bude fungovat v souladu se všemi opatřeními ochrany osobních údajů. Byla zajištěna především minimalizace rozsahu v databázi portálu ukládaných osobních údajů a anonymizace logů, MZK se také snaží motivovat knihovny k přechodu na https.

Tým v MZK průběžně provádí uživatelské analýzy portálu, byla provedena Heuristická analýza portálu Knihovny.cz, která bude podrobněji popsána v podzimním čísle recenzovaného časopisu ProInflow. Tyto analýzy jsou zaměřeny zejména na identifikaci chybových či matoucích funkcí. Na základě analýz jsou prováděny následné úpravy a vylepšení chování portálu. Jen za poslední rok bylo vydáno 10 nových verzí s různými změnami a vylepšeními. Ve spolupráci s pracovní skupinou pro vývoj Krameria je snaha sjednotit syntaxi vyhledávacích operátorů. Ve spolupráci s vývojáři Kohy se chystá rozhraní pro zapojení nových verzí Kohy, ve kterých už stávající rozhraní není podporováno.

Během roku 2018 byla vytvořena metodika popisující zapojování plnotextových zdrojů do portálu a byl dokončen e-learningový kurz pro knihovníky, který je volně dostupný na adrese kurzy.knihovna.cz. Kurz přináší zájemcům základní informace o portálu, ukázky vyhledávání v Národních zdrojích a Zahraničních zdrojích, ukázky nastavení uživatelského účtu a další tipy a triky pro práci s portálem.

Knihovníci také mají možnost využít i praktických workshopů a školení v práci s portálem. Za poslední rok byla uspořádána řada školení v knihovnách, které o to požádaly. Tato školení jsou poskytována zdarma a lektorsky je zajišťuje MZK. Jsou určena jak pro již zapojené knihovny, tak pro nově zapojované knihovny nebo knihovny, které zapojení teprve zvažují.

Od roku 2019 dochází ke změně financování portálu. Portál přestane být financován z projektu VISK 8b a o potřebné prostředky bude přímo navýšen rozpočet MZK. Portál také od ledna 2019 převezme funkce Jednotné informační brány, jejíž provoz bude ke konci roku 2018 ukončen. V souvislosti s ukončením provozu JIB jsou připraveny vyhledávače pro oborové brány IREL, TECH, KIV a MUS, které nahradí stávající vyhledávání prostřednictvím Metalibu. Jedná se o „řez“ portálem, který přinese vlastní pohled na vybranou část indexu dle daných kritérií (zdroje, fasety apod.) Každý řez má vlastní webové rozhraní, podobné portálu Knihovny.cz, a umožňuje prohledávat jak vybrané domácí zdroje, tak index zahraničních zdrojů. Do konce roku také proběhne migrace profilů pro sdílenou katalogizaci z JIB na Knihovny.cz. Knihovny, které používají profily JIB budou muset změnit nastavení Z39.50 zdrojů a začít používat profily z portálu Knihovny.cz. V rámci těchto změn bude mimo jiné sjednoceno kódování diakritiky v rámci profilů na UTF-8. Základní změnou oproti profilům JIB je to, že jsou všechny zdroje zapojené do profilu prohledávány najednou, což může přinést v některých případech určité zrychlení odezvy oproti JIB ale na druhou stranu v některých případech bude profil vracet více výsledků, než tomu bylo v případě identických profilů JIB.

Data, která jsou k dispozici přes Google Analytics ukázala, že návštěvnost portálu se neustále zvyšuje a využívají ho nejen knihovníci, ale i široká veřejnost, které je portál primárně určen. Pro další zvýšení návštěvnosti budou realizovány propagační aktivity, nezanedbatelnou pomoc při propagaci portálu však mohou odvést i knihovny a knihovnický tým, že budou portál sami propagovat.

Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven v Moravské zemské knihovně v Brně

Bc. Martina Huječková

Moravská zemská knihovna v Brně

Vznik metodického centra je motivován současnými potřebami veřejných knihoven, které se od forem tradiční práce se čtenáři stále více soustřeďují na poskytování širokého spektra služeb a programů, které se váží k jejich funkci jako komunitních center zaměřujících se na rozvoj občanské společnosti. Takto je ostatně i záměr metodického centra definován ve Státní kulturní politice a v národní koncepci knihoven.

Naším posláním je být k ruce všem zřizovatelům knihoven a knihovníkům, kteří budou mít zájem své knihovny vylepšovat, hledat s nimi nejenom jejich architektonickou podobu (tedy prostorové uspořádání a vybavení), ale diskutovat spolu s nimi i možné funkce, které by veřejná knihovna v daném místě mohla plnit ve prospěch obce.

Na přelomu roku budou spuštěny webové stránky, na kterých chceme shromažďovat všechny potřebné informace k tématu výstavby, rekonstrukce či obměny mobiliáře v knihovnách. Najdete zde:

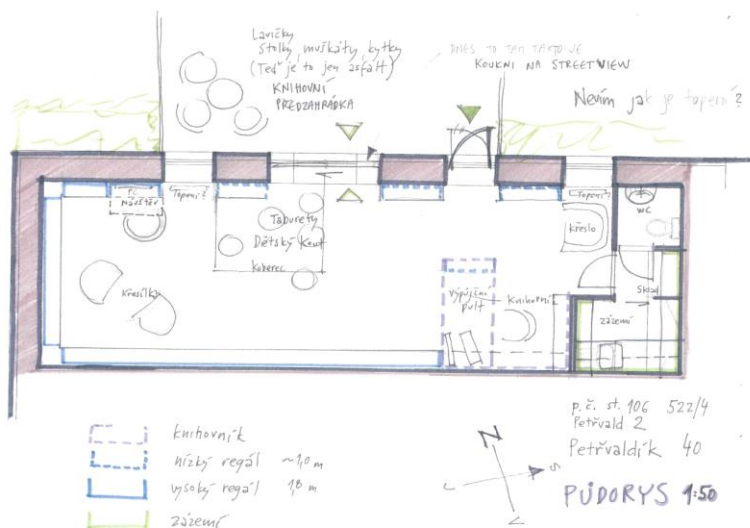
- **Příklady dobré praxe** s možností vyhledávání podle velikosti obce a typu knihovny napříč celým Českem, včetně fotogalerie a dodavatelů; vyhledávání podle jednotlivých prvků – regály, výpůjční pulty, dětské koutky, čtecí místa, atd.;
- **možnosti financování** – aktualizovaný přehled dotačních titulů, nadace, informace k využití lokálního financování;

- **architekti, designéři** – informace o osvědčených architektech či designérech, kteří se již knihovnám věnovali s ukázkami jejich práce a krátkými profesními medailonky.

Metodické centrum nabízí především svou pomoc při procesu výstavby, rekonstrukce či obnovy mobiliáře v knihovnách. Svého „zákazníka“ provede cestou od myšlenky na změnu v knihovně, až po její úspěšnou realizaci, což v sobě zahrnuje zejména předprojektovou přípravu.

V rámci ní by knihovna měla odpovědět na otázky, které osvětlí její fungování. Okruhy otázek jsou zaměřeny na **lokalitu**, v níž se knihovna nachází, na **dispoziční řešení a stavebně-technický stav** knihovny, na **zaměstnance** a **uživatele** a v neposlední řadě také na samotný **fond knihovny**. Odpovědi na tyto otázky mohou pomoci knihovníkům obhajovat jejich záměry u zřizovatelů, kteří tímto lépe pochopí práci knihovny v dané lokalitě. Navíc může velmi dobře posloužit pro architekty jako výchozí dokument pro představení knihovny a tím i lepší komunikaci při společné práci.

Obr. 1 Dispoziční návrh knihovny v Petřvaldíku. Zdroj: autorka příspěvku

Metodické centrum v tuto chvíli nabízí nejen informace k předprojektové přípravě, ale také pomoc knihovnám s dispozičním návrhem, který vytváříme společně s architekty, jež se knihovnám profesně věnují. Na obrázku 1 můžete vidět dispoziční návrh knihovny v Petřvaldíku, kde chtějí vytvořit novou knihovnu v budově staré samoobsluhy společně s kulturním centrem.

Na podzim také plánujeme dvě konference v Brně (31. 10.) a v Praze (16.10), kam se mohou přihlásit všichni zájemci z řad knihovníků, metodiků, ředitelů knihoven, či zřizovatelů. Jednotlivé příspěvky budou natáčeny a posléze vyvěšeny na webových stránkách.

Pakliže vás téma architektury knihoven zajímá, nebo máte na nás dotaz, neváhejte a ozvěte se. Těšíme se na spolupráci!

Modernizace obecních knihoven s využitím dotace Jihomoravského kraje

Mgr. Adéla Dilhofová

Moravská zemská knihovna v Brně, Odbor knihovnictví, Oddělení vzdělávání a krajské metodiky

„Dobře pracující knihovny – to nejsou pouze regály plné nových knih, se vzorně provedenou revizí či splněným standardem VKIS. Dobře pracující knihovna je především srdcem své obce, místem, které nabízí příležitost – ke vzdělávání, společnému trávení volného času či jen k setkávání se. Je průsečíkem našich společných cest, našeho hledání na cestě životem. Dobře pracující knihovna nabízí především příležitost – zastavit se, potkat, najít podněty a inspiraci pro život.“⁸⁹

*— Koncepce rozvoje regionálních funkcí v Jihomoravském kraji
v letech 2015–2020*

Východiska pro činnost krajské metodiky v Jihomoravském kraji

Mezi stěžejní pilíře fungování krajské metodiky v Jihomoravském kraji (dále JMK) patří:

- **Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017–2020**
- **Koncepce rozvoje regionálních funkcí v Jihomoravském kraji v letech 2015–2020**

V současnosti připravuje Oddělení vzdělávání a krajské metodiky MZK aktualizaci Koncepce rozvoje regionálních funkcí v Ji-

---

⁸⁹ https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/koncepce_rf_jmk_2015.pdf

homoravském kraji v letech 2018–2020 s podporou dotazníkového průzkumu, který právě probíhá mezi obsluhovanými knihovnami JMK. Tento průzkum zohledňuje novou Koncepti rozvoje knihoven, připravovanou novelu Standardu VKIS a Metodický pokyn k RF a trendy knihoven.

V případě Jihomoravského kraje se podpora knihoven neomezuje pouze na financování regionálních funkcí. Novou etapu v rozvoji zejména obecních knihoven zahájil rok 2016, kdy Jihomoravský kraj vyhlásil v rámci dotačního programu Program rozvoje venkova Jihomoravského kraje nový dotační titul **Obecní knihovny** na podporu modernizace interiérů a technického vybavení knihoven, a současně novou celokrajskou soutěž **Jižní Morava čte** s cílem podporovat čtenářství, čtenářskou gramotnost a rozvíjet literární a částečně i výtvarný talent u dětí a mládeže do 15 let.

Současný stav dotace Obecní knihovny

Jihomoravský kraj se stal prvním krajem, který začal podporovat knihovny v obcích do 3000 obyvatel. Tímto tak deklaroval jejich významnou úlohu a prokázal, že vnímá knihovny jako zařízení podporujících v obcích rozvoj kulturního a společenského života.

Toto následně potvrdil také **začátkem letošního roku ve schváleném Programu rozvoje Jihomoravského kraje 2018–2021**, jehož součástí se stala podpora rozvoje obecních knihoven s důrazem na zkvalitnění jejich zázemí a rozšíření knihovního fondu.⁹⁰

Program vytyčil čtyři klíčové priority. V rámci druhé priority **Zajištění kvality života obyvatel** zařadil Jihomoravský kraj jako jedno z opatření na podporu její realizace **Udržení služeb na venkově**. Konkrétně je tak zajištěno prostřednictvím podpory rozvoje obecních knihoven (aktivita 2.5.3) s důrazem na **zkvalitnění jejich zázemí a rozšíření**

---

⁹⁰ <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=340678&TypeID=2>

Obr. 1 Místní knihovna Úsobrno – mobiliář pořízen z dotace Obecní knihovny.
Autor: ateliér Trignis, ing. arch. Barbora Szciigelová. Zdroj: *archiv knihovny*

knihovního fondu. Nástrojem k tomuto má být již po tři roky vyhlašovaný dotační titul Obecní knihovny, který se tímto stal oficiální a krajem deklarovanou platformou pro zlepšování podmínek obecních knihoven v Jihomoravském kraji. Věcně příslušným garantem uvedeného opatření je odbor regionálního rozvoje JMK.

Z pravidel dotačního titulu Obecní knihovny

- Maximální výše dotace JMK je 50.000 Kč pro jednu knihovnu.
- Maximální podíl dotace 50 % celkově uznatelných výdajů.
- Mezi uznatelné výdaje patří: počítače, čtečky, skenery, rozmnožovací stroje, dataprojektory, softwarové vybavení, interaktivní

tabule, mobiliář (regály, vybavení dětských koutků, sedací nábytek apod.) a drobné stavební úpravy (pouze v kombinaci s pořízením inventáře).

Přehled počtu schválených žádostí a výše podpory v letech 2016 až 2018:

- 2016 – 142 žádostí ve výši 5 047 000 Kč
- 2017 – 102 žádostí ve výši 3 793 000 Kč
- 2018 – 84 žádostí ve výši 3 360 000 Kč

V letech 2016–2018 tak podpořil Jihomoravský kraj celkem **328 žádostí v celkové výši 12 200 000 Kč.**

Žadatelé v letech 2016–2018 podle velikosti obcí

	Počet žadatelů	Procenta
Do 200 obyvatel	27	8,23
201 až 500 obyvatel	102	31,09
501 až 1000 obyvatel	106	32,31
1001 až 2000 obyvatel	61	18,59
2001 až 3000 obyvatel	32	9,75

Obr. 2 Přehled počtu žadatelů v letech 2016–2018 podle velikosti obcí.

Zdroj: autorka příspěvku

Mezi žadateli mají **největší zastoupení obce o velikosti 501 až 1000 obyvatel**, na druhém místě obce do 500 obyvatel.

Při celkovém počtu 673 obcí v Jihomoravském kraji tak **může každoročně o dotaci požádat více jak 93 %** obcí. Velkou výhodou je, že je umožněno podávat žádosti opakovaně každým rokem.

V Jihomoravském kraji:

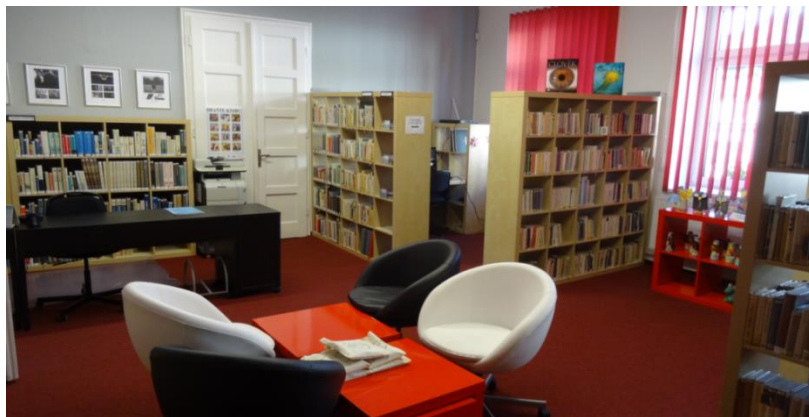
- počet obcí do 3000 obyvatel: 626 (93,15 %)
- počet obcí do 200 obyvatel: 67 (9,95 %)

Mezi pravidelné žadatele patří například městys Křtiny, jehož knihovna také zásluhou modernizace získala ocenění **Knihovna roku 2017 a tím se stala již třetí knihovnou v Jihomoravském kraji, která je nositelkou tohoto prestižního ocenění.** V roce 2011 to byla Místní knihovna Veselice z okresu Blansko a v roce 2012 Obecní knihovna Ratíškovice z okresu Hodonín. Mezi další úspěšné nositelky dotace patří například malá obec Kořenec na Boskovicku, která s pomocí dotace vybudovala čtecí pódium pro děti a zakoupila nový výpůjční pult spolu s regály pro povinnou četbu a deskové hry.

Obr. 3 Obecní knihovna Valchov (obec Valchov má 453 obyvatel). Na snímku děti s interaktivní tabulí nakoupenou z dotace Obecní knihovny.

Zdroj: archiv knihovny

Obr. 4 a 5 Knihovna městysu Křtiny – Knihovna roku 2017. Dotaci Obecní knihovna čerpala celkem 3 roky. Knihovna tak prošla postupnou rekonstrukcí a novým vybavením – na obr. 4 oddělení pro děti a dospělé, na obr. 5 nově vybudované literární bidýlko spojené s kavárnou. Autor: Ing. arch. Machová.

Zdroj: archiv knihovny

Inspirace pro další kraje

V Moravskoslezském kraji se v letošním roce otevřela „testovací dotace“, první pilotážní běh pro obce a města do 3000 obyvatel. Formálně se žádá kraj o tzv. individuální dotaci. Dotace byla v letošním roce schválena 6 obcím v 6 okresech. Důležitým cílem je pořádání komunitních aktivit v knihovnách, administrativně důležitá je fotodokumentace průběhu čerpání dotace v knihovnách.

V kraji Vysočina probíhala dotace „Líbí se nám v knihovně“ v letech 2005, 2007 a v roce 2009 již nebyla dotační podpora kraje z důvodu ekonomické krize realizována. V letošním roce probíhala analýza zájmu v knihovnách o dotaci, nyní je v řešení hledání možností na Krajském úřadu Vysočina. Dotační titul byl a měl by být v dalších letech zaměřen na vybavení knihoven.

Jsme velmi rádi, že se dotace Jihomoravského kraje stává inspirací a objevují se snahy o podobnou dotaci také v dalších krajích. Nezbyvá než přát si spoustu krásných, moderně a útulně vybavených knihoven, která jsou příjemným místem pro setkávání občanů. Knihoven nikoli pasivních, ale takových, ve kterých to žije aktivitami pro různé kategorie uživatelů.

Průzkumy spokojenosti uživatelů v českých knihovnách

Mgr. Pavlína Kolínová

Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK

Koncepce rozvoje knihoven na léta 2017–2020 se ve své Prioritě č. 6 zaměřuje na hodnocení a marketing služeb knihoven. V této oblasti je podle koncepce potřeba soustavně zjišťovat potřeby uživatelů knihoven na místní i celonárodní úrovni a na jejich základě následně upravovat pojetí služeb. Dílčí tým pracovní skupiny se na tuto problematiku zaměřil a na jaře 2018 připravil dotazníkové šetření, jehož cílem bylo zmapovat a lépe porozumět současné praxi knihoven v práci s uživatelskými průzkumy. Příspěvek zodpoví otázky, jak často se knihovny průzkumům spokojenosti uživatelů věnují, jaké metody k tomu používají a kterými tématy se zabývají.

Představení pracovní skupiny Priority 6

Cílem příspěvku je představit výsledky dotazníkového průzkumu, který byl realizován v rámci Priority 6 při Koncepci rozvoje knihoven na léta 2017–2020. V této prioritě se setkává mnoho témat, jejichž společným jmenovatelem je hodnocení a marketing služeb knihoven. V této prioritě by měly být řešeny otázky měření ekonomické efektivity služeb knihoven (ROI), benchmarking a statistické vykazování činností knihoven, orientace na koncové uživatele, sledování potřeb uživatelů a populace obecně, využití metod marketingu a aktivního public relations k prezentaci služeb a také propagace úlohy knihoven ve společnosti nebo před veřejnou správou. Vzhledem k tomu, že zaměření priority je poměrně široké, dospěla pracovní skupina pod vedením Veroniky Hyblerové Trachtové (Městská knihovna v Praze)

k rozdělení do čtyř pracovních týmů, které řeší jednotlivé úkoly – kampaně, lobbying, označení Knihovna a výzkumy.

Skupina pro výzkumy

V rámci Priority 6 koncepce doporučuje zvýraznit orientaci knihoven na koncové uživatele a soustavně zjišťovat jejich potřeby, následně upravovat pojetí služeb. Vedle stávajících uživatelů je zapotřebí sledovat potřeby obecné populace a za tím účelem provádět průzkumy na místní i celostátní úrovni. V rámci zlepšování tradičních služeb a navrhování služeb nových je doporučeno využívat statistická data z knihovních systémů, Centrálního portálu knihoven a dalších zdrojů, která lze využít v souvislosti s analýzou efektivity akvizice nebo cirkulace dokumentů. Indikátorem úspěšné realizace Priority v tomto směru jsou průzkumy uživatelských potřeb, čtení a čtenářství, jejich pravidelné opakování a porovnání dat v čase.

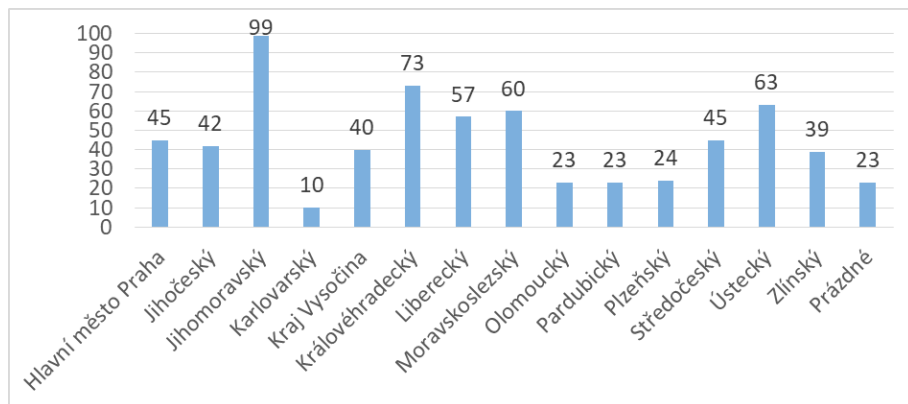
Průzkumy čtení a čtenářství pravidelně provádí literární kritik a teoretik profesor Jiří Trávníček ve spolupráci s Národní knihovnou ČR. Popisuje, jak se chovají čeští čtenáři, jaký je jejich vztah k literatuře, médiím, internetu a knihovnám. Naším úkolem bylo naopak zjistit, jakým způsobem pracují s průzkumy uživatelských potřeb knihovny, zda a jak sledují potřeby současných i potenciálních uživatelů. V této fázi jsme zjistili, že v podstatě nemáme informaci (statistiku, přehledový článek) o tom, jakým způsobem v současnosti či v poslední době přistupují k průzkumům spokojenosti uživatelů veřejné knihovny a jakým způsobem dále pracují s jejich výsledky. Za tímto účelem jsme v rámci pracovní skupiny pro výzkumy připravili dotazník mapující současný stav.

Mapovací dotazníkové šetření

Dotazník obsahoval celkem 16 otázek. Po úvodních otázkách (na typ knihovny, velikost obce, kraj působnosti) jsme se zaměřili na frekvenci

zjišťování potřeb uživatelů (jak často se věnujete průzkumům spokojenosti, ve kterém roce jste provedli poslední průzkum). Následovaly dotazy na metody použité při posledním průzkumu a témata, která byla zkoumána. Další část otázek směřovala ke způsobům, jak knihovny nakládají s výsledky průzkumu, zda se sdílejí veřejně a jestli mají výsledky vliv na poskytování služeb dané knihovny. Závěrečné otázky se týkaly používání dalších metod při sběru zpětné vazby a plánování dalšího uživatelského průzkumu do budoucna.

Dotazník byl vytvořen na platformě Google Form a byl otevřený všem, nejprve byl šířen směrem ke krajským metodikům, poté prostřednictvím e-mailové konference Knihovna. Celkem jsme získali 666 odpovědí ze všech krajů republiky a z knihoven různých velikostí. Nejvíce odpovědí jsme získali z Jihomoravského (99), Královéhradeckého (73) a Ústeckého (63) kraje. Naopak menší účast jsme zaznamenali v Karlovarském, Olomouckém nebo Pardubickém kraji. Nejpočetnější skupinou respondentů byly knihovny z obcí s počtem do 1000 obyvatel (204), do 3000 obyvatel (163) a z měst nad 40 000 obyvatel (84).

Obr. 3 Přehled respondentů dotazníkového průzkumu podle krajů – nejvíce respondentů pocházelo z Jihomoravského kraje, nejméně z Karlovarského.

Zdroj: autorka příspěvku

Jak často probíhají průzkumy spokojenosti uživatelů

U otázky *Jak často se věnujete průzkumům spokojenosti uživatelů?* odpověděla téměř polovina knihoven (48 %) záporně, tedy že se průzkumům spokojenosti nevěnuje vůbec. Více než třetina provádí tyto průzkumy nepravidelně nebo nárazově (34 %). Metodický pokyn Ministerstva kultury *Standard pro dobrou knihovnu* stanovuje, že spokojenost uživatelů by se měla měřit v pravidelných intervalech (nejlépe každých pět let) [Standard, 2015, s. 10]. Proto nás zajímalo, kolik knihoven v tomto intervalu sleduje potřeby a požadavky svých čtenářů – činí tak pouze 9 % dotazovaných knihoven (59 z 666 knihoven).

Zajímavostí je, že se zde nachází ale také menší skupina knihoven, které průzkumy realizují častěji než po pěti letech – 21 dotazovaných knihoven zkoumá spokojenost uživatelů každé tři roky, 25 knihoven dokonce každý rok.

Na otázku *Ve kterém roce jste naposledy provedli průzkum spokojenosti uživatelů?* odpovědělo celkem 344 knihoven. Malá část respondentů odpověděla že ještě před rokem 2010 (32 knihoven), od roku 2014 křivka narůstá. Metodický pokyn Ministerstva kultury *Standard pro dobrou knihovnu*, který doporučuje měřit spokojenost uživatelů každých pět let, byl poprvé publikován v roce 2013, lze se tedy domnívat, že toto doporučení mohlo mít vliv na zvyšující se počet provedených průzkumů. V realizaci průzkumů byly městské knihovny nejaktivnější v letech 2016 a 2017 (každý rok 64 průzkumů), vysokoškolské knihovny v roce 2017 (3) a krajské knihovny v roce 2015 (4).

Proč neděláte průzkumy spokojenosti uživatelů?

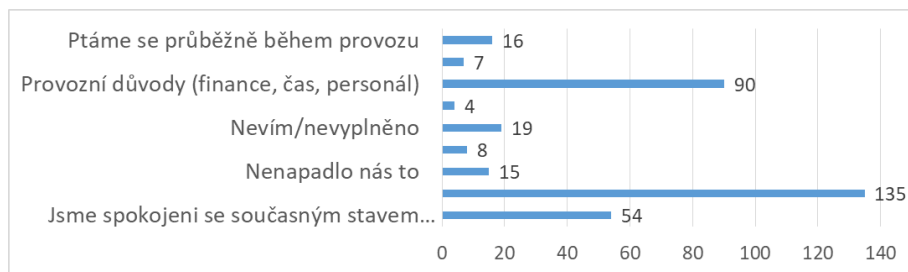
Knihoven, které uvedly, že se průzkumům spokojenosti uživatelů nevěnují vůbec, bylo celkem 319. Většinu z nich tvoří městské a místní knihovny (311), vedle nich představují odborné, specializované a vysokoškolské knihovny jen malou část. Největší podíl knihoven, které se průzkumům nevěnují, je v obcích do 3000 obyvatel, ale můžeme si všimnout,

že ve větších městech nad 40 tisíc obyvatel se trend projevuje také, ale převážně u odborných a v menší míře i vysokoškolských knihoven.

Rozložení knihoven, které se průzkumům nevěnují, je následující (dle velikosti obce):

- **Do 1000 obyvatel** – 137 městských knihoven
- **1001 až 3000 obyvatel** – 91 městských knihoven
- **3001 až 5000 obyvatel** – 33 městských knihoven
- **5001 až 10 000 obyvatel** – 25 městských knihoven + 1 odborná
- **10 001 až 20 000 obyvatel** – 13 městských knihoven + 6 odborných
- **20 001 až 40 000 obyvatel** – 4 městské knihovny + 1 odborná
- **nad 40 000 obyvatel** – 37 knihoven, z toho 8 městských, 23 odborných + 6 vysokoškolských

Mezi důvody, proč se dotazované knihovny systematicky nevěnují sledování potřeb svých uživatelů, nejčastěji zaznělo vysvětlení, že uživatelé knihovny jsou spokojeni (135). Na druhém místě stojí průzkumu v cestě nedostatek času, financí nebo personálu (90), respektive spokojenost knihovníků se stavem současným stavem jejich knihovny (54).

Obr 2. Důvody proč knihovny nevěnují pozornost průzkumům spokojenosti uživatelů – uživatelé jsou spokojeni, knihovníci jsou spokojeni, případně realizaci brání provozní důvody. *Zdroj: autorka příspěvku*

Jen menšina plánuje průzkum teprve uspořádat, velmi malá skupina respondentů uvedla, že neví jak na to (4) a některé to ani nenapadlo (15) nebo tuto aktivitu nepovažují za důležitou (8).

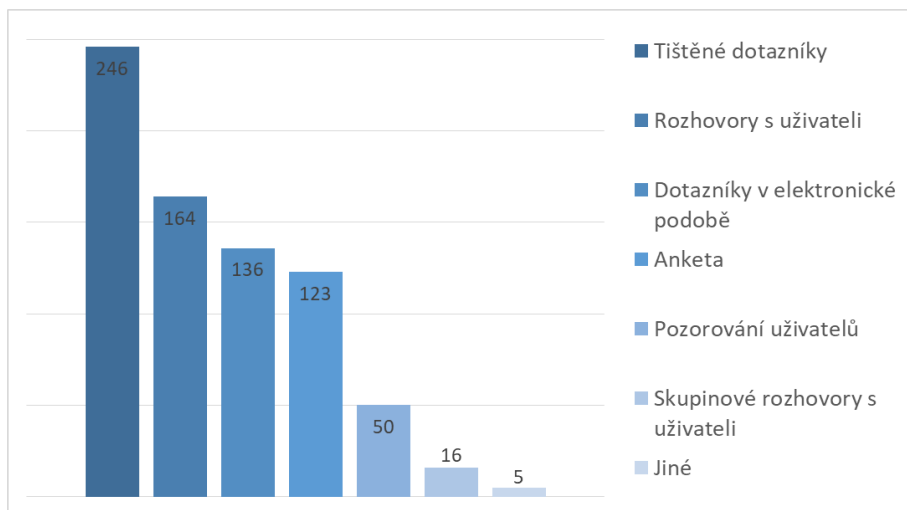
Používané výzkumné metody

U otázky *Jakou metodou jste provedli váš poslední průzkum spokojenosti uživatelů?* měli respondenti možnost volit z několika možných odpovědí, mohli jsme tedy sledovat různé kombinace. Pro účely tohoto příspěvku jsme odhlédli od různých kombinací a porovnali jsme metody, které knihovny používaly samostatně (např. jen tištěné dotazníky). Na prvních místech stojí řekněme tradiční výzkumné metody – tištěné dotazníky, rozhovory s uživateli, dotazníky v elektronické podobě a ankety. Pozorování uživatelů uplatňuje 50 dotazovaných knihoven, v menšině jsou skupinové rozhovory s uživateli. Mezi dalšími metodami (pod označením „Jiné“) byly po jednom zmíněny sociální sítě, záložky či mystery visiting.

Jak bylo zmíněno výše, respondenti měli možnost volit vícero metod, které při posledním průzkumu použili. Mezi tyto kombinace často patřili např. elektronické + tištěné dotazníky, tištěné dotazníky + rozhovory s uživateli, tištěné dotazníky + ankety.

Pomocí jediné metody provedlo průzkum 182 dotazovaných knihoven, 126 knihoven použilo kombinaci dvou metod, tři a více metod zvolilo pro poslední průzkum 36 knihoven.

Dále jsme se snažili zjistit, kdo stojí za přípravou a organizací průzkumů spokojenosti uživatelů. Přes devadesát procent respondentů uvedlo, že průzkumy připravují v rámci knihovny vlastními silami, tedy pracují na nich knihovníci (305). Přípravu průzkumu konzultuje s odbornou firmou pouze pět procent respondentů (16 knihoven), v deseti případech stojí za realizací průzkumu spokojenosti uživatelů odborná firma.

Obr. 3 Přehled používaných výzkumných metod při realizaci průzkumu spokojenosti uživatelů, převládají tištěné dotazníky, rozhovory s uživateli a dotazníky v elektronické podobě. *Zdroj: autorka příspěvku*

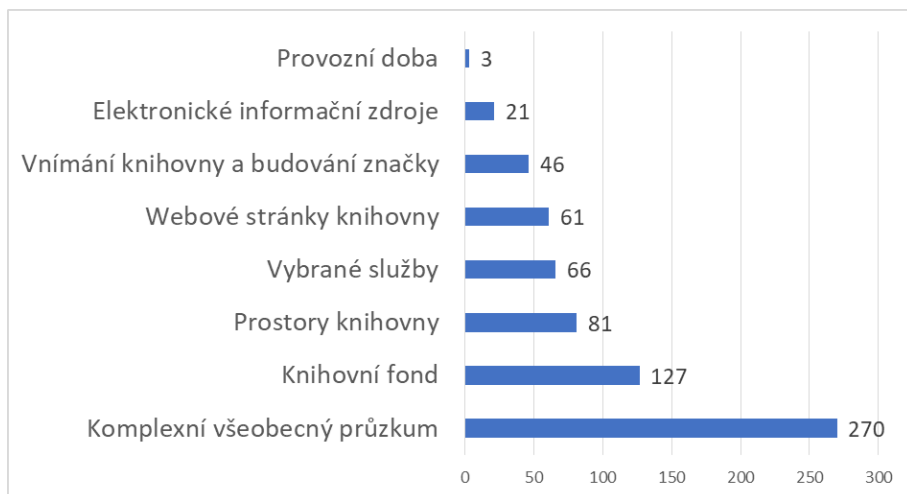
Zajímavé je, že průzkumy připravené odbornou externí firmou, se objevily v sedmi případech u knihoven do 3000 obyvatel a pouze u jedné knihovny v obci nad 40 000 obyvatel. Dalo se předpokládat, že externí firmu přizvou k přípravě průzkumu spíše knihovny ve větších městech (s větším počtem uživatelů), což se nepotvrdilo. U těchto průzkumů se jednalo převážně o dotazníky, tištěné i elektronické (v jednom případě šlo o rozhovory s uživateli).

Výsledky, poznatky a nová zjištění, která vzejdou z průzkumu uživatelských potřeb, více než polovina dotazovaných knihoven nesdílí veřejně (194). Zbýlých 150 knihoven výsledky veřejně publikuje, např. na webových stránkách nebo sociálních sítích.

Na jaká témata se průzkumy zaměřují?

Z výsledků vyplynulo, že nejčastěji knihovny provádějí tzv. všeobecný komplexní průzkum (podle naší představy pokrýval otázky od otevírací

Obr. 4 Tematické zaměření provedených průzkumů spokojenosti uživatelů knihoven – na prvním místě stojí komplexní všeobecný průzkum, za ním skladba knihovního fondu a řešení prostor knihovny. *Zdroj: autorka příspěvku*

doby po vybrané službě, hodnocení personálu nebo prostor knihovny). Tento typ průzkumu byl hojně zastoupen u knihoven všech velikostí. Průzkumy zaměřené na knihovní fond nejvíce realizovaly knihovny v obcích do 1000 obyvatel, respektive do 3000 obyvatel, a knihovny v menších městech do 10 000 obyvatel. Prostory knihovny byly předmětem zájmu v obcích do 3000 obyvatel, nad 40 000 obyvatel a v těch nejmenších obcích do tisíce obyvatel. Tématem webových stránek se nejvíce zabývaly knihovny v obcích do 3000 obyvatel.

Dotazovali jsme se také na používání metod při získávání zpětné vazby – tím jsme měli na mysli spíše průběžné zjišťování spokojenosti uživatelů, získávání názorů a podnětů například ke konkrétním službám nebo kulturním či vzdělávacím akcím konaným v knihovně. Respondenti mohli volit opět více možností, např. z ankety v knihovně, anket na sociální síti Facebook, přímé komunikace s uživateli apod. Pro účely tohoto příspěvku jsme opět odhlédli od různých kombinací a porovnali jsme metody, které

se používaly samostatně. V tomto případě stojí na prvním místě přímá komunikace s uživateli (331). Značná část respondentů odpověděla, že nepoužívá žádnou z těchto metod (111). Ovšem výsledky jednotlivých metod v kombinacích vypadaly jinak, např. kombinace přímého sdělení od uživatelů u výpůjčního pultu v kombinaci s jinou metodou se objevila ve výsledcích 504krát. Lístečky Chci, aby... v kombinaci s jinou metodou (anketa na sociální síti Facebook, anketa v knihovně apod.) se objevily 84krát. Ankety v knihovně v kombinaci s jinou metodou volilo 80 respondentů.

Závěrem

Na otázku, zda knihovna chystá do budoucna další uživatelský průzkum, odpovědělo 345 z nich kladně, 245 respondentů průzkum neplánuje. Další 28 respondentů odpovědělo, že průzkum spokojenosti zvažuje, a 26 z dotazovaných uvedlo, že veškeré požadavky uživatelů řeší při malém počtu uživatelů průběžně. (*„Jsmo velice malá knihovna, průzkum dělám s každým čtenářem při každé návštěvě – povídáme si.“*) Přestože téměř polovina respondentů na začátku dotazníku uvedla, že se průzkumům spokojenosti uživatelů nevěnuje vůbec, výhledy do budoucna nejsou tak černé – nadpoloviční většina se na průzkum chystá, část z nich průzkum zvažuje (navzdory různým úskalím), někteří pracovníci knihoven si důležitost sledování potřeb uživatelů uvědomili při vyplňování dotazníku.

Pokud bych měla shrnout několik poznatků, které dotazníkový průzkum přinesl, pak mezi nejdůležitější patří:

- Zjištění, že téměř polovina z dotazovaných knihoven systematicky nesleduje, jaké jsou potřeby a očekávání uživatelů, kteří využívají služeb jejich knihovny – přestože se tato očekávání a potřeby mohou v čase měnit.
- Navzdory doporučení *Standardu pro dobrou knihovnu a směrnici IFLA o službách veřejných knihoven*, které doporučují měřit spokojenost uživatelů pravidelně každých pět let, tak činí pouze 9 % knihoven.

- Nejpopulárnější metodou pro sběr dat patří dotazníky (v tištěné i elektronické podobě, přičemž tištěné převládají).
- Knihovny využívají také další metody pro průběžný sběr zpětné vazby na konkrétní služby nebo akce, zde se nejčastěji používá přímé sdělení (rozmluva) s uživatelem u výpůjčního pultu. Komunikaci s uživatelem také často doplňují různé formy anket (ať už přímo v knihovně či na sociální síti Facebook) nebo lepení lístečků Chci, aby...

Výsledky dotazníkového šetření budou pracovní skupině Priority 6 sloužit jako podklady pro další aktivity spojené s měřením spokojenosti uživatelů a orientací na koncové uživatele knihoven. V následujícím období bychom se chtěli zaměřit na to, jak pomoci knihovnám uvědomit si, proč je důležité se výzkumy zabývat a jak smysluplně nakládat s jejich výsledky. Zajímá nás otázka, jak mohou výzkumy podpořit redesign služeb v tom směru, aby služby více vyhovovaly potřebám uživatelů. Nabízí se možnost upravit stávající dotazník a šetření mezi knihovnami po určité době zopakovat.

Literatura

KOONTZ, Christie, ed., GUBBIN, Barbara, ed. a RESSLER, Miroslav, ed. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. 2. zcela přeprac. vyd., v tomto překl. 1. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 2012. 203 s. ISBN 978-80-7050-612-7.

Standard pro dobrou knihovnu: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky. 3. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2015. 11 stran. ISBN 978-80-7050-652-3. Dostupné také z: http://ipk.nkp.cz/docs/Standard_pro_dobrou_knihovnu.pdf.

Projekt Ověřeno (knihovny na informačním on-line bojišti)

*RNDr. Tomáš Řehák, Bc. Jan Stejskal
Městská knihovna v Praze*

Doba postfaktická

Masivní rozšíření technologií, především internetu a možností sdílení názorů na této elektronické platformě, naprosto změnilo způsoby komunikace mezi lidmi. Nejen díky sociálním sítím nebo webovým blogům se zveřejnění jakékoliv myšlenky s teoreticky nekonečným⁹¹ počtem adresátů stává otázkou několika kliknutí. Snadnost současné publikační cesty využívá celá řada více či méně seriózních zpravodajských platform, fanoušci konspiračních teorií, zájmová sdružení i přímo někteří politici. A každý z těchto uživatelů může a často má „tu svou pravdu“ odlišnou od jiných názorů.

Na různých internetových stránkách se vedou dlouhé debaty o tom, že Země není kulatá, že reklamní předměty jsou zneužívány ke sledování lidí, že veřejná média mají zakázáno informovat o problémech s muslimskými migranty atd. A obě dvě strany debaty mají vždy své zaručené zdroje informací, ba přímo vědeckých studií, dokazujících jimi hájenou pravdu. Samozřejmě naprosto rozdílné informační zdroje, nebo alespoň zdroje rozdílně interpretující stejná fakta.

---

⁹¹ PRAVDA, Tomáš. Sedm miliard je jen zlomek SKUTEČNÉHO počtu lidstva!!!. *Přelidněná planeta* [online]. Budyně nad Ohří: Sdružení nezávislých demografů, c2020, 30. 2. 2018 [cit. 2018-10-25]. Dostupné z: <http://www.prelidnenaplaneta.net/fakta/81230-sedm-miliard-je-jen-zlomek.html>

Dvě citace z médií:

Termín post-truth vyhlásily Oxfordské slovníky za anglické slovo roku 2016 a definovaly jej jako termín „vztahující se k okolnostem nebo označující okolnosti, v nichž mají objektivní fakta na utváření veřejného mínění menší vliv než odvolávání se na emoce nebo osobní přesvědčení“.⁹²

Nepravdivé a smyšlené zprávy se po internetu šíří rychleji než zprávy pravdivé. Výzkumníci z MIT zkoumali šíření 126 tisíců ověřených zpráv na síti Twitter. Zjistili, že nepravda má o 70 % větší šanci na sdílení než pravda. A to navzdory tomu, že nepravdivé zprávy sdílí méně důvěryhodné profily.⁹³

Příležitost pro knihovny?

Schopnost verifikace přijímaných informací se ve světle výše popsané situace stává stále více důležitou součástí života každého z nás. Rozlišovat mezi fakty, nepřesnostmi a mnohdy úmyslnou lží ovšem není vůbec jednoduché. Ačkoliv příjemce informace může cítit nejistotu či rozpaky nad právě sděleným, rozlišit věrohodnost informace vyžaduje nejenou velkou časovou investici s nezanedbatelnou intelektuální a znalostní základnou. Přesto i současní lidé potřebují relevantní, ověřené a pravdivé informace. A ty by jim mohly nabídnout knihovny.

Jedním z velkých přínosů knihoven je, že shromažďují informační zdroje a umějí s nimi pracovat. Umějí kvalitně a poctivě pracovat s informacemi a mají know-how, jak odlišit fakta od ne-fakt. Tyto služby po-

---

⁹² PŘIBÁŇ, Jiří. Digitální zrady vzdělanců. In: *Novinky.cz* [online]. Praha: BORGIS, c2003-2018, 22. 2. 2017 [cit. 2018-10-25]. Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/kultura/salon/429911-jiri-priban-digitalni-zrady-vzdelancu.html>

⁹³ KAŠÍK, Pavel. Pravda má krátké nohy, ukázala rozsáhlá studie. A můžeme si za to sami. In: *Technet.cz* [online]. Praha: MAFRA, c1999-2018, 12. 3. 2018 [cit. 2018-10-25]. Dostupné z: <https://technet.idnes.cz/>

skytujeme v knihovnách nad fyzickými fondy již dlouhá desetiletí a možná si ani neuvědomujeme, že když doporučíme uživateli knihy na dané téma, vlastně mu tak verifikujeme informační zdroje a ukazujeme kde najít fakta. Díky zkušenostem a vybudovaným postupům jsme tuto schopnost přenesli i do elektronických informačních zdrojů.

Knihovny jsou také vnímány jako neutrální a tudíž důvěryhodné instituce. To je výhoda oproti neziskovým organizacím a státní správě. O médiích ani nemluvě.

Zmiňované debaty na internetových portálech a sociálních sítích nejsou vždy klidné a ani férové a pověst kterékoliv knihovny by v on-line názorovém střetu mohla utrpět. I v tomto má ale české knihovnictví velkou výhodu. Jsou nás tisíce po celé republice.⁹⁴ Vždy, když se podařilo spojit minimálně několik desítek knihoven do jednoho projektu, staly se zúčastněné knihovny společně více nezávislé a odolné vůči politickému nebo ekonomickému tlaku.

A neméně důležitou skutečností je snaha knihoven aktivně se zapojovat do společenského dění. Nebýt pasivním shromažďovatelem informačních zdrojů, ale naopak aktivně se získaným obsahem pracovat a udržet tak svou relevanci pro okolní společnost.

Projekt Ověřeno

Odrazem identifikace potřeby ověřených informací v on-line prostředí a možnosti zapojení knihoven do jejich poskytování se stal projekt pracovníčně nazývaný „Ověřeno“. Městská knihovna v Praze se ujala iniciace modelování konkrétní služby – výstupu nabízeného veřejnosti. Od počátku na to ale nejsme sami. Obrátili jsme se s výzvou ke spolupráci na další veřejné i akademické knihovny, které nám potvrdily zájem o pro-

---

⁹⁴ Přehled vybraných ukazatelů některých sítí knihoven v ČR (od r. 1993). In: *Informace pro knihovny* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 29. 08.2 018 [cit. 2018-10-25]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/statistika-pruzkumy-dokumenty/statistiky/prehled-vybranych-ukazatelu-nekterych-siti-knihoven-v-cr-od-r.-1993>

blematiku současné informační společnosti a ochotu podílet se na novém produktu.

To, že se knihovny mají ve spolupráci s příslušnými partnery věnovat mediálnímu vzdělávání veřejnosti je dnes již bráno jako samozřejmé. Projekt Ověřeno se ale a priori zaměřuje na hledání podoby pravděpodobně webové služby zveřejňování ověřených informací z relevantních informačních zdrojů na konkrétní témata. Takto vzniklý produkt by poté sloužil mimo jiné také jako metodický podklad pro informační (mediální) gramotnost a podporu kritického myšlení, čímž by došlo k propojení s již zmiňovanou vzdělávací rolí knihoven. Je také zvažované napojení této služby v nějaké podobě na portál Knihovny.cz.

Rok 2018 s Ověřenem

Městská knihovna v Praze se v rámci koordinace počátku projektu ujal i úkolu vytvoření prvotního modelu výstupu na konkrétní téma. Jako téma byla zvolena neutrálně formulovaná otázka: „*Jaký vliv má provozně tunelu Blanka na dopravu v Praze?*“ Díky Úseku pragensií Ústřední knihovny vznikl dokument čítající celkem 76 stran. Na sedmi stranách byly shrnuty výsledky i s grafy následovány bibliografickými citacemi a podrobnějšími anotacemi 185 nalezených informačních zdrojů. Vše doprovázely ještě redakční poznámky.

K takto vytvořenému modelu možného produktu jsme uspořádali v březnu 2018 workshop s cílem najít odpovědi na otázky:

- Co by bylo potřeba zajistit, aby v projektu Ověřeno mohly vzniknout takovéto soupisy informačních zdrojů?
- Je tento model ojedinelý, nebo lze v knihovnách vytvářet takovéto výstupy na více témat?
- Jak lze takovýto produkt nejlépe nabídnout co nejširšímu okruhu uživatelů?

Po celodenní práci se ukázalo, že modelování podoby výstupu nebude ani zdaleka tak snadné, jako shodnout se na potřebě aktivity knihoven v této oblasti. Kromě nejasností ohledně ideální podoby výstupu byly identifikovány i mnohé vnitřní a vnější výzvy pro řešení, jako je dostatečný počet spolupracujících knihoven, udržitelnost projektu, aby zveřejňování neskončilo po krátké době, vhodná marketingová strategie nebo riziko ztráty důvěryhodnosti knihoven pro veřejnost či zřizovatel v důsledku tohoto aktivního zásahu do informačního prostředí společnosti. Konkrétní podobu informačního produktu jsme si však i nadále stanovili jako výchozí a tomuto problému jsme se rozhodli věnovat největší pozornost.

Pomocnou ruku projektu Ověřeno podal Kabinet informačních studií a knihovnictví Masarykovy univerzity v Brně, který Ověřeno přizval do svého projektu *Sociální inovace v knihovnách* zaměřeného na designování služeb knihoven.⁹⁵ V květnu a červnu konkrétně do Inkubátoru sociálně inovativních služeb. V rámci Inkubátoru proběhlo přes třicet rozhovorů s vytipovanými cílovými skupinami projektu Ověřeno i s dalšími stakeholdery. Rozhovory potvrdily vhodnost záměru, nicméně nepřiblížily nás ke konkrétní podobě výsledného produktu.

Spolupráce mezi projekty Ověřeno a Sociální inovace v knihovnách, potažmo s týmem Kabinetu informačních studií a knihovnictví, bude pokračovat i na podzim, tentokrát v rámci Akcelerátoru sociálně inovativních služeb. V plánu máme uspořádat další workshop, tentokrát s méně ambiciózním zaměřením. Budeme ještě více naslouchat cílovým skupinám, co by si přály, jak by nabízený produkt měl vypadat. Až na základě toho budeme hledat podobu tak, aby byl produkt i informačně plnohodnotný a věrohodný. Kromě hledání funkčního modelu zveřejnění informací na konkrétní téma nám v projektu vznikají i sekundární produkty v podobě mapy organizací zapojených do informačního vzdě-

---

⁹⁵ Sociální inovace v knihovnách – KISK. *Kabinet informačních studií a knihovnictví – KISK* [online]. Brno: Kabinet informačních studií a knihovnictví, 2018 [cit. 2018-10-25]. Dostupné z: <https://kisk.phil.muni.cz/cs/co-resime/projekty/socialni-inovace-v-knihovnach>

lávání, které o sobě navzájem mnohdy ani nevědí, nebo doporučení k ověřování informací a informačních zdrojů.

Výhled do budoucna

Současnou společností celosvětově intenzivně hýbe problematika odlišných informací a názorů, odlišně předkládaných za různými účely. Veřejnost mnohdy tápe v tom, čemu lze věřit, protože ověřování informací a odlišování fakt od jiných druhů informací je stále více intelektuálně a časově náročné. Zastavení tohoto trendu se nejeví jako příliš pravděpodobné, spíše naopak.

Projekt Ověřeno chce využít skutečnosti, že knihovny mají zkušenosti a zdroje pro věrohodnou práci s informacemi a informačními zdroji, pro nabídku nové webové služby v podobě zveřejňování relevantních informací na konkrétní téma. Ačkoliv jsou v projektu nyní velmi aktivní především Městská knihovna v Praze a Kabinet informačních studií a knihovnictví Masarykovi univerzity v Brně, nezbytnou podmínkou úspěchu je zapojení co nejširšího okruhu knihoven.

Od počátku je zřejmé, že aktivní roli v projektu může sehrát knihovna jakéhokoliv typu v závislosti na svých možnostech. Některé knihovny se mohou více podílet na vzniku a zaštitění obsahu tohoto informačního produktu, jiné na jeho propagaci mezi veřejností a každá knihovna jeho aktivním využíváním a nabízením.

V tento moment pracujeme na podobě produktu, k jehož vytváření budeme potřebovat co nejvíce spolupracujících knihoven. Proto budeme velmi rádi, pokud svůj zájem o participaci na projektu projevíte například na e-mailové adrese: overeno@mlp.cz.

Knihovny současnosti 2018
Sborník z 26. ročníku konference, konané 11.–13. září 2018
na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci

Vydáno za finanční podpory Ministerstva kultury
v rámci dotačního programu Knihovny 21. století
Sestavila Martina Horejšová
Obálka Helena Rosová
Redakce Slávka Járová
Grafická úprava Městská knihovna v Praze

Vydalo **Sdružení knihoven ČR**
Mariánské náměstí 98/1, 110 00 Praha 1

1. vydání
Verze 1.0 z 30. 12. 2018

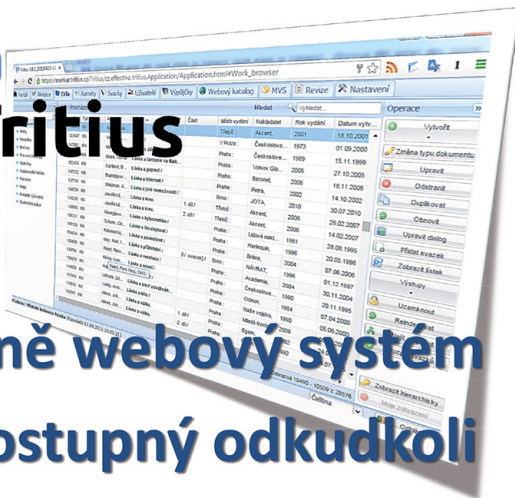
ISBN: 978-80-86249-86-5 (pdf)

- **Integrovaný knihovní systém**
- **Webové katalogy a portály**
- **Digitální knihovna**
- **Kompletní správa, podpora a servis všech systémů**
- **Outsourcing, hosting – software jako služba**
- **Vývoj software na zakázku**

Tritius

Plně webový systém dostupný odkudkoli

Tritius

Katalog pro čtenáře na webu i na mobilu

www.tritius.cz

Knihovna plus

- Elektronický časopis
- Aktuální dění v oboru
- Knihovny ve světě
- Platforma pro začínající autory
- Vychází 2x ročně
- Časopis excerpujeme do databází EBSCO, ČNB, KKL a dalších

knihovna knihovnická revue

- Aktuální témata a trendy knihovnictví a informační vědy
- Dvě obsahově nosná čísla ročně
- Mezinárodní redakční rada
- Recenzní řízení a redakční zpracování textů
- Možnost publikování v cizím jazyce
- Časopis součástí databází ERIH, EBSCO, ČNB, KKL a dalších

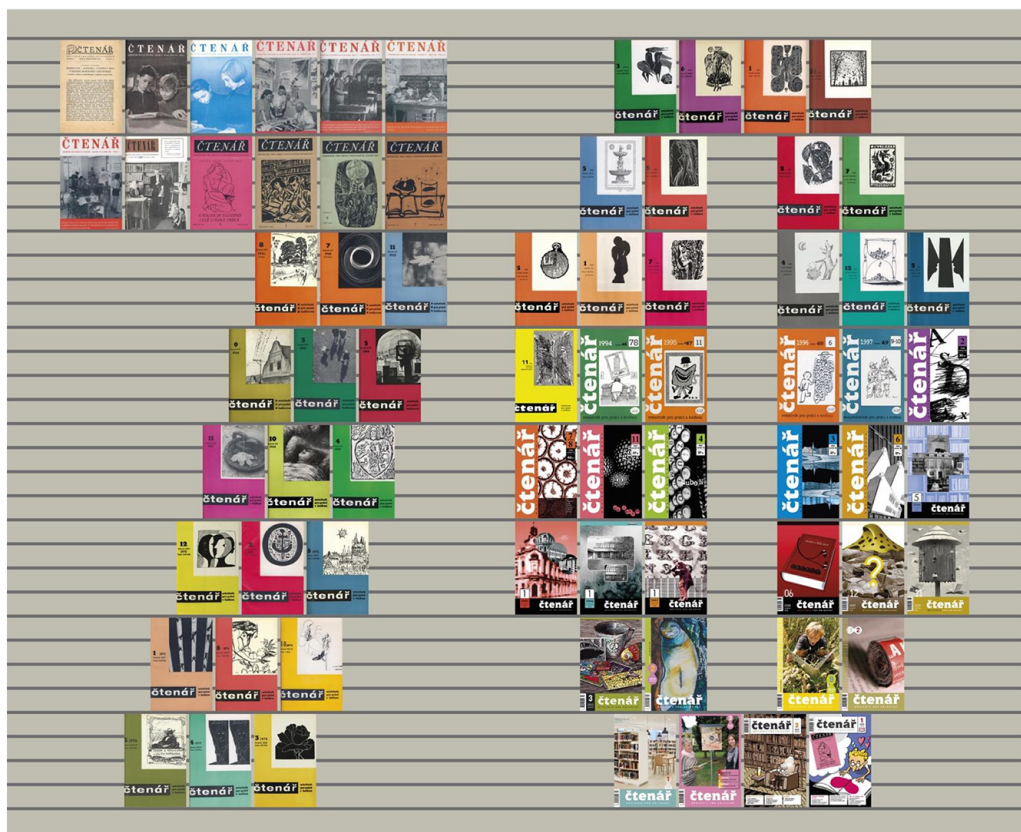
knihovna
knihovnická revue

70 let časopisu ČTENÁŘ

70. ročník, téměř 500 stran čtení o knihovnictví ročně

- reflektuje aktuální dění v oboru
- je nedílnou součástí celoživotního vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků
- uchovává historii knihovnictví od roku 1949
- zprostředkovává výměnu zkušeností
- nabízí prostor k vaší propagaci

Roční předplatné 460 Kč včetně DPH získáte na svkkl.cz/ctenar

Časopis Čtenář pro vás s podporou Ministerstva kultury vydává
Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně

